

D. ALBERTI MAGNI,

RATISBONENSIS EPISCOPI,

ORDINIS PRÆDICATORUM

LOGICA.

LIBER PRIMUS

DE PRÆDICABILIBUS

TRACTATUS I

DE NATURA LOGICÆ.

CAPUT I.

Utrum Logica sit scientia et specialis?

Intendentibus primum de logica, considerandum est qualis scientia sit logica, et an sit aliqua pars Philosophiæ, et ad quid necessaria, et cujus utilitatis: deinde autem de quo est, et quæ divisio ipsius: ut habitis omnibus partibus ipsius sciatur quando est perfecte vel imperfecte tradita vel descripta. Circa omnia enim hæc diversa dicere videntur Antiqui. Quidam enim Antiquorum ¹ logicam nullam esse scientiam contenderunt, dicentes non posse esse scientiam id quod est omnis scientiæ sive doctrinæ modus. Modus autem omnis doctrinæ logica est: eo quod aliquo genere persuasionis utitur omnis qui docet, vel astruere conatur ali-

quid: omnis autem persuasio per sermonem logica est, sive syllogismo, sive enthymemate, sive inductione, sive exemplo utatur qui docet vel persuadet. Modus igitur omnis doctrinæ logica est. Et sic omnis doctrinæ modus est scientia logica. Nulla igitur est doctrina specialis, quæ logica sit dicenda. Propter quod et Aristoteles in secundo *primæ philosophiæ* suæ ², et similiter Averroes dicunt omnis scientiæ modum esse ipsam scientiam quæ est et vocatur logica, et quod non simul addisci potest scientia et scientiæ modus, sed oportet prius discere modum, et deinde per modum jam perfecte apprehensum, addiscere tentare scientiam.

Sed non satis consideraverunt, quod quamvis scientiæ sint multæ, et quilibet specialem habeat modum, qui differt

Quod logica sit scientia.

¹ Hæc est opinio Antiquorum, quam etiam sectatur Ægidius in I Elench. in princip.

² Tex. com. 15.

a modo alterius, sicut et unaquæque scientia differt ab altera : est tamen unus communis modus scientiæ per quoddam commune quod est in omni scientia. Et hoc est quod per investigationem rationis ex cognito devenitur ad cognitionem incogniti : hoc enim fit in omni scientia quocumque modo dicta, sive sit demonstrativa, sive non demonstrativa. Et gratia illius communis, est in omni scientia modus unus communis omnis scientiæ. Et hic modus est per actum rationis, qui ratiocinatio sive argumentatio est, de cognitione cogniti procedens in scientiam ejus quod erat incognitum, secundum quod Isaac in libro de *Diffinitionibus* rationem diffiniens, dicit quod ratio est animæ intellectualis virtus, faciens currere causam in causatum. Causam generaliter vocans et large, omne quod secundum intellectum simpliciter, vel quoad nos antecedit ut cognitum, per cujus cognitionem ductu rationis devenitur in notitiam incogniti. Hic autem modus quamvis communis sit per hoc quod ponitur in qualibet scientia, tamen secundum se consideratus et non immixtus scientiis, est quoddam per se distinctum ab omnibus aliis. Et hoc modo consideratus hic modus, potest esse subjectum scientiæ, et scientia specialis de ipso est: in qua tamen scientia eundem modum observari necesse est, quia scientia talis modi non nisi modo logico doceri potest: ut enim dicit Avicenna ¹, modus hic omnibus hominibus (per hoc quod intellectuales sunt quodammodo per naturam) inditus est. Sed imperfectus est qui in natura est: perficitur autem per artem adhibitam. Id enim quod in natura est, seminarium et imperfectum est, et quasi in potentia existens. Ex hoc enim quod homo intellectualis est et intelligentiæ stratum, in quo sternuntur formæ intellectuales in actu luminis intelligentiæ, et per intellectum compositivus est unius formæ cum alia per compositionem vel

divisionem, fit homo admirativus eorum quæ comprehendit accipiendo per sensum et intellectum, vel per intellectum solum. Per hoc autem quod admirativus est, suspenditur ad inquisitionem, et per inquisitionem comparat unum alteri. Per comparisonem autem unius cum altero, ab eo quod est notum deducitur ad ignoti notitiam. Et sic hic logicæ modus a natura quidem incipit: perficitur autem arte, et usu et exercitio recipit perfectionem: sicut et Victorinus optime dicit, quod *natura facit habilem, ars facilem, usus autem potentem*: sic enim natura perfectæ sunt omnes artes et omnes scientiæ. Et hinc est, quod ars naturam imitatur. Et sicut dicit Hesiodus: Quidam per solam naturam in talibus sunt perfecti et boni: quidam autem non per naturam, sed quia Doctores talium in animo ponunt: et illi boni efficiuntur talia in animo ponentes, per comprehensionem principiorum artis et scientiæ: quidam vero tam erronei sunt, quod nihil talium in se habent, nec ab aliis suscipere possunt, quos Hesiodus ad verum et bonum cognoscendum reputat inutiles.

Patet igitur quod logica una est specialium scientiarum, sicut in fabrilis in qua specialis est ars fabricandi malleum: cujus tamen usus omnibus adhibetur, quæ arte fabrilis fabricantur. Investigatio enim, sive ratio investigans ignotum per notum, speciale quoddam est, quod passionem habet et differentias et partes et principia: quæ dum de ipso probantur, ars et scientia efficitur specialis, cujus usus postea omnibus adhibetur scientiis. Sic igitur patet, quod logica generaliter dicta, scientia est specialis, de qua nunc est tractandum.

CAPUT II.

Utrum logica sit pars philosophiæ?

Hanc autem scientiam qui modus est omnis philosophiæ, quidam nullam par-

¹ AVICENNA, In principio suæ logicæ.

Conclud
logican
esse scie
tiam spec
lem.

Negante
logican
esse phil
sophiæ p
tem.

tem esse philosophiæ contendunt, dicentes non nisi tres esse partes philosophiæ, scilicet physicam, mathematicam sive disciplinabilem, et metaphysicam sive divinam. Cum enim diffinitio dicens quid et propter quid medium sit in scientia, et diffinitio non possit variari nisi tripliciter, scilicet quod aut concipiat materiam sensibilem, quæ cum motu est et mutatione; aut concipiat materiam intelligibilem, cujus essentia non est cum motu et mutatione secundum rationem, quamvis secundum esse sit in materia quæ est cum mutatione et motu, sicut est magnitudo et numerus; aut nec secundum essentiam, nec secundum esse concipiat materiam sensibilem: videtur quod philosophia non habeat nisi tres partes essentielles, sicut et Aristoteles dicere videtur¹. Propter quod nonnulli logicam scientiam sive rationalem, nullam partem dicunt esse philosophiæ.

Ratio. Addunt etiam ad suæ assertionis confirmationem, quod nullius rei modus, cum re cujus modus est, venit in generis sui divisionem. Constat autem, quod logica generaliter dicta modus philosophiæ est. Non ergo venire videtur ad philosophiæ divisionem, nec videtur in aliqua parte hujus generis quod est philosophia contineri.

Hanc autem opinionem alii quidam impugnantes dicunt philosophiæ generalis esse intentionem omnem, omnium quocumque modo entium comprehendere veritatem, quantum homini possibile est comprehendere eam secundum rationem et intellectum. Ea autem quæ sunt, dicuntur esse aut ab opere nostro, sive a voluntate, sive etiam ab intellectu scientiam quærente: aut a natura generaliter dicta, quæ ab opere nostro causari non potest. Et cum ea quæ a natura sunt, nostræ sint causæ scientiæ, et non nos sumus causa ipsorum, non potest de illis esse scientia practica. Relinquitur ergo, quod de talibus apud nos non est nisi

scientia contemplativa, quæ lumine intelligentiæ perficitur. Eorum autem quorum nos sumus causa per voluntatem, non potest esse apud nos scientia speculativa, sed tantum practica. Eadem enim sunt in quolibet scibili principia et causæ et elementa cognoscendi, quæ sunt principia essendi: quia aliter sequeretur, quod id quod scitur a nobis, non scitur secundum id quod est, sed potius sciretur secundum id quod non est. Et sic falso modo sciretur omne quod scitur, quod absurdum est. Relinquitur igitur quod de entibus a natura causatis, non potest esse scientia per ea quæ sunt a nobis, sed potius scientia eorum habetur ex principiis causantibus essentiam et esse eorum in natura, quæ non nisi per contemplationem sunt in omnibus. Eorum autem quæ sunt a nobis, non potest esse scientia vera apud nos nisi per ea principia quæ sunt in nobis, per quæ nos sumus causa eorum, quæ a nobis sunt: cujus finis non est verum, sed bonum, quod nobis bonum est. Similiter igitur alicujus philosophiæ erit intentio comprehendere veritatem ejus quod in nobis est, secundum rationem qua nititur comprehendere veritatem ejus quod rationis ductu via est in omnem cognitionem omnium eorum quorum cognitio fit in nobis per ea quæ cognita sunt apud nos, ex quibus nos proficiscimur ad scientiam incognitorum. Erit igitur de intentione philosophiæ etiam logica scientia quæ est rationalis.

Adhuc autem hujus signum dicunt, quod apud Peripateticos philosophia in tres partes prima divisione divisa est, in physicam scilicet generaliter dictam, et ethicam generaliter dictam, et rationalem similiter acceptam. Dico autem physicam generaliter dictam, quæ comprehendit et naturalem et disciplinalem et divinam. Ethicam autem generalem, quæ in se continet et monasticam et economicam et civilem. Rationalem autem generalem

Ratio.

¹ ARISTOTELES, In 6. primæ philosophiæ, tex.

com. 2.

quæ comprehendit omnem modum deveniendi de noto ad ignotum quocumque modo: quod per multa genera probationum fit, ut in sequenti ostendetur. Manifestum est igitur, quod logica aliqua pars est philosophiæ.

3. Ratio.

Adhuc autem si aliquid est de intentione philosophiæ: tunc hoc maxime de intentione philosophiæ erit, sine quo nullus in philosophia in aliquam devenire potest cognitionem. Ignorans autem logicam nullus ignoti perfectam potest acquirere cognitionem, eo quod ignorat modum per quem devenire oportet de noto ad ignoti notitiam. Videtur ergo logicam præcipue esse de intentione philosophiæ.

Hanc autem contentionem Avicenna¹ et Alfarabius dicunt esse frivolum et infructuosam. Frivolum quidem, quia in contradicendo sibi intentionem ad idem eodem modo dictum non referunt. Dicentes enim logicam philosophiæ partem non esse, realem et contemplativam philosophiam vocant. Contradicentes autem his, et dicentes logicam partem philosophiæ esse, omnem comprehensionem veritatis qualitercumque existentis, sive in se, sive in nobis cognoscentibus vel operantibus, vocant philosophiam. Et sic frivole contendunt non ad idem suam referentes intentionem. Infructuosa etiam hujus contentio, quia de proposita nihil declarat intentionem. Et sic nihil prodest ad propositum.

Conclusio.

Est igitur logica una partium philosophiæ generaliter dictæ, quæ omnis admirabilis intendit comprehendere veritatem secundum modum, secundum quem possibile est comprehendere eam ex propriis principiis ejus quod admiratur. Hoc enim variatur secundum uniuscujusque scientiæ proprietatem. Sicut enim in philosophia reali secundum diversitatem diffusionis (quæ medium in demonstratione est) variatur philosophia, sic in logicis sive rationalibus secundum varia-

tiones ratiocinationis variatur scientia, hoc est, sciendi modus. Si enim ratio procedit ex signis facientibus præsumptionem, erit logicæ generalis pars una quæ rhetorica vocatur. Si autem procedit ex fictis facientibus delectationem vel abominationem, erit alia pars logicæ quæ vocatur poesis vel poetica. Si autem procedit ex probabilibus communibus, quæ in pluribus inveniuntur, erit pars alia quæ vocatur dialectica. Si autem procedit ex causis essentialibus et propriis, erit alia pars quæ vocatur demonstrativa. Si ex his quæ videntur et non sunt, erit pars alia quæ vocatur sophistica. Si autem ex cautelis provocantibus respondentem doceat procedere, erit alia pars logicæ generalis quæ vocatur tentativa: et sic facile est de omnibus aliis intelligere.

Horum autem quæ dicta sunt, rationem ponit Avicenna dicens res omnes tripliciter esse accipiendas, scilicet quod primo accipiantur in essentiæ suæ principiis: secundo in esse quod habent in singularibus propriis: tertio autem secundum quod acceptæ sunt in intellectu. Multa enim secundum essentiæ suæ principia separata sunt a motu et a materia quæ tamen secundum esse sunt vel possunt esse in motu et materia, sicut substantia, unitas, identitas, multitudo, et diversitas, et alia hujusmodi, quæ quidem in essentiæ suæ principiis ingenerabilia et incorruptibilia sunt: et hoc modo secundum Platonem sunt rerum principia formalia, propter quod ingenerabilia et incorruptibilia talia Plato esse dicit. Et si talia dicantur generari vel corrumpi, hoc non erit nisi secundum accidens, hoc est, secundum esse quod habent in generatis et corruptis. Acceptio autem rei secundum esse quod habet in suppositis, erit secundum existentiam illorum suppositorum, et secundum diffinitionem quam habere possunt secundum esse quod habent in illis. Acceptio autem rerum secundum quod sunt in intellectu,

Res tripliciter potest accipi

Quomodo logica variatur, est multiplex.

¹ AVICENNA, In principio suæ logicæ.

est secundum cognitionem quam habent, non secundum quod in se sunt, sed secundum quod acceptæ sunt per intellectum. Et secundum omnes istos tres modos sunt etiam consequentia accidentia quæ vocantur propriæ passiones ipsius. Et sic quolibet istorum modorum trium philosophia de ipsis intendit acquirere veritatem. Et hoc est per ductum rationis aliquem qui ad logicam pertinet. Res enim prout habent esse in anima, accidentia habent propria, sicut aliquid esse notum apud hominem, et aliquid esse ignotum: et cum comparata ad invicem in aliquo se conjungant, erit via rationis, procedendo de noto ad ignotum, per comparisonem noti ad ignotum secundum convenientiam vel differentiam noti ad ignotum. Ex quo comprehenditur, quod unum componitur cum alio, et prædicatur de illo: vel unum dividitur ab alio, et removetur ab ipso: secundum enim hunc modum devenitur de uno in alterum. Hoc igitur modo logica est de intentione philosophiæ generalis.

CAPUT III.

De utilitate dialecticæ.

Summe autem necessaria et utilis est logica philosophiæ. Ex quo enim logica docet qualiter ignotum fiat notum, patet quod in nulla philosophia aliquid notum fieri potest nisi per logicæ doctrinæ facultatem. Est enim, ut dicit Boetius in *Topicis*¹, ratio disserendi, hoc est, docens qualiter de quolibet disserendum est, quæ in duas, ut dicit, distribuitur partes, scilicet scientiam inveniendi, quam topicam Græci vocaverunt: et scientiam judicandi, quam Græci analyticam, Latini autem resolutoriam nuncupaverunt. Constat autem quod sine dissertatione et inquisitione non venit de noto ad ignotum: quæ dissertio non est nisi inquisitio disserens qualiter no-

tum comparatur ad ignotum, qualiter se habet ad illud, ut causa, vel principium, vel signum, vel conjectura ad illud: vel contrario modo ut repugnans ad ipsum, sine quo in nulla scientia aliquid sciri potest². Quoad hoc ergo, quod scientia est docens disserere de omni re, non tantum est utilis in se, sed etiam necessaria est ad omne quod scire intendimus. Propter quod Aristoteles frequenter dicit in diversis libris suis, quod causa erroris antiquorum fuit, quia scientiam logicam non invenerunt sive habuerunt. Docet enim logica principia qualiter hoc et quibus principiis et quibus argumentis de quolibet scibili disserendum est: qui modus nisi sciatur, scibile inveniri non potest; quia is qui quærit modum inveniendi scientiam scibilis illius non habet propter quid.

Etiam Aristoteles dicit quod modus sciendi ante scientiam quamlibet discendus est ut per illum modum scientia cujuslibet scibilis inveniatur. Cum enim scientia habitus sit conclusionis, oportet quod concludere sciat ille qui scientiam accipit. Non autem concludere scit, qui nescit quod concludere debeat. Et cum nihil concludi debeat nisi quæstio, oportet quod sciat quid et qualiter quærendum est id quod concludi intenditur.

Adhuc concludere se nescit qui nescit ex quibus et qualibus et qua conclusione concludendum est. Hæc autem omnia nulla docet philosophia nisi tantum logica. Non ergo tantum utilis est et adimiculans ad omnes scientias, sed etiam necessaria. Propter quod nescientes logicam, etiam id quod scire videntur, nesciunt se scire: quia nesciunt qualiter unumquodque sciri oportet, et qualiter probandum vel improbandum est.

Adhuc autem tales in scitis suis nullam habent potestatem, dum nesciunt propter quod scitis suis assentiunt, nec qualiter contradicentibus respondere debeant. Hoc autem scit logicus, si perfecte

¹ BOETIUS, In Top. in 1. libr. de differentiis top. cap. 1.

² Cf. I Phys. comm. 25.

scientiam disserendi de quolibet sit adeptus.

Adhuc autem nesciens logicam, etsi scire aliquid videatur, nescit tamen, sicut jam supra diximus, cum rationem sui sciti nesciat: et se habet ad scitum et ad actum sciendi, sicut ignis ad comburere lignum. Et ideo scientis est (ut in *prima philosophia* docet Aristoteles ¹) posse docere. Docere autem non potest, qui rationem sciti nescit exponere. Nescit autem exponere sui sciti rationem, qui causas et principia logicæ non novit. Erit igitur talis etiam in his quæ scire videtur, sicut idiota se habet ad habentem litteram. Talis etiam neque suum neque alterius deprehendit errorem, quia non habet habitum per quem dijudicet utrum recte sciat quod scit, vel non recte.

Adhuc autem per hoc quod invenienti quodlibet scitum scientia est per habitudines unius ad alterum, quæ topicæ sive locales vocantur, quibus intellectus vel opinio vel fides vel existimatio vel suspicio locatur in alio, quod jam intus habetur in animo quærentis. Sine logica nec ad inquirendum, neque ad inveniendum aliquid procedi potest: nec etiam quando quæsitum invenitur, sciri potest an inventum vel non inventum sit. Manifestum est igitur, quod etiam quoad hoc logica non tantum utilis est, sed necessaria etiam est ad omnem philosophiam.

Adhuc autem etiam per hoc quod judicandi scientia est (quia id quod inventum est, dijudicatur an recte per sua principia scitum sit) necessaria ad omnem philosophiam est logica scientia. Hoc autem docet logica dupliciter, resolvere docens scitum in principia, scilicet consequentiæ quæ sunt in figuris et modis consequentiarum syllogisticarum: et in principia realia ejus quod sequitur sicut in causas immediatas et essentielles et convertibiles cum eo quod scitum est per conclusionem: quo judicio omne quod

scitur, quasi ponderatur, ad æquilibrum rationis reducens omne quod in omnibus physicis quæritur ad sciendum.

Est autem non tantum necessaria, sed Utilitas e etiam utilis hæc scientia ², sicut bonum est felicitas hominis secundum optimæ partis animæ hominis perfectissimum actum, hoc est, secundum intellectum contemplativum: nec contemplari poterit intellectus, nisi noverit contemplationis principia, et sciat invenire quod quærit contemplari, et dijudicare idipsum quod jam contemplatur inventum ³. Patet conclusio, quod præ omnibus utilis est ad felicitatem hæc scientia, sine qua non attingitur felicitatis actus, et per quam ipse felix actum non impeditæ recipit operationis. Hæc enim scientia à phantasiis (quæ videntur et non sunt) liberat, errores damnat, et ostendit falsitates, et lumen dat rectæ contemplationis in omnibus. Præ omnibus igitur consideranda est hæc scientia.

CAPUT IV.

De quo sit logica ut de subjecto?

Cum autem logica sit scientia contemplativa, docens qualiter, et per quæ devenitur per notum ad ignoti notitiam, oportet necessario quod logica sit de hujusmodi rationis instrumento, per quod acquiritur per notum ignoti scientia in omni eo quod de ignoto notum efficitur. Hoc autem est argumentatio, secundum quod argumentatio est ratiocinatio mentem arguens et convincens per habitudinem noti ad ignotum de ignoti scientia. Inter species autem argumentationis præcipua est syllogismus. Propter quod quidam dixerunt quod logica tota est de syllogismo et partibus syllogismi ⁴: determinantes commune subjectum logicæ secundum id quod est subjectum principale. Non enim de omnibus fides esse poterit per syllogismum, propter hoc quod dis-

¹ Cf. 1 Metaphys. tex. 1.

² Cf. 1 Topicorum, cap. 2.

³ Pro quo vide Algazel in 2 cap. suæ logicæ.

⁴ Improbatur ab auctore opinio ponentium syllogismum esse subjectum logicæ, quam etiam sectatur Scot. in 2 quæst. universalium.

cursus syllogisticus non est nisi ab universali universaliter accepto: quod in multis scientiis esse non poterit, ut in rhetoricis. Propterea quod in illis præcipue locales habitudines attenduntur, a quibus per enthymemata concluditur id quod quæsitum est. Cum igitur logica, ut dicit Aristoteles, det omni scientiæ modum disserendi, et inveniendi, et dijudicandi quod quæsitum est: oportet quod de tali sit ut de subjecto, quod omnibus in omni æqualiter applicabile est. Sunt autem adhuc quædam in quibus ex singularibus quærimus invenire quod ignotum est, sicut in experimentalibus, in quibus utimur vel syllogismo vel inductione ad universale accipiendum, et non possumus uti syllogismo perfecto. Propter quod syllogismus commune subjectum logicæ esse non potest. Propter hoc etiam in logicis quæ ab Antiquis scriptæ sunt, non solum docetur quid syllogismus, et qualiter, et ex quibus sit: sed hic etiam docetur quid argumentatio, et quæ partes, et species ejus.

Sunt tamen qui logicam interpretantur idem quod sermocinalem, dicentes logicam generalem idem esse quod sermocinalem scientiam, sub qua dicunt contineri grammaticam, poeticam, et rhetoricam, et eam quam vocant dialecticam. Et ideo dicunt logicæ generalis subjectum esse sermonem, prout est designativus rerum quæ significantur per ipsum. Quam opinionem impugnat Avicenna¹ dicens, quod sermo de se nihil significat: si enim aliquid de se significaret, semper et apud omnes illud significaret: quod falsum est. Significationem ergo accipit a placito instituentis. Non ergo significat nisi secundum quod conceptus est in intellectu instituentis. Tali autem sermone (secundum quod sic significativus est concepti) utitur homo ad seipsum et ad alium. Propter quod dicit Damascenus, quod in duo dividitur, scili-

cet in encordialem, hoc est, sermonem interius in mente dispositum, et in eum qui ex signis, qui angelus intelligendo est sui cordis nuntius, quia conceptus cordis nuntiat ad alterum. Propter quod logicus et ad se et ad alterum utitur sermone per accidens, et non per se: quia sine sermone designativo procedere non potest ad notitiam ejus quod ignotum est.² Ratiocinatione autem utitur per se ad notitiam faciendam ejus quod declaratum est. Propter quod cum logici intentio sit docere ea, per quæ per se venit in notitiam ignoti per quod notum est, logicæ subjectum est argumentatio: quia per argumentationem efficitur id quod intenditur.

Adhuc sermo incomplexus quamvis designet aliquid apud intellectum simplicem, tamen fidem non facit an aliquid sit vel non sit, quia non aliquid esse significat vel non esse. Non autem venit ad notitiam ignoti nisi per aliquid, quod de ignoto fidem facit, quod ita sit vel non sit. Sermo igitur incomplexus non potest esse instrumentum per quod de ignoto intellectus ad notitiam deducatur: quod principaliter intendit logicus. Sermo igitur incomplexus non assumitur a logico nisi per accidens, in quantum est pars sermonis complexi, qui est intellectus compositi designativus.

Amplius sermo complexus in eo quod complexus est, nec significat esse vel non esse: si enim hoc esset, omnis sermo complexus rem esse vel non esse significaret: et sic oratio deprecativa, vel optativa, vel subjunctiva, rem esse vel non esse significaret, quod falsum est. Sermo ergo complexus per hoc quod enuntiativus est, rem esse vel non esse significat: per hoc autem quod rem esse vel non esse significat, non habet arguere et fidem facere de enuntiato. Per hoc igitur quod enuntiativus est, non est instrumentum per quod logicus consequatur id

¹ AVICENNA, In 1 cap. logicæ suæ.

² Et hæc est opinio Avicennæ, Alfarabii et

Algazelis. Vide Avicennam in cap. 3 suæ logicæ et Algazelem in cap. 2.

quod intendit. Fidem autem facit per hoc quod ad formam argumenti collectivus est. Argumentatio igitur logici instrumentum est. Logica autem generalis et docens de hoc est ut de subjecto, per quod utens logicus in scientiam venit ignoti per notum. Argumentatio igitur logicæ docentis proprium subjectum est. Et hæc est trium Philosophorum sententia, Avicennæ scilicet, Alfarabii, et Algazelis.

Utuntur tamen sermone omnes sermocinales scientiæ, grammatica scilicet, poetica, et rhetorica, et ea quæ vocatur logica. Grammatica prout modus inflexionum et constructionum intellectus simplicis et compositi complexe designativus existit simpliciter absque eo quod sciat de significato utrum sit vel non sit. Poetica autem utitur eo prout modulus pronuntiatus delectatione, vel abominatione provocat audientem ad aliquid faciendum vel fugiendum, propter quod ex variis compositis et secundum metalogiam sive fabulam fingit tentans mendacia quæ provocent audientes. Rhetorica autem sermone utitur prout est designativus ejus per quod persuadere intendit. Solus autem logicus sermone utitur prout est pars instrumenti, per quod solum fides fit de incognito, cum notitia ipsius ex noto arguitur per complexiorem argumenti. Propter alterum ergo sermone utitur, et non propter seipsum.

Hujus autem probatio est, quod notum (per quod ignoti scientia accipitur) dupliciter consideratur, scilicet prout est res extra animam noscentis accepta, et prout est notio quædam in anima noscentis. Non autem facit notitiam ignoti prout est res extra animam noscentis accepta, sed potius prout est notio rei in anima noscentis existens: sic enim significativa est et illativa ejus quod ignotum est: quod ignotum ipsi aliquo modo percipit intellectus perfecta comprehensione. Hoc ergo modo voces significativas rerum considerat logicus et non aliter. Dico autem perfecta comprehen-

sione: quia sunt forte quidam adeo perspicaces, quod ex intellectu unius vocis complexæ statim de ignoto fidem concipiunt: sed hoc est imperfectum, et non generale. Et ideo non sufficit, sed opus est argumentatione perfecte hoc faciente.

Si quis autem quærit unde efficiatur notum id, ex quo ignoti accipitur scientia et fides, hoc nihil est quærere: quia in quolibet aliquid per se notum est homini et naturæ insitum, per quod ignoti potest accipere scientiam. Aliter enim homo nullius esset perceptibilis scientiæ vel disciplinæ, sicut nec brutum animal, si prima cognoscendi principia per seipsa non inessent homini. De argumentatione igitur vel syllogismo est logica tota ut de subjecto. De aliis autem vocibus incomplexis est propter illam.

CAPUT V.

De divisione logicæ, et quæ sint partes ipsius, et de voce significante ad placitum, quid et qualiter significet,

Divisio autem logicæ, et quæ sunt partes ipsius, ut dicunt Avicenna et Alfarabius, accipienda sunt ex intentione ipsius. Sicut vero jam ante dictum est, logica intendit docere principia per quæ per id quod notum est, devenire potest in cognitionem ignoti. Est autem incomplexum, de quo quæritur quid sit: aut complexum, de quo quæritur an verum vel falsum sit. Sciri autem non potest incomplexum de quo quæritur quid sit, nisi per diffinitionem. Complexum autem, de quo quæritur an verum vel falsum sit, non potest sciri nisi per argumentationem. Istæ ergo sunt duæ partes logicæ. Una quidem ut doceantur principia per quæ sciatur diffinitio rei et quidditas: ita quod per principia illa doceatur quæ sit vera rei diffinitio, et quæ non, et quæ videatur esse et non sit. Alia vero ut doceantur principia qualiter per argumentationem probetur enuntiationis veritas vel falsitas. Et ut doceatur illius argumentationis forma, quantum ad figuram

Quomodo grammatica, rhetorica, et logica, vario modo utuntur sermone.

Notum dupliciter consideratur.

Ignotum autem est incomplexum, et complexum.

Duæ partes logicæ.

et modum, et quietationem seu completionem : et ut doceatur ejusdem argumentationis materia. Et ut doceatur quæ videatur esse argumentatio, et non sit : eo quod apparentiam aliquam quidem habet, sed veram existentiam non habet. Et ut doceantur cautelæ quibus opponens vel respondens per aliquam occasionem impediatur vel commoveatur a conjectu veritatis, vel ad hoc quod perfecte videat veritatem et non divertat ab ipsa.

Sed prima harum partium ¹ vel ab Antiquis tradita non est, vel ad nos non pervenit. Hanc etiam partem dicunt Avicenna et Alfarabius ad Arabes non pervenisse. Dicit tamen Aristoteles in plerisque locis hanc causam erroris fuisse Antiquis : quia artem diffiniendi non habebant. Quod autem quidam dicunt hanc tradidisse Aristotelem in sexto *Topicorum*, frivolum est : ibi enim partem diffiniendi non tradidit, sed docet terminare problema illud quo quæritur quid insit ut diffinitio. Adhuc autem quidam alii dicunt hæc pertinere ad metaphysicam, et Aristotelem hanc tradidisse in septimo et octavo *primæ philosophiæ* : sed hoc absurdum est. Aristoteles enim ibi docet quæ sint diffinentia tam substantiam quam accidens, et quæ sit diffinitio physica, et qualiter diffinitio est unum et non multa, et talia hujusmodi. Sed qualiter diffiniendo respondetur ad quæstionem qua quæritur quid est res per essentiam et quidditatem, non docet : quia hoc ad logicam pertinet, et non ad primam philosophiam. Patet igitur, quod hæc pars nondum ad nos pervenit. Sunt et harum partium subdivisiones quæ exequitur logica : de quibus in sequentibus erit tractatus.

Quia autem logica omnia considerat prout sunt in anima sive in intellectu ejus, qui quærit per notum sibi venire in notitiam ignoti : gratia horum consi-

derat de voce significante ad placitum, et quid et qualiter significet : quod antiquiores Peripateci (ut dicunt Alfarabius et Algazel) in quinque modis distinxerunt. Primo quidem et principaliter dictio significat id ad quod prima institutione significare est instituta, ut homo hominem, et domus domum, et sic de aliis. Secundo modo significare dicitur quod ex consequenti supponitur in ipsa, sicut domus significat fundamentum et parietem, et quodlibet totum integrale sic significat suas partes integrales et principales. Tercio modo quando res comitatur significationem ipsius : sicut si paries est, fundamentum esse significat, et si tectum est, fundamentum et parietem esse significat. Quarto quando unum est in intellectu alterius, sicut homo significat animal, et significat rationale. Et ad hunc modum reducitur, quod accidens et passio significat subjectum, sicut simus significat nasum, et sicut album significat corpus terminatum, et cætera hujusmodi. Quinto sicut oppositio significat oppositionem, et oppositum significat oppositum : sicut segregatio albi significat aggregationem nigri, et motus ad centrum frigidi significat motum a centro calidi, et cætera hujusmodi. Et hoc ad logicam pertinet per hoc, quod logica est disserendi scientia : disseri autem non potest, ut dicit Aristoteles², nisi detur quod nomina aliquid significant, eo quod non significant infinita. Gratia hujus etiam considerat de communibus et vocibus incomplexis.

Complexio autem et incomplexio non ^{Vox duplex : complexa, incomplexa.} accidunt rei secundum quod res est, nec etiam voci secundum quod est vox : sed accidunt voci secundum quod refertur ad intellectum simplicem vel compositum. Simplicem autem dico intellectum, qui simplex unius rei est intuitivus. Talis enim intellectus non significatur ad alium, nisi voce sive dictione incomplexa.

Quinque modis significant voces significative

¹ Scilicet pars logicæ quæ docet diffinire.

² ARISTOTELES, In quarto *primæ philosophiæ*,

Compositum autem dico intellectum, qui accipit rem unam in alia vel ut divisam ab alia : qui intellectus voce incomplexa designari non potest, sed potius complexa : sicut homo est animal, vel homo ambulat, vel homo non est lapis, et huiusmodi. Propter quod diffinientes incomplexum veteres Peripatetici dixerunt, quod dictio significativa ad placitum incomplexa est ¹, cuius partes nihil significant de intentione ² totius : sicut cum dicitur *homo*, pars ita quæ est *ho*, et pars alia quæ est *mo*, nihil significant de *hominis* intentione. Quod si etiam nomen aliquod rei unius simplicis sit compositum, sicut *Adeodatus*, tamen, secundum quod unius simplicis rei nomen est, incomplexa dictio est. Et hoc quod dico *Adeo*, et hoc quod dico *datus*, nihil significant de intentione totius nominati per hoc nomen *Adeodatus*. Complexa autem dictio est, cuius partes aliquid significant de intentione totius, sicut cum dicimus, *homo ambulat* ; et hæc dictio *homo*, et hæc dictio *ambulat*, aliquid significant de intentione huius complexi, *homo ambulat*.

Incomplexa
vox quid.

Complexa
dictio quid.

Nomen ap-
pellativum
et proprium.

Universale
seu commu-
ne est tribus
modis.

Adhuc autem vox secundum quod refertur ad intellectum ejus qui quærit invenire ignotum per notum, habet quod dividitur in commune, seu universale : et proprium, sive singulare : talium enim nihil accidit ei secundum quod ad rem designatam refertur. Res enim omnes sunt singulares quæ cadunt sub sensu et secundum quod constituuntur a natura : et commune quod est in eis, accipitur ab intellectu. Et ideo dicunt Aristoteles ³ et Boetius, quod universale est dum intelligitur, singulare vero dum sentitur. Commune tamen quod est in eis, est tribus modis, scilicet id quod est actu in pluribus, ut homo quod actu divisibile est in plures, ita quod totum est in singulis per naturam et rationem : et id quod actu est in uno, aptitudine vero naturæ potest esse in pluribus, sicut hoc commune quod

est sol : et id quod nec actu est in pluribus, nec in aliquo vel uno solo, sed aptitudine non repugnat et ratione quin possit esse in multis, sicut eptangulum si ponimus, nihil esse eptangulum secundum actum, tamen secundum aptitudinem est et potest esse in multis. Et ut generaliter dicatur, omne nomen vel dictio, quod imponitur a forma communicabili multis, sive illa forma sit accidentalis, sive substantialis, commune est et universale, sive secundum actum multis communicetur, sive non.

Proprium autem sive singulare est quod imponitur a forma accidentali significante accidentium collectionem quam impossibile est inveniri nisi in uno solo, ut socratitas, vel platonitas : quæ ex parentibus subjectis, et loco nativitatis, et aliis huiusmodi, non nisi uni convenire potest, et impossibile est ut in alio repariatur. Et hoc dupliciter fit : vel enim fit nomine proprio, vel nutu demonstrationis ad hoc singulare, ut cum dicimus, *hoc lignum*, vel *hoc album* : hoc enim sic est *hoc*, quod non potest esse aliud.

Proprium
vel singula-
re quid.

Proprium
duplex.

Adhuc dictio sive vox significativa est articulata, non ex hoc quod refertur ad rem designatam, sed ex hoc quod est in intellectu quærentis scire ignotum per notum : licet etiam quædam ipsius sit nomen, quædam autem verbum. Pronomen autem (sicut et nomen suum testatur) vice nominis in supponendo accipitur : et participium cum suppletionem verbi substantivi in apponendo vel prædicando supplet vicem verbi : sicut cum dicitur, *homo est amans*, vel *homo amat*, vel *homo fuit amans*, vel *homo amavit*, vel *homo erit amans*, vel *homo amabit*. Cæteræ autem partes indeclinabiles sine adjunctis nullum habent intellectum : ut si dicatur, *homo est in*, non intelligitur nisi addatur *in quo sit*, ut *in domo*. Et similiter cum dicitur, *homo est supra* et non addatur *supra quid* ; et si dicatur, *homo*

¹ Cf. 1 Periher, cap. 1.

² Scilicet notione.

³ Cf. 1 Phys. tex. com. 49.

autem, et non addatur cui adverset conjunctio : vel si dicatur, homo *ergo*, nisi addatur quid inferatur. Nomen *autem*, ut in sequentibus habebitur, significativum est ad placitum sine tempore¹. verbum *autem* cum tempore quod ei subjicitur. Idem prædicatur, vel dicitur, vel negatur, vel affirmatur uni.

Quid sint univoca, diversivoca, multivoca, æquivoca, et analogia.

Adhuc *autem* voci significativæ ad placitum secundum quod est in intellectu quærentis scientiam ignoti per notum, accidunt quinque, scilicet quod sit univoca, et quædam diversivoca, quædam *autem* multivoca, etiam quædam æquivoca, quædam vero analogia sive proportionata, quæ apud Arabes vocantur convenientia. *Univoca* *autem* sunt, quæ a tali forma imposita sunt, ad quam omnium participantium eam est respectus unus secundum rem et rationem sine magis et minus : sicut *animal* participatur a speciebus animalium, et *homo* participatur ab individuis quæ sunt sub ipso. *Diversivoca* *autem* sunt diversa nomina unius et ejusdem rei secundum substantiam : eo quod instituens nomina illa instituendo diversis rei proprietatibus fuit affectus, ut ensis, mucro, spata, gladius, vestis, tunica, et hujusmodi. *Multivoca* sunt diversarum rerum diversa nomina : eo quod instituens diversis diversarum rerum proprietatibus instituendo fuit affectus, ut equus, et asinus. *Æquivoca* sunt quando unum nomen diversis secundum diversam rationem impositum est : eo quod una aliqua proprietas inventa in diversis afficit instituentem ; quæ tamen proprietas non per unam rationem est in illis, ut *canis*, quod nomen est impositum latrabili, et stellæ cœlesti, et marino pisci propter unam proprietatem inventam in illis, quæ est omnia hæc esse mordacia, cum tamen non una ratione mordacia sint. *Analogia* *autem* sunt proportionaliter dicta, ut Arabes dicunt, convenientia : et sunt media inter univoca et æquivoca, quæ sunt imposita

diversis secundum esse et substantiam per respectum ad unum cui proportionantur, sicut ens, quod dicitur de substantia primo et principaliter, et de accidente secundo, quia est aliquid entis : et quantitas dicitur ens, quia est mensura entis : et qualitas dicitur ens, quia est dispositio entis. Et hoc, ut dicit Joannes Damascenus in logica sua, fit tribus modis, scilicet proportionem ad unum subjectum, ut ens : et proportionem ad unum efficiens actum, ut medicus dicitur vere medicus qui secundum eam quæ in ipso est medicinam operatur : et medicus dicitur idiota, medicum per experta vel experimenta imitans in opere medicandi, et non secundum eam quæ in ipso sit artem medicinæ : et medicus dicitur instrumentum medicinæ per quod fit medicatio, ut clyster, vel embotum, vel aliud hujusmodi : tertio proportionem ejusdem, sicut sanum quod principaliter consistit in æqualitate complexionis animalium, et est in cibo sicut in conservante eamdem sanitatem, et in urina sicut in indicante, et in aere vel in loco sicut in fovente, et similiter est in aliis. Hæc *autem* omnia de logicis extracta sunt : eo quod hæc conveniunt voci significativæ et articulatae, secundum quod per institutionem afficit intellectum ejus, qui per notum certificari quærit de ignoto. Volumus enim secundum consuetudinem quam in aliis habemus, omnia quantum possumus ponere, quæ ad illuminationem pertinent doctrinæ².

Analogia fit tribus modis.

CAPUT VI.

De parte logicæ quæ certificat incomplexum, et de requisitis ad veram diffinitionem, ejusque peccatis, ac de modis diffinitionis.

Ex his *autem* quæ dicta sunt patet, quod si quis quærit scire incomplexum quod ignotum est, per id quod non potest sibi esse ignotum, non potest inve-

Quinque sunt requisita ad veram diffinitionem.

¹ Cf. I Periherm. cap. 5.

² Et hæc erit consuetudo D. Alberti in om-

nibus suis operibus.

nire notitiam ejus nisi per diffinitionem vel aliquid aliud quod diffinitionem imitatur incomplexi aliqua declaratione. Hujus autem principia et regulæ sunt quinque, et quinque corruptiones. Primum quidem, quod omnia posita in diffinitione sunt substantialia et substantialiter in diffinito existentia : quia diffinitio dicitur id quod omnes fines essentialis diffinit, conjungit et unit, et explicat quæ sunt principia diffiniti sive esse diffiniti, scilicet essentialiam, potentiam, et ultimum actum complementem esse diffiniti, sicut dicimus animal rationale, mortale, voluntarie mobile, diffinitionem esse hominis. *Animal* autem secundum quod in se includit corpus animatum sensibile et substantiam, prima potentia est, in qua inchoatum est esse hominis. Hæc autem inchoatio per *rationale* determinata est essentialiter ad actum rationis. Per *mortale* autem ad speciem est determinatum, præcipue secundum Stoicos, qui calodæmones et cacodæmones animalia rationalia, corpora aerea, et vita immortalia esse dicebant, ut dicunt Themistius et Apuleius. Per hoc autem quod *mobile voluntarie* dicitur, separatur ab aliis quæ apta a natura et phantasia sunt ad motum. Et hoc est primum.

Secundum autem est (quod Aristoteles docet in *Metaphysicis*¹) quod ultima differentia sit cum diffinito convertibilis, quæ totam diffinitionem facit esse convertibilem : sicut hoc ipsum quod est voluntarie mobile, convertitur cum homine secundum quod voluntas sonat appetitum qui est in ratione.

Tertium autem, quod prius positum in diffinitione, se habeat ad sequens, sicut potentia propinqua ad actum, et sicut determinatum ad determinans, et sicut distinctum ad distinguens, sicut animatum ad sensibile, et sicut sensibile ad rationale, et sicut mortale ad rationale, et sicut mobile voluntarie ad mortale : ita

quod in uno motu generationis semper posterius procedat ex antecedente.

Quartum est, quod diffiniens primum sit per se notum apud eum qui quærit cognoscere diffinitum et in substantia et potestate ; quia nisi sit notum in substantia, non potest esse principium cognitionis ignoti : et nisi sit notum in potestate, non potest per divisionem ipsius venari diffinitio ejus quod quæritur cognosci.

Quintum autem, quod diffinitio dicat totum esse diffiniti : quia aliter non attingeret a fine usque ad finem in quidditate et esse diffiniti, et sic verum nomen diffinitionis non haberet. Et per hoc habet diffinitio, quod est unum et non multa, sicut motus est unus et non multus, qui est a prima potentia per viam mediam usque ad ultimum actum. Hæc igitur diffinitive considerata faciunt talem diffinitionem, quod vere et totum certificat diffinitum.

Peccata ipsius sunt et quinque his opposita, quamvis quodlibet peccatorum sit multis modis : sicut et in aliis in quibus bonum fit ex una re et causa, malum autem omnifariam et modis infinitis, ut dicit Pythagoras². Primum ergo peccatum est, si per accidentale unum vel per accidentalia plura vel omnia, notitia essentialis quærat diffiniti : sicut si dicam, quod homo est animal risibile, vel quod sol est (ut dicit Empedocles) res alba calida.

Secundum peccatum est, si ultima differentia sit non convertibilis : tunc ipsa præcedentia quæ in plus sunt, per differentiam ultimam non determinantur ad esse diffiniti nisi in potentia : nec quidditas et esse diffiniti scitur per ea scientia universali, sed in potentia, non in actu : et sic non perfecte scitur esse diffiniti.

Tertium peccatum est, si inordinate ponantur in diffinitione quæ ponuntur :

ma exponitur (1a 2æ, q. xviii, a. 4 ad 3) : Quilibet singularis defectus causat malum, bonum autem causatur ex integra causa,

¹ ARISTOTELES, 7 Metaphys. tex. com. 42.

² Notum est effatum : *Bonum est ex integra causa, malum ex quovis defectu*, seu, ut a S. Tho-

Peccata diffinitionis sunt quinque.

sic enim actus significaretur præcedere potentiam in eodem : quod nunquam contingit in aliquo esse diffiniti, in quo est potentia et actus. In omnibus enim talibus potentia immediate præcedit actum : et ideo per talem diffinitionem esse (sicut est) diffiniti non declararetur. Et hujus exemplum, sicut si dicam, quod homo est vivum, rationabile, sensibile.

Quartum peccatum est, quod primum diffiniens sit non per se notum in substantia et potestate. Et hoc contingit quatuor modis : quia cum diffinitur per id quod est idem, aut æque ignotum, aut per ignotius illo, aut per id quod non potest esse notum nisi per diffinitum, aut per id quod per aliud est notum. Per id quod est idem : exemplum est, sicut quando diffinitur tempus quod est mensura motus : quod enim dicitur de tempore, dicitur de mensura motus : quia tempus nihil aliud est, nisi mensura motus : et qui ignorat tempus, ignorat id quod est mensura motus. Cum vero diffinitur per æque ignotum : est, sicut cum diffinitur albedo per id quod est esse contrarium nigredini : æque enim ignotum est quid sit albedo, et quid sit ejus contrarium, scilicet nigredo. Et sic de diffinitione relativorum per se invicem, sicut inferius in sequentibus erit manifestum ¹. De illo autem quod est ignotius : exemplum est, sicut qui diffinit ignem, dicens quod ignis est res inter corpora spiritui vel animæ simillima : diffinit enim ignem per animam, quæ ignotior est quam ignis per substantiam et diffinitionem. De eo quod diffinitur res per id quod non potest cognosci nisi per diffinitum : exemplum est, sicut qui diffinit solem, dicens quod sol est planeta illuminatione sua faciens diem. Cum enim dies sit mora luminis solis super nostrum hemisphærium, constat quod illuminatio diei cognoscitur per diffinitum : et sic circularis erit diffinitio, quod valde est inconveniens ². Omnia autem conveniunt in uno, scilicet

quod diffinitur res per id quod per aliud debet esse notum : sic enim nunquam stabit, sed semper diffinitur per aliud, et ibitur in infinitum.

Quintum peccatum est, quod diffinitio non dicat totum esse diffiniti : si enim non totum diceret et explicaret, non diceret quid est esse diffiniti, et non certificaret diffinitum nisi in parte. Sicut qui diffiniens triangulum, dicit quod triangulus est figura trium angulorum tres angulos habens æquales duobus rectis. Cum enim non ponatur in diffinitione, quod triangulus est figura rectilinea habens tres angulos æquos duobus rectis, non dicitur totum esse diffiniti : potest enim esse figura trium angulorum habens tres angulos majores tribus rectis, si ex arcubus sit composita figura triangula. Alia etiam de causa peccat dicta diffinitio : quia ponit quod non est essentielle diffiniti. Habere enim tres angulos æquos duobus rectis, non est essenziale constituens triangulum rectilineum, sed est passio essentiali diffiniti consequens. Aliud exemplum ejusdem (et est convenientius isto quod dicitur) est, quod circulus est figura plana una linea contenta. Hæc enim diffinitio non totum dicit esse diffiniti : quia de eo quod est principium formale circuli, et ex quo producit, non facit mentionem, hoc est, de centro. Perfecta ergo erit si sic dicatur : circulus est figura plana una linea contenta, in cujus medio punctum est, a quo omnes lineæ ad circumferentiam productæ in continuum et directum sunt æquales. Hæc ergo sunt quæ in diffinitionibus sunt attendenda et cavenda, si per diffinitionem debeat certificari diffinitum.

Sunt tamen aliæ quædam notificationes, non propriæ diffinitiones, datæ aliquando per materiam, aliquando per efficientem tantum assignatæ, quæ nisi reducantur ad diffinitiones quæ per genus et essentielles differentias datæ sunt, diffinitiones dici non possunt, sed quales-

Alii modi
diffinitio-
num.

¹ Cf. Tract. de relatione, cap. 9.

² Ut infra I Poster. cap. 6 habetur.

cumque notificationes. Reducantur autem hoc modo, quod materia non ut materia simplex accipitur, sed prout ipsa est prima potentia ad esse. Sic enim accipitur secundum quod in ipsa est jam forma essentialis inchoata, et in qua potestate formali sunt inchoatæ constituentes et dividentes differentiae. Sicut si dicatur, quod homo est constitutus ex corpore et anima rationali : tunc enim corpus non absolutum a forma sumitur, sed potius dicitur animatum sensibile : quod animatum sensibile est, ex cujus potentia et inchoatione producit rationale. Et sic redit ad illam diffinitionem quæ est ex genere et differentia : quia corpus animatum sensibile est animal, et animatum anima rationali est rationale. Quæ autem per efficientem datur, est, ut si dicatur, quod homo est quod generatur ab homine. Tunc enim agens non sumitur ut efficiens tantum, sed ut agens secundum formam et univoce. Univoce autem agens, dat formam secundum quod de potentia formali exit ad actum. Unde generatum ab homine non est vivum et animal simul, nec animal et homo simul secundum actum : sed primo vivum in actu, et potentia sensibile : secundo sensibile in actu, et potentia rationale. Et etiam diffinitio per causam efficientem data, reducitur ad eam quæ est ex genere et differentia. Aliter accepta causa efficiens, erit de essentia diffiniti, et non certificabit ipsum.

Omnis autem alia incomplexi declaratio quæ fit per accidentalialia, non est diffinitio, sed descriptio vocatur. Talis autem declaratio non debet fieri per accidentalialia communia, quia hæc convertibilia non sunt : sed per accidentalialia propria, quia de illis intelligitur quod Aristoteles dicit ¹, quod accidentia sive accidentium cognitio maximam partem conferunt ad cognoscendum quod quid est. Hæc enim sunt accidentia naturæ, et de ipsius naturæ aptitudine procedunt, et ideo substan-

tiam notificant, sicut sæpe id quod prius est cognoscitur per id quod est posterius, non simpliciter, sed quoad nos. Hoc autem in sequentibus erit manifestum. Talibus tamen utitur logicus in accipiendo notitiam ignoti, sicut etiam utitur aliis argumentationibus in accipiendo notitiam complexi, quæ sunt minus certificantes quam syllogismus.

Aliis autem declarationibus utitur logicus quandocumque sunt majoris declarationis quam ipsum nomen vel dictio incomplexa, cujus quærit notitiam : quæ quamvis non perfecte certificent, tamen aliquo modo declarant id quod quæritur. Et quia, sicut dicit Ptolemæus, stultus est qui quando non perfecte potest cognoscere quod quærit, abjicit id per quod cognoscere potest de quæsito conjectans. Talium igitur regulas et principia dare est logici ad incomplexi cognitionem, per quæ a principiis per se cognitio incipiat et deveniat in cognitionem eorum quæ quærentur : non enim omnia possunt esse incognita : quia sic quærendo procederetur in infinitum ². Principia enim prima sunt quasi semina per naturam cognitioni hominis inserta, ex quibus quasi seminibus magni oriuntur fructus scientiarum de his quæ cognoscuntur per ipsa : primis enim positis per divisionem, cognoscitur quid potentia sit in ipsis. Et etiam divisio producit usque ad ultimum ; propter quod ipsa divisionis scientia necessaria est logico, ut dicit Boetius.

CAPUT VII.

De parte logicæ qua certificatur quæstio de complexo et de necessitate totius logicæ, et quod varietur modus sciendi secundum diversitatem materiarum in quibus quæritur scientia.

Sicut autem logicus docens quærere

¹ ARISTOTELES, In primo libro de anima, tex. com. 11.

² Hoc idem habetur supra, in fine capituli quarti.

scientiam incomplexi¹, docet instrumentum quo accipiat notitia illius secundum diffinitionem, et ea quæ ad diffinitionem faciunt, et quæ diffinitionem circumstant, et quæ diffinitionem perficiunt, et ea quæ diffinitionem mutant: sic docens accipere scientiam complexi, docet syllogismum qui est illius proprium instrumentum, et docet alias species argumentationum, et principia syllogismi, et ea quæ circumstant ipsum, et principia ipsius, et partes, et materiam in qua poni potest forma syllogismi, et aliarum argumentationum forma, et quæ syllogismum immutant. Et ideo ea de quibus habet tractare logicus, secundum ista dividuntur et multiplicantur.

Ejus complexi cuius potest accipi scientia, non est differentia: quia sola indicativa oratio est, cuius est esse verum vel falsum. Et ideo tantum illius scientia potest accipi: quia scientia tantum veri est². Sed hæc est duplex, categorica scilicet, et hypothetica: sive (ut Arabes dicunt) enuntiatio et conjunctio: propter quod duas species docet constituere syllogismorum. Docet enim constituere syllogismum categoricum, et syllogismum hypotheticum, quamvis hypotheticus ad categoricum habeat reduci.

Constructio autem syllogismi dupliciter fit, ut jam diximus in antehabitis, ad inveniendum scilicet, et judicandum. Inventio autem esse non potest, nisi per habitudinem noti ad ignotum, quæ habitudo topica est et in *topicorum* scientia docetur. Judicandi autem scientia per resolutionem inventi est, quod resolvitur aut in formalia syllogismi principia, aut materialia, quæ sunt principia certificantia rem per hoc quod sunt causæ ejus quod sequitur, et illatum est. Et duæ sunt partes, *priorum* scilicet *Analyticorum*, et *posteriorum* *Analyticorum*: et docere principia et regulas istorum logici proprium est.

Ne autem fiat deceptio circa ea quæ

dicta sunt, inventa est scientia de sophisticis elenchis. Adhuc autem ne fiat impedimentum ex parte ejus qui quærit accipere, inventæ sunt cautelæ tentatoris, in quibus omnibus doctrina logici est, ut scientia complete accipi possit enuntiationis, cujus scientia quæritur per argumentationem.

Quia vero syllogismus non scitur an sit compositum et complexum quid, nisi sciatur ex quibus et quot et qualibus est, et qualiter conjunctus, ideo habet agere logicus de enuntiatione et partibus et qualitatibus et compositione enuntiationis. Et in his perficitur opus logicum: quæ omnia fiunt actu rationis, qui est ratiocinatio, qui actus discursus rationis est ex uno ad aliud. Et ideo tales scientiæ a Dionysio vocantur discursivæ disciplinæ. Non autem potest sic ex uno in aliud discurrere ratio, nisi prius accipiat unum in alio esse divisum per se vel per accidens. Et hoc esse non potest, nisi accipiat unum esse ordinatum ad aliud per se vel per accidens. Ordo autem est prioris et posterioris secundum naturam et esse: et sic accipit universale et particulare per se vel per accidens. Et sic invenit modum prædicandi unum de altero, vel negandi. Et quoad ordinem inventa est scientia *Universalium*, et scientia *Prædicamentorum*. Et quoad modum educendi unum de alio, inventa est scientia divisionum. Rationis enim opus est ordinare, componere, et colligere, et resolvere ea quæ collecta sunt: quo opere utitur quasi instrumento in accipiendo scientiam quando procedit a noto ad ignotum: quorum notitia (si perfecte traditur) preparatus est logicus ad acceptionem scientiæ, dummodo sciat cavere errores et fallacias, de quibus sufficienter instruitur in sophisticis elenchis.

Hæ igitur sunt partes logicæ quæ generaliter habent docere modum accipiendi scientiam de quolibet scibili incomplexo vel complexo. Et hoc jam ante nos de-

Quare inventa sit sophistica et tentativa.

Necessitas illius partis logicæ.

Syllogismus duplex.

Syllogismus ad duo constructur, scilicet ad inveniendum, et ad judicandum.

Modus acquirendi scientiam variatur secundum materiam in qua quæritur scientia.

¹ Ex quo patet, quod sicut diffinitio est instrumentum acquirendi scientiam incomplexi, ita syllogismus est instrumentum acquirendi

scientiam complexi.

² Cf. 1 Periherm. cap. 4.

terminavit Alfarabius. Hic tamen modus secundum materiam in qua ponitur, variatur secundum diversitatem materiæ in qua quæritur scientia. Nam in sermocinabilibus aliter est in grammatica, quæ dictionum significantium attendit modum tam in flexione quam in conjunctione constructionis. Aliter etiam est in poetica, quæ ex fictis et imaginatione movere intendit ad delectationem, vel abominationem, vel appetitum, vel amorem, vel odium. Et ideo fabula et recitatione factorum heroicorum, et in oratione cantu utitur modulato brevi et longo, ut demulceat auditum, ut facilius provocet. Et aliter est in rhetoricis, quæ dicendi docent copiam ad persuadendum iudicem, ut provocetur ad vindictam vel privationem ejus de quo persuadet, sumens locos rhetoricos tam in persuadendo, quam etiam in conquestione et accusatione. Et sunt etiam colores orationis, ut lepida sit oratio, et vigeat accepta propter sermo-

nis culturam. Aliter etiam in laudabilibus et ethicis, in quibus laudis vel vituperationis demonstratione acceptabile et laudabile fit quod proponitur priusquam virtute persuasionis. Etenim in realibus scientiis, aliter est in probabilibus, et aliter in necessariis et demonstrantibus, et aliter in conjectantibus quæ non sunt scientiæ demonstrationum, sicut in physiognomia, et secunda parte astronomiæ, et nicromantia, et aliis hujusmodi scientiis.

Talibus igitur et his quæ dicta sunt habitis, perfectum erit omne negotium logicum, quo tradere intendimus methodum, qua omne quod ignotum est, notum fieri potest ex eo quod per se notum est vel positum vel acceptum ut notum. Quædam enim sunt per se nota in quibusdam: quædam autem sunt accepta ab aliis ut nota, sicut in scientiis conjecturalibus, in quibus nulla sunt secundum rem per se nota.

TRACTATUS II

DE QUINQUE UNIVERSALIBUS.

CAPUT I.

Quomodo universale est de consideratione logici, et de numero universalium, ac de utilitate libri universalium.

Primum autem quod in scientia logica est considerandum, universale est: quia si ratio prædicabilis de aliis secundum veritatem attendatur, proprie et vere prædicari de alio non potest, nisi quod inest illi de quo prædicatur. Cum autem nihil insit sibiipsi (hoc enim secundum intellectum intelligi non potest, quod aliquid sit in seipso, vel insit sibiipsi, ut dicit Aristoteles ¹) oportet, quod omne quod inesse alii accipitur, aut insit ut natura essentialis, aut ut accidens. Et per hoc quod inest, sequitur de necessitate, quod communicabile sit omnibus quibus inesse significatur. Communicabile ergo multis est secundum aptitudinem et in multis et de multis. Omne autem quod sic inest, et hac ipsa de causa prædicabile est. Ratio ergo et causa prædicabilis est, quod sit universale. Cum ergo primus actus rationis (qui scientiam ignoti investigat per notum) sit ordinatio prædicabilium, ordinatio autem prædicabilium cognosci non potest, nisi sciatur per quam rationem prædicabile sit id quod prædicatur: quæ ratio sumitur ex hoc, quod prædicabile est. (Est enim prius considerare prædicabile secundum id quod prædicabile est, quam considerare ordinem prædicabilium.) Cum ergo ex hoc quod universale sit, prædicabile sit, oportet primo ponere scientiam universalis.

Si autem quis objiciat, quod etiam particulare de seipso prædicatur, Dicemus quod hæc prædicatio non perfectam habet prædicationis rationem: et de hoc in sequentibus in loco opportuno pertractabitur. Sic ergo ad prædicabilium rationem, et necessarium est et utile de universali præmittere tractatum.

Universale autem est, quod cum sit in uno, aptum natum est esse in pluribus, ut in ante habitis ostensum est ². Et per hoc quod in multis per aptitudinem est, prædicabile est de illis. Et sic universale est, quod de sua aptitudine est in multis et de multis. Et hoc modo prout ratio est prædicabilitatis, ad logicum pertinet de universali tractare, quamvis secundum quod est natura quadam et differentia entis, tractare de ipso pertineat ad metaphysicum. Prædicare enim et prædicari rationis est ordinantis et componentis prædicabilia secundum prædicabilium propriam rationem.

Universale autem sic acceptum prout est prædicabile quod in multis et de multis, aut inest essentialiter, aut accidentaliter: sive ut essentia, sive ut accidens. Si inest ut essentia: aut inest ut tota essentia, aut ut pars essentialis. Si inest ut tota formalis essentia, constat quod est species, quia species totum est formale esse individuorum de quibus prædicatur: quia quidquid est post speciem, est de materia vel individuantibus. Si autem ut pars essentialis: tunc aut est secundum potentiam in qua est esse per inchoationem, aut est pars secun-

Objectio.
Solutio.

Universale
quid.

Quomodo
universale
pertinet ad
logicum, et
quomodo ad
metaphysicum.

Sufficientia
quinque
universalium.

¹ ARISTOTELES, In primo physicorum, tex. com. 26.

² Cf. cap. 5 tract. I de Prædicabilibus.

dum actum in quo est esse secundum actum perfectum. Et priori quidem modo est genus, secundo vero modo est differentia. Si vero inest ut accidens: aut inest ut accidens naturæ, quod de ipsius naturæ aptitudine causatur et emanat: aut ut accidens commune, quod est accidens individui. Et priori quidem modo est proprium, et secundo modo est accidens vocatum. Et de omnibus his tractare est necessarium logico, propter hoc quod prædicabilem considerat ordinem et prædicatorum compositionem.

Qualiter omnia ista prædicantur per notam compositionis, et qualiter per hoc verbum substantivum *est*, in sequentibus erit manifestum: sed hic tantum sufficiat, quod quidquid prædicatur, prædicatur non ut pars, sed ut idem secundum esse. Idem autem dico per se, vel per accidens. De his igitur in hoc nostro libro erit tractatus. Nec considerabimus hic res ipsas quibus talia ad ordinem unum prædicabilis referuntur. Hoc enim in libro *Prædicamentorum* habet determinari. Sed accidens ipsis rebus, quo eorum primum prædicabilem *generis* habet nomen et rationem, et secundum *speciei*, et tertium *differentiæ*, quartum vero *proprii*, quintum autem *accidentis*. Hoc enim ad istius primi libri pertinet intentionem. Per hoc enim accidentia diversum modum accipiunt prædicandi in quid vel in quale: quamvis convenient omnia in hoc, quod quodlibet ipsorum est prædicabile: per quod etiam scientia est una, et non multæ. Diffiniri autem universale vera diffinitione non potest: quia per hoc quod prædicabile est de multis, non est unius et ejusdem rationis, sed est dictum per prius et posterius de illis de quibus est per ambitum suæ communitatis prædicatum.

Tractantes autem de his, modum et ordinem tenebimus Porphyrii. Ut duplex utilitas habeatur nostri operis: et de universalibus habeatur doctrina, et etiam libri Porphyrii habeatur intellectus,

quem scripsit ad quemdam Grisarotium suum discipulum. Cum autem sit duplex necessarium, scilicet inevitabile, et utile, ad eam quæ est apud Aristotelis libros doctrinam prædicamentorum (quæ cæteris doctrinis prædicamentorum præ-excellentior est) nosse quid sit genus, quid differentia, quid species, quid proprium, et quid accidens, secundum quod hæc universalialia habent rationem prædicabilem, oportet tractare de istis. Inevitabile enim est, secundum quod rationem prædicabilis oportet cognoscere ante prædicabilem ordinem. Utile est secundum quod adminiculum est scire intentionem¹ generis et speciei et differentię et proprii accidentis, antequam determinetur de his quæ in uno genere ordinantur ut species, et antequam determinantur quæ ex uno genere dividuntur per oppositas differentias, et antequam assignentur uniuscujusque generis propria, et ampla distinctio generum in substantia, et accidentium genera determinantur.

Est autem necessarium et utile ad diffinitionum assignationem: quæ omnes prout prædicabiles sunt, ex genere et differentiis constituuntur, in quibus cavere oportet ne aliquod accidentale ponatur. Non enim potest vitari malum nisi cognitum, ut dicit Boetius. Omnino etiam necessarium ad demonstrationem, cujus medium secundum potissimum modum demonstrandi diffinitio est dicens quid et propter quid. Est enim talis diffinitio, ut dicit Aristoteles², demonstratio positione differens. Necessarium est etiam et utile ad divisionum scientiam: quia omnis divisio vel est generis in species, vel totius in partes, vel accidentis in accidentia, vel subjecti in accidentia, vel accidentis in subjecta, vel vocis in significationes. Et patet, quod quædam in divisione sunt, quæ sine doctrina istorum sciri non possunt. Quare scientia generis, speciei, differentię, proprii, et accidentis, adminiculum est

Universale
vera diffini-
tione diffini-
ri non potest.

¹ Scilicet *notionem*.

² ARISTOTELES, 1 Posterior, tex. com. 20.

ad scientiam divisionum generis in species, et accidentis in accidentia, vel accidentis in subjecta, vel subjecti in accidentia. Si autem non ad omnem utilis est divisionem, per hoc non removetur quin sit ad divisionem. Scientiam enim divisionis non habet etiam qui unam ignorat divisionis rationem.

Cum ergo tam utile sit hoc negotium istarum rerum prout universalis quædam sunt, istarum quinque rerum prout in ratione sunt, speculatione sive consideratione tentabo traditionem compendiosam faciens doctrinam monstrare. Modus enim noster quasi introductorius erit, ut imperitis sufficiat. Ea autem quæ ab Antiquis de his dicta sunt colligemus: et quamvis in modo introductionis ab altioribus quæstionibus abstinendum sit, tamen propter doctrinæ bonitatem etiam illas tangemus. Cum tamen in modo introductionis simpliciora facile ab imperitis intelligibilia mediocriter sint potius conjectanda, ut facilior fiat instructio. De una enim et eadem re subtili demonstratione et introductoria disertione potest tractari. Non enim per causas altissimas ista hic demonstrabimus, sed per similitudines et exempla de his faciemus instructionem.

CAPUT II.

A quibus quæstionibus circa universalis sit abstinendum.

Ne autem videatur quod nulla scientia de his sit, quæ per logicæ principia determinari non possunt: sed oportet quod altissimæ sapientiæ principiis determinentur. Prima quidem est, an ista quæ genera et species dicuntur, in re subsistant, aut non quidem in rerum natura sint subsistentia, sed in solis nudis purisque intellectibus per abstractionem a rebus factam sint posita? Et dico solis intellectibus per exclusionem rerum, ita quod non in rebus sint. Nudos autem dico intellectus ab appendiciis materiæ

separatos, qui illorum tantum sunt, quæ nunquam in materia fuerunt. Quæ enim in materia fuerunt, non in nudis sunt intellectibus, sed sunt in intellectibus qui immixti sunt phantasie et sensui. Puros autem voco intellectus ex parte intelligibilis, ad quod nihil movet nisi solius intelligentiæ lumen, et non phantasma receptum.

Sunt tamen qui aliter ea quæ dicta sunt, interpretantur dicentes, quod in solis intellectibus sunt illa quoad nos, quæ utrum sint et quomodo esse habeant, solus scit intellectus. Et tale esse in intellectu universalis habere dixerunt illi qui vocabantur Nominales, qui communiter (ad quam particularia universalium, de quibus dicuntur ipsa universalis, referuntur) tantum in intellectu esse dicebant. Nudos autem vocant intellectus, qui ad scibile quod accipiunt non habent præscriptos habitus, qui disponant intellectum ad speculationem eorum quæ in ipso sunt. Sicut intellectus conclusionum præscriptum quærit habitum principiorum per quem fit conclusio, et intellectus principiorum præscriptum sibi quærit habitum notitiæ terminorum, et sic de aliis. Puros autem dicunt intellectus, qui mediante phantasmate non accipiuntur.

Alia expositio.

Sunt autem adhuc qui hoc referunt ad intellectum causantem et cognoscentem ista, qui est intellectus intelligentiæ illius quæ irradiat super intellectualem animæ nostræ. Et dicunt quod in solis intellectibus sunt, quæ esse non habent nisi in lumine illius intelligentiæ. Et sunt illi qui dicunt universalis non nisi ideale habere esse secundum quod universalis sunt, et non esse res conjunctas materiæ, sed implere omnem materiam suam imaginibus particularium, sicut unus masculus multas implet feminas. Hi autem nudos dicunt intellectus separatos ab imaginibus, quas imprimunt in materiam. Puros autem dicunt, eo quod impuritati naturalium principiorum in causando non permiscetur, sed ex suo lu-

Alia etiam expositio.

mine producunt formas universales, quæ per distantiam ab ipsis impuritati materialium principiorum permiscentur, et tunc particulantur et determinantur.

Alia adhuc
expositio.

Nonnulli etiam dixerunt quod multiplicatio ista non ponitur nisi ad expressionem ejusdem rei per verborum quamdam inculcationem. Ab his ergo quæstionibus et aliis quæ circumstant istas (quæ determinari non possunt, nisi per principia quibus determinari habet intelligentiarum natura et illuminatio) abstinebimus : quamvis tangemus eas, ut sciantur quæ sunt. Cum per hujus scientiæ principia discuti et ad plenum determinari non possint, eo quod sapientiæ primæ quoad altissimam ejus partem est hujusmodi negotium ; et ideo majoris et subtilioris egens est inquisitionis. Illud vero quod de his ex probabilibus scire utile est logico, in isto libro tentabo monstrare colligens probabilia ex Antiquorum dictis, et præcipue dicta sequens Peripateticorum, quæ secta in philosophia probabilissima mihi videtur.

2. quæstio. Secunda vero quæstio est, a qua hic abstineo, quod si detur quod subsistant in re extra intellectum, utrum sint subsistentia corporalia, an incorporalia sint?

3. quæstio.

Tertia quæstio est, utrum sint in sensibilibus singularibus suis posita secundum esse, an sint extra singularia in rebus solis metaphysicis, sicut dixisse Plato refertur? Hoc enim per rationes logicas ad plenum sciri non poterit, sed metaphysico determinanda relinquuntur. Tres igitur sunt istæ quæstiones de universalibus. Prima quidem de esse ipsorum. Secunda de quidditate eorumdem. Tertia vero de comparatione ipsorum ad sua particularia.

Quare supradictæ tres quæstiones de generibus et speciebus tantum sint quæsitæ.

Et ideo quamvis hæ quæstiones de omnibus sint universalibus vel esse possunt : tamen de generibus et speciebus ista præcipue quærentur tribus de causis. Quarum una est : quia ista cum prædicentur in quid, per se esse significantur. Alia autem universalialia cum prædicentur in quale, significant esse in alio, et ideo minus per se esse videntur. Secunda ra-

tio est : quia alia tria in istis esse significantur : differentia enim in genere est potestate, et in specie secundum actum : proprium autem in specie et genere ut vere accidens : accidens autem commune in individuo. Tertiam rationem quidam dicunt, quod omnia alia ad rationes istorum referuntur. Est enim quoddam differentiarum genus, cujus species sunt differentiæ speciales : et similiter est in propriis et accidentibus. Sed hæc ultima ratio parvi valoris est. Prima autem ratio optima, et secunda bona, et secundum intentiones eorum qui hæc dicebant sumpta.

CAPUT III.

De declaratione et examinatione primæ quæstionis.

Quamvis autem hæc determinata sint supra vires logicæ, eo quod oportet in his uti rationibus sumptis ex principiis entis secundum quod est ens, ex quibus cognoscitur quid sit subsistens in intellectu solo, nudo, et puro, et aliam subsistentiam non habet. Et quid est subsistens extra intellectum in natura secundum esse completum. Ad quod non sufficiunt rationes logicæ. Tamen propter bonitatem doctrinæ, et ne sit suspensus lectoris animus, hæc aliquantulum explanare tentandum est.

Ad quæstionem ergo primam, difficultates majores quæ dubitationem pro parte faciunt, sunt inducendæ, ut visa ratione dubitationis melius intelligatur veritas soluta dubitatione. Est ergo quæstio prima, utrum universalialia et præcipue genera et species, quæ quidem significantur, subsistant in natura secundum esse separatim ab intellectu : aut non quidem sic subsistant, sed in solis, nudis, purisque intellectibus posita sint. Ita quod separatim non habeant esse, sed tantum sint accepta prout sunt rationes et intentiones in mente et lumine intellectus acceptæ.

Sic ergo explicata quæstione, hi qui dicunt in solis, nudis, purisque intellecti-

Rationes
centi
univers

se in solis, dis. puris-
e intellec-
tibus.
1. ratio.

bus posita esse septem pro se fortiores inducunt rationes. Dicunt enim, quod Boetius et Aristoteles et Avicenna dicunt, quod omne quod separatum in natura est, ideo est quia unum numero est. Universale autem quod est genus et species non unum numero est, eo quod universale est unum in multis, et de multis. Quod autem est unum in multis et de multis, separatum non est a multis. Ergo ipsum separatum non est: non ergo unum numero est. Et si unum numero non est, sequitur ipsum non esse. Ergo universale separatum non est. Si ergo aliquo modo est, non nisi in solis, nudis, purisque intellectibus est. In solis, quidem, quia in re non est: nudis autem, quia universale denudatum est a phantasmatibus; puris autem, quia non nisi purum intelligentiæ lumen est, nulli comparatum materiæ sensibili.

2. ratio.

Secundam adducunt rationem. Dicunt enim quod omne quod separatum a natura est, separatum habens esse extra intelligentiam, hoc aliquid est. Et hoc quidem dictum est Aristotelis et Avicennæ, et probatur per inductionem. Sed universale non est hoc aliquid, sed quale quid. Ergo universale in natura existens non est. Si ergo est, oportet quod in solis, nudis, purisque intellectibus sit.

3. ratio.

Tertiam adducunt rationem. Si omne quod est secundum esse separatum in natura, particulare et individuum est, ut omnis forma quæ est in individuo individua est, sive sit substantialis, sive accidentalis, individuatur enim per materiam quæ omnis individuationis principium est et causa. Universale autem ponitur esse in suo particulari, ut in subjecto et substantia in qua subsistit, et quæ sibi substat, ut dicit Aristoteles in *Prædicamentis*. Universale ergo si subsistat extra intellectum in suo particulari, particulare est: quod absurdum est, quia particulare nec est in multis, nec de multis est. Universale autem est in multis et de multis.

ratio.

Quarto ad idem inducunt, quod Aristoteles in prima probat philosophia multi-

pliciter, quod in eodem idem est esse universalis et particularis: quia aliter homo esset duo et non unum. Si ergo universale esse habet unum cum esse particularis, hoc esse secundum quod in particulari, est particulare: et particularis esse est non esse de multis et in multis: hic enim homo singularis est, et non in multis et de multis: a destructione consequentis arguitur. Si universale secundum suum esse, in multis et de multis est, universalis esse, non est esse particularis. Est autem esse particularis si extra est. Ergo non extra in natura est, sed in solis, nudis, purisque intellectibus est: quia aliter universale nullo modo esset: quod valde inconveniens est. An vero universale sit nunquam aliquis dubitavit. Et ideo Antiqui non quærebant an universale sit, vel non sit, sed quærebant an universale extra intellectum separatum in natura sit, an in solis, nudis, purisque intellectibus positum sit et fundatum; eo quia extra intellectum sit in rerum natura.

5. ratio.

Quinto opponunt dicentes quæ Avicenna dixit et Algazel, quod universale quod est genus vel species, si extra intellectum est, aut cœpit esse, aut non cœpit esse. Si dicatur quod non cœpit esse, sequitur quod æternum sit: quod esse non potest, cum causam habeat intelligentiæ lumen quod facit et dat omnes formas. Si autem cœpit esse, aut cœpit esse a seipso, aut ab alio. Non autem cœpit esse a seipso: quia nihil incipit a se, cum Plato dicat quod nihil est cujus ortum legitima causa non præcesserit. Si autem ab alio cœpit, per actum agentis cœpit. Nihil autem fit per actum agentis, nisi particulare et individuum: quia omnis actus circa particularia est. Ergo universale particulare et individuum est. Destruamus ergo consequens, dicentes quod universale particulare et individuum non est, sicut jam superius probatum est: ergo universale non cœpit esse, nec in æternum est. Ergo universale non est in natura, sed in intellectu est.

6. ratio.

Sextum quod in assertionem suæ inducunt opinionis, est, quod in arte (quæ naturam imitatur) duo esse videntur in forma artis. Si enim consideretur secundum quod in artifice est, communis est ad omnia quæ sunt ejusdem generis et speciei, quia in artifice est per modum artificis. Et sicut unus est artifex valens producere multa artificiatia : ita forma in artifice commune exemplar est ad omnia in quibus illa forma potest exemplificari. Quando autem extra artem artificis est in materia artificiatia, particulata est, et nulli potest esse communis, nec aliquam habet aptitudinem ad hoc quod in alio et de alijs sit. Similiter autem in formis naturalibus esse videtur. In his enim intelligentia est ut artifex, et forma naturalis est forma in rebus, sicut forma artis in materia artificiatia. Videtur ergo, quod si universale commune est et aptum natura esse in multis, quod hoc non habeat, nisi secundum quod est in intelligentia quæ communis artifex est. Universale ergo ut universale est, non est nisi quod in solis, nudis, purisque intellectibus est.

7. ratio.

Septimo etiam per hoc confirmant hoc quod dicunt, quod in libro *de Causis* multipliciter probatum est, quod res in causa non est, nisi per modum et virtutem effecti per causam. In effectum autem causa non est, nisi per formam quam in effectum causa producit : quia omne quod de potentia producit ad effectum, non producit nisi per id quod est in effectum tam in univocis accidentibus, quam in æquivocis : quia æquivocas ad univocas reduci necesse est. Forma igitur primæ intelligentiæ agentis in hoc quod effectus est, non est id nisi per conditionem et virtutem effectus. Effectus autem individuus et singularis est. Ergo forma, sive substantialis, sive accidentalis, in effectum procedens ab intelligentia, individua est et singularis. Universale autem nec individuum, nec singulare est. Universale ergo in effectum naturæ extra intelligentiam procedens

non est ; in solis ergo et nudis, purisque intellectibus positum est.

Hæc sunt quæ ut fortiora inducunt, qui universalia in solo intellectu posita esse concedunt. Et ideo dicunt Aristotelem dixisse¹, quod universale est, dum intelligitur ; singulare autem est, dum extra sentitur.

Econtra autem illi qui universalia dicunt esse res extra intellectum existentes per se, fortiora inducunt septem, quibus maxime innituntur. Quorum primum est, quod *hic homo* non est nisi a simpliciter homine : et eadem ratione alius homo non est nisi a simpliciter homine, et sic de omnibus alijs. Non autem potest homo esse, nisi ab eo quod est secundum rem in natura extra intellectum existens simpliciter. Propter quod dicitur homo dignissima creaturarum. Si enim hoc conveniret huic homini secundum quod *hic homo*, non conveniret alii. Similiter quod homo est rationalis, non convenit huic secundum quod *hic* : quia tunc alii non conveniret. Ergo convenit secundum quod homo. Ergo homo secundum quod homo, et non *hic homo*, est aliquid in natura præter intellectum existens. Eadem ratio est de animali secundum quod animal.

Secundum est, quod sicut dicit Aristoteles², eadem sunt quibus res est, et quibus cognoscitur et scitur. Non est autem scientia nisi de universali et per universale. Ergo res non est, nisi per id quod universale est. Scientia enim non est nisi de rebus et per res, præcipue in physicis. Ergo universalia sunt res extra intellectum. Si enim essent in intellectu tantum, essent rerum intentiones, et non res ipsæ.

Tertio inducunt, quod forma quæ dat esse, non habet esse a materia, quamvis sit in materia : sed habet esse ab agente secundum formam et agente univoco. Et secundum quod est ab agente, vere est, et est extra intellectum : et tamen non est hoc vel illud, sed est simpliciter. Sed universale est, quod secundum se non est hoc vel

Rationes
centium u
versalia
tra anim

1. ratio.

2. ratio.

3. ratio.

¹ ARISTOTELES, I Physic. tex. com. 49.

² In principio lib. I Physic. x. com. 1. et

illud, sed est simpliciter communicabile factum hoc vel illud. Ergo universale simpliciter et secundum se separatum ab agente et in natura existens est, quamvis non sit hoc vel illud. Universale ergo simpliciter est, et magis est quam particulare, sive hoc vel illud. Et hæc fuit objectio Platonis, qui dixit universalialia esse formas.

4. ratio.

Quarto adducunt : quia id quod est ab agente formaliter, vere est in natura : et tamen de esse suo formali nihil habet a materia : sed ab eo quod est in materia, habet quod est forma hujus vel illius. Ens autem vere ab agente non secundum quod est hujus vel illius, verissime habet esse in natura et agente formaliter : quia uno modo se habet ad omnia quæ ab eo exemplificantur. Quod ergo sic est, verissime est apud naturam : quia esse suum non est ab aliquo obumbratum vel variatum. Forma autem secundum quod uno modo se habet ad omnia particularia sua sic est, et tale habet esse. Hoc autem modo est universale. Ergo universale verissime est in natura, et verius est quam particulare.

5. ratio.

Quinto inducunt, quod forma dat esse rei et specie et ratione : et natura non est nisi lumen intelligentiæ terminatum ad hoc, et incorporatum isti. Quod ergo dat esse et rationem, aut habet ab hoc quod est incorporatum isti, et terminatum ad hoc, aut non. Constat autem quod non habet dare esse et rationem secundum quod est terminatum ad hoc, et secundum quod est incorporatum isti : quia hoc accidit isti, et ab hoc accidente non potest habere actum substantialem. Habet ergo ab hoc quod est lumen intelligentiæ, quæ est dans esse in natura. Non autem dat esse in natura, nisi quod vere in natura est. Ergo forma quæ dat esse in natura, vere in natura est extra intellectum. Sicut forma artis non dat artificiato esse in genere et specie artificiatum, nisi secundum quod in artificiato vere est, et extra intellectum artificis : quamvis hoc quod dat esse artificiato, non habeat ab eo secundum quod in ar-

tificio est, sed secundum quod est ab artifice.

6. ratio.

Sexto adducunt, quod lumen faciens colores, non amittit aliquid per hoc quod est in corpore terminato : nec aliquid accipit essentiæ vel virtutis ad agendum, quamvis ei quod constituitur per ipsum, multa accidant per hoc quod ad hoc vel illud terminatur. Ergo similiter lumen intelligentiæ, quod de se formas largitur, non amittit id quod de se vel ab efficiente habet, per hoc quod est in isto vel in illo : nec aliquid accipit essentiæ vel virtutis ab hoc quod terminatur ad hoc vel illud, quamvis ei quod constituitur ab isto multa convenient secundum quod lumen istud constituens agit in hoc vel illo. Sic autem virtutem constituendi habens, est vere in natura, et non secundum quod est in isto vel in illo. Hoc autem dicitur existens simpliciter et verissime et ex natura unam aptitudinem habens ad omnia quibus dat esse et rationem. Hoc autem est genus et species prout sunt universalialia. Genus ergo et species universalialia verissime sunt in natura.

7. ratio.

Septimo inducunt, quod id quod secundum naturam et virtutem est ante rem, ab eo quod est post ipsum, nec esse accipit nec unitatem vel multiplicationem secundum seipsum, nisi secundum quod habet in isto vel illo quod post ipsum est. Universale autem sive forma quæ est rei causa et principium, est ante rem secundum causam et naturæ ordinem. Ergo ab eo in quo est, nec accipit esse, nec unitatem, nec multiplicationem secundum quod ipsum est in se : quamvis multiplicetur tantum secundum esse quod habet in isto vel illo. Si ergo in se accipiatur, nihil horum habet ab eo in quo est. Secundum seipsum autem acceptum verissime est : quia secundum se acceptum non habet hoc quod non sit nisi in intellectu : quamvis ab intellectu cognoscente et causante. Secundum se ergo acceptum verissime est res in natura simplici existens. Sic autem universale est aptitudinem habens ad omnia sua singularia.

Universale ergo verissime est et res in natura est, etiam absque eo quod in intellectu solo, puro, et nudo sit acceptum.

Ecce hæc fortiora sunt, quæ illi pro una parte et alia inducunt in suarum assertionem opinionum.

Solutio questionis. Universale tripliciter potest considerari.

Nos autem quantum sufficit præsentī intentioni ista solventes, dicimus quod universale triplicem habet considerationem, scilicet secundum quod in seipso est natura simplex et invariabilis : et secundum quod refertur ad intelligentiam : et secundum quod est in isto vel in illo. Primo quidem modo simplex est natura, quæ dat esse et rationem et nomen, et verissimum est inter omnia quæ sunt, nihil habens alienæ naturæ admixtum, nec conditione alienæ naturæ variatum. Per hoc autem quod est in isto vel in illo, multa accidunt ei secundum esse : quorum primum est, quod est particulatum et individuatum : secundum, quod est multiplicabile, vel multiplicatum : tertium autem, quod est incorporatum, et habens in se diversas passiones quibus est subjectum, et alia hujusmodi infinita, quia materiæ infinita accidunt. Per hoc autem quod est in intellectu, dupliciter consideratur, scilicet aut secundum relationem ad intellectum intelligentiæ primæ cognoscentis et causantis ipsum, cuius illa natura simplex radius quidam est. Aut secundum relationem ad intellectum per abstractionem cognoscentem ipsum.

Universale in intellectu dupliciter consideratur.

Et primo quidem modo accidit ipsi radium et lumen intelligentiæ agentis esse et simplex et purum esse, et immateriale et immobile et incorporale et incorruptibile, et perfectibile intellectus possibilis, et ejusdem possibilis intellectus esse motivum ad actum : sicut color movet visum ad actum secundum actum lucidi quod est in ipso quando secundum actum color est. Secundum autem relationem quam habet ad intellectum cognoscentem, non causantem, habet quod talis intellec-

tus secundum quod abstrahit ipsum, agit in ipso universalitatem (quam de natura sua ante habuit) per hoc quod separat ipsum a materia et materialibus individuatibus. Et sic intelligitur quod dicit Aristoteles ¹, quod universale est dum intelligitur : particulare vero dum sentitur. Et illud Avicennæ dictum ², quod intellectus in formis agit universalitatem.

Et hoc est quod dixerunt antiqui triplices esse formas, ante rem scilicet, quæ sunt formæ secundum se acceptæ, principia rerum existentes : et in re sive cum re ipsa, quæ sunt formæ existentes in ipsis, dantes eis nomen et rationem, per id quod sunt aptæ esse in multis et universales, non tamen secundum quod sunt in illis : secundum enim quod sunt in illis, particularizatæ et individuatae et ad singularitatem ductæ sunt. Sunt etiam formæ post rem, quæ sunt formæ per abstractionem intellectus ab individuantibus separatæ et in quibus intellectus agit universalitatem. Et primæ quidem substantialia rerum principia sunt, secundæ autem rerum substantiæ, tertiæ autem accidentia et qualitates, quæ notæ rerum in anima acceptæ vocantur et dispositiones vel habitus.

Formæ triplices, ante rem, in re et post rem.

His ergo supra prælibatis dicimus, quod universalialia, hoc est, naturæ quæ universalialia vocantur, secundum se accepta, sunt et verissime sunt ingenerabilia et incorruptibilia et invariabilia. Sunt etiam extra, vel præter intellectum solum, nudum, et purum, sicut incontra-dicibiliter probant secundæ inductæ rationes : secundum autem quoddam esse, in rebus sunt, scilicet secundum esse individuatum quod actu est in his quæ sunt ultimo et in esse perfecto constituta in natura : propter quod illa res natura a physicis vocatur. Adhuc autem secundum quoddam esse sunt in intellectu : et hoc dupliciter, scilicet in intellectu per cognitionem causante et agente, et in

Solutio questionis.

¹ ARISTOTELES, I Physic. tex. com. 49.

² AVICENNA, In logica sua, cap. 4.

intellectu cognoscente per abstractionem ea per universalitatem agente et educente.

Ad primam
rationem
pro prima
parte opi-
nionum.

Ad id ergo quod primo medio pro prima parte opinionis inducitur, quod cum dicunt Aristoteles et Boetius, quod omne quod est, ideo est, quia unum numero est : hoc intelligitur de his quæ ultimo actu in natura perfecta sunt, de illis enim verum est. Sed universalia hoc modo non sunt : sunt enim ut rerum principia, et non ut res ultimo actu in natura constitutæ et completæ. Aut sic intelligitur ¹, quod unum numero sit dictum a numero ultimi esse, vel a numero essentialis. Esse enim quod est unum numero, habet esse suæ essentialis : sicut et universale unum numero, est unum numero essentialis et non duo vel tria (quamvis numerus materiæ et accidentis sit) in multis et de multis. Et hoc accidit sibi et non convenit ei secundum se : et sic intelligitur quod dicitur, quod participatione speciei plures homines sunt unus homo.

Ad secundam
rationem. Separatum
esse, habere esse
extra intellectum
dicitur duobus
modis.

Similiter dicendum ad id quod secundo dicunt, quod illud quod separatum habet esse extra intellectum in natura, est hoc aliquid : quia separatum esse habere dicitur duobus modis. Uno scilicet modo quo separatum esse habet id quod in se habet esse non dependens ad aliquid, ad hoc quod esse habeat quod sit extra ipsum : et sic non generaliter verum quod dicunt : quia universale sic separatum, habet esse in natura, et tamen non est hoc aliquid. Alio modo separatum esse dicitur, quod in se est indivisum, et ab aliis per discretionem divisum et separatum. Et hoc modo generaliter verum est quod dicunt : quia sic non nisi singulariter existentia separatum habent esse.

Ad tertiam
rationem.

Ad id quod tertio inducunt per dictum Avicennæ, dicendum quod omne quod est in individuo (secundum quod est in individuo) singulare est. Sed id

quod in individuo est, nil prohibet esse universale, non secundum quod est in individuo acceptum : hoc enim secundum se acceptum, nihil prohibet esse quale quid, et non hoc aliquid.

Si quis autem sic objiciat, Quod est in individuo est in eo per modum individui. Individuum autem est hoc aliquid. Ergo illud quod est in individuo, est singulare et hoc aliquid. Non valet argumentum. Quod enim est in individuo, non semper est in eo per modum esse individui, sed aliquando per modum principii individui. Et non oportet quod hoc secundum id quod est, sit individuum et hoc aliquid : quia potest esse quale quid. Et ideo in argumento paralogismus est figuræ dictionis : quia interpretatur quale quid ut hoc aliquid.

Objectio.

Solutio.

Ad id autem quod quarto inducunt, dicendum quod universale secundum esse quod habet in singulari, non habet aliud esse quam esse singularis : et hoc probat Aristoteles ² contra eos qui dixerunt formas universales distinctum et divisum esse retinere præter esse singularis (sicut ex sigillo receptum) esse separatum ab illo sicut separatum est esse sigilli et ceræ sigillatæ : sed quod id quod est in singulari, non habeat esse naturæ et principii, non secundum quod est in singulari, sed secundum se acceptum, non probat Aristoteles : quia hoc est verum et necessarium in omni natura.

Ad quartam
rationem.

Ad id quod quinto objicitur, dicendum quod essentialis rerum secundum quod essentialis sunt, non incipiunt esse nisi per accidens et per aliud, scilicet incipientibus esse his in quibus sunt. In his enim per consequens etiam illa esse incipiunt. Et hoc non accidit eis, nisi secundum quod in illis sunt : secundum seipsa autem nec incipiunt nec desinunt esse secundum naturam, sed sunt radii luminis intelligentiæ universaliter agen-

Ad quintam
rationem.

¹ Explanatio illius dicti : *Omne quod est, ideo est, quia unum numero est.*

² ARISTOTELES, VII Physic. tex. com. 51 et 57.

tis, quæ Deus est : quæ cum seipsa sit agens, non est assignare quod incipiat vel desinat nisi secundum quod agit hoc vel illud in singulari.

Ad sextam
rationem.

Ad id autem quod sexto inducunt, dicendum quod quamvis forma artis habeat quod exemplar commune est, ab hoc quod a tali exivit artifice : tamen postquam exivit, adhuc habet id quando secundum se ut forma artis accipitur : et habet hoc in lignis, et lapidibus, quamvis hoc non habeat secundum quod existit in lignis et lapidibus. Et similiter de formis naturalibus existentibus ab intelligentia. Et ideo secundum se acceptæ sunt communes et universales etiam quæ sunt in singularibus, quamvis non secundum quod sunt in singularibus habeant id.

Objectio.

Si autem quis inferat dicens : Si non secundum quod sunt in singularibus habent id : ergo habent secundum quod non sunt in singularibus. Est paralogismus secundum fallaciam divisionis : quia divisum infert ex eo quod secundum compositionem dictum fuerat.

Solutio.

Ad septimam
rationem.

Ad id autem quod septimo et ultimo inducitur, dicendum esse videtur, quod omne quod est in effectu secundum quod effectus esse habet ultimum, secundum quod est in effectu illo, singulare est : et sic intelligitur quod probatur in libro *de Causis*¹. Sed id quod in effectu secundum se acceptum per modum principii et causæ formalis ipsius effectus secundum se accepti, nihil prohibet de se communicabile et commune esse, sicut jam sæpius dictum est.

Ea autem quæ secundo inducta sunt, puto de necessitate concludere.

CAPUT IV.

Utrum universalia sint corporalia ?

Opinio Platonis.

Secunda autem quæstio est, an universalia sint incorporalia vel corporalia ?

quæ ex Platoniceis inducta est sicut prima. Dicebat enim Plato mathematicas lineas et superficiem esse separata quædam, ex quibus corpora mathematica componuntur : sicut omne divisibile ex indivisibilibus dicebat componi, accipiens hæc ab Epicureis qui ante philosophari cœperunt. Melissus autem et Parmenides talia dicebant, et quidam alii. Ex mathematicis autem magnis et parvis omnem materialem dicebant constare quantitatem.

Suæ autem opinionis tres potissimas inducebant rationes. Quarum fuit prima, quod videbant, quod substantia tam materia quam forma de se, et secundum quod substantia est, et secundum seipsam accepta, indivisibilis est, sicut expresse dicit Aristoteles.² Oportet ergo aliud divisibilitatis esse principium indivisibile. Divisibile autem non est nisi quantitas : quantitas autem omnis sive sit discreta, sive continua, non procedit nisi ab indivisibili. Adhuc omnis species quantitatis non procedit nisi ab indivisibili proximo : quia unumquodque genus et species causatur ab aliquibus suis proximis principiis. Corpus enim quod omni modo divisibile est, non potest causari (sicut ex proximo suæ constitutionis principio) ab eo quod omni modo est indivisibile sicut punctum, vel ab eo quod uno modo tantum divisibile sicut linea. Sed oportet, quod causetur ab eo quod est pluribus modis divisibile. Sicut superficies quæ non est indivisibilis nisi in profundum, sed in latum et longum divisibilis est. Et ex compositione unius superficiæ cum alia fit divisibilis in profundum : sicut punctum omni modo indivisibile, compositione puncti cum puncto fit divisibile in longum, recto motu puncti in continuum. Punctum enim est substantia positionem habens, et ideo motu suo in continuum facit lineæ positæ divisionem. Et similiter est de superficie constituta à linea mota in latum : qui motus lineam com-

Quod universalia sint corporalia rationes Platonis.
1. ratio.

¹ ARISTOTELES, In libro Physic.

² ARISTOTELES, In I Physic. tex. com. 15.

ponit cum alia existente una primo mota in latum continui : quod motu ejus constituitur. Et similiter est de corpore quod motu superficiei motæ in profundum constituitur. Et quia non sunt plures situs continui in quod aliquid indivisibile moveri possit ad quantitatis constitutionem, ideo non sunt plures quantitatis continuæ species nisi tres, et non nisi tres diversitates. Cum autem materia sensibilis de se sit indivisibilis et immobilis, non potest esse quanti vel quantitatis principium. Materia enim de se nihil habet quantitatis. Oportet autem, quod omne quod est alicujus generis essentielle principium, sit aliquid illius generis, tam in genere substantiæ, quam in genere accidentium. Probatum est autem in *Physicis* ¹, quod principia corruptibilium sunt incorruptibilia, et principia sensibilibus sunt insensibilia. Quia aliter in principiis et principiorum principiis iretur in infinitum. Constat etiam, quod istæ naturæ quæ simplices et universales dicuntur, eorum sunt principia quæ sunt singularia, ut jam in antehabita quæstione habitum est et determinatum. Et horum materialium et corporalium non possunt esse principia, nisi sint corporalia et principiis quantitatis determinata. Sequitur ergo de necessitate, ut videtur, quod universalis sunt corporalia, et corpora per quantitates corporales dimensa, et ista ratio directe est secundum intentionem Platonis, qui talia separata ponebat. Et ideo per nos est per multa explanata, ut melius quid intendit, intelligatur.

2. ratio.

Secunda ratio est, quod principium alicujus generis vel speciei, non potest esse, vel hoc vel illud in numero determinatum : quia sic non esset universale illius generis vel speciei acceptum. Principia ergo generum et specierum, genera sunt et species : et cum principiata sint corpora sensibilia et quanta, sequitur quod principia illorum sint genera et species quantitatum. Hæc enim sunt principia sensibilia per hic et nunc indivi-

duata. Substantia enim secundum quod substantia in principiis ejus, nec ad hic nec ad nunc determinatur vel individuat : et ideo talibus principiis non causatur. Et ideo Plato dixit omnium istorum sensibilibus principia circa mathematica in rationibus generum vel specierum accepta : substantiam autem secundum quod substantia non esse sicut principiatum, sed per quantitatem esse determinatam ad hic et nunc. Ex hoc autem ulterius inferebat, quod genera et species, quæ sunt horum singularium principia, sunt corporalia.

3. ratio.

Tertia ratio Platonis fuit : quia quod est in ordine naturæ primum, est causa et principium ejusdem quod secundum se in eodem naturæ ordine posterius est, sicut in libro fontis vitæ et in libro de causis est probatum. Quantum autem secundum rationem quantitatis acceptum constat quod secundum ordinem naturæ est ante hoc quantum sensibile. Ergo secundum ordinem naturæ causa est ipsius, et principium. Non est autem causa et principium nisi quod est simplex et universale principium. Ergo quod est simplex et universale, quantum est et corporale.

Istæ absque dubitatione rationes sunt Platonis in hoc quod universalis dixit esse corporalia quædam in mathematicis rationibus et formis constituta. Quod autem quidam dicunt de universalibus immaterialium, ut angeli, et animæ, nihil penitus valet ad propositum. Talia enim dixit Plato ab æterno consistere, et radios quosdam lucis primæ esse, et non esse causata a principiis materialibus per compositionem, et in talibus dixit esse particulare non universale : sed in talibus dixit, quod sunt in nobis per hoc quod luces eorum et essentiæ sunt in nobis, sive existentibus per ea, sive cognoscentibus ea. Propter quod Avicenna in sua metaphysica, ubi stabilit species qualitatis, dicit quod hoc dictum verum est. Cujus signum dicit : quia ea in quibus sunt

¹ Cf. I *Physic.* tex. com. 40, 41 et 82, specia-

liter de materia prima.

sive existentibus sive cognoscentibus ea, non recipiunt ea secundum hic et nunc, sed ubique et semper, quantum est de ipsis. Anima enim non est in corpore secundum hic et nunc, nec dæmon sive intelligentia, sive etiam angelus, non est in eo in quo est per operationem vel cognitionem ut hic et nunc, sed secundum possibilitatem ejus in quo est, est in eo secundum ubique et semper: quia non habet in eo positionis discretionem. Hæc opinio Platonis est.

Quod universalis sint
incorporalia

1. ratio.

In contrarium hujus sufficiunt etiam tres rationes, quæ sunt inter multas quæ adduci possunt, potiores. Quarum prima est, quod si universalis (horum singularium principia) sunt corporalia: aut sunt principia in quantum incorporalia, aut sunt principia eorum in quantum corporalia sunt et hic et nunc determinata. Si sunt principia horum in quantum corporalia sunt: corporale autem non efficitur corporale nisi per aliud corporale: sed principium constituens est etiam corporale: ergo et ipsum corporale non efficitur corporale nisi per aliud corporale: et sic procederetur in infinitum. Sequitur ergo, quod principium corporalis sit incorporale, sicut principium corruptibilis est incorruptibile, et principium sensibilis est insensibile, et principium mobilis est immobile, et sic de omnibus aliis.

2. ratio.

Secunda ratio est, quod si universalis sint corporalia, sequitur quod sunt quantitativis et figuris determinata. Rationes autem quantitativis non sunt quantæ, et rationes figurarum non sunt figuratæ. Si autem universalis quanta figurata sunt, sequitur quod suscipiens ea, figuretur per ipsa, et quantitate distendatur. Suscipit autem talia possibilis intellectus. Intellectus ergo possibilis quantus erit et figuratus, quod nemo unquam opinatus est, quia omnes Anaxagoram laudabant dicentem, quia intellectus est purus et immixtus, nihil ulli habens commune. Universale ergo corporale esse non potest, et in re corporali: cum prout uni-

versale est, motivum est intellectus possibilis.

Tertia ratio est, quod si universale corpus vel corpoream est habens quantitatem, oportet quod sua quantitas corporea sit et perpetua. Est autem singulare suum in quo est quocumque modo corporeum et corpus: aut igitur hæc duo sunt unum corpus, aut duo corpora. Si sunt unum et idem, sequitur quod corruptibile sit incorruptibile, et sensibile insensibile, et faciens factum, et constituens constitutum, si sint unum et idem: quod est inconveniens et non intelligibile. Si autem sunt duo corpora, sequitur quod duo corpora sint in eodem loco. Mathematicis enim datur locus sicut et physicis, ut dicit Aristoteles. Probatum est autem a nobis in *Physicis*, quod si duo corpora sint in eodem loco, de necessitate duo erunt unum et idem corpus. Sequitur ergo, quod si sunt duo diversa corpora, quod sunt unum et idem corpus: quod impossibile est omnino.

Nos autem quæ inducta sunt determinantes, distinguimus quod corporale multipliciter dicitur, scilicet quatuor modis. Uno quidem modo dicitur corporale quantitate corporea distensum, ita quod ipsa quantitas sit aliquid sui. Et sic habentia quantitatem corpoream, corporalia dicuntur et mobilia omnia et sensibilia. Secundo modo corporalia dicuntur non quidem quantitatem ut aliquid sui habentia, sed tamen secundum distensionem quantitatis in subjecto ea suscipiente sunt distensa, sicut albedo et nigredo, et caliditas et frigiditas, et figura, et circa aliquid constans forma, dicuntur corporalia: quamvis quantitas nihil sit essentialis ipsorum. Tertio modo dicitur corporale omne corpori sicut suscipienti determinatum, sicut sensus et imaginatio et cæteræ virtutes sensibiles. Et universaliter omnis anima sensibilis et vegetabilis sunt corporales formæ. Quarto modo dicitur corporale, non quod aliquid sit partis vel quantitatis corporalis, sed quia corporis quantitatis est principium.

3. ratio.

Determinatio
quæstionis.

Corporale
et incorpo-
rale dicitur
quatuor
modis.

Et sic punctum dicitur esse corporale. Similiter autem multipliciter dicitur incorporale: quia si unum oppositorum est multiplex, et reliquum. Nullo autem istorum modorum universale est corporale: quia est sicut natura corporis vel corporei, cui per aptitudinem dicendi de multis accedit universale esse: et est incorruptibilis, quia (sicut optime probatum est) aliter motivum intellectus possibilis esse non potest, quia penitus incorporeus et incorruptibilis est. Est enim simplex notio et natura ab omni quantitate distensionis abstracta.

Ad primam
rationem.

Ad hoc ergo quod primo objicitur, dicendum quod et quanti essentiam constituens est duplex, scilicet secundum quantitatis essentiam et constitutionem ejus quod est quantum vel quantitas. Et de tali principio procedit objectio et est necessaria. Alia est constitutio quanti secundum esse specificum et rationem, non secundum id quod est quantitas et dans nomen et diffinitionem quantitatis. Et hoc principium constituens speciem et genus quantitatis non est quantitas vel quantum, sed potius quantitatis natura simplex et ratio. Et hæc natura sic simplicitate sua accepta est universale.

Ad secundam
rationem.

Ad id autem quod secundo inducitur, dicendum quod hoc quod ponunt simpliciter esse verum principium hujus, in esse et specie secundum naturam vel in genere non est ad hoc vel illud determinatum: quia si hoc esset verum, non esset principium universale, sed hujus vel illius. Sed hoc principium non est mathematica quantitas in his quæ corporea sunt: sed est natura simplex constituens in genere et specie, et dans nomen et rationem. Et in hoc patet, quod quamvis punctum sit essenziale et quasi materiale principium lineæ, tamen formæ lineæ non habet nomen nec rationem. Sed aliud est principium secundum formam, quo linea lineæ nomen et rationem habet. Et hoc principium simpliciter acceptum natura est lineæ, cui accedit esse universale, per hoc quod pluribus est

communicabilis natura illa. Patet igitur quod corporalium universale est in corporale. Et hoc est vere dictum Peripateticorum.

Ad tertiam
rationem.

Ad id autem quod tertio inducunt, dicendum quod verum est quod ponitur: dummodo bene intelligatur, quod essentialiter per modum materialis constituti principium est essenziale, non in ordine naturæ primum: etiamsi daretur quod constituerent et principiantur naturalia corpora, non principiantur ea, nisi secundum id quod est quantitas subjecta, et non secundum hoc quo quantitas est in ratione vel specie vel genere. Et ideo non sunt propria ad ea secundum ordinem formalem naturæ, vel secundum ordinem efficientis causæ. Sed ea quæ sunt constituentia ea quæ corporea sunt in ratione, nomine, et specie, et genere, priora sunt secundum ordinem naturæ: et illæ sunt simplices naturæ, et essentialitæ eorum, et notiones ipsorum. Hæc autem omnia et incorporalia sunt et universalis per antedicta. Et hanc subtilitatem invenit Aristoteles, et ideo in omnibus quæ dixit, Platoni præponatur in positione principiorum. Hæc est vera secundum Peripateticos hujus quæstionis determinatio; et sic tenendum est, nec est curandum de sophisticis quibusdam, qui ante nos quædam scripserunt.

CAPUT V.

Utrum universalis sint separata a sensibilibus, an in ipsis sensibilibus posita?

Restat nunc de difficillima quæstione disserere, quam tertiam tangit Porphyrius, utrum scilicet universalis sint separata a sensibilibus, an in sensibilibus sive singularibus posita sint, et ab illis separatum esse non habeant? De hoc autem semper fuit contentio inter Stoicos et Peripateticos. Aristoteles enim ponere videtur universale extra particulare esse non habere: unde in *Posterioribus* dicere vi-

Opinio Aristot.

detur¹, quod universale non est nisi in hoc, hoc est, singulari. Dicit etiam contra Platonem loquens, quod universale esse unum aliquid extra multa, non necesse est si demonstratio erit; esse tamen unum de multis, verum est dicere. Ac si dicat, ad hoc quod demonstrativa sit scientia, non necesse est dicere, quod universale (de quo est sciencia) sit separatum extra singularia: quia sufficit, quod universale sit unum in multis, et de multis. Adhuc autem dicit Aristoteles, quod nulla necessitas est opinari, quod universale sit præter hoc.

1. ratio.

In prima etiam philosophia² adhuc inducit rationes multas ad inconveniens ducentes: quia si esset universale separatum secundum esse actuale a singulari, sequeretur quod esset cælum præter hoc cælum, et terra præter hanc terram, et homo præter hunc hominem: et cum scientiæ de naturis rerum sequantur res, et de separatis sit alia scientia quam de materiam concipientibus, sicut patet in metaphysicis et physicis: esset alia scientia de cælo, et alia de hoc cælo: et alia medicina de homine, et alia de hoc homine: et alia geometria de terra, et alia de hac terra, et sic de aliis.

2. ratio.

Hoc idem probatur per diffinitionem universalis, tam ex Aristotelis verbis³, quam ex verbis Avicennæ et Alfarabii. Est enim universale unum de multis et in multis. Si autem est in multis, non habet esse separatum ab illis. Et ideo dicunt quod universale est, quod est aptum esse in multis, et in hoc differt a singulari. Res autem secundum naturam est in eo in quo est apta nata esse, et non in eo in quo non est apta nata esse. Universale ergo est in multis, et non separatum habet esse ab illis: quia non est aptum natum habere separatum esse ab illis.

3. ratio.

Adhuc autem si universale esset actu secundum perfectum esse præter multa, sequeretur quod esset existens per seipsum solum, et indivisum in se, et ab aliis

divisum, et sic esset hoc aliquid et singulare. Nihil autem quod in se est unum et hoc aliquid, prædicabile est de multis, nisi solo nomine, et non re aliqua quæ sit in illis. Et qui sic ponit universale esse, ignorat universalis rationem: quæ nomine, re, et ratione rei quæ in multis est, prædicatur de illis.

4. ratio.

Adhuc autem si sic esset per se existens, non posset alii esse causa in natura et ratione, quia non posset esse forma ipsius: sed si constitueret id, hoc esset per modum compositionis elementalis admixtionis: et tunc prædicari non posset de ente formali prædicatione: et tunc destrueretur omnis utilitas ipsius. Sic enim nullius rei posset esse principium, neque ad esse, neque ad scientiam quæ de esset per notitiam universalis.

5. ratio.

Adhuc omnes tales propositiones essent falsæ et impossibiles, in quibus universale de particulari substantialiter prædicatur: ut cum dicitur, hic homo est homo, vel hoc lignum est lignum, et omnes similes istis, quæ sunt maxima inconvenientia et absurda. Si autem aliquis diceret, quod universale particulari unitur, et tamen remanet in se separatum, hic non evadit inconvenientia inducta: taliter enim unitum non est unum, et secundum esse non prædicatur de eo cui est unitum. Et ideo non posset dici, quod Socrates vel hic homo est homo: quia sibi esset unitus homo, et quasi homini ut sigillo impressus: sicut non potest dici, quod cera sigillata sit sigillum. Videtur ergo, quod universale separatum esse non habeat extra suum singulare.

In contrarium autem hujus est, quod omne quod habet esse, non habens illud per aliud vel ab alio, potest esse sine illo. Universale autem habet esse, non per singulare, nec ab illo. Ergo potest esse sine illo: ergo secundum esse est separabile a singulari.

In oppositum.
1. ratio.

Hoc etiam sic probatur: Esse univer-

2. ratio.

¹ ARISTOTELES, In I lib. posterior. tex. com. 25.

² Id. 7 Metaphys. a [tex. com. 3 usque ad

finem.

³ ARISTOTELES, 7 Metaphys. tex. com. 45 et 57.

salis est esse commune aptum natum esse in pluribus et multis communicabile. Hoc autem esse non potest habere a singulari : quia singularia sunt discreta et incommunicabilia. Communicabile ergo esse quod est esse universalis, universale non habet a singulari.

Objectio. Si forte aliquis dicat, quod ista ratio non probat, quod universale non habeat esse discretum : sed probat quod a singulari destructo remanet esse universalis secundum aliquem modum. Hoc videtur contra Aristotelem esse, qui ponens, quod universale esse habeat in singulari, dicit quod destructis primis impossibile est aliquid aliorum remanere ¹. Et hoc secundum rationem inductam destruitur : quia si universale habet esse separatum vel separabile ab esse singulari, universale manebit existente singulari et non existente singulari æqualiter : eo quod suum esse ab esse singularis non dependet aliquo modo, nisi secundum esse in ipso, et non secundum esse simpliciter.

3. ratio. Adhuc autem universale semper est et ubique : particulare autem sive singulare est hic et nunc. Si autem universale est ubique et semper, est alicubi ubi non est singulare : et est aliquando quando non singulare. Quæcumque autem loco et tempore sunt separata, simpliciter et substantialiter secundum esse et subjecta sunt separata. Cum ergo universale et particulare loco et tempore differant sive separata sint, simpliciter secundum esse et subjecta substantialiter separata esse videntur.

4. ratio. Adhuc non potest idem esse intelligi corruptibile et incorruptibile. Universale autem incorruptibile est, singulare vero corruptibile. Non idem erit ergo esse universalis et singularis. Si enim idem esset utrisque esse, sequeretur contradictoria simul esse vera : quia si corruptibile est secundum esse, erit aliquando quando esse non habebit. Probatum enim est de *cælo et mundo* in primo ², quod corruptibile necessario aliquando corrumpetur :

et tunc non erit incorruptibile, aut semper erit. Ergo aliquod tempus erit, quando id secundum esse et erit et non erit, quod est impossibile.

Adhuc autem constat, quod universale habet esse in quo multa uniuntur in unum nomen et rationem : quæ nomen et ratio dicunt esse diffiniti. Hoc autem esse nullo modo habet in esse singularis. Ergo habet hoc esse separatum ab esse singularis. Cum ergo habet hoc esse : aut habet ipsum secundum quod instrumentum primi agentis est, aut habet hoc secundum quod est in anima per abstractionem ipsum cognoscentem, aut in re ipsa extra agentem et cognoscentem existens. Si dicatur quod habet illud in efficiente, tunc universale non habet esse nisi ideale : et cum prædicatur de singulari, non prædicatur nisi sicut idea : hæc autem prædicatio non est substantialis, sed exemplaris tantum, et sic destruitur omnis prædicatio substantialis. Si autem habet in anima apprehendente, tunc relatio universalis ad multa, non est nisi in anima, et non in re, et sic prædicatur nomine, et non re. Et sic universalis non sunt res, sed nomina : quod falsum jam esse ostensum est. Relinquitur ergo quod habent id secundum quod est res in se existens et ab agente et cognoscente et a singulari separata. Ergo esse universalis est separatum ab esse singularis, et e converso. Ex omnibus autem his et similibus videtur quod esse universalis separatum sit substantia, loco, et tempore ab esse singularis.

Ad hæc autem non est difficile respondere ei qui bene novit positionem Peripateticorum. Nam per distinctionem esse universalis omnia hæc facile determinantur. Est enim esse universalis secundum quod universale est secundum universalitatis rationem, et est esse ejus quod est universale. Similiter esse singularis secundum quod singulare est et secundum singularitatis rationem : et est esse ejus quod est singulare, prout est substantia

5. ratio.

Notanda
pro solutione
questionis.

¹ ARISTOTELES, In præs. cap. de substantia.

² Id. Tex. com. 124.

substans communi naturæ. Dicimus ergo, quod esse universalis in eo quod universale, est ratione separatum, et oppositum est illi quod est esse singularis in eo quod singulare est, quamvis non ut in eodem subjecto. Esse autem naturæ illius quæ universale est, non est separatum ab esse singularis secundum quod est substantia substans illi communi naturæ: sed potius esse universalis est esse particularis, et non divisum ab illo. Est enim, sicut diximus, universale secundum esse in particulari: quamvis non sit universale secundum hoc quod est in illo, sed nec commune, nec communicabile, sicut in prima quæstione satis declaratum est. Et nisi sic esset, non esset quæstio nec scientia de aliquo, sicut in primis probatur objectis. Nec est curandum de solutione quam quidam inducunt, scilicet quod universale secundum se habeat esse, sed non habeat esse completum, nisi in particulari: universale enim habet esse completum in hoc, quod omnia habet quæ exiguntur ad esse universalis: sicut particulare habet esse completum, quando habet omnia quæ exiguntur ad esse particularis.

Ad primam
rationem
post oppositum.

Ad id autem quod primo contra hoc inducitur, dicendum quod omne quod habet esse non per aliud, potest esse sine illo: nisi ita sit, quod esse suum quamvis non sit per aliud, tamen sit in alio cui ipsum est causa esse. Et hoc est esse in alio, sicut pars essentialis ipsius esse secundum quod est in alio: et hoc modo universale sive substantia secunda est in alio: sed per hoc quod est in illo, est particulatum et determinatum. Et ideo esse quidem habet in seipso sed non determinatum et particulatum.

Si autem quæretur, utrum idem esse sit quod universale habet per se acceptum, et quod habet determinatum et particulatum? Dicendum quod nec idem omnino, nec diversum omnino: sed idem vel unum dupliciter. In substantia enim idem est: duplex autem ut idem et unum

indeterminatum et determinatum. Et hæc est solutio trium Philosophorum, Avicennæ, et Alfarabii, et ejusdem Joannis grammatici apud Arabes nominati: et est vera quia concordat dictis Aristotelis.

Ad id autem quod secundo inducunt, quod aptum natum esse in pluribus non convenit universali secundum quod est in singularibus, concedendum est quod hoc est verum: sed hoc habet natura illa in quantum simplex est et indeterminata. Quanto enim aliquid est simplicius, tanto magis est communicabile multis. Sed dico simplex non per privationem differentiarum, quæ conveniunt in esse ipsius, sed per privationem eorum quæ determinant et contrahunt ipsum ad hoc esse vel id secundum speciem vel individuum. Sed per hoc non sequitur, quod habeat esse determinatum sive singulare: quia quamvis tale esse non habeat a singulari, tamen non habet nisi in singulari: sicut et commune non habet esse nisi in eo, in quo determinatur et ad esse distinctum contrahitur. Nihil enim est simplex in natura, nisi quod ad esse distinctum est et determinatum, sicut genus non est nisi in speciebus, et species non est nisi in individuis suis.

Ad id autem quod objicitur, dicitur quod objectio non probat, quod universale habeat esse separatum, sed quod remaneat destructis pluribus particularibus concedendum est. Sed quod Aristoteles dicit, quod destructis primis impossibile est aliquid aliorum remanere, intelligitur in esse determinato et distincto in rebus naturæ. Sed tamen possibile est remanere in esse naturæ simplicis communis et indeterminatæ. Si autem quæritur in quo et ubi manet secundum id esse, hoc in proximo sequenti capitulo declarabitur.

Ad id autem quod dicitur Aristotelem dicere, quod universale est ubique et semper, singulare autem hic et nunc: dicendum quod verum est quod dicit Aristoteles, quod universale in esse universa-

Ad secundam
rationem.

Ad tertiam
rationem.

salis acceptum, non discernit locum sive loci differentias vel tempus : quia indeterminatum est, et commune ad omnem locum et tempus : sed secundum idem suum esse substantiale efficitur hic et nunc quando determinatur in particulari ad hoc et id.

Obiectio. Si quis autem dicat, quod secundum hoc idem sit in pluribus tempore et loco et substantia differentibus : dicendum quod hoc non est inconueniens de eo quod est natura simplex et communicabile : quia potius hoc est necessarium, quia simplicitatem ejus consequitur communicabilitas. Sed in esse determinato et distincto non est in pluribus substantia, loco, et tempore divisus. Et ideo ejusdem rationis est homo in omni tempore, et in omni loco, et in omnibus individuis.

Solutio. Ad id autem quod dicitur, quod universale est incorruptibile, singulare autem corruptibile : dicendum quod hoc verum est : quia aliter scientia non esset de ipso : sed ex hoc non sequitur, quod esse universalis separatum sit ab esse singularis : unumquodque enim dicitur incorruptibile vel corruptibile per rationem principiorum constituentium esse ipsius. Et ideo cum esse universalis secundum id quod vera est universale, hoc est, secundum id quod est natura simplex et indistincta, non dependeat secundum esse nisi a principiis simplicibus, sequetur quandoque, quod incorruptibile sit : probatur enim in ultima parte libri *de Causis* quod simplex est incorruptibile. Sed hoc idem ut determinatum et distinctum in singulari secundum esse particularis, quod dat esse ei determinatum, propter corruptibilitatem principiorum adjunctionem nihil prohibet esse corruptibile. Et idem est corruptibile et incorruptibile comparatione principiorum diversorum. Et hoc non improbat Aristoteles in libro *de cælo et mundo*.

Ad hoc autem quod dicunt negari non posse, quod universale habeat esse commune in quo multa uniuntur et conueniunt in substantia et ratione : dicimus

quod hoc verum est : et hoc esse est sibi proprium, et non habet a singulari : sed nec hoc potest negari quin illud idem commune esse sit determinabile et designabile in singulis : quia aliter non esset communicabile in singulis : et per illam distinctionem esse id non fit diversum secundum substantiam, sed tantum efficitur habens modum essendi diversum, quod non facit simpliciter esse diversum, sed unum esse duplex ex eo quod diversum modum esse accipit, sicut sæpius dictum est.

Si quis autem dicat, quod ut dicit Aristoteles, motis nobis moventur ea quæ in nobis sunt : et per hoc intelligitur de motu corruptionis : et sic corruptis primis impossibile est universale remanere : dicendum quod hoc omnino est verum quod dicit Aristoteles, et ita intelligitur, sicut dictum est. Et verum est quod universale corrumpitur in eis quæ corrumpuntur, sed corrumpitur secundum quod est in eis. Est enim in eis secundum principia determinata et distrahentia ipsum ad esse particularis. Et sic est hoc modo corruptibile, quo in libro *de Causis* dicitur, quod incorruptibile est, quod est delatum super id quod est corruptibile, et est corruptibile per aliud et per accidens. Sed nihil prohibet quin maneat secundum substantiam et esse naturæ simplicis et indistinctæ et non particularæ.

Obiectio.

Solutio.

CAPUT VI

Qualiter universale est in anima, et qualiter in seipso, et qualiter in singulari, et in quo sit verius secundum esse suæ naturæ.

Est autem difficilis quæstio valde, qualiter universale est in anima, et qualiter in seipso, et qualiter in singulari, et in quo verius sit secundum esse naturæ suæ. Quod enim in anima sit, ex dictis Peripateticorum supponitur omnium dicentium, quod universale est dum intelligitur, par-

ticulare autem dum sentitur ¹. Adhuc autem Averroes ², et Avicenna dicunt, quod intellectus in formis agit universalitatem. Adhuc autem universale in intellectu, ut dicit Aristoteles, principium est artis et scientiæ: nec posset esse principium artis et scientiæ, nisi esset in intellectu practico et speculativo. Ars enim est factivum principium entium in ratione, et ideo est in intellectu practico. Scientia autem est habitus conclusionum ex principiis speculationis probatus, et ideo est in intellectu speculativo: et sic oportet quod universale sit in intellectu. Est iterum universale secundum esse naturæ simplicis, cui accedit universale esse secundum suam communicabilitatem: hoc enim non habet ab hoc quod est in anima principium artis et scientiæ. Est etiam universale in singulari communicatum et distinctum ab individuantibus et materia.

1. quæstio. Quærat ergo, secundum quem modum divisum est in istis, cum ipsum de se sit unum, et idem est indivisum et indivisibile secundum essentiam. Adhuc color non esset in corpore terminato et in perspicuo et in oculo vidente, nisi esset unum et idem agens ipsum in omnibus illis, quod est de formali essentia coloris: et hoc est lux sive lumen, in cujus actu color movet visum: quod idem est in superficie terminati corporis diffusum. Et quod vere est unum et idem secundum actum perspicui secundum actum illuminati: et ita videtur esse etiam in forma universalis. Oportet enim esse unum quod agat ipsum in se et in anima et in singulari: quia aliter non posset intelligi qualiter esset in istis tribus simul et semel indivisum secundum essentiam, quamvis secundum esse aliquid sit divisum.

2. quæstio. Queritur etiam, in quo illorum verius et nobiliter sit et evidentius secundum esse? Et iterum quæritur, utrum secun-

dum se sit in anima, vel per solam similitudinem suam? sicut Aristot. dicere videtur ³, dicens, quod res non sunt in anima, sed similitudines rerum. Quod enim nobiliter et verius sit in anima quam alibi, videtur per illam Aristotelis considerationem in sexto *Topicorum* ⁴, ubi dicit, quod prius et verius et evidentius est ens ubi est in quiete, quam ubi est in motu: et non accipit quietem secundum quod opponitur motui privative vel contrarie: sed accipit quietem pro immobilitate quacunque per quam impossibile est rem subijci motui vel mutationi. Sic autem non est universale in singulari, sed sic est in anima: verius ergo est secundum quod est in anima, quam sit in singulari. Sed hoc videtur irrationale valde, quia singulari dat esse nomen et rationem, et hoc non dat animæ. Verius autem est res in eo cui dat esse et rationem, quam in eo cui nihil talium donat. Tamen in fine etiam *Posteriorum* ⁵ videtur Aristoteles dicere, quod universale quiescit in anima, ubi dicit ex omni quiescente universali in anima uno præter multa: quod cum in omnibus unum sit idem et artis principium, est et scientiæ. Videtur ergo quod nobiliter et verius sit in anima quam extra animam.

Ad hoc autem si quis bene novit positionem Peripateticorum, non habet difficile determinare et respondere. Dicendum igitur primo, quod universale unum numero et essentia est in anima et in seipso et in singulari, nec differt nisi secundum esse determinans ipsum ad hoc vel illud: secundum enim simplicitatem acceptum in se secundum seipsum est: ut principium autem artis et scientiæ est in anima, et ut communicatum ad esse naturæ particularis est distinctum in particulari.

Et si quærat quid unum sit, quod faciat ipsum esse in tribus his: dicendum, quod inducta similitudo de luce et

¹ Cf. I Physic. tex. com. 49.

² AVERROES, I de anima, com. 8.

³ ARISTOTELES, In 3 de anima, tex. com. 38.

⁴ Id. In 6 Topic. cap. 4 in fine.

⁵ Id. In secundo, tex. com. 27.

colore bona est. Et dicendum quod id unum quod in tribus ipsum facit esse, est vis intelligentiæ primæ, quæ causa universi esse est in omnibus : cujus etiam ipsa simplex natura (quæ est hoc quod est universale vel illud) contingens radius est. Et quia contactus talis multiplex est secundum diversas naturas ad quas pertingit, ideo universalia multa sunt, reducibilia tamen aliquo modo ad unum, quod causæ primæ primum causatum est. Hoc autem unum intelligentiæ lumen est extensum per omnem naturam et animam, sicut lux solis extendit se per omnem naturam et animam in eo quod est imago ipsius propinqua. Et anima intellectualis facit et operatur et invenit formas suas sub specie et forma luminis, sicut lux solis et colorem facit in perspicuo sive pervio, quem quidem accipit visus per id quod perspicuo componitur ejus organum : accipit tamen in virtute vitæ et sensus per hoc quod oculus perspicuum animatum sensitivum et determinatum corpus est : et accipit clarum vel tenebrosum per hoc quod superficies clara est vel tenebrosa. Ita etiam lux intelligentiæ primæ, quæ fons et causa est omnium formarum, facit et invehit formas quas in se quidem acceptas habet simplices et indistinctas, et ideo universales et in simplici lumine constitutas : quæ (quia universale est ubique et semper) secundum quod sic sunt, ubique et semper sunt, incorruptibiles sunt et immobiles et innumerabiles. Secundum autem quod ad hoc vel illud sunt terminatæ, sic accipiunt diversum modum in esse. Et in anima (quæ vitæ intellectualis principium est) accipiuntur, ut principia operis vel speculationis : cum talis anima et imago instrumentum sit luminis intelligentiæ, in materia sensibili (quæ non nisi subjectum operantis intelligentiæ est) invehit eas, ut sunt principium esse hujus vel illius singularis. Et ideo una et eadem est essentia in se et in anima et in singulari : sed in anima secundum esse spirituale, in singulari secundum esse mate-

riale et naturale, in se autem in esse simplici.

Et quod dicit Aristoteles quod verius esse est in quo est sicut in quiete, Dicendum est quod verius esse dicitur dupliciter : est enim verius secundum actum naturæ proprium, et verius secundum constituentium proprietatem. Et verius quidem secundum substantialem naturæ ipsius actum est in singulari, cui dat esse substantiale et nomen et rationem : qui est proprius et substantialis naturæ communis actus. Secundum autem veritatem constituentium illam naturam verius est et in anima et in se, quam in singulari : quia ibi purius est et impermixtius naturæ alienæ : sicut verius dicitur aurum quod alienæ naturæ est impermixtius. Et sic intelligitur deducta Aristotelis consideratio in sexto *Topicorum*. Quod autem in fine secundi *Posteriorum* deductum est, contra mentem Aristotelis adductum est, quamvis faciat pro ista quæstione confirmanda. Intendit enim ibi Aristoteles universale esse de multis acceptionem per experimentum et memoriam : quod quiescere in anima dicitur, quando sibi acquiescit anima non inveniens instantiam universalis acceptionis.

Quod autem queritur, qualiter sit in anima et in se et in singulari : dico cum Aristotele et Peripateticis, quod est in omnibus his per suam præsentiam realem, et realiter acceptum : quam præsentiam facit intelligentiæ lumen, sicut dictum est. Quod autem dicit Aristoteles, quod res non sunt in anima, sed similitudines rerum : dicendum quod res dicuntur singularia quæ sola sunt ens ratum in natura. Similitudines autem sunt universalia, quæ, ut dicit Boëtius, non nisi similitudo essentialis sunt suorum suppositorum et singularium : quod patet ex hoc, quod id quod est in anima intelligente, non fit in ea nisi per abstractionem : abstractio autem non fit nisi ab individuantibus, quibus et materialibus separatis remanet id quod ubique et semper est, quod per lumen intelligentiæ

Ad secundam quæstionem.

Ad tertiam quæstionem.

prius efficitur, et quod per naturam intellectualem quam in substantia sua participat, stramentum est intelligentiæ, in quo sternit formas veras suo lumine, quæ secundum vitæ operationem perficitur contemplando et operando.

Hæc videtur vera hujus quæstionis determinatio, secundum hoc quod traditur in scientia de intelligentiis, de quibus Aristoteles loquitur in secundo *primæ philosophiæ*. Scito tamen, quod aliter multi dicunt Latinorum, contra quos ego non contendo: quia non contentioni studeo, sed ad explanandas opiniones Peripateticorum. Quod autem dicitur, quod universale est dum intelligitur, et particulare sive singulare dum sentitur: non ideo dictum est, quod ab intellectu intelligentis accipiat universale esse, vel a sensu accipiat esse particulare: hoc enim fuit error Pythagoræ, quem impugnat Aristoteles, sed ideo dictum est, quia non accipitur in intellectu nisi in intelligentiæ lumine, et sic est universale: nec accipitur a sensu nisi sensibili accidente distinctum, et sic est singulare. Et hæc est solutio quæstionis inductæ.

CAPUT VII.

Qualiter universale producat in esse.

Multos etiam movet, qualiter universale producat philosophice, et non de productione illa qua cuncta in natura procreatione producit Deus: secundum physicam enim nihil creatur, nisi quod producat nullo quodam alio producto: et sic solum ens producat per creationem, alia autem per informationem producantur, sicut in scientia libri causarum est determinatum¹. Hoc ergo modo quærat, qualiter universale in esse producat? cum enim productum producentis intelligentiæ et agentis sit terminus, et producere et agere per intellectum, terminus autem actionis sit compositum et hoc aliquid: cum universale producat,

videtur quod universale sit compositum et hoc aliquid. Hoc autem falsum est, cum universale sit forma, et quale quid, et non hoc aliquid.

Hoc autem adhuc videtur ex eo, quod id quod ab intelligentia in esse producat, per exemplar et ideam, est in ipsa: non autem per ideam et exemplar est in intelligentia, nisi quod est hoc aliquid et compositum: aliter enim oportet, quod plures essent ideæ ejusdem, quædam quidem secundum formam, quædam secundum materiam, et quædam secundum genus, aut secundum speciem, et quædam secundum differentias: quod valde est absurdum.

Adhuc autem oportet quod omnia producantur ab agente intelligentia in quantum sunt in natura perfecta, et hoc aliquid existentia. Si ergo ab agente intelligentia (quæ causa prima est, sive aliquid aliud secundarum causarum) universale producat, videtur quod universale sit hoc aliquid et compositum ex materia et forma.

Adhuc autem videtur hoc ex hoc quod ars imitatur naturam in quantum potest². Quod autem ab artifice producat et est in artifice per modum exemplaris, non est forma simplex, sed compositum, ut domus vel tripoda. Sic ergo videtur etiam fieri in productione intelligentiæ in natura: supponimus enim, quod totum opus naturæ est opus intelligentiæ agentis, cujus virtus etiam informat semen generationis, ex quo res naturæ producantur.

Adhuc autem in omni natura productum semper est res naturæ. Res autem naturæ non est nisi hypostasis communi naturæ supposita et substans per seipsam. Taliter autem substans naturæ communi, individuum et singulare est. Si ergo universale sic producat, sequitur quod universale sit singulare: quod est inconveniens.

Ad omnia autem hæc et his similia non est difficile respondere. Universale enim

Quæstio.

Quod universale in esse non producat.

1. ratio.

¹ In I Physic.

² 2 Physic. tex. com. 22.

secundum quod in esse producitur per intelligentiam agentem, sive generationem, quæ est agentis intelligentiæ instrumentum, non nisi in hypostasi producitur, quæ est hoc aliquid in illa natura communi vel illa. Et ideo cum non producat ut existens per se solum, non oportet quod productum sit hoc aliquid. Hoc autem modo omnes procedunt objectiones : et ideo patet quod nihil valent. Quod autem in alio producitur, ut in phycisis docet Aristoteles, dupliciter producitur : aut ex consequenti, aut per accidens. Ex consequenti autem quia hic generans est homo, ideo sequitur quod homo generat hominem, et quod hic generans est homo et animal et substantia, et sic de aliis : et sic in omni prædicatione substantiali : ita quod Aristoteles dicit, quod domus est ex domo, et sanitas ex sanitate, et sic de aliis : quia productum semper est ad formam producentis, eo quod æquivocum ad univocum necessarium est reduci. Per accidens autem producitur, quod accidit producto ex ipsa productione. Si enim producitur per generationem, ad similitudinem formæ et speciei generantis producitur : et ideo per accidens productus est filius, et produciens est pater, et sic de aliis. Produci- tur autem universale ex consequenti in esse naturæ : propter quod dicit Auctor sex principiorum, quod natura occulte operatur in illis : et ideo etiam in physica Aristotelis¹ secundæ substantiæ vocantur. Si autem universale secundum seipsum consideretur, ipsum est imago luminis in re naturæ. Imago, dico, luminis agentis intelligentiæ : quod lumen terminatum est ad hoc aliquid et incorporatum illi : et hoc modo universale naturæ produci- tur in esse ab agente intelligentia, quæ operatur per suum intellectuale lumen in omni natura, et est causa rei naturalis in omnibus : quod quidem lumen in se acceptum inest universali, et ratione universale est : acceptum autem ut determi-

natum ad hoc aliquid, et incorporatum illi, est esse et substantia particularis dans esse substantiale et rationem singulari.

CAPUT VIII.

An universale sit forma, vel materia, vel compositum : et si forma, cujusmodi forma sit?

Est autem adhuc dubium apud quosdam, an universale sit forma, an compositum, an materia : et si est forma, utrum sit forma totius, vel partis? Quod enim universale non sit materia, patet ex hoc quod materia ei, in quo est, nec dat esse, nec nomen, nec rationem : quæ omnia dat universale substantiale ei cujus est universale : igitur non est materia. Adhuc autem materia non est imago agentis in eo quod produci- tur. Universale autem est imago agentis intelligentiæ in eo quod produci- tur, ut jam probatum est. Adhuc autem omne quod prædicatur de eo in quo est, forma est. Universale prædicatur de eo in quo est. Ergo universale forma est. Adhuc autem nihil est communicabile multis unum existens in eis secundum essentiam nisi forma : materia enim non est communicabilis multis, nisi per divisionem, ita quod non tota est in singulis. Universale autem totum est in singulis. Ergo universale non est materia, sed forma.

Sed quia innegabiliter verum est, ideo quæritur cujusmodi forma sit? Est enim forma totius, ut humanitas est forma hominis : aut forma partis, sicut anima est forma corporis humani. Forma autem partis sive materiæ non prædicatur de re cujus est forma, sed universale bene prædicatur. Universale ergo non est forma partis vel materiæ secundum quod materia perficitur per formam. Eodem modo probari videtur, quod nec forma totius

Quod uni-
versale non
sit materia,
sed forma.

¹ Tex. 4

est : quia etiam humanitas de homine non prædicatur, et est de ratione ejus de quo prædicatur.

Quod universale sit forma, et quod sit forma totius

Hæc autem et similia solvere non est difficile. Dicendum enim est, quod universale est forma, et quod est forma totius. Sed forma totius dupliciter designatur in nomine : designatur enim ut forma tantum, sicut humanitas est forma designata ut forma tantum, quæ est essentia formalis : et ideo non prædicatur de eo cujus est forma, quia homo non est essentia sua formalis, nec aliquid aliorum quæ formas habent. Designatur etiam ut forma totius totum esse dicens cujus est forma : et tunc designatur per esse quod dat ei in quo est et nomen, sicut homo dicit esse formale quod forma totius dat huic composito quod est hic homo. Et hoc docet Aristoteles ¹ dicens : cum dico cælum, dico formam : cum dico hoc cælum, dico formam in materia. Et forma est universale prædicabile nomine et ratione de eo cujus est universale secundum substantiam : cujus probatio est, quia nisi universale tale esset forma, diffinitio data secundum nomen universalis non diceret totum esse rei, nec totam quidditatem ipsius secundum illud nomen secundum quod diffinitur, sive nomen generis sive speciei. Relinquitur ergo, quod universale sit forma totius ut totum esse dicens designata : propter hoc etiam prædicatur de eo de quo prædicatur, ita quod et statim posito subjecto per intellectum concipitur in illo sive subjectum sit in actu, sive non : omni tempore enim verum est, quod homo est animal, sive homo sit, sive non sit : et quod animal est corpus animatum, et quod corpus animatum sit substantia : sed ex hoc non sequitur, ergo corpus animatum est ens secundum actum. Et ideo dicit Avicenna ², quod esse et existentia accedit ei quod est : verum enim est hominem esse animal, sive aliquod animal sit, sive non sit : et accedit ei esse, vel

non esse. Hæc igitur sunt, quæ digrediendo a proposito, et altioris scientiæ assumendo negotium, de universalibus propter doctrinæ perfectionem esse dicenda videbantur.

Redeunt igitur ad propositum dicamus, quod cum ad scientiam prædicamentorum Aristotelis utile et necessarium sit nosse quid genus, quid species, quid differentia, quid proprium, et quid accidens sit. Præterea utile ad demonstrationem et diffinitionem et divisionum scientiam, tentabo tradere istarum rerum (quæ universalialia dicuntur) speculationem sive scientiam speculativam compendiosam, brevem quidem, sed tamen sufficientem et facilem, quæ competat introducendis, per assignationes et similitudines tradens scientiam, tentans aggredi quæ ab antiquis dicta sunt, ut qualia dicta sunt accipiantur. Hoc autem faciam ab altioribus quidem quæstionibus abstinens : quæ licet tactæ sint propter doctrinæ perfectionem, tamen ex principiis propositæ intentionis determinari non possunt. Simpliciores vero de his universalibus quæstiones mediocriter inter subtilem et rudem tractatum conjectans, ex probabilibus sive similibus tractare, conjecturare est : multa enim talia oportet adducere, ut fides fiat de eo de quo tractatur.

Ne autem lateant ea quæ ex istius scientiæ principiis tractari non possunt de universalibus, mox, id est, prima facie occurrat quærendum de generibus, et speciebus, utrum scilicet subsistant, vel in solis, nudis purisque intellectibus posita sint : si etiam sint subsistentia extra intellectum posita, utrum sint corporalia, sive incorporalia : et sive hoc vel illo modo sint, utrum sint separata secundum esse a sensibilibus sive singularibus, an in ipsis sensibilibus posita sint. Et alia quædam circa tales difficultates circumstantia in hoc libro dicere recusabo. Hujusmodi enim negotium altissimum est, quia altis-

Semper verum est hominem esse animal, sive homo sit, sive non sit.

¹ ARISTOTELES, In libro de cælo et mundo, in I. lex. com. 92.

² AVICENNA, In primo libro logicæ suæ.

simæ scientiæ proprium, et ideo majoris et subtilioris egens est inquisitionis : altioris quidem quoad subjecti nobilitatem, majoris autem inquisitionis quoad demonstrationum subtilitatem. In his enim duobus scientiæ differunt, ut Aristoteles dicit in principio libri *de Anima*¹. Illud vero quod de his dicendum videtur probabiliter quemadmodum de his tractaverunt antiqui Philosophi, et horum maxime Peripatetici (quos hic sequi suscepimus) nunc tantabo demonstrare modo introductionis.

CAPUT IX.

Quomodo universale prædicatur de quinque universalibus, et de sufficientia ac ordine quinque universalium?

Quia autem inter incomplexa primo de universalibus occurrit tractandum : videndum prius est qualiter universale dicitur de quinque quæ sunt inducta. Universale enim simplex natura est, sua simplicitate communicabile et determinabile ad particulare in quo ipsum est nomine et ratione. Dico autem ratione essentiali quæ competit universali quod prædicatur : et hoc dico propter proprium et accidens, quæ etsi ut universalis perfectas definitiones habere non possunt, tamen secundum quas habent, prædicantur de his de quibus prædicantur sicut de substantiis, ut album de hoc albo, et risibile de hoc risibili, et sic de aliis.

Cum ergo quodlibet istorum quinque dicatur universale, sciendum quod universale non dicitur communiter de ipsis ut genus, sed ut commune proportionis ad unum quod vocatur commune secundum analogiam. Unum autem ad cuius proportionem universale dicitur de his quinque, est aptum natum esse in multis et de multis. Hoc autem nec per unam rationem convenit his quæ substantia-

liter (hoc est per hoc quod substantiale est) sunt in multis et de ipsis, et his quæ per accidentale aliquod sunt in multis et de multis : nec per unam rationem convenit ei quod per accidentale consequens naturam est in multis et de multis, et ei quod per accidens commune quod est accidens individui. Adhuc autem nec de his quæ per essentielle sunt in multis et de multis convenit per essentialem rationem : quædam enim istorum sunt in multis et de multis per essentielle quod est quid, et quasi subjecta substantia in ipsis, sicut genus quod est quasi fundamentum in quo formatur et fundatur esse speciei : et sicut species quod est totum esse substantiale individui, quia quidquid sequitur speciem, est accidens individuans, aliud etiam est in multis et de multis per quale quid quod facit esse fundamentum in genere. Et sic patet, quod non per unam rationem sunt hæc in multis et de multis : et per prius hoc convenit generi et speciei, per posterius autem differentiæ. Adhuc cum esse in multis et de multis prius conveniat ei, quod in multis et de multis est specie et numero differentiis, quam ei quod est in multis et de multis solo numero differentiis : constat quod per prius convenit universale generi, et per posterius speciei. Hæc enim est ratio communitatis analogicæ, ut in quinto *primæ philosophiæ* docet Aristoteles, quod commune analogice simplex est in uno, in aliis autem non est nisi secundum quamdam proportionem ad illud. Et per hoc patet, quod universale non prædicatur de his ut genus, vel ut species, vel ut differentia, vel ut proprium, vel ut accidens : sed prædicatur de his ut commune secundum analogiam ad communitatem generis proportionatam.

Numerus autem horum universalium ex hoc patet. Omne quod est in multis et de multis, aut est in illis et de illis per substantiale, aut per aliquod accidentale.

Sufficientia
quinque uni-
versalium.

¹ ARISTOTELES, In I. tex. com. 1.

Siquidem est in illis per aliquod, quod in illis est substantiale, non debet dividi, quod aut insit per substantiale quod est pars esse, aut per id quod est totum, sicut quidam dicunt: quia quod est pars, non prædicatur de eo in quo est secundum quod est pars. Sed sic dividi debet, quod si est in multis et de multis, aut est in eis per id quod est esse secundum potentiam inchoationis: aut in eis est per essentielle quod est totum secundum actum perficientis esse ipsum: aut est in eis secundum totum esse perfectum et constitutum. Et primo quidem modo est genus, secundo autem modo differentia, tertio vero modo species. Et patet quod divisio sufficiens et ex immediatis est: quia substantiale quod est in multis et de multis, aut est principium, aut principiatum. Et si est principium: aut est principium secundum potentiam, aut secundum actum. Si autem est principiatum et in substantiali esse perfectum, tunc est altero modo a duobus dictis modis. Si autem est in multis et de multis secundum esse accidentale existens in illis, non potest esse in eis, nisi aut secundum accidens naturæ communis per quam refertur ad singularia, et hoc est proprium: aut secundum accidens individui aut singularis, per quod refertur ad naturam communem, et tunc est accidens. Socrates enim est risibilis per communem naturam quæ est in Socrate. Homo autem est albus per hoc quod Socrates est albus, in quo natura hominis est. Et patet iterum per hoc, quod illa divisio ex immediatis est: quia in nullo est, nisi vel

natura communis, vel hypostasis sive suppositum vel singulare quod substat naturæ communi. Et cum commune quod est in multis et de multis pluribus modis verificari non possit per immediatam divisionem: ideo universalialia non possunt esse formaliter differentia nisi quinque.

Per hoc etiam patet ordo istorum quinque universalium: constat enim quod ea quæ sunt in multis et de multis per essentielle quod est in illis, sunt priora eis quæ sunt in multis et de multis per accidentale quod est in illis. Adhuc autem quod est in multis et de multis per accidentale fluens a natura, prius est quam id quod est in multis et de multis per accidentale individui quod est accidens infinitum. Adhuc autem quod est in multis et de multis per essentielle quod est in illis secundum inchoationis potentiam, prius est quam id quod est in multis et de multis per actum ad esse speciei distinguentem et determinantem: quia semper in eodem potentia præcedit actum. Utrumque autem est constitutum ex his, sicut et principium et principiatum. Et sic prius est genus, consequenter autem differentia, et tertio species. Et quamvis hic ordo sit universalium natura, secundum quod etiam in antehabitis enumerata sunt: tamen in ordine tractatus ponemus tractatum de specie ante tractatum de differentia: quia propter correlationem generis et speciei, unius tractatus dependet a tractatu alterius: eo quod unum relativorum diffinite cognosci non potest, nisi cognoscatur et reliquum.

Ordo quinque
que universalia.

TRACTATUS III

DE UNIVERSALIBUS IN PARTICULARI.

CAPUT I.

De diversis signis generis.

Primo igitur in tractatu de universalibus de genere loquendum est. Sed quia genus secundum intentionem logicam diffiniri non potest, nec diffinite cognosci, nisi prius multiplicitas hujus nominis, *genus*, determinetur: ideo in primis determinanda est et distinguenda nominis *generis* multiplicitas, et maxime in his modis qui aliquam habent similitudinem ad intentionem illam generis, secundum quam logici genere utuntur. De aliis intentionibus ¹ quia ad propositam intentionem non valent, est omittendum. Nihil enim confert ad propositum scire masculinum genus, vel fœmininum, vel activum, vel passivum in grammaticis non ad propositam intentionem. Et ideo de similibus generis intentionibus non est hic interponendum.

Dicitur autem per similitudinem et per proprietatem, ad quod etiam genus per similitudinem dictum transfertur. Per similitudinem autem dicitur dupliciter. Uno scilicet modo dicitur genus multitudine aliquorum uno quodam modo se habentium ad unum aliquod, quod sui aliquid habet in tota multitudine illa, ita quod est in singulis ipsorum: in quo etiam communi existente in omnibus quodam modo secundum convenientiam se habent ad invicem, ita quod quilibet ad alium habeat similitudinem in illo quod inest sibi ex illo uno primo, quod

causa est similitudinis in tota alia collectione. Secundum quam significationem Romanorum genus dicitur collectio tota parentelæ quæ a Romulo descendit per successivam generationem. Hoc enim totum dicitur Romuleum genus secundum habitudinem qua se habet ad unum primum parentem, scilicet Romulum. Et in hoc genere distinguitur illa collectio ab illa collectione quæ ab aliquo alio parente descendit, sicut a primo genere Priami cum quo tota collectio ista Priami genus vocatur. Hoc autem advertendum est in ista generis significatione, quod unum est in omnibus illis qui ad illam pertinent generationem. Et hoc est semen propagationis a Romulo perfusum in tota illa collectione.

Secundo modo adhuc dicitur genus per annexum modum ad ante habitum, id quod est uniuscujusque generationis sive multitudinis generatæ principium, quo fortissime generatum et a quo fortissima virtute exortum est. Et hoc dupliciter dicitur: vel a patre, qui primus genitor est in genere illo: vel ab eo loco in quo quis genitus est. Et priori quidem modo dicimus Orestem quidem a Tantalo proavo suo habere genus; Nilum vero dicimus habere genus ab Hercule, a quo sicut ab atavo genitus est. Secundo autem modo (secundum quem patria sive locus principium generationis est) dicimus Pindarum Thebanum esse genere, Platonem vero dicimus genere Atheniensem. Sicut enim pater est principium generationis per translationem seminis ex quo in omnes

¹ Scilicet *notionibus*.

funditur ex uno virtus formativa multorum secundum propagationem, sic etiam patriam sive locum generationis dicimus esse principium, quia in loco et centro loci generationis tota virtus periodi celestis adunatur, ut dicit Ptolemæus, et in omnes in illo loco natos diffunditur. Et ideo frequenter magis accedunt ad unum colorem et ad unum morem, qui ex uno loco nati sunt. Unde etiam elementa in diversis locis valde sunt diversa in virtutibus suis quibus conveniunt ad generatorum constitutionem. In isto etiam modo patet, quod multitudo ab uno patre vel ab uno loco natorum ad unum refertur in quo continetur per unum quod in omnibus est, et ab illo quod principium illius multitudinis est, in omnes derivatur.

Differunt autem istæ duæ generis significationes : quia prima est unius partiti in multa, secunda autem est multorum respicientium ad unum, quod est principium generationis eorum secundum modum parentis vel loci in quo generatur aliquis ad illius loci complexionem vel figuram. Quod enim quidam dicunt patriam et locum non esse principium generationis, nisi quoad figuram, penitus falsum est : quia sic tota destrueretur scientia generationis uniuscujusque, quam in libro qui dicitur arabice *Adarba*, *quadripartitum* autem latine Ptolemæus ostendit : in quo ostendit periodi virtutem in centro loci ejus qui nascitur congregari : et ex virtute sic in centro nati congregata natum accipere complexionem et formam et figuram et colorem et morem et fortunam.

Et hæc quidem secunda generis significatio (propter hoc quod est in uno in multa se diffundendo secundum suæ virtutis potentiam, in quo omnia uniuntur et continentur) videtur promptissima ad generis logici declarationem. Secundum hanc rationem sunt et dicuntur, qui ex genere Romuli descenderunt. Nec collectio illa diceretur genus unum, nisi esset unum continens ea sicut principium a quo per generationem descenderunt. Et hoc

modo dicuntur multi Cecropidæ, qui ex genere successive descenderunt primi Cecropis : et horum proximi secundum lineam ejusdem consanguinitatis. Sic enim multa essent ab uno, sicut in genere logico ab uno genere primo per divisionem differentiarum essent multæ species, in quibus omnibus salvatur generis natura potestate sive virtute ad speciem determinatam, sicut et semen generantis primi per successivam generationem formatur ad hunc et ad illum. Patet igitur, quod primus modus generis causatur a secundo, et reducitur ad ipsum sicut ad causam. Et ideo secundus modus principalior est, quam primus, et promptior ad designandum genus logicum, sicut per similitudinem potest describendo designari.

Per prius ergo quoad istam similitudinem dicitur genus uniuscujusque generationis principium. Dehinc autem et per posterius dicitur genus et multitudo collecta eorum quæ ab uno principio ut Romulo descenderunt, sicut dictum est in prima generis designatione. Hujus autem probatio est : quia multitudinem sive collectionem dividentes sive discernentes et ab aliis separantes, qui sunt alterius generis, dicebamus ante illam collectionem genus esse Romanorum vel Romuleorum, et in hoc ab aliis collectionibus separari : nec multitudinem genus esse diceremus, nisi prius intelligeretur unum generationis principium, a quo illa descendit multitudo. Et ideo primus modus generis non dicitur genus, nisi per secundum, et ideo reducitur primus ad secundum sicut ad causam. Fuit etiam prius a nobis positus, quia minus facit ad propositum : sicut et de ambabus istis significationibus prius dicimus, quam de genere logico, ut minus intenta dimittantur, et longius a proposito ponantur. Et ut sciatur, quod similia paulatim et gradatim perficiuntur ad propositi declarationem. Et ideo etiam genus intentum post omnia similia dicimus ultimo.

Est autem attendendum, quod a matre una a qua multi descenderunt, non sumi-

tur ad genus logicum similitudo : quia mater non est principium formale multorum, sed materiale, et sicut formatum, et non sicut formans. Genus autem logicum principium est ut forma : quia aliter non prædicaretur de eo cujus est genus : sed est ut forma indistincta, quæ totum est esse speciei secundum esse informe et indistinctum, distinguibile tamen ad formam speciei.

Et quamvis a loco similitudo trahatur ad generis logici designationem, tamen a tempore non trahitur aliqua similitudo : quia tempus est mensura et numerus motus et mutationis. Et ideo est in fieri, et non est in esse generatorum principaliter. Genus autem natorum est et in esse constitutorum. Propter quod etiam in libro de intelligibilibus dicitur locum esse mensuram entis, tempus autem esse mensuram motus dicitur, quia ejus esse est in motu et mutatione.

Est autem attendendum, quod Avicenna dicit ¹ quod isti ambo modi ² extenduntur etiam ad artificialia. Aliquando enim dicuntur *coriarii* omnes, qui sunt de collectione *coriariorum* ab uno aliquo qui excellebat in illo artificio : sicut nautæ dicuntur *calepsitæ* a quodam Calepso, qui floruit in arte nautica : et fabri dicuntur *Tubalcaitæ* a Tubalcaim, qui artem fabrorum invenit : et musici dicuntur, *pythagorici* a Pythagora, qui perfecit ea quæ in arte sunt musica. Hoc tamen est minus proprium : quia id quod est in omnibus ex isto principio, non est substantiale et naturale, sed accidentale illis in quibus est. Genus autem logicum omnibus speciebus inest ut natura et substantia. His ergo modis genus dicitur in quolibet. Aliter autem accipitur apud Philosophos, sicut in sequenti patebit capitulo ³.

Colligentes igitur summatim quæ dicta sunt, dicimus quod videtur neque genus neque species simpliciter sive modo uno

et in una intentione dici. Dico autem videtur, et non, est : quia istæ generis acceptiones magis sunt in nostra acceptione et cognitione, quam in rei natura et existentia. Et primo quidem quoad nos dicitur genus collectio multorum quodammodo uno modo se habentium ad unum aliquod, quod est illius collectionis secundum generationem principium, et quæ se aliquo modo habent ad invicem in uno quod a principio suæ generationis est in singulis ipsorum secundum totam illam collectionem. Secundum quam significationem Romanorum collectio genus dicitur ab habitudine unius, dico autem Romuli. Et dicitur genus multitudinis illius per relationem aliquo modo ad invicem secundum id quod est in eis ex Romulo. Et hoc est, quia habent ad invicem eam quæ ab illo Romulo est cognationem secundum divisionem vel separationem ab aliis generibus aliorum avorum, quæ dicitur vel denominatur ab aliis patribus vel avis.

Dicitur autem et aliter rursus genus quod est unius generationis principium ab eo parente qui genuit, vel ab eo loco in quo quis generatus est propter causam quæ in ante habitis posita est. Sic enim Orestem dicimus a Tantalo quidem habere genus : Hilum autem cum domo et familia sua genus habere ab Hercule. Et rursus quidem a loco denuntiantes Pindarum Thebanum esse, Platonem vero Atheniensem. Etenim patria uniuscujusque generationis principium est, quemadmodum et pater, ut in præhabitis expositum est. Hæc autem secunda generis acceptio videtur esse promptissima generis significatio. Romani ideo dicti sunt Romani, quia illi a genere descenderunt Romuli : et Cecropidæ sunt, qui ex genere descenderunt Cecropis : et horum proximi per eandem causam sunt de eodem genere. Et prius quidem, hoc est, per prius appellatur genus uniuscujusque ge-

¹ AVICENNA, In. I libro suæ logicæ.

² Scilicet duæ primæ significationes generis.

³ Cf. caput 2.

nerationis principium: dehinc autem et per posterius dicitur genus etiam multitudo eorum qui descenderunt ab uno principio, ut a Romulo Romulei. Cujus signum est: namque dividentes hoc genus sive discernentes et ab illis generibus separantes ipsum, dicebamus omnem illam Romanorum collectionem esse genus Romanorum.

In quibus
dissimilen-
tur a genere
logico.

Est autem in duobus dissimilitudo ad genus logicum. In uno quidem: quia principium generationis non secundum substantiam et secundum se totum est in collectione quæ genus dicit, ita quod sit in quolibet totum. Genus autem logicum secundum se totum et secundum substantiam est in collectione specierum et in qualibet specie: propter quod etiam non prædicatur nomine et ratione principium generationis de collectione multorum qui descenderunt de ipso nisi denominative. Dicuntur enim Romani vel Romulei, non Romuli. Genus autem logicum prædicatur prædicatione substantiali de his quorum est genus. In alio etiam est dissimilitudo: quia collectio quæ dicitur genus, est quasi totum integrale ad genus vel in genere, cujus quilibet est pars integralis, et omnes sunt totum. Genus autem logicum est totum essentiale, cujus quælibet species est pars subjectiva. In hoc tamen aliquid similitudinis est: quia quamvis genus logicum secundum totam essentiam salvetur in qualibet specie, tamen non salvatur in qualibet specie secundum totum ambitum suæ potestatis. Et hoc habet aliquid similitudinis cum toto integrali prædicativo, cujus potestas ex multis potestatibus particularis integratur.

CAPUT II.

De genere philosophico, et quomodo assimilatur aliis?

Sic ergo (ut in civilibus accipitur genus) non utuntur genere philosophi: sed utuntur genere in illa significationis intentione, qua dicitur, genus est cui sup-

ponitur species directa et immediata suppositione. Genus enim consequitur differentiam, et differentia in genere est potestate, et ideo aliquo modo est sub ambitu communitatis generis: sed tamen non ponitur ut substans sub genere, sed adjungitur lateraliter ad generis determinationem et contractionem. Erit autem de genere ad potestatis ipsius divisionem. Et ideo nec differentia divisiva, nec etiam differentia constitutiva directe supponitur generi, ut substantia stans sub genere. Nec etiam species sic supponitur differentiae. Sed differentia constitutiva est in genere ad determinandam generis potestatem et contrahendum ad speciem constitutam, et quasi lateraliter venit ad speciem: propter quod non supponitur generi, ut quid generis, vel ut quale quid sicut species: et ideo differentia non est cui supponitur in ordine naturæ species, sed totius est speciei et generis. Quamvis autem individuum generi supponatur, non tamen immediate substat positione. Adhuc nec subsistit: genus enim non contrahitur in ipso pro se, sed species: nec in eo contrahitur species, sed potius secundum esse dividitur divisione materiæ et divisione accidentis, et individuantis: quod non proprie est substare in ordine substantis et superstantis: sed est diffusio substantis et superstantis ad multiplicationem materialem. Proprium etiam post speciem est secundum ordinem naturæ. Nec etiam proprium secundum quod proprium substare habet, sed potius in esse, et post illud accidens.

Et ideo solum genus est per se et proprie, cui supponitur species. Genus enim cum dicat ordinem superioris ad inferius apud Philosophos, optime notificatur sua significatio, quando determinatur per id ad quod dicit ordinem. Et cum determinetur significatio generis apud Philosophos, fortasse hæc intentio dicta est sic: quia in hac intentione habet similitudinem quamdam ad genus dictum in civilibus secundum utramque præinductarum intentionum. Genus enim sic dictum, principium

Genus logicum quid.

quoddam est specierum quæ sunt sub ipso, non quidem materiale, sed etiam effectivum, ut pater. Pater enim est, ut dicit Aristoteles¹, qui aliquid sui habet in filio. Id enim quod aliquid sui habet in filio formali effectivo, est totus pater: pater enim totius secundum principium formativum est in semine, ut artifex in artificio. Propter quod etiam Plato opinatur semen esse parvum animal, quod egreditur a generante, et quod est ut parvus pater quantitate, sed totus et integer pater virtute. Et similiter genus est totum in specie secundum substantiam: a quo etiam producitur differentia formans speciem et constituens in esse formato. Et sic genus est sicut generationis principium, quod in ante habitis principalem dicimus esse generis significationem in civilibus. Est autem etiam principium ut locus speciei, in quo fundatur species secundum substantiam: et ex eo determinatur species ad quid et substantiam per se substantem, et in alio quodam fundatam: sicut res fundatur in loco suæ generationis et salvatur. Propterea differentia non habet loci similitudinem: quia ipsa constitutiva existens fundatur in alio quodam, et magis proprium, et accidens. Species autem quid locatum in genere, et non locus solum. Genus igitur est ad ipsam se habens ut pater, et ut locus, prout pater et locus generationis sunt principia. Habet autem etiam similitudinem ad genus quod in civilibus secundo dicitur quadammodo habentium se ad aliquid, et ad se invicem, in hoc quod genus in eo quod genus est, necessario continet multitudinem quamdam specierum quæ sunt sub eo.

Nec potest esse genus unius solius speciei contentivum: eo quod species non exit a genere, nisi per oppositas differentias divisivas: quæ (cum eductæ fuerint a genere) plures et oppositas constituent species de necessitate. Non sic autem se

habet species ad individuum. Non enim species sui divisione constituit individuum, sed tota est in individuo per substantiam et potestatem: unde materiæ determinatione ex accidente individuante individuatur. Solum ergo genus ambiens species et multitudinem, continetur in una generis natura. Differentia enim cum se habeat ad genus ut divisiva, non est continens, sed separans et in multitudinem agens. Proprium autem cum sit consequens speciem, et accidens commune consequens individuum, continentis non potest habere rationem, sed potius sunt contenta in aliis secundum suum esse et rationem. Cum autem tripliciter in usu loquentium dicatur genus, de tertio est sermo apud Philosophos et in philosophia: quod ut dictum est, fortasse dictum est ad similitudinem aliorum. Dico autem fortasse, ne videatur aliter dissimile propter duas dissimilitudines in præcedenti capitulo determinatas. Et hoc quidem summam perstringere possumus, dicendo quod aliter quam in civilibus rursus genus dicitur esse, cui supponitur species, ad horum generum (quæ in civilibus dicta sunt) fortasse similitudinem quamdam si dictum. Hoc enim genus a civilibus ad philosophiam translatus est. Est ergo genus principium quoddam specierum huiusmodi, quale Priamus est communis pater, et quale est communis locus, ut explanatum est: et sic habet similitudinem cum intentione principali. Videtur enim genus in una natura communi omnem multitudinem specierum quæ sub ipso est continere: et in hoc habet similitudinem cum secundaria generis significatione. Tripliciter ergo cum sic dicatur genus, de tertio modo suæ significationis apud Philosophos de genere sermo est.

*Aliter autem
rursus dicitur
genus.*

¹ ARISTOTELES, In 8 Ethic. Tex. 8 et 9 in com. 2.

CAPUT III.

*De diffinitione vel descriptione generis
physici.*Genus phy-
sicum quid.

Genus ergo cum tripliciter dicatur apud Philosophos, secundum tertiam sumitur suæ significationis intentionem. Et secundum hanc generis intentionem describunt genus dicentes : Genus est quod de pluribus et differentibus specie in eo quod quid est prædicatur. Quæ descriptio est generis prout genus dicit ordinem unius ad alterum, sicut superioris ad inferius, non simpliciter, sed in ipsa re quæ sic ordinatur : sicut animal est genus, et corpus animatum, et substantia : substantia enim et vivum et animal sunt ea quibus accedit genera esse. Sed generalitas quæ est in ipsis rationem dicit hujus ordinis sive habitudinis quibus ordinantur ad sua inferiora : propter quod in ante habitis dictum est, quod genus est cui supponitur species sive specierum multitudo.

In omnibus communibus substantialibus sic est, quod ex ipsa communitate qua unum substantialiter est in alio, aliæ plures resultant analogiæ, sive proportionis communitates. Ex hoc enim, quod animal est in homine et de homine, et est in asino et de asino, et sic de aliis speciebus, ex simili quodam respectu animalis ad species suppositas resultat, quod est commune et universale ut genus : quia generis nomen est animali impositum a tali respectu : et sic de specie, et de simili respectu hominis et asini et aliorum ad animal : quæ omnes species quia participant animalis nomine et ratione, surgit communitas alia, quia unumquodque inferiorum sic superius respicientium dicitur species : ad talis enim respectus similitudinem imponitur nomen speciei. Et sic est in respectu individuorum ad speciem : ex simili enim respectu hujus ad hominem et illius et alterius, et sic de aliis, efficitur quod hic est suppositum hominis et illi et omnes alii. Ex hoc an-

tem, quod una similitudine in qualibet natura commune determinatur, quilibet dicitur particularis homo : et ex hoc, quod similiter omnes accidente discernente particulariter naturam communem determinantur, quilibet dicitur individuum. Et sic ex respectibus naturæ communis ad inferiora, et respectibus inferioris ad superius, multæ causantur communitates : et secundum quodlibet nomen fit universalis prædicatio. Quia tamen unum solum est, quod nomine et natura et ratione generis prædicatur, unum solum est id quod est genus, et aliæ sunt prædicationes per modum generis prædicatæ per accidens, quod accedit prædicato vel subjecto ex tali respectu ad invicem, vel tali ad superius. Et ex tali est, quod non sequitur cum dicitur : homo est animal, et homo est species, ergo animal est species : vel homo est animal, animal est genus, ergo homo est genus : vel Socrates est homo, Socrates est individuum, ergo homo est individuum. In talibus enim omnibus est fallacia accidentis : talis enim communitas ab accidente causatur, quod fundatur in modo respectus superioris ad inferius, vel inferioris ad superius, vel etiam respectu particularis ad naturam communem : qui omnes respectus ex hoc causantur, quod natura communis intelligitur in natura minus communi, quæ species est vel individuum. Et ideo patet quod non sequitur, genus prædicatur de pluribus differentibus speciebus : ergo genus est genus : et sic iretur in infinitum. Soli enim quod est genus per naturam quæ est in pluribus differentibus specie convenit esse genus : ita ut genus dicat rationem ordinis, et prædicationis : animal autem id quod est sic prædicatum, prædicatur ut genus.

Attende autem, quod prædicari idem est quod attribuere per notam compositionis : quando enim unum alteri attribuitur mediante compositione, quam significat hoc verbum, *est*, tunc prædicatur : et quando unum ab altero dividitur mediante

Quid est
prædicari

negatione talis compositionis, sicut cum dicitur, homo non est lapis : tunc lapis dividitur ab eo. Et hoc fit in intellectu componente vel dividente : in re enim ipsa sine nota compositionis vel divisionis, unum in altero est, vel non est. Sed intellectus componens vel dividens hic sine nota compositionis vel divisionis, hoc significare non potest : et, ut hoc significet, invenit modum compositionis unius cum alio : et hoc est prædicare unum de alio, vel negare unum ab alio. Fit autem hoc quandoque essentialiter, quandoque autem accidentaliter. Essentialiter autem quando unum accipitur in alio per naturam et substantiam. Et hoc tripliciter contingit : aut enim accipit ut priorem naturam in posteriori, aut naturam communem in materia determinatam, aut convertibilem, et idem in convertibili. Primo quidem modo prædicatur ut genus, secundo autem ut species, tertio vero modo ut diffinitio de diffinito. De differentia vero inferius tractabitur. Genus igitur est id quod dicto modo prædicatur.

Non enim aliquod commune substantiale per quod diffiniatur genus potest poni : quia sic omni generi supponeretur substantiale commune quod non est verum : quando enim dico *animal*, est quod prædicatur de pluribus differentibus specie. Et si quæras quid est animal, dico quod animal est vivum sensibile quod de pluribus differentibus specie prædicatur. Sed cum dico, *genus*, est quod prædicatur de pluribus differentibus specie. Si quæ-ratur, quid est genus ? non possum assignare quid est genus per aliquid communius illo : quia sicut jam dictum est, genus est nomen impositum ab accidente quod est ratio ordinis, et respectus superioris naturæ ad inferiorem, in qua est substantialiter et acceptum in intellectu ipsius. Et id nomen transcendens est, nec potest notificari per aliud significationis

certæ nomen aliquod : sed oportet quod notificetur per infinitum, hoc est, per nomen significationis non diffinitæ, dicendo : genus est quod prædicatur. Et est idem ac si diceretur : illud quod prædicatur de pluribus differentibus specie vocatur genus : quamvis id in quantum infinitum, ignotum sit et incertæ significationis. Et sic poni potest in notificatione descriptionis vel diffinitionis.

Quod autem additur de pluribus differentibus specie, est ideo, quia genus ad speciem non deducitur nisi divisum per differentias : quæ cum oppositæ sint et divisivæ respectu generis, constitutivæ autem respectu speciei, oportet plures esse. Differentia divisiva, ut dicit Damascenus, est causa materiei formarum, sicut divisio per materiam est causa numeri individuorum. Et ideo communitas generis ambit species constitutas oppositis differentiis.

Quod etiamsi poneretur, quod non esset nisi una species, ut diceremus non esse nisi hominem et nullam aliam speciem animalis, adhuc prædicaretur animal de homine ut genus : quia de potestate et ambitu naturali animalis est et de aptitudine generis, quod dividatur oppositis differentiis. Non enim solum universale est quod prædicatur, sed quod aptum natum est prædicari de multis, ut jam in ante habitis dictum est¹. Et si illa multa different formis (quam differentiam et numerum facit divisio differentiarum, quæ potestatem naturæ dividit primum et per se) tunc prædicatur de pluribus differentibus specie, quia genus differentiis dividitur divisa sua potestate. Alia enim potestate genus est in specie una, et alia in alia : et non talis divisio est speciei per materiam : eadem enim potestate species est in uno individuo et in alio, nec est divisa, sed secundum esse integrum manente sua naturali potestate est in quolibet individuo-rum.

Genus non potest continere unam tantum speciem.

Sufficit genus esse aptum prædicari de multis, licet actu non prædicetur nisi de uno.

¹ Nota quod D. Albertus non contradicit his quæ dixit vel dicet in cap. de *Specie*, nec vult

propter hoc quod genus possit conservari in una specie tantum.

Quod autem additur in eo quod quid est, ideo additum est, quia omnes superius quod per essentiam et nomen et differentiam est in inferiori, est quid ipsius, secundum quod quid est quidditas. Et si aliquis dicat, quod non est tota quidditas, dicimus quod est totum esse ipsius, sed non est perfectum esse ipsius speciei: totum enim esse est in potentia: et nihil est de esse quod in potentia non sit ante ultimum actum ad quem terminatur motus potentiae: esse autem in potentia est esse in genere, et hæc est causa vera quod genus prædicatur. Non ideo tantum quia est forma, sed quia est forma et secundum aliquem modum totum esse dicit. Et quod sic se habet ad subjectum, prædicatur de illo non per denominationem accidentalem, sed essentiali prædicatione.

Objectio.
Solutio.
Genus dicitur totum esse speciei secundum aliquem modum.

Quomodo non omnis forma totius prædicatur in recto, nisi totum esse significet.

Et hoc est quod a multis dicitur, quod est forma partis quæ non prædicatur, et est forma totius quæ prædicatur. Sed oportet addere, quod forma quæ prædicatur, totius sit, et totum esse significet, et non significet essentiam cuius est actus proprius: animalitas enim non prædicatur, nec etiam humanitas: quamvis animalitatis esse sit animal, et humanitatis esse sit homo. Talis ergo forma designans formam totius et esse, prædicatur, et non aliter: et anima sensibilis loco animalis posita non prædicatur, quia animal non est anima sensibilis: et similiter anima hominis non prædicatur de homine: hæc enim dicit formam partis, et non totius esse. Animalitas autem et humanitas non prædicatur de his quorum formæ sunt: non enim designant formas ut esse subjecti, sed ut essentias. Animal autem et homo prædicantur, quia designant formas, ut esse totum subjecti, vel in potentia vel actu: subjecti dico de quo prædicantur. Et sic etiam in formis accidentalibus omnibus. Et ideo homo est risibilis, et non risibilitas; et homo est albus, et non albedo. Hoc est igitur quod dicitur, quod genus est quod prædicatur de pluribus differentibus specie in eo quod

quid est: quod enim quid est et esse ipsius est de quo prædicatur. Et ideo genus est universale quod immediata et substantiali prædicatione est in multis speciebus et de multis.

Sic ergo demonstratum est, quod genus est universale et inter universalia primum; et qualiter communitas generis differt ab aliis communitatibus posterioribus ab accidentibus denominatis.

CAPUT IV.

Quod diffinitio generis nec abundet, nec deficiat, et ejus declaratio.

Quod autem inducta diffinitio generis ab omnibus aliis separetur, et in se nec superfluum aliquod contineat nec in aliquo deficiat, sic probatur. Eorum enim quæ prædicantur, quædam quidem de uno solo prædicantur, ut individua, ut Socrates, et Plato: et per nutum demonstrationis appropriata, ut hic et hæc et hoc, secundum omnem modum demonstrationis ad hoc singulare. Alia vero de pluribus prædicantur quemadmodum genera, et species, differentia, proprium, et accidens, quæ sunt universalia. Dico autem accidens, quod est commune accidens, et non proprium alicui individuo- rum. Accidens enim uni individuo proprium, est accidens quod vocatur individuans: et hoc quia soli convenit, de uno solo prædicatur, ut Socrates, vel Socratis accidens, quo homo individuus efficitur, dicendo, Socrates est Socrates, et Plato est Plato, et hic est hic et non alius, et hoc est hoc et non aliud, vel etiam aliquis homo est aliquis homo et non alius. Sed cum dicimus, homo est animal, et dicimus cum hoc, quod asinus est animal, et multa alia. Et similiter in specie dicimus, quod Socrates est homo, et Plato est homo, et multi alii: et quod Socrates est rationale, et etiam Plato, et multi alii. Et similiter est de proprio et de accidente, quorum quodlibet de pluribus prædicatur. Ab hoc, de pluribus prædica-

Accidens
individuum
vocatur
individens
prius

tur, habet genus, quod est universale, et differt ab eo quod est singulare quod de uno solo prædicatur.

Quod autem dico particulare sive singulare prædicari de se et de uno solo, non est proprie dictum : quia proprie loquendo, ut in *Prædicamentis* dicit Aristoteles, in prima substantia nulla est prædicatio. Et hoc probatur ex ratione prædicationis quæ in ante habitis posita est. Prædicari enim de alio est hoc in illo, et de illo esse, et intelligere, et per compositionem designare. Cum autem nihil in seipso sit, ut dicit Aristoteles¹, non potest prima substantia in seipsa aut esse de seipsa, nec proprie potest de seipsa esse designari. Et ideo prima substantia non prædicatur proprie de seipsa. Sed quando hoc fit quod de seipsa prædicatur, hoc fit quoad nos, et non secundum seipsum. Nisi forte diceretur, quod in talibus prædicationibus secundum id quod est subicitur, et secundum id quod est ad ipsum prædicatur. Sic enim aliqua diversitas posset esse subjecti et prædicati, et sic prædicatum intelligitur, ut esse in subjecto, et esse de seipso : et sic est etiam in omnibus ubi idem de seipso prædicatur. Et sic intelligitur quod dicit Boëtius, quod nulla propositio est verior ea in qua idem prædicatur de eodem ut id quo est. Et sic concedi potest, quod prima substantia de seipsa ut de uno prædicatur.

Particulare autem quod de seipso prædicatur, tripliciter designatur, scilicet ut singulare in nomine, ut Socrates et Plato. Secundo in nutu demonstrationis ad hoc, ut hic et hæc et hoc : hoc enim nutu demonstrationis ad unum solum non potest nisi de uno solo prædicari. Sed tertio ab

Aristotele designatur in *Prædicamentis*, ut vagum, ut aliquis homo, et aliquis bos. Et de hoc potest esse dubium, utrum de uno solo, an de pluribus prædicetur : est enim Socrates aliquis homo, et Plato aliquis homo².

Sed est in talibus considerandum, quod cum dicitur aliquis homo, scilicet ex parte naturæ inclinatæ ad partem per signum particulare, scilicet ad partem hanc vel illam non determinatæ. Et sic consideratum habet speciei prædicationem aliquo modo, et quoad hoc de pluribus differentibus numero prædicatur, vel generis prædicatione, ut cum dicitur, animal quoddam, vel aliquod animal. Sic ergo non prædicatur propria prædicatione, sed naturæ quæ ad partem inclinat. Genus autem est, quod propria prædicatione et immediata de pluribus differentibus specie prædicatur. Potest etiam considerari aliquod animal, vel aliquis homo ut particulare, sive ex parte particulantis ad partem determinatam, et sic non habet nisi prædicationem partis, et sic non prædicatur nisi de uno solo. Et sic id quod dicitur de particulari, quod de uno solo prædicatur, intelligitur de propria et immediata prædicatione, et non de illa quam individuum vagum habet mediante natura communi, sive generis, vel speciei, per ipsum ad partem inclinatæ.

Per id ergo quod de pluribus prædicatur, differt genus a particulari sine singulari quod de uno solo prædicatur. Nam propria prædicatione, nisi forte unum et idem particulare multis modis synonymis designaretur, ut Socrates decorus crispus et hujusmodi, quæ synonyma sunt, ut ensis, mucro, sica, gladius, sicut dicitur Marcus Tullius Cicero : nihil prohibet

¹ ARISTOTELES, In 4 Physic. tex. com. 25.

² Cf. ALB. MAG. *Phys.* lib. I, tract. 1, c. 6. « Vagum individuum non dicitur vagum, quia « in natura non sit determinatum, quia natura « determinatur, quando dicitur aliquis homo, « et aliquis bos ; sed dicitur vagum, eo quod « ipsum per accidentia sensibilia non est demonstratum, sicut hic homo, et hic bos. Di-

« camus ergo quod individuum vagum est cujus « natura contracta et particulata certificatur « per suppositum indeterminatum. Signatum « autem est, cujus contrahitur natura et particulariter certificatur in supposito determinato « demonstrabili, ut hic homo, demonstrato « Socrate.

singulare sub uno nomine notius esse, quam sub alio, et sic notius prædicari de se secundum quod est sub nomine minus noto : ut si quæram, quis sit talis ? et dicatur mihi, Tullius est Marcus : videtur enim aliquo modo propinquius esse propriæ prædicationi. Sic ergo genus distinguitur ab individuis per hoc quod est de pluribus prædicari.

A speciebus autem differt genus : quia quamvis de pluribus prædicetur, non tamen prædicatur de pluribus specie differentibus quoad naturæ aptitudinem, quæ secundum quod species est, per differentias oppositas formaliter secundum potestatem naturæ divisibilis non est : sed in pluralitatem agit numeralem per materiæ propriæ divisionem, et accidentis individuationem, sicut patet per antedicta. Et ideo cum dicitur, quod prædicatur de pluribus differentibus specie, intelligitur per causam efficientem : ita quod pluralitas formæ et speciei facta per differentias constitutivas fecit illa differre.

Obiectio. Sed si quis sophisticè objiciat, quod homo, et asinus, et leo non differunt, sed conveniunt specie : quia quodlibet eorum species est. Erit constructio in habitudine causæ formalis : et sic incidit sophisma secundum amphibologiam. Per hoc quod est prædicari de differentibus specie, separatur et discernitur genus a specie, et prædictio generis a prædicatione speciei.

A proprio autem differt genus, sive a proprii prædicatione differt prædictio generis in hoc, quod proprium propriè sumptum quod convenit omni et soli et semper, de una sola specie (quam immediate consequitur) prædicatur. Et mediante illa communi specie, per quam transit ad individua, prædicatur de individuis illius speciei, sicut risibile prædicatur de solo homine et de individuis hominis, ut Socrate et Platone. Genus autem non ut consequens, sed ut prius natura prædicatur de pluribus speciebus et individuis illarum specierum : quia quod

essentialiter est in subjecto, inferioribus nomen suum dat et rationem. Proprium enim (ut in sequentibus dicitur) consequitur speciem et est accidens speciei per commune speciei : quia quod essenziale est, particularibus nomen et rationem suam dat inferioribus et naturam : et trahitur mediante natura etiam proprium ad particularia, et prædicatur de illis ut proprium, sicut de specie. Et tamen talem modum prædicandi non habet genus secundum seipsum per hoc quod est in inferioribus et de inferioribus prædicatur. Sic ergo per eundem modum diversimode acceptum (quod est de pluribus differentibus specie prædicari) genus differt a specie, et a proprio quod est accidens speciei.

A differentia vero differt et communiter accidentibus in eo quod genus prædicatur in quid : sed differentia et communiter accidentia prædicantur in quale. Quamvis enim etiam proprium in quale prædicatur. Cum tamen genus in duobus differat a proprii prædicatione, scilicet in eo quod est prædicari de pluribus differentibus specie, et etiam in prædicari in quid et non in quale : prius differt a proprio in hoc quod prædicatur de differentibus specie, quam in hoc quod prædicatur in quid. Et hoc probatur per hoc, quod si genus sumatur ut commune, sic est quædam qualitas speciei : esse enim commune respectu ejus quod subjicitur sibi, ut qualitas quædam est ipsius. Et ideo dividit Aristoteles ex proposito quale quid contra hoc aliquid. Et quoad hoc in modo prædicandi non differt a proprio. Substantia-
lior igitur et prior differentia generis ad proprium est prædicari de pluribus differentibus specie, quam prædicari in quid, ut dictum est.

Est autem advertendum, quod cum dicitur, differentia prædicatur in quale, et communiter accidentia in quale : non sumitur uno modo quale, nisi in voce, et non secundum rationem : secundum enim rationem perfectivam qualis, tunc quale

Quomododifferentiaet accidentia prædicantur in quale sed diversimodum.

Quale multipliciter capitur.

est qualitatis informatio et dispositio secundum quam quales dicimur : et hoc modo quale est, quod non convenit substantiæ nec generi alicujus accidentis nisi qualitatis. Alio modo et posterius dicitur quale, quod est consequens quid perfectum : et hoc modo accidens omne quale est, quod est accidens individui : et tunc dividitur quale contra quid perfectum in esse et substantia. Tertio modo dicitur quale, quod est consequens essentialia speciei et naturæ : et hoc modo dicitur proprium quale. Et hoc minus habet de quali quam id quod est consequens esse individui. Quarto modo quale dicitur, quod est potentiæ determinativum ad esse speciei : et hoc ideo dicitur quale, quia est consequens quid sive subjectum primum quod est genus rei.

Nec dicitur quale, quia sit in genere primo modo dicto, vel quia sit consequens quid speciei : sed tantum ideo, quia est consequens aliquid generis sicut actus consequens potentiam in eodem in quo est aliquid secundum potentiam et aliquid secundum actum. Et hoc quantum ad essentiam suam est substantia et substantiæ effectivum, licet habeat modum prædicandi in quale, in quantum est quid generis consequens : et hoc modo differentia prædicatur in quale. Et convenit cum quali accidente in quantum utrumque est ad quid consequens : quamvis quid ad quod consequitur accidens, sit ejus quod est hoc aliquid in individuo. Quid autem ad quod consequitur differentia, est quid imperfectum : ideo differentia consequens est perfectiva potentiæ illius secundum substantiam : et quantum ad essentiam est de genere substantiæ. Quia vero accidens commune est consequens quid perfectum in eo quod est hoc aliquid et post hoc aliquid, nihil est addere ei quod est esse secundum substantiam. Ideo quale id remanet in natura accidentis, quod cum sit in aliquo, non est

in eo sicut pars quædam : quod differentiæ (quæ consequitur quid imperfectum) convenire non potest : non enim, potest consequi quid et imperfectum, nisi id quod est pars esse ejus in quo est. Sic ergo et tot modis dicitur quale.

Alio etiam modo dicitur quale quid secundum quod dividitur contra hoc aliquid : et sic quale sumitur termino infinito, per quem quæritur quale, nec sumitur sive determinatur quæstio quousque stetur in hoc aliquid. Dicentes enim, quod Socrates est animal, quærimus quale animal : et dicimus, homo. Et quærentes, qualis homo, dicimus, quod est hic homo : et sic quod habet commune quale quid est respectu sui inferioris. Et etiam genus non prædicatur quidem in quale nec in quid determinatum, sed prædicatur in quale quid indeterminatum, et similiter species, et in quid determinatum sola prædicatur prima substantia.

Similiter etiam id quod dicitur prædicari in quid, dicitur multis modis. Dicitur enim prædicari in quid quod est de natura et modo prædicandi in quid : et hoc est solum illud quod est de natura sua subjectum in quo alia fundantur, sicut in prima substantia fundantur et secundæ substantiæ et accidentia communia, et sicut species in qua fundantur propria, et sicut genus in quo fundantur differentiæ. Dicitur etiam in quid quod non naturam, sed modum habet illius, sicut genera accidentium prædicantur de sibi subjectis speciebus et individuis, ut dicit Aristoteles¹. Si quis albedine posita dixerit colorem esse, quid est dicit, et qualitatem significat. Adhuc autem dicitur prædicari in quid, quod totam dicit subjecti quidditatem, sicut diffinitio de diffinito prædicatur in quid.

Et ex his quæ dicta sunt, facile patet quod a differentia et communiter accidentibus differt genus in modo prædicandi : quia quamvis differentia de pluribus differentibus specie prædicetur, ut irra-

Prædicari
in quid est
multis mo-
dis.

¹ ARISTOTELES, In primo Topicorum, tex.

com. 7.

tionale quod de asino et leone prædicatur: et similiter commune accidens quamvis de differentibus specie prædicetur, ut album de nive et cygno: non tamen differentia et commune accidens prædicantur in quid, sed in quale. Genus autem per seipsum ut subjectum primum in quid et non in quale prædicatur. Interrogantibus enim nobis, qualis est corvus? respondemus, quod niger, commune accidens respondentes: est enim rationale differentia, nigrum vero communiter accidens. Cum vero quid est homo interrogemur, respondemus, quod est animal: eo quod animal proximum subjectum est in esse hominis in quo fundatur differentia constitutiva. Animal autem genus est hominis: genus igitur in quid prædicatur.

Ex omnibus ergo quæ dicta sunt, patet quod id quod ponitur in diffinitione generis, scilicet prædicari de pluribus, dividit genus ab his quæ de uno solo prædicantur, quæ sunt de numero eorum quæ sunt individua. Hoc autem quod in diffinitione ponitur, differentibus specie, separat genus ab his prædicabilibus quæ sunt species et quæ sunt propria. Quamvis etiam proprium assignetur generalissimum, ut Aristoteles in *Prædicamentis* dicit, quod proprium est substantiæ secundum sui mutationem esse susceptibile contrariorum: tamen proprie et immediate proprium est speciei, nec assignatur generi nisi per speciem, et sic transit ad genus: hoc ipsum enim quod est susceptibile esse contrariorum sui mutatione, substantiæ non convenit nisi per substatum: quod primæ substantiæ non in quantum est hæc vel illa, sed in quantum est substantia, maxime convenit. Quod in diffinitione ponitur, in eo quod quid sit prædicari, dividit genus a communiter accidentibus et differentiis, quæ ut dictum est, non in eo quod quid sit prædicatur, sed in eo quod quale sit.

Patet ergo ex quo diffinitio dicit omnia quæ sunt de esse generis, et separat

genus ab omnibus universalibus aliis quæ secum dividunt hoc commune quod est universale: nihil superfluum, et nihil diminutum continet generis dicta descriptione. Hoc igitur est, quod dicere de genere intendimus in quantum est universale prædicabile.

CAPUT V.

De recapitulatione eorum quæ de sermone generis dicta sunt.

Capitulariter igitur ea quæ de generis diffinitione dicta sunt colligentes, dicimus, quod aliter quam in civilibus rursus dicitur genus, cui immediata et directa linea non transversaliter supponitur species. Ad horum generum, quæ in civilibus sunt, fortasse aliquam similitudinem dictum: huiusmodi enim genus est principium quoddam earum quæ directe sunt sub se specierum. Et hoc convenit cum acceptione generis secunda. Videtur etiam genus sic dictum omnem multitudinem specierum et individuorum continere in una sui natura, et nomine quod largitur eis. Et sic convenit cum acceptione generis, de qua est sermo apud Philosophos. Unde etiam taliter dictum genus describentes, dicunt et assignaverunt dicentes, quod genus est quod de pluribus et differentibus specie in eo quod quid est prædicatur, ut animal quod de homine et de asino in eo quod quid est prædicatur. Eorum enim quæ prædicantur, alia quidem de uno solo prædicantur, sicut individua (quamvis hæc prædicatio non sit propria) ut Socrates, et Plato: et ut generaliter dicatur in omni genere individuorum, ut hic et hæc et hoc. Alia vero prædicabilia prædicantur de pluribus quemadmodum genera, et species, et differentia, et proprium, et accidens commune, sive accidentia communia, quæ non sunt alicui propria. Est autem ex. gr. genus quidem ut animal, species autem ut homo, differentia ut ratio-

Assignatur
proprium
generalissi-
mum.

nale, proprium ut risibile, accidens ut album, nigrum, et sedere, et hujusmodi.

Ab his ergo quæ de uno solo prædicantur, differunt genera per id quod in diffinitione inducta positum est: eo quod ipsa genera per diffinitionem præinductam assignata sunt in eo quod de pluribus prædicantur.

Ab his autem speciebus quæ de pluribus prædicantur, differunt genera: quoniam non prædicatur species de pluribus differentibus specie sicut genus, sed prædicatur de pluribus solo numero differentibus, non quidem secundum quod numerus est accidens, sed secundum quod numerus est in rebus numeratis: propter quod dicit Aristoteles, quod numero differunt quæcumque differunt materiæ divisione: homo enim cum sit species, de Socrate prædicatur, et de Platone, qui non specie differunt ab invicem, sed numero solum et divisione materiæ, quia materia Socratis non est materia Platonis. Animal autem cum sit genus, de homine prædicatur, et de bove, qui specie differunt a se invicem, et non numero solum.

A proprio vero differt genus: quoniam proprium quidem de una sola specie prædicatur, cujus est proprium, mediata et consequenti prædicatione, et de his individuis quæ sunt in illa una specie, quia per speciem proprium transit ad individua, quorum totum esse formale est ipsa species, quemadmodum risibile prædicatur de homine solo et particularibus hominibus qui sunt sub homine: genus autem non de una sola specie prædicatur, sed de pluribus et differentibus specie.

A differentia vero differt genus et ab aliis quæ sunt communiter accidentia:

quia etsi de pluribus et differentibus specie prædicantur et differentia et communiter accidens, non tamen in eo quod quid sit prædicantur, sed in eo quod quale sit. Cujus ratio est: quia aliquibus interrogantibus nos id de quo ut de subiecto prædicatur hæc differentia et accidens, non in eo quod quid sit dicimus illa prædicari, sed magis in eo quod quale: et interroganti alicui et dicenti, qualis est homo? dicimus quoniam rationalis. Et interroganti qualis est corvus? dicimus quoniam est niger. Est autem rationalis differentia quæ est essentialis qualitas hominis: nigrum autem est accidens commune et corvo et Æthiopi. Cum autem quid est homo interrogemur, respondemus quod est animal. Est autem genus hominis animal, et primum in esse homini subiectum.

Prædicari ergo de pluribus genus dividit sive separat ab his quæ de uno solo prædicantur, quæ sunt de numero eorum quæ sunt individua. Per id autem quod dicitur prædicari de differentibus specie, separatur genus ab his quæ ut species vel sicut propria prædicantur. In eo autem quod quid sit prædicari dicitur, dividitur genus à communiter accidentibus et a differentia, quæ non in eo quod quid sit, sed in eo quod quale sit prædicantur.

Nihil ergo nec superfluum nec diminutum continet generis dicta a Philosophis descriptio. Et ideo talis diffinitio terminus vocatur, diffinitum perfecte (per omnia quæ sunt de esse ipsius) determinans, et ab omnibus aliis distinguens et separans. Hæc igitur quantum ad logicam intentionem pertinet de genere dicta sunt.

De quo numero intelligitur cum dicitur solo numero.

TRACTATUS IV

DE SPECIE.

CAPUT I.

De diversis intentionibus specierum.

Ratio ordinis et quare post genus tractavit de specie.

Tractaturi de specie tanquam secundo generali, cogimur differre tractatum de differentia, et tertio loco inter universalia ponere: quia quamvis differentia constitutiva sit de essentia speciei et principium essentiale ipsius, nec possit esse species, quæ non ex genere et differentia constituatur: tamen quia genus diffinitur per speciem, et species per genus, propter hoc quod genus habet dependentiam ad speciem, et species ad genus, eo quod correlativa sunt, et unum diffinit et certe cognosci non potest sine reliquo: ideo oportet tractatum de specie immediate ponere post tractatum de genere. Cujus tamen aliam rationem dicit esse Avicenna¹ hanc: quia differentia non est in qua est genus per essentiam, cum differentia sit actus sive forma simplex: in specie autem per essentiam est genus. Adhuc autem differentia non est in genere nisi potestate: species autem est in genere sicut in continente ipsum: et ideo immediatius se habet species ad genus secundum rationem speciei, differentia secundum rationem differentie: quamvis in constitutione speciei differentia sit ante speciem, quia a genere non constituitur species, nisi potestas generis per differentiam determinetur et restringatur. Hac igitur de causa agendum est de specie post tractatum de genere immediate: et ponendæ sunt intentiones² speciei, ut

sciatur in qua acceptione vel significatione sit species intenta apud Philosophos.

Sicut autem de genere dicimus, quod non curamus ponere hic nisi illas generis intentiones quæ ad illam generis significationem quæ apud Philosophos est, aliquam habeant similitudinem: ita non curamus ponere intentionem speciei, quæ non habet similitudinem ad intentionem speciei apud Philosophos acceptam. Et ideo non curamus primitiva specie vel derivativa, quæ apud grammaticos consideratur: sed speciem in natura invenimus, et in civilibus, secundum quam similitudo quædam est ad speciei intentionem quæ apud Philosophos est. Avicenna enim dicit, quod genus uniuscujusque primum essentiale et informe subjectum est: quod primum dicitur, quia in eo est prima potentia et prima inchoatio ad esse rei secundum substantiam et quidditatem ipsius: vel potius ipsum est prima potentia et inchoatio esse rei cujus est genus, et ideo est materia proxima et propria. Materia autem appetit formam, sicut turpe bonum sive pulchrum, ut dicit Aristoteles³, in fine primi physicorum. Pulchrum igitur et bonum et divinum, quo determinatur potentialis turpitudine materię, forma est ad speciem determinans.

Et ideo dicitur, quod species dicitur, quæ est uniuscujusque forma et pulchritudo, sive elegantia in commensuratione compositionis corporis et complexionis et stature et coloris, per similitudinem ad

Removet dubium.

Primum significatum hujus termini species.

¹ AVICENNA, In logica sua, cap. 8.

² Scil. *notiones*.

³ ARISTOTELES, In fine I Physic. Tex. com. 84.

formam naturalem, quæ turpitudinem materiæ terminat ad pulchrum, bonum, et divinum ¹. Sunt autem quædam (sicut in primo *Ethicorum* determinatum est²) concomitantia felicitatem in eo qui felix est. Non enim felix est qui specie turpissimus est. Et etiam in civilibus species quæ talis formositas est, hac de causa refertur ad ea quæ maxime felici competunt in potestatibus et honoribus, secundum quod dicimus, quod species Priami Trojani regis (qui forma elegantissima fuit) digna est imperio: quia ex elegantia formæ demonstratur dispositio ad virtutes et ad perfectos actus felicitatis, sicut in signo. Quia sicut dicit Averroes³: omnis diversitas quæ est in corpore quoad compositionem membrorum, est ex diversitate potentiarum quæ sunt in anima: et hoc modo etiam species ad intentionem philosophicam de specie habet similitudinem: quia sic dignitas attribuitur vel indignitas his quæ in specie sunt constituta, sicut homo dicitur dignissima creaturarum, bufo autem animal contemnendum. His ergo modis accepta species ad speciem sive speciei intentionem (quæ in philosophia est) habet similitudinem: et ab ista similitudine, ut dicit Avicenna, ad intentionem speciei Philosophorum nomen est translatum.

Secundum autem intentionem quæ est apud Philosophos dicimus speciem describentes, quæ est posita positione ordinis naturæ et participationis sub assignato genere. Dico autem assignatum genus idem quod certum: quia non potest esse species vaga sub genere ad hoc et ad illud genus inclinata: sed individuum vagum potest esse sub specie ad hoc vel illud suppositum inclinatam, sed ad nullum determinatum et distinctum sive discretum. Et hujus causa est: quia genus certum est in ipsa specie quidditate conceptum: propter quod sub genere non potest esse vagum. Positionem autem or-

dinis vocamus: quia sicut genus secundum quod genus, dicit superius: ita species secundum quod species, dicit inferius secundum prædicationis et consequentiæ ordinem. Participationis autem positionem vocamus: quia species de necessitate participat genus, et addit supra ipsum differentiam, quæ coarctat in ipsa specie generis potestatem: et ideo sub genere posita est, et contenta ab ipso. Et hoc modo apud Philosophos solemus dicere hominem esse speciem animalis: cum animal ordinis positione et participationis sit genus hominis. Et sic est in aliis quorum essentiæ sunt perfectæ et absolutæ: hoc enim modo album sive albedinem, quæ color albus est, dicimus speciem coloris esse: quia utraque positione, scilicet naturæ ordinis et participationis albedo est sub colore. Hoc etiam modo dicimus triangulum esse speciem figuræ, cum secundum utraque prædicta triangulus sit sub figura. De aliis autem generibus non ponemus exemplum, quia esse non habent absolutum, sed in comparatione ad quædam alia diffiniuntur. Sic ergo species est quæ sub assignato genere posita est.

Dictum autem est in ante habito tractatu ⁴, quod genus est cui supponitur species: et sic et genus per speciem, et species per genus diffinitur: et videtur esse circularis diffinitio, et idem notius et ignotius altero, et idem notius et ignotius seipso, quia accedit idem diffiniri per seipsum. Cum enim dicitur, species est quæ sub assignato genere ponitur, species diffinitur per genus. Et si loco generis ponatur diffinitio generis, sicut dicit Aristoteles ⁵, tunc species est, quæ ponitur sub eo cui supponitur species: et sic species est in diffinitione speciei: et sic idem diffinitur per seipsum, quod valde videtur esse inconueniens. Idem etiam accedit per illam generis diffinitionem qua

Dubitatio
posita in
textu.

¹ Cf. cap. 3 sequens.

² Cap. 12.

³ AVERROES, super 2 de anima, Com. 60.

⁴ Cf. cap. 2 tract. III, in princ.

⁵ ARISTOTELES, In topicis, in 6, c. 19.

Ex elegantiæ formæ demonstratione dispositio ad virtutes et perfectos actus felicitatis.

Secundum significatum hujus termini, species.

Quare datur individuum vagum sub specie, non utem species vaga genere.

dictum est, genus est quod de differenti-
bus specie in eo quod quid est prædica-
tur: si enim tunc loco generis ponatur
diffinitio, tunc species est quod supponi-
tur ei cui supponitur species, et quod de
differentibus specie in eo quod quid est
prædicatur: et sic iterum idem per seip-
sum diffinitur.

Solutio.

Sed ad hoc [dicimus, quod si supra in
priori tractatu, *de Genere*, genus per diffini-
tionem assignantes in diffinitione generis
meminerimus speciem, dicentes genus esse
per diffinitionem, quod de pluribus diffe-
rentibus specie in eo quod quid est prædi-
catur: nunc autem etiam speciem diffinien-
tes dicimus speciem esse id quod est sub
genere: nosse ad hujus dubii solutionem
oportet, quod genus relativum vere est:
est enim genus alicujus genus, et species
alicujus species: est enim genus speciei
genus, et species generis species: et ideo
relativorum quæ sunt simul natura, unum
diffinitur per reliquum, quorum utrum-
que dependentiam habet ad alterum: ne-
cesse est in utrorumque relativorum ra-
tionibus uti nominibus et diffinitionibus
utrorumque. Non enim est inconveniens,
quod unum relativorum ponatur in diffi-
nitione alterius, et e converso. Quod etiam
idem in diffinitione sui ipsius si loco no-
minis positi in diffinitione diffinitio ponat-
ur: quia relativorum esse est hoc ipsum
quod est ad aliquid se habere, et quod ad
aliud se habet secundum esse quod est:
et cum diffinitio dicat esse rei, non potest
diffinite sciri res, nisi per id ad quod se
habet: et sic oportet utrumque diffiniri
per reliquum.

Non incon-
venit unum
poni in diffi-
nitione sui
ipsius, ut
patet in re-
latis.

Relativa
tripliciter
consideran-
tur.

Tripliciter enim relativa considerantur,
scilicet in quantum simul sunt natura, et
in quantum sunt ad invicem dependentia,
et in quantum sunt ea quæ sunt relativa
per aliquam relationem quæ in ipsis est
causativa. In quantum enim simul sunt
natura, oportet necessario, quod una na-
tura sive una forma sit in eis, quæ æqua-
liter sit in utroque ipsorum: et hæc for-

ma est ipsa relatio, quæ ut via media
sumpta est eadem, per terminos autem
differens in utroque relativorum: et se-
cundum hoc paternitas et filiatio in medio
idem sunt, terminis autem differunt, si-
cut motus et via quæ est de Thebis usque
ad Athenas, et de Athenis ad Thebas:
terminis autem differunt, et in patre qui-
dem est paternitas, in filio autem filiatio:
et sic est inter genus et speciem et e con-
verso.

Si autem secundum dependentiam unius
ad alterum consideretur, non est incon-
veniens utrumque esse notius et prius, et
ignotius et posterius altero. In quantum
enim genus dependet per intellectum ad
speciem, dicitur genus non suum, sed
speciei genus: oportet quod intellectus ge-
neris sumatur per speciem, et sic species
notior et prior est genere. In quantum au-
tem species non est sua vel absoluta, sed
alterius species, et dicitur esse generis
species: genus erit prius et notius quam
species. Idem autem prius et notius esse
reliquo, et e converso non est inconve-
niens, non secundum idem, sed secun-
dum diversa: habito enim respectu gene-
ris ad speciem, species genere notior est.
Si autem habetur respectus speciei ad ge-
nus, nihil prohibet genus quam species
notius esse, et sic utrumque per reliquum
diffiniri.

Si autem consideretur id quod est rela-
tivum secundum causam quæ relationem
inducit, nihil prohibet unum relativorum
esse causam alterius, et non e converso:
sicut si consideretur persona quæ est pa-
ter secundum actum generationis, per
quam causa est filii, nihil prohibet patrem
causam, et non e converso filium esse
causam patris: quia sicut dicit Aristoteles¹, pater est qui sui aliquid habet
in filio: filius autem nihil sui habet
in patre. Et hoc modo genus, sive id quod
est genus, principium speciei est, per id
quod genus est principium speciei, et per
id quod genus est in specie differentia

¹ ARISTOTELES, 8 Ethic. cap. 8.

constitutiva formatum et distinctum. Species autem nihil sui habet in genere per modum illum. Et sic unum diffinitur per reliquum, et non e converso. Et hæc est distinctio Alfarabii et Avicennæ.

Dicendum est ergo secundum eos, quod quædam diffinitio relativorum est sicut demonstrationis medium, et quædam sicut conclusio. Illa enim quæ datur de relativo secundum quod unum est causa alterius et non e converso, est sicut demonstrationis medium, vel sicut demonstratio positione differens. Illa autem qua relativa per se invicem diffiniuntur, est sicut conclusio : quia enim pater generando causa filii est, ex hoc concluditur, quod pater filii pater est, et diffinitur per filium : et quia filius a patre genitus est, inde est, quod filius non suiipsius, sed patris filius est et diffinite non cognoscitur nisi per patrem : et sic est inter genus et speciem, quia ex hoc quod genus principium speciei est, concluditur quod genus non suum, sed speciei genus est : et ex hoc quod species principiata est a genere hoc modo principiationis quo genus mediante differentia determinante et distinguente genus constituat speciem, concluditur quod species non sua, sed generis species est : et sic diffinite non cognoscitur nisi per genus. Hoc igitur modo ea quæ videntur esse inconvenientia, nihil habent de inconvenientia : sunt enim primo simul natura. Secundo modo unum est prius altero. Tertio autem modo utrumque prius alio, et e converso diversis respectibus.

Plurimi autem, et maxime Peripatetici quos hic imitamur, adhuc etiam sic assignant diffinientes speciem, dicentes quod species est quæ ponitur sub genere, et de qua genus in eo quod quid sit prædicatur. Et patet, quod in hac assignatione duo sunt de essentia speciei. Unum quidem secundum quod species principiatur et constituitur a genere : sic enim per determinationem differentię constitutivæ species ponitur sub genere et ordine et participatione. Alterum autem est secundum ordinem speciei ad genus, speciem ipsam

constituens. Sic enim genus est, quod prædicatur de specie hoc modo, quod respondetur ad quæstionem quid sit, et non ad quæstionem factam per quale. Cujus ratio jam ante dicta est : quia genus in omni eo in quo est per participationem, est quid, et non quale : est enim primum subjectum differentiis essentialibus determinatum et distinctum ad esse speciei. Subjectum autem quod substat in esse rei non potest esse quale, sed quid : propter quod etiam ipsum commune sic determinatum et distinctum non quale quid dicitur, quamvis non sit hoc aliquid. Ergo causa est, quod duo sunt in assignatione sive diffinitione ejus. Consideratur enim dupliciter, scilicet secundum constitutionem ipsius a genere, et secundum ordinem ad genus constituens quod est ens ratione ipsius : et quia per constitutionem accipit ordinem, ideo oportuit poni in assignatione quod ponitur sub genere : quia ex hoc causatur, quod genus de ipsa in eo quod quid sit prædicatur.

Si autem quis contra hanc assignationem objiciat, quod etiam individuum ponitur sub animali, de quo genus in eo quod quid prædicatur : et sic individuum videtur esse species sic diffinita. Dici potest, quod individuum non ponitur sub genere positione immediata. Species autem immediata positione ponitur sub genere.

Sed tunc objiciunt quidam de individuo generis : hoc enim sub genere ponitur immediate, ut scilicet hoc animal sub animali : non enim hoc animal est mediante specie, quamvis forte hoc animal sit hic homo vel ille. Et sic videtur, quod hoc animal sit species : quod falsum est. Ad hoc autem quidam dicunt, quod est positio ordinis, et est positio participationis. Et quantum ad positionem participationis individuum generis immediate ponitur sub genere : quia non mediante specie participat individuum generis naturam, sed seipso genus participatur ab ipso. Et secundum positionem coordinationis prædicabilium et scibilium dicunt,

Objectio.

Solutio.

Objectio.

Solutio aliorum.

quod non ponitur immediate sub genere nisi species, et individuum per speciem quod post speciem ordinatur.

Refutatio.

Sed hæc solutio non est perfecta : quia participatio est causa ordinis. In omnibus enim participantibus et participatis, participatum est superius in ordine prædicabili, et participans est inferius et subiectum : et ideo si immediatum est in participatione, erit etiam immediatum in ordine.

Solutio propria.

Propter quod aliter dici oportet, quod est positio quæ tota principiatur ex genere secundum id quod est in ejus potestate : et sic species ponitur sub genere, ita quod genus est principium suæ positionis. Et est positio quæ non causatur a genere, sed potius ex materia : et hæc est individui positio, et ideo hæc non sic ponitur sub genere, quod genus sit illius positionis principium. Unde cum dicitur, quæ ponitur *sub genere*, illa præpositio *sub* non tantum notat ordinem, sed etiam causam positionis sive principium.

Obiectio Avicennæ.

Aliter autem Avicenna hanc impugnat diffinitionem : punctum enim species est quædam : et tamen non ponitur sub genere, nec de ipsa genus prædicatur sicut quantitas, nec prædicatur de puncto in eo quod quid sit. Sed hæc instantia nulla est : quia punctum non est in genere ut species quantitatis, sed potius ut terminus continuationis. Unde quod dicitur, quod punctum species quædam est, falsum est : quia si esset species, esset quantitas, quod est falsum. Hic autem modus speciei translatus est a naturalibus et politicis : quia in physicis dicitur species ex potentia materiæ ad esse determinatum, ut homo et asinus. Et in politicis dicitur species per elegantiam formæ et staturæ et figuræ, dignitati vel indignitati idoneam, sicut in ante habitis dictum est.

Tertia diffinitio speciei

Amplius autem sic quoque assignant speciem in philosophia. Species est, quod de pluribus differentibus numero in eo quod quid sit prædicatur. Et sic patet quod hæc assignatio de specie est secun-

dum quod species est prædicatum : anterior autem de ipsa data est in quantum est subiectum. Nec est inconueniens plures ejusdem rei esse assignationes secundum diversa vel diversos modos vel rationes quæ sunt in ipsa : cum tamen una sola sit ejus diffinitio secundum quidditatem et substantiam data, sicut unum est esse et substantia et quidditas. Dicit autem Avicenna¹ quod cum dicitur, quod de pluribus differentibus numero prædicatur, intelligendum cum præcisione, ut addatur differentibus numero solo : et tunc non tenet quod obijcitur de genere, quia genus de pluribus differentibus numero prædicatur : non enim prædicatur genus de pluribus solo numero differentibus, sed etiam de differentibus specie. Hæc quidem solutio est Avicennæ. Posset tamen (ut videtur) melius dici, quod id quod prædicatur, prædicatur ut participatum, et quod participatur alio quodam prius participato, prædicatur per aliud et non per seipsum. Unde cum individui participatione non participet immediate nisi species, de differentibus numero non prædicatur immediate nisi species. Differentia enim numero non est per differentia divisivam, sed per materiam, ut dicit Aristoteles. Talis autem divisio non est propria generis, sed speciei specialissimæ : et ideo non proprie prædicatur de differentibus numero immediata divisione : non enim genus dividitur et multiplicatur per materiam, sed per differentias secundum formam suam ipsum genus dividentes.

Patet ergo, quod hæc ultima speciei assignatio solum convenit speciei specialissimæ, quæ non prædicatur nisi de differentibus numero solo. Aliæ vero assignationes in ante habitis positæ non sunt speciei specialissimæ, sed etiam specierum non specialissimarum. Hæc sunt igitur assignationes datæ de intentionibus speciei.

Limitatio
tertiæ diffi-
nitionis

Propria
limitatio

CAPUT II

De duabus quæstionibus circa prædicta.

Alfarabius et Avicenna duas hic inducunt quæstiones. Una quidem : quia cum quæstio. duæ sint assignationes, una speciei subalternæ, altera speciei specialissimæ, ad quam illarum nomen speciei prius translatum sit a similitudine ista, qua species dicitur uniuscujusque forma et speciositas. Altera autem est quæstio : cum duæ quæstio. sint speciei diffinitiones, ut dictum est, secundum quam illarum species est universale unum de quinque universalibus quæ in ante habitis enumerata sunt.

Et circa solutionem primæ quæstionis dubitationes invenit Avicenna¹, et nescire se fatetur, ad quam primo significandam translatum sit nomen speciei. Species enim subalterna quæ sub assignato ponitur genere, et de qua genus in eo quod quid sit prædicatur, prius occurrit descendantibus, et ab uno quod principium speciei est in multitudinem venientibus : tunc enim subalterna species est, ad quam primo formatur et distinguitur generis potentia. Et sic videtur primo nomen speciei translatum esse ad illam. Adhuc autem id quod primo occurrit intellectui, est genus, et sic per divisionem devenitur ad speciem. Patet autem, quod prius occurrit ea quæ est et genus et species, quam illa quæ est species tantum. Videtur ergo nomen speciei prius translatum esse ad illam.

Ad oppositum autem hujus est, quod formatio potentiae generis secundum substantialia perfecta non est nisi in specie specialissima : id enim quod est formatum in specie subalterna, adhuc est in potentia ad alteram formam : ergo suæ naturæ plenam non habet speciositatem. Id autem minus transfertur nomen plenæ est speciositatis, ita quod secundum illam rei attribuimus dignitatem secun-

dum felicitatem dictam determinatam. Videtur ergo, quod nomen hoc prius transfertur ad speciem specialissimam, quæ perfectam habet sui generis et potentiae formationem. Inter has rationes dubitare se dicit Avicenna, quod potissimum dicatur : utrumque enim dicit rationabiliter posse dici secundum inductas rationes.

Sed sine præjudicio dici sipotest, quod Ad primam. cum translationes secundum similitudinem fieri debeant, quod magis proprie et prius transfertur nomen speciei ad speciem specialissimam, quam ad speciem subalternam. Species enim subalterna aliquid habet generis, et aliquid potentiae, et aliquid privationis : nec tota est deducta ad speciei dignitatem sicut species specialissima. Et quod dicitur, descendantibus prius occurrit species subalterna : nihil facit ad translationem nominis : translatio enim non fit per rationem divisionis : nec etiam per rationem resolutionis, vel etiam compositionis : sed per solam rationem similitudinis. Ratione autem similitudinis planum est, quod prius transfertur ad speciem specialissimam, posterius ad speciem subalternam.

De secunda autem quæstione dubitare Ad secundam. videtur Avicenna, scilicet secundum quam illarum diffinitionum species habeat quod est universale, quamvis valde modica videatur esse ratio dubitationis. Secundum primam enim speciei subalternæ diffinitionem species subjectum est et non prædicatum. Universale autem secundum quod universale est, et est et diffinitur in rationem prædicati et non subjecti. Videtur ergo, quod species per rationem illam qua subjectum est, non habeat quod sit universale : et conceditur fere ab omnibus antiquis.

Quod tamen aliquibus videtur non esse verum : quia scimus quod Aristoteles² in *Topicis* docet terminare de omni problemate, non docet formare vel terminare problema de specie : eo quod in

Obiectio prima.

¹ AVICENNA, In cap. 9.

² ARISTOTELES, in libro I topic.

omni problemate subijcitur species, et sic videtur quod species est, subijci habet in problemate et non prædicari.

Secunda.

Adhuc species secundum quod specialissima est, non prædicatur nisi de differentibus numero solo. Quæ autem numero solo differunt, sensibilia singularia sunt, et eorum non potest fieri disciplina. Nec subjecta igitur videntur esse, nec prædicata in disciplina. Cujus signum est, quod scientia de prædicabilibus usque ad illa non descendit, nisi accipiantur ut stantia in natura et specie communi, ut aliquis homo, et aliquis bos. Et sic videtur, quod species per se non prædicatur de individuo, sed per accidens : accidit enim speciei in individuo esse, et sic accidit ei prædicari.

Ad primam objectionem

Ad hæc autem et similia videtur, quod omne universale in ratione prædicati habet determinari : universale enim secundum quod universale est, diffinitur quod est in multis et de multis. Non autem est de multis, nisi quia prædicatur de illis. Et ideo species habet quod est universale per diffinitionem illam qua diffinitur ut prædicatum, et non illam qua diffinitur ut subjectum. Quod autem dicitur, quod species subjectum est in problematibus, dicendum, quod verum est hoc : quia problemata non formantur nisi de his quæ insunt speciei vel simpliciter ut accidens, vel ut genus assignatum de specie, vel ut proprium quod fluit de natura speciei, vel ut diffinitio quæ totum dicit esse speciei. Et hac consideratione species non est universale. Est autem universale secundum quod est prædicatum.

Ad secundam.

Et quod dicitur, quod species specialissima non prædicatur nisi de his quæ differunt numero solo, in quibus speciei accidit esse, dicendum quod non sic accidit speciei esse in individuis, quod sit accidens eis, vel accidens in ipsis : quia, sicut dicit Boetius, species est totum esse individuorum, vel individuorum essentialis similitudo. Et ideo individua possunt dupliciter accipi, scilicet vel ut par-

Individua dupliciter accipi possunt.

ticularia in materia determinata, vel ut res naturæ communis in qua stat : vel in qua stat naturæ fluxus, qui fluxus est naturæ diffusio, et sic individuum sic sumitur, ut aliquis homo : et hoc individuum proprie et per se subjectum est, et est subjectum speciei : et hoc modo primum prædicatum de ipso est species, et secundum quod apta nata est esse in pluribus secundum totum esse substantiale, sic est universale. Et sic diffinitur, quando dicitur, quod species est, quæ prædicatur de pluribus numero differentibus in eo quod quid est. Per hoc autem quod aliud prædicatur de specie cui supponitur, accidit speciei quod sit universale : de quo enim aliud prædicatur, potest esse universale, et potest non esse universale.

Sic ergo dictum est de intentionibus speciei et assignationibus sive diffinitionibus quæ datæ sunt de intentionibus illis. Hoc autem sub compendio colligi potest, ut dicatur, quod secundum vulgarem in physicis vel politicis usum vel consuetudinem species dicitur, quæ est uniuseujusque forma sive formositas, secundum quam intentionem speciei vulgariter dictum est, quod species sive speciositas Priami digna est imperio. Dicitur autem ad hujus aliquam similitudinem species apud Philosophos ea quæ est sub assignato sive certo et determinato genere posita per differentiam constitutivam, quæ generis potestatem determinat et coarctat ad actum ad quem prius fuit in potentia : secundum quam intentionem speciei solemus dicere in philosophia hominem quidem speciem esse animalis, cum sit genus assignatum hominis animal : album sive albedinem solemus dicere coloris speciem esse, cum assignatum genus albedinis sit color. Et secundum quam solemus dicere triangulum esse speciem figuræ, cum figura sit genus assignatum.

Recapitulatio.

Quod si etiam supra in præcedenti tractatu, qui de genere habitus est, genus per diffinitionem assignantes, speciei me-

Dubitatio.

minimus ponendo speciem in generis diffinitione, quando dicimus, quod genus est quod de differentibus specie prædicatur in eo quod quid sit : et nunc tractando de specie dicimus, quod species est id quod ponitur *sub genere* : et sic genus ponimus in diffinitione speciei : nemo reputet hoc inconueniens. In talibus enim nosse oportet, quoniam et genus non est absolutum, sed relativum : ideo genus alicujus est genus, et species est non absolutum quid, sed species alicujus species est, quia generis. Et ideo necesse est in utrorumque, scilicet generis et speciei, rationibus diffinitivis utrisque uti : ita quod genus in diffinitione speciei, et species in diffinitione generis ponatur. Assignant ergo Philosophi per diffinitionem prædictas intentiones de specie, etiam sic speciem diffinientes : Species est quæ ponitur sub genere, et de qua genus in eo quod quid est prædicatur : prædicatur enim ut substantia et subiectum in specie, quod differentia constitutiva individuatur et formatur in specie, quod est quid speciei et non quale.

Amplius adhuc ipsi Philosophi sic quoque assignant diffinientes speciem : Species est quæ prædicatur de pluribus differentibus numero in eo quod quid est : et sic est formale quid individuorum, et totum esse ipsorum. Esse enim quod est post speciem in individuis, est et de individuantibus, et non est idem esse simpliciter, quia materia nulli dat esse, nec est proprie de esse : sed est actus essentiae in eo quod est materia. Et ideo materiae non est prædicari : quia in ante habitis jam diximus, quod non prædicatur nisi forma : nec etiam forma prædicatur secundum quod forma, sed forma totius : nec adhuc forma totius ut forma totius prædicatur, sed in quantum est notio totius esse vel in potentia vel in actu.

Inter hanc tamen assignationem et prædictam differentia est : quia hæc secunda assignatio est solum speciei specialissimæ : aliæ vero duæ præcedentes con-

veniunt et speciebus non specialissimis. Quid autem hic dictum sit, non potest sciri, nisi ponatur tota ordinatio prædicabilium in generalissimis et specialissimis et mediis : et ad hoc deinceps attin-
gemus.

CAPUT III.

Qualiter inveniatur species specialissima, et de coordinatione prædicamentali.

Qua autem arte inveniuntur species specialissimæ secundum diversas intentiones, de quibus dictum est, planum et manifestum erit hoc modo. In unoquoque enim prædicamento secundum omnia genera prædicamentorum sunt quædam in supremo secundum totam illius generis prædicabilium coordinationem, quæ dicuntur generalissima : non quia in uno sint plura, quia hoc impossibile est, et id quod per superabundantiam dicitur in uno ordine rerum, non nisi uni soli potest convenire, sed quod in quolibet genere est unum, et in eodem ordine prædicabilium sunt quædam secundum suas communitates et universalitates infima, quæ dicuntur specialissima, et in quolibet sunt plura, propter hoc quia quamvis specialissima in uno et eodem genere prædicabilium necesse est stare in uno, ubi resolvuntur ad unum, non tamen propter hoc secundum viam divisionis et compositionis (quæ ab uno incipit) necesse est, quod divisio stet in uno sicut in infimo : quia divisio multis viis procedit ex uno : et illæ viæ non sunt nisi per diversas formas et oppositas, quæ differentiae vocantur, quas uniri ad unum est impossibile, et ideo divisio ex uno stat in multis ultimis : et quodlibet illorum est indivisibile secundum formam, non habens sub se commune, et ideo quodlibet illorum est specialissimum.

In tali autem prædicabilium ordine supremum ideo dicitur generalissimum, quia non habet supra se genus superius

Removet
dubium.

supervenienti sibi, quod ut genus prædicetur de ipso. Specialissimum autem dicitur, quod in tali ordine est indivisibile secundum formam et naturæ potestatem : propter quod sub se non habet aliquod commune quod sit species, et modum prædicandi habeat speciei : quamvis sub se habeat individua, in quibus omnibus est ipsa species secundum totum suum esse et secundum totam suam potestatem. Hoc autem modo (ut in ante habitis dictum est) non est genus in speciebus : in nulla enim specie secundum se est genus secundum totum ambitum suæ potestatis. Nec aliquis miretur, quod per intentionem loquentes dicimus generalissimum, generalius, et generale, et specialissimum, specialius, et speciale : quia sicut in ante habitis determinatum est, id universale quod est genus, per accidens quoddam (quod sibi accidit) genus vocatur : et in illo potest intendi et remitti, maxime secundum prius et posterius dicta intentione, potius quam secundum accessum ad terminum aliquem vel recessum ab illo : magis enim genus est id quod in omnibus genus est, quam id quod genus est ad quædam : et similiter est de specie, quod magis est species quod omnibus est species, quam id quod non est species nisi ad quædam.

Inter generalissimum autem in summo, et specialissimum in infimo, sunt media quædam, quæ eadem in substantia existentia sunt genera et species, sed ad aliud et aliud comparata sive per comparationem sumpta.

Gratia autem exempli potest hoc in uno prædicamento esse manifestum, ut in aliis omnibus similiter esse intelligatur, in ordine prædicabilium quæ sunt in genere substantiæ. In genere substantiæ primo ponitur substantia, quæ sine conversione ut genus prædicatur de omnibus quæ in genere sunt substantiæ : et ideo generalissimum est vocatum. Proximum autem quod sub hac ponitur per differentiam constitutivam, est substantia corporea quæ vocatur corpus. Cum autem iterum corpus per animatum, et in animatum divi-

ditur, proximum sub hoc communi quod est corpus, constitutum est corpus animatum, quod uno nomine vivum vocatur, communitate sua ambiens et vegetabilia et sentientia quæ dicuntur animalia. Corpus autem animatum iterum per opposita dividitur, scilicet sensibile, et insensibile : et cum adjunctum fuerit corpori animato sive vivo sensibile, proximum sub ipso positum erit animal. Cum vero animal iterum per rationale et irrationale dividitur, quæ sunt oppositæ differentiæ, et rationale adjunctum fuerit animali, fit rationale animal complectens deos secundum Stoicos et homines. Cum autem ipsum quod est rationale animal, per mortale et immortale dividitur, et mortale junctum fuerit animali rationali, constituitur homo : qui ulterius per differentiam non est divisibile, quia secundum totam suæ naturæ potestatem est in quolibet suorum suppositorum. Sub homine ergo non est commune aliquod, sed particularia, ut Socrates, et Plato, qui sunt particulares homines.

Sed inter omnia substantia quidem est generalissimum : et ideo est id quod est tantum genus, quia nullo modo potest fieri species : omnis enim species est quæ sub assignato genere ponitur. Et cum substantia non habeat superveniens genus, constat quod non potest fieri species. Homo vero inter hæc est species specialissima, et quæ nullo modo potest fieri genus : cum enim genus sit (sicut in ante habitis dictum est) cui supponitur species, et cum nihil commune nec genus nec species supponatur homini in quo homo sit secundum partem suæ naturalis potestatis, et non secundum totum, patet quod homo non potest esse genus. Est ergo species solum, et non genus.

Omnia autem intermedia inter substantiam quæ est genus tantum, et hominem qui est species tantum, sunt simul genera et species respectu diversorum, sicut corpus sive substantia corporea, quæ proxima est substantiæ in supremo : est quidem species substantiæ, quia species

est quæ sub assignato genere ponitur : genus vero est idem corpus corporis animatisive vivi, cum genus sit cui supponitur species, et in qua genus est secundum partem suæ naturalis potestatis. Omnino autem eodem modo id quod substat tertium in ordine secundum descensum a substantia (quod est corpus animatum siue vivum) est species quidem corporis, cui tanquam generi supponitur : genus vero est animalis, quia sibi animal tanquam assignato generi supponitur.

Animal vero secundum Stoicos species quidem est animati corporis siue vivi : genus vero est animalis rationalis, eo quod non habemus unum nomen, quo id commune significemus, quod continet hominem et Deos : quoniam secundum Stoicos substantiæ incorporeæ sunt animalia, ut dicit Apuleius in lib. de Deo Socratis. Homo vero species quidem est animalis rationalis, quia illi tanquam generi assignato supponitur : genus autem non est alicujus, quia in nullo communi (quod post ipsum sit) est secundum partem suæ naturalis potestatis, sed in quolibet secundum totum esse, et secundum totum esse suæ potestatis. Patet ergo, quod est species animalis rationalis, et non est genus particularium hominum.

Sic ergo patet quod omnia hæc triplicem habent modum et suæ positionis rationem : unum quidem supremum quod non potest esse species, aliud inter communia infimum indivisibile secundum suæ naturæ potestatem, et intermedia quæ respectu superiorum sunt species, respectu inferiorum sunt genera.

Comparemus ergo extrema ad invicem, et dicamus, quod quemadmodum substantia cum suprema sit, cum supra eam nihil sit quod possit esse genus ad ipsam, et ideo genus est generalissimum : sic homo quod infimum est in hac ordinis dispositione, est species specialissima, postquam non est alia inferior species ad quam possit esse genus : cum non post hominem sit aliquid eorum communium, quod dif-

ferentiis oppositis possit dividi, vel in quibus sit secundum partem suæ naturalis potestatis, sed sola individua, quæ individua sunt post hominem : individua enim sunt Socrates, et Plato : quæ indivisibilia sunt, non quidem secundum materiam et quantitatem, sed sunt indivisibilia secundum formam suæ communitatis et secundum potestatem : quia homo remanet in quolibet eorum secundum suum esse totum, et secundum totam suæ naturæ potestatem. Et ideo erit species sola quæ non poterit esse genus, et erit ultima species, in qua stat hujusmodi formalis secundum potestatem divisio, et erit species, ut dictum est, specialissima.

Ea vero quæ sunt in medio istorum extremorum, ad utraque referuntur extrema. Eorum enim quæ sunt supra ipsa in ordine secundum ascensum, sunt species et subjecta secundum illam rationem speciei qua species dicitur, quæ sub assignato genere vere posita est, et de qua genus in eo quod quid est prædicatur. Eorum vero quæ post ipsa sunt in ordine ipsius positionis secundum descensum, erunt genera secundum illam generis diffinitionem, qua dicitur, quod genus est cui supponitur species. Relinquitur ergo ex his, quod illa quidem quæ sunt media, duas habent habitudinum comparationes. Habent enim habitudinem ad priora secundum ascensum, secundum quam habitudinem priorum species esse dicuntur. Habent etiam habitudinem ad posteriora secundum descensum, secundum quam habitudinem posteriorum genera esse dicuntur. In prima enim habitudine sunt in ipsis secundum esse et essentiam sua superiora, et sunt de ratione ipsorum, sicut genera sunt de ratione specierum. In secunda vero habitudine ipsa secundum essentiam suam et secundum suum esse sunt in posterioribus, et sunt de ratione ipsorum, sicut genera sunt de ratione specierum. Et hæc est causa, quod in priori habitudine sunt species, et in secunda habitudine sunt genera.

Attendendum autem est, quod hæc me-

Quomodo
individua
sunt indivi-
sibilia.

dia alterius rationis sunt quam media quæ dicuntur per participationem extremorum, sicut in coloribus, et saporibus, et odoribus sunt media: illa enim (quia participatione utriusque extremi media sunt) ab extremis causantur et principiantur. Et ideo secundum naturam posteriorum sunt utrorumque extremorum. Ista autem quia non participatione media sunt, sed ordinis et positionis inter extrema, quia quodlibet meddium est in toto medio universaliter, ideo superius quidem causa est et principium medii, et medium principium est et causa posterioris¹. Et ideo medium natura est posterius superiore, et prius est inferiore. Et medium participat totum superius, et participatur totum ab inferiore, et non participat utrumque extremorum. Nec participat unum extremorum illo modo participationis, quo medii colores vel medii saporibus participant extremos colores vel saporibus. Sensibilia enim media extrema sua non participant secundum essentias suas totas, et secundum totum esse, sed potius secundum mixtionem quamdam et intensionem et remissionem participant alterum. Sed secundum totam essentiam et secundum totum esse participant alterum suorum extremorum, et secundum totum esse participantur ab altero, sed secundum potestatem totam non participant id quod participant, nec secundum totam potestatem participantur ab eo a quo participantur. Taliter igitur media vocantur, et sic positione et ordine media dicto modo duas habent habitudines.

Extrema vero quæ simpliciter extrema sunt, ita quod non possunt esse media (quæ tantum duo sunt, generalissimum scilicet et specialissimum) unam tantum habent habitudinem. Generalissimum enim (cum supra se habeat nullum genus) eam habitudinem quæ est ad superiora habere non potest, nisi secundum negationem, sicut scilicet quod superius

genus non habet. Illa autem sic per negationem dicta habitudo nihil ponit in genere generalissimo: per hanc enim nec est genus nec species: sed potius per eam habitudinem quam habet ad inferiora, habet generis rationem, quia genus est cui supponitur species. Sed per negationem habitudinis ad superiora, non habet quidem generis nec speciei rationem, sed excessum in generalitate. Et per specialitatis negationem, quod scilicet sic genus sit, quod non possit esse species, hoc est, quia superabundantia est, et in termino generalitatem significat: notificari non potest, nisi negatione, quia nihil habet quod affirmetur de ipso: et hoc est propter suam simplicitatis rationem sive perfectionem: et ideo per talem negationem nihil imperfectionis concludi potest de ipso. Adhuc autem sic per negationem notificatum et determinatum est (quamvis negatio secundum se sit infinita et indeterminata) quia negatio per quam determinatur, finitur: quando dicitur, quod ex abundantia simplicitatis et generalitatis et superioritatis superius habere non potestur.

Si quis autem instet et dicat, quod substantia habet superius. Ens enim est ante substantiam per intellectum: quia omnis substantia est ens, sed non omne ens est substantia. Et non potest dici, quod per accidens prædicatur de substantia. Et similiter potest dici de quolibet quod genera transcendit, ut est res, unum, et aliquid. Inferius quidem subtiliter huic satisfacimus objectioni: hic autem ad præsens sufficiat, quod cum ens prædicatur de substantia, vel res, vel unum, vel aliquid: non prædicatur prædicatione generis, cum non sit una ratione prædicatum de his de quibus prædicatur, sed per prius et posterius: sed talia prædicantur prædicatione principii non generis². Et hoc probat Avicenna et Alfarabius et Algazel et omnes Arabes

¹ Nota genera intermedia non esse media per participationem extremorum, sed positione et ordine.

² Ergo *transcendentia* non prædicantur de substantia prædicatione generis, sed prædicatione principii.

Genus generalissimum a quo habet, quod sit genus et a quo quod sit generalissimum.

Quare negatione diffinitur genus generalissimum.

Objectioni

Solutio

sic. Sequitur enim, si homo est, animal est: et si animal est, corpus animatum sive vivum est: et si vivum est, corpus est: et si corpus est, substantia est, propter intellectum generis in specie. Sed non sequitur, si substantia est, ens est: quia sive sit aliquid, sive non, semper genus sequitur ad speciei positionem: eo quod secundum rationem et naturam genus concipitur in specie: et non potest intelligi species, nisi genus intelligatur in ipsa. Cum autem dicitur ens absolute, non intelligitur nisi ens actu existens: et ideo non sequitur si substantia est, ens est, quia esse ens accedit omni ei quod est: accedit enim omni ei quod actu esse potest. Patet ergo quod cum dicitur, substantia est ens, ens quod prædicatur est idem quod substantia, quia simpliciter ens non est nisi substantia.

objectio.

Solutio.

ns non
edicatur
substan-
essentialiter
vel ac-
cidentaliter,
ed sicut
idem.

Et si dicatur obijciendo contra hoc, quod secundum hoc debet converti consequentia: dicendum est, quod causa ejus quod non convertitur consequentia, non est quod ens genus sit substantiæ, vel communitas generis quæ sit in ente ad substantiam: sed causa illius est, quia est commune secundum prius et posterius dictum, et in hac communitate excedit substantiam: et ideo non convertitur consequentia ab ente ad substantiam. Et quando prædicatur de substantia, non prædicatur essentialiter vel accidentaliter: sed prædicatur ut idem cum substantia, quia ens simpliciter est idem cum substantia. Relinquitur ergo quod supremum quod est generalissimum, unam tantum habet habitudinem secundum quam genus est et vocatur generalissimum: est enim supremum et primum (omnium quæ in illa coordinatione sunt) principium: quoniam ab ipso essentialiter omnia inferiora principiantur.

E contrario vero specialissimum unam tantum quidem habet habitudinem quæ est ad superiora, secundum quam etiam species dicitur: superiorum enim est species, eo quod sub superioribus est: et ex

illa nomen et rationem habet speciei. Eam vero habitudinem (secundum quam aliquibus inferioribus insit ut prædicatum substantiale, quod secundum partem suæ potestatis participetur ab illis) non habet: et secundum hanc habitudinis ad inferiora negationem constituitur in specialitatis abundantia et termino. Et ideo dicitur specialissima per excessum: quamvis enim habeat inferiora quæ sunt individua, non se tamen habet sicut genus ad illa: est enim in quolibet eorum secundum totum esse, et secundum totum suæ potestatis esse: quod generi non convenit, quando suis inferioribus inest. Et ideo secundum habitudinem quam habet ad superiora, species est. Sed species est ad superiora, sicut a superioribus contenta, secundum hoc quod species est, quæ sub assignato ponitur genere. Species autem inferiorum individuorum sicut continens individua: continet autem in hoc, quod adunat ea in forma speciei, quod est totum esse individuorum secundum omnem suæ potestatis perfectionem. Sic ergo in specialissimo sunt tres intellectus se communicantes: ex hoc enim quod superioribus supponitur species, speciei habet intellectum. Ab hoc autem quod ad inferius habitudinem generis non habet, accipit intellectum specialissimi. Ab hoc autem quod perfecte in uno continetur individuo, accipit quod est prædicatum in quid de differentibus solo numero, et eis totum quid, et esse formale totum: esse autem formale ipsorum est substantiale. Hæc ergo arte accipienda sunt generalissima, et specialissima, et intermedia etiam in aliis prædicamentis.

CAPUT IV.

Qualiter ea quæ dicta sunt ad compendium reducantur.

Capitulariter autem ista ab antiquis tradita sunt dicentibus hic, quod dictum est planum esse hoc modo, quod in unoquoque prædicamento sunt generalissima

quædam, ita quod non in uno plura, sed in singulis singula. Et rursus in unoquoque sunt quædam alia specialissima. Et inter generalissima et specialissima sunt quædam alia intermedia. Est autem generalissimum quidem, supra quod secundum ordinem superpositionis vel superveniens non est genus. Specialissimum autem, post quod non erit inferior species quæ sibi supponatur ut generi, et in qua sit secundum partem suæ potestatis. Inter generalissimum autem et specialissimum secundum ordinem positionis omnia quæ sunt, genera sunt et species, ad aliud quidem et ad aliud comparata.

Qualiter
maluit
exemplifi-
care de sub-
stantia quam
de aliis præ-
dicamentis.

Sic autem hoc quod dictum est, per exemplorum positionem in uno prædicamento substantiæ manifestum est: substantia enim perfectius genus est, et in ipsa exempla sunt magis nota: substantia enim est quid, et ipsa est genus, quia non habet cui ut generi supponatur, ut species fiat: et ideo tantum genus est, et non species. Sub hac autem substantia est corpus, sive substantia corporea. Sub corpore vero sicut sub genere est animatum corpus, sub quo sicut sub genere est animal. Sub animali vero sicut sub genere est animal rationale secundum Stoicos: quamvis Avicenna et Arabes dicant, quod animal rationale est ut genus ad hominem et ad Angelos: quod falsum est, quia Angelus nullo modo proprie est animal, sed dicitur animal aliquando propter vivere secundum intellectum. Et si rationalis Angelus dicitur, æquivoce dicetur rationale quod est differentia hominis: sed propter Stoicos et Epicureos dictum est, qui deos terrestres, sicut Cererem et Æsculapium, et deos infernales, sicut Plutonem et Vulcanum, animalia rationalia esse dicebant. Sub animali autem rationali sicut sub genere est homo: sub homine vero non sicut sub genere, sed sicut sub specie sunt Socrates, et Plato, qui sunt particulares homines.

Sed omnium horum substantia quidem est generalissimum: eo quod genus sit

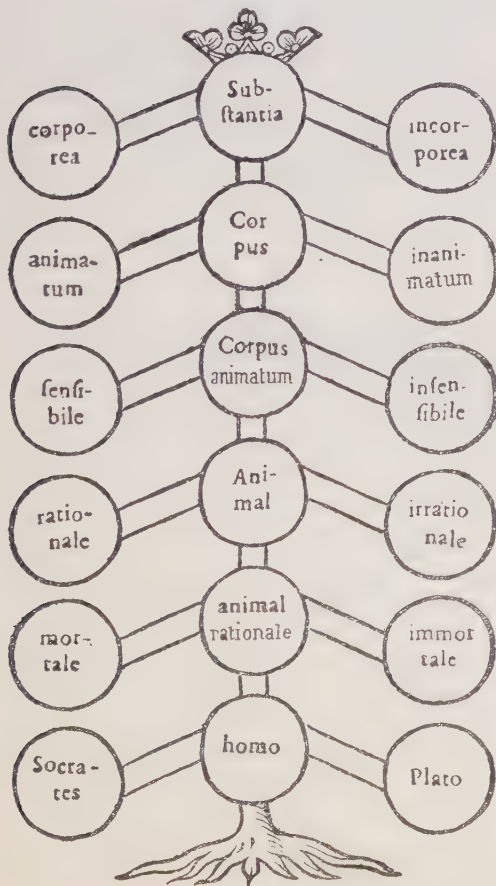
solum, et species esse non possit. Homo vero est specialissimum: eo quod species sit solum, et genus esse non possit. Corpus vero species quidem est substantiæ, cui tanquam generi supponitur: genus vero est corporis animati, quod sibi ut generi supponitur. Et animatum corpus species quidem corporis est, cui ut generi supponitur: genus vero est animalis per eandem rationem quæ dicta est. Et animal secundum eandem rationem species est corporis animati: genus autem animalis rationalis. Sed rationale animal eodem ordine species quidem animalis: genus autem hominis. Homo vero species est animalis rationalis: non est autem genus particularium hominum, sed species solum. Id autem quod ad individua proximum est, ut leo, et asinus, et equus, species erit solum et non genus.

Quemadmodum igitur substantia quæ est suprema (eo quod nihil sit genus supra eam) est generalissimum: sic et homo (cum sit species post quam non est alia inferior species, nec aliquid eorum quæ possunt dividi formaliter per oppositas differentias, sed sola individua sunt post eam, individua enim sicut diximus, sunt Socrates, et Plato) species erit sola ultima, in qua stat formalis divisio: erit autem species, ut dictum est, specialissima. Quæ vero sunt in medio extremorum eorum quidem quæ supra ipsa sunt, erunt species: eorum vero quæ post ipsa sunt, erunt genera.

Quare hæc quidem media duas habent habitudines: eam scilicet quæ est ad superiora, secundum quam species eorum dicuntur esse: et eam quæ est ad posteriora, secundum quam eorum genera esse dicuntur. Et sic via naturæ extrema in summo et infimo unam tantum habent habitudinem. Namque generalissimum solum ad ea quæ sibi posteriora sunt, unam solum habet habitudinem, cum secundum illam sit genus omnium posteriorum id quod est supremum. Eam vero habitudinem quæ est ad superiora non

habet, cum sit supremum et principium primum, ex quo per divisionem omnia alia principiantur: et quod per nomen et rationem est substantia, hoc est, secundum id quod in omnibus est inferioribus. Specialissimum similiter unam habet tantum habitudinem, eam scilicet quæ est ad superiora quorum est species: eo quod supponitur omnibus illis ut generibus. Eam vero quæ est ad inferiora ut ad communia non habet: quia non superponitur communibus. Sed individuorum species dicitur, de quibus prædicatur ut indivisum secundum substantiam et potestatem. Aliter ergo individuorum dicitur species, et aliter superiorum. Dicitur enim species inferiorum quidem in eo quod est esse formale ipsorum eam continens. Species autem dicitur superiorum, sicut quæ ab his (in eo quod per differentias et potestates divisa sunt) continetur.

Et ad hunc modum figura per modum

arboris scribi consuevit, quæ si secundum esse et essentiam consideratur, radices quibus principiat, superius habet. Si autem secundum esse actuale consideretur, radices quæ sunt in individuis, habet inferius.

CAPUT V.

De manifestatione eorum quæ dicta sunt ex consequentibus et similibus.

Hæc autem quæ dicta sunt, adhuc manifestabimus per ea quæ sequuntur ad ipsa et similia. Resumentes ergo ea quæ dicta sunt, dicimus, quod ex dictis patet, quod Philosophi determinant generalissimum per hoc quod cum genus sit, non species est: hoc enim sequitur ad hoc, quod id est supremum cui omnia supponuntur: per hoc enim quod omnia supponuntur ei, et prædicatur de eis in quid, sequitur quod sit non subalternum sed generalissimum, quod non potest utique esse species alicujus. Sequitur etiam ex prius habitis, quod non habet sibi superveniens genus: quia si hoc esse posset, jam esset subalternum, et esset species illius generis quod sibi in ordine positionis superveniret, et esset medium, non extremum. Ex quo sequitur ulterius, quod non esset simplex sed compositum, et esset participans aliud et participatum ab alio, et multa alia quæ inconvenientia sunt. Si enim esset subalternum, hoc modo esset subalternum, quia sub altero esset positum. Sequeretur ergo, quod non esset supremum et primum principium, quod est contradictorium ad illud quod de ipso ante probatum est.

Specialissimum vero iidem Philosophi determinant, quod cum sit species, non est nec esse potest genus: est enim secundum utramque suam habitudinem species: secundum enim habitudinem quam habet ad superiora, species est et non genus, quia ipsum est quod supponitur generi, et de quo genus in eo quod quid est prædicatur. Secundum autem habitu-

dinem quam habet ad individua, non dividitur differentiis, ut secundum partem suæ potestatis sit in inferioribus, sed est in quolibet secundum totam suam essentiam, et secundum totam suam potestatem: quod non convenit generi, sed speciei, non in quantum species est, sed in quantum species specialissima, quæ nihil habet sub se nisi individuum, quod solum per materiam est numerabile et non per formam, in eo quod in materia totum esse et posse diffundit forma. Hoc ergo specialissimum cum sit species, nunquam dividitur vel dividi potest in species: quia divisio in species non est nisi generis per differentias formaliter oppositas: non ergo dividitur nisi per materiam. Et quia, ut dicit Aristoteles¹, divisio est causa numeri, et divisio materiæ est causa numeri materialis: sequitur quod prædicatur de pluribus differentiis solo numero materiæ in eo quod quid sit: quia ipsum est quid et quidditas individuorum et totum esse ipsorum. Ea vero omnia quæ sunt secundum ordinem positionis in medio istorum extremorum participantia et participata per substantiam, et per id quod sunt, vocantur quidem subalterna, et simul non secundum idem sunt genera et species: et ideo unumquodque talium simul genus et species esse potest: possunt ergo omnia talia genera esse et species, ad aliud quidem et ad aliud secundum comparisonis habitudinem sumpta. Et sic omnia quæ secundum ordinem a specialissimo usque ad generalissimum disposita sunt secundum ascensum ab inferiori ad superius, sive a composito ad simplex, sive a posteriori in prius, secundum naturam et genera dicuntur et species, et dicuntur genera subalterna, et species subalternæ. Genus autem subalternum non dicitur quod sub se habeat genus: quia sic generalissimum esset subalternum, habet enim sub se aliud genus: sed dicitur subalternato ge-

nere positum. Et similiter species specialissima non dicitur non subalterna, propter hoc quod generi non supponatur, generi enim supponitur: sed ideo dicitur non subalterna, quia nulla ei supponitur species communis; hoc enim sonat nomen *subalterni*, quod scilicet alternato ordine participato supponatur et participanti supponatur: et quod non habet nisi unum istorum, non est subalternum. Superponitur enim generalissimum omni se participanti, sed alternato ordine nihil participat. Supponitur autem specialissimum omni participato, sed a nullo communi participatur. Et ideo hæc duo non habent alternatum ordinem, et ideo non sunt subalterna.

Attende autem, quod cum dicitur genus subalternum, videtur esse oppositio in adjecto: quia genus ut genus dicit superponere in ordine prædicabilem, et dicit id quod est principium et diffinitivum ejus quod sibi supponitur. Subalternum autem cum dicat id quod in ordine est alternatum, aliquo modo dicit id quod supponitur, et quod est principiatum et diffinitum. Sed hoc facile solvitur, si consideratur qualiter dicitur genus subalternum: genus enim esse habet ex ratione prioris et principii, et superpositionis: sed subalternum esse habet a suppositione alterna in superpositione. Et quia sic generalitas et subalternatio ad diversa referuntur, sequitur quod unum non privat et diminuit rationem alterius.

Adhuc autem cum dividitur genus per istas differentias, subalternum et non subalternum, pro certo divisio est subjecti in accidens. Accidit enim illi naturæ quæ est genus, quod sit in ordine prædicabilem stans in uno situ, vel quod sit alternata secundum ordinem positionum diversarum. Idem autem intelligendum est de specie subalterna et non subalterna: hoc enim accidit illi naturæ quæ est species: hæc enim nomina *subalternum* et *non subalternum*, rationes accidentium

¹ ARISTOTELES, In 3 Physic. tex. com. 68.

In quo
sistat
subalt

Dubite

Solutio

Divisio
neris et
ciei per
baltum
et non
baltum
est divi
subjecti
acciden

positionis in ordine tali prædicabilium nominant in natura prædicabilium hujusmodi. Et ideo cum dicitur, prædicabilium quædam sunt secundum prædicationem subalterna, quædam non subalterna, est divisio subjecti in accidentia secundum rei veritatem.

Sed hoc verum est, quod si consideretur causa hujus divisionis et positionis, tunc præintelligitur quædam alia divisio, quæ est, quod natura prædicabilium talium alia est simplex, alia composita : et composita natura quædam est numerabilis et divisibilis per differentias, eo quod est composita ex genere et differentia : quædam autem est numerabilis numero solo, eo quod per differentias ultimas dividi non potest : et hæc divisio est generis in species, quia numerabilis natura per differentias, est genus compositum : numerabilis autem per materiam et non per differentias, est species specialissima.

Nec est aliquo modo dicendum, quod subalternum dicatur vel genus vel species, quod sic subalternari non potest, ut sit subtus et supra : sicut quidam dicunt, quod genus subalternum dicatur, quod est sub alio tantum : et species dicatur quæ super aliud : hæc enim non est ratio subalterni : alternum enim est, quod alternatim supponitur et superponitur, sicut dictum est. Si enim diceretur subalternum in genere, cui superponitur genus, et subalternum in specie, cui supponitur species, sicut quidam dixerunt, esset subalternum alterius et alterius rationis, quod falsum est. Unde subalternum simul ab utroque dicitur, secundum quod alternatim ponitur subtus et supra, potest esse genus et species. Et ideo generalissimum non potest esse subalternum : quia alternare se non potest, ut fiat subtus et subjectum ut species. Et specialissimum non potest esse subalternum, quia subalternare se non potest, ut respectu alicujus communis fiat subjectum et prædicatum.

Subalternorum autem et generalissimorum et specialissimorum quæ non su-

balternantur, exemplum et similitudo est in familiis, a quibus ut in tractatu *generis* dictum est, primo logicum genus est transsumptum. Si enim familia Jovis, hoc est quæ a Jove descendit, per domos sive familias distinguatur, dicemus quod Agamemnon sive domus et familia Agamemnonis, quæ ultima et inferior est, reducitur ad Atridem a quo descendit, et ab Atride duxit genus et originem : et sic Atrides genus dat Agamemnoni, Atrides autem duxit genus a Pelopide, et Pelopides genus traxit a Tantalide, Tantalides autem a Jove : quoniam Deus sublimis est et primus in ordine : quare generalissimi locum tenens, eo quod alii non subijciatur. Jupiter autem deus sublimis ab omnibus antiquis appellabatur : omnes ergo intermedii et patres sunt et filii. In extremis autem Agamemnon filius tantum accipiens et non perfundens genus : Jupiter autem dans et non accipiens in illo ordine ab aliquo. Quia si etiam Jupiter filius Saturni esse dicatur : tamen quia patrem expulit de regno, in dignitate regali et familia regni et gradu honoris priorem non habuit : et ideo familia regalis stat in Jove in supremo, in Agamemnone autem in infimo. Intermedii autem alternatim sunt : et accipientes et dantes familiam ad regnum pertinentem. Et hoc est sicut in generibus subalternatim et non subalternatim positis, sicut ex prædictis manifestum est.

Sed in hoc est dissimilitudo : quia in familiis quidem omnia descendencia plerumque ad unum reducuntur principium. Dico autem *plerumque* in omni familia quæ ab uno descendit, ad unum principium fit reductio : quando autem ab uno non fit descensus, tunc ad unum reduci non possunt : ut si dicamus, quod in diversis quartis mundi divisa fuerunt hominis principia. Sola enim una terræ quarta nobis nota est, ut probat Ptolemæus in *Almagesto*, et in hac nostra habitabili omnes familiæ ad Adam reducuntur. In aliis autem quartis si habitabiles

camentalis
per exem-
plum in fa-
miliis.

Dissimili-
tudo.

sunt, alia et alia habuerunt principia. Sed in generibus et speciebus logicis non sic se habet: quia omnia quæ sunt in omnibus generibus et speciebus tam substantiæ quam accidentium non ad aliquid unum (quod sit secundum unam rationem omnium principium) reduci possunt, eo quod ens (ad quod omnes aliquo modo reducuntur) non est commune omnium genus tam generum substantiæ quam generum accidentium. Non enim omnia et substantiæ et accidentia sunt ejusdem generis: sic enim accideret, quod omnia aut essent substantia, aut omnia essent accidentia, eo quod primum genus est quidem omnium aliorum: et unum genus non est principium nisi ejus quod est quidem unius et ejusdem rationis. Tunc ergo unius generis prædicamenta essent omnia tam substantiæ quam accidentia, si sumatur unum genus in illa generis ratione: quemadmodum in *Prædicamentis* dicit Aristoteles, quia scilicet nomine et substantiæ ratione in quid sic prædicatur de his quæ sunt in specie, sicut in genere.

Entia ergo secundum sui diversitatem in diversis generibus posita sunt, sicut in *Prædicamentis* ab Aristotele dictum est. Sunt enim decem genera quasi prima decem principia, quorum unum ad alterum reduci non potest. Et si omnia docet Aristoteles¹ reducere ad substantiam, hæc reductio omnium ad unum non est sicut ad unum genus, sed sicut reductio aliquorum ad unum subjectum: propter quod si quis dicat, quod omnia sunt entia, et quod ens sit commune prædicatum de omnibus, æquivoce, ut inquit Aristoteles, et non univoce omnia entia nuncupabit. Si autem unum commune genus esset omnium hoc ipsum quod dicimus ens, adhuc omnia univoce entia dicerentur, quia genus nomine et ratione prædicatur de his quorum est genus. Cum enim decem sint principia prima communia et generalissima, si hæc di-

cuntur entia, erit prædicatio secundum communitatem nominis solum, et non erit communitas secundum rationem definitionis, quæ secundum nomen est assignanda. In talibus enim ens simpliciter est substantia, et alia non simpliciter entia sunt, sed sunt entis passionem, ut quantitas mensura entis, qualitas autem non ens simpliciter, sed entis dispositio: et sic de aliis. Tamen quia in talibus respectus est ad unum quod est simpliciter ens, ideo non simpliciter est æquivocum. Quare non omnium ad unum respicientium est idem modus et ratio respiciendi: unum enim est ut mensura, alterum ut dispositio. Ideo quoad hoc est æquivocum. Et ideo totum simul analogum, hoc est, commune secundum proportionem vocatur, quod medium est inter univocum et æquivocum: quod simpliciter, ut dicit Boetius, a casu et fortuna æquivocum est. Et univocum quod simpliciter per unitatem nominis et unitatem diffinitæ rationis est univocum. In tali enim univoco et ad quod multa respiciunt, unum et idem est esse in substantia, et in omnibus quæ respiciunt ad id, est unus modus et una ratio respectus et respiciendi ad ipsum.

Hæc quidem igitur decem quæ sunt prima omnium principia, sunt generalissima, et sunt numero finita denario. In his enim decem stat tanquam in generibus omnium resolutio. Specialissima vero (quæ sunt ante individua proxima, et oppositis non possunt dividi differentiis) sunt in numero quodam certo quidem secundum naturam, non tamen diffinitus et certus est quoad nos. Quod autem secundum naturam certus sit quantum ad hanc intentionem, sufficienter probatur ex hoc, quod nullum genus est cujus potentia sit infinita. Potentia autem generis determinatur ad actum speciei constitutivis differentiis. Constitutivæ ergo differentiæ sunt finitæ: quia aliter finitam generis potentiam non finirent. Ad nu-

Quod ens non si genus ad omnia prædicamenta.

Quomodo ente e analogia spectu substantiæ ac idem

De numero generalium morum specialissimum et viduorum

¹ ARISTOTELES, In 9 primæ philosophiæ, tex.

com. 1.

merum autem finitum differentiarum constitutivarum generis potestatem finientium finitur numerus specierum. Numerus ergo specierum specialissimarum est finitus quoad naturam. Individua autem quæ sunt post specialissima quoad naturæ potestatem sunt infinita : est enim per naturæ potestatem divisibilis materia in infinitum per continuam allationem et ablationem primi generantis et dividētis materiam : oportet ergo, quod potestate materiæ individua sint infinita, et accidens individuans sic vel sic potentia naturæ est infinitum. Quamvis ergo loco et tempore et singula et omnia actu sint finita, tamen naturæ potestate, et divisione materiæ, et individuantis modo sunt infinita. Et ideo nec scientia nec arte comprehensibilia. Propterea Plato præcipit, quod descendens a generalissimis per divisionem, et usque ad specialissima deveniens, quiescat et non ulterius dividat : cujus rationem inducit, quia a generalissimis descendente oportet ire et descendere per media : quia ab extremo in extremum non venit nisi per medium, nec sic descendere potest nisi dividendo extremum in media specificis differentiis, ad quarum numerum multiplicatur numerus specierum. Est enim generis essentia numerabilis specificis differentiis, quæ in genere sunt, sicut actus in potentia : infinita autem potentia materiæ. Individua, inquit Plato, relinquenda sunt, quia de ipsis per divisionem certam et determinatam non potest sciri disciplina : et ideo nec scientia nec arte sunt determinabilia.

Totum autem quod in hoc capitulo dictum est, sub compendio colligitur sic, quod Philosophi et maxime Peripatetici determinant describentes, quod generalissimum est, quod cum sit genus, non potest esse species : et ideo non alternatur ratio generis in speciei rationem. Et rursus generalissimum determinant dicentes, quod ipsum est genus supremum, super quod non est aliud superveniens

genus, quia in illo ordine non potest esse aliquid superius supremo. Specialissimum vero e contrario dicunt esse, quod cum sit species, non est genus, nec alternari potest ut generis sumat rationem. Et rursus idem specialissimum determinant, quod cum sit species, nunquam dividitur in species, quia non est essentia numerabilis vel divisibilis per specificas differentias, sed numeratur divisione materiæ. Et ideo specialissimum est, quod de pluribus differentibus numero solo in eo quod quid sit prædicatur. Ea vero genera et species quæ sunt in medio extremorum prædictorum subalterna vocantur genera et species : quia unaquæque et genera esse possunt et species alternatim vel suppositive, quando ad aliud et ad aliud alternatim posita et comparata sunt. Ea vero quæ sunt a specialissimo usque ad generalissimum ascendendo, et genera dicuntur et species. Et dicuntur genera subalterna ut in familiis ab uno descendantibus, in quibus quilibet mediorum et genus dat et sumit, ut Agamemnon, Atrides, Pelopides, et Tantalides, et sic per omnes familias ascendendo usque ad ultimam Jovis familiam, a quo omnes illæ familiæ genus traxerunt, sicut a primo suæ generationis principio.

Sed in hoc dissimile est, quia in familiis plerumque omnia media ad unum reducuntur, quod vere est omnium principium ; verbi gratia ad Jovem primum patrem. In generibus autem et speciebus non sic se habet. Et hoc ideo est, quia non est idem commune genus omnium id commune quod dicitur ens : nec omnia generalissima reducta in ens, sunt ejusdem generis in ente, secundum quod unum genus est sumptum, quemadmodum dicit Aristoteles, debere sumi genus quod secundum unam rationem æque prædicatur de speciebus. Sed posita sunt genera in ente secundum prius et posterius, quemadmodum in *Prædicamentis* dictum est. Secundum enim illam doc-

trinam sunt genera generalissima quasi decem prædicabilium principia prima, quæ ulterius ad aliud principium quod sit principium eorum ut genus non reducuntur. Unde si omnia quis entia vocet, ita quod ens prædicetur de quolibet genere, æquivoce, inquit Aristoteles, entia nuncupabit, non univoce. Si enim unum et idem esset genus omnium prædicamentorum, scilicet ipsum ens, univoce dicerentur entia omnia prædicamenta, et univoce et æqualiter susciperent entis prædicationem. Cum enim, ut sæpius dictum est, decem sint prima omnium principia, nec essent principia si supra se haberent aliud principium, patet quod communitas quam habent in ente secundum nomen est solum, et non secundum rationem diffinitionis etiam quæ secundum nomen est: quia si ens una ratione de omnibus prædicaretur, aut omnia essent substantia, aut omnia accidens, quod impossibile est. Hæc ergo quidem sunt generalissima. Specialissima vero in numero sunt quodam quoad naturam finito, non tamen quoad nos in numero definito et certo. Individua autem quæ sunt post specialissima sunt infinita quoad materiæ potestatem. Quapropter usque ad specialissima a generalissimis descendente jubet Plato quiescere dividendo. Jubet autem Plato descendere per media quæ sunt genera et species dividente quodlibet illorum immediate generi specificis differentiis. Infinita enim, inquit Plato, relinquenda sunt, neque eorum quæ infinita sunt dicit Plato posse fieri disciplinam.

CAPUT VI.

De modo veniendi a generalissimo ad specialissima, et e converso.

Quia autem in coordinatione extremorum et mediorum via est veniendi de extremo in extremum per media, oportet tangere qualiter procedit, quid de supremo prædicabili usque ad infimum vadit

per media, et qualiter procedit, qui e contrario de infimo per media procedit ad supremum. Dicimus quod qui de supremo per media procedit ad infimum (quod specialissimum vocatur) necesse est, quod descendat a priori secundum naturam in posterius, et sic semper procedat descendendo usque ad prædicabile proximum. Et sic descendente necesse est ire per multitudinem. Non enim devenitur in posterius, nisi per divisionem superioris. Divisio autem si perfecta sit, omnes partes divisi segregando, semper est causa multitudinis. Ideo enim est perfecta ex parte divisibilis divisio: quoniam per divisionem accipit omnes partes ejus quod est divisibile: propter quod quando corpus accipitur sub substantia, prius intelligere oportet substantiæ divisionem per corpoream et incorpoream substantiam, et tunc una differentia constitutiva conjuncta cum genere accipit corpus, et sic fit descensus per multitudinem, quam totam causat præintellecta et perfecta divisio. Accipere enim unam partem de toto non divisam ex opposito cum alia parte, imperfecta est divisio: non enim explicat perfecte quid partium est in toto.

Et e contrario autem si quis ascendat a specialissimis ad generalissima, necesse est colligere multitudinem in unum, ex quo per divisionem accepta est: resolvit enim sic ascendens et reducit omnia divisa (quæ non nisi per divisionem multa sunt) in unam formam ejus quod divisum est. Et sic ex multis procedit ad unum. Cujus causa est, quia id quod est commune multorum, est propter collectionem hoc modo quo collectio dicitur multorum in unam naturam quæ in eis est adunatio et resolutio. Sic enim multorum quæ divisione materiæ multa sunt collectivum in unam speciei naturam est species: quia una natura speciei in omnibus est individuis ejusdem speciei: non enim sic est in uno, quod non sit in alio: sed cum sit in uno, est etiam in alio per aptitudinem naturæ et formæ,

quamvis non secundum quod est in uno, sit etiam in alio sicut in principio et universalibus dictum est. Magis autem est collectivum et adunativum genus, quam species, in hoc quod plura colligit quam species, etsi etiam species magis secundum intentionem sit una, quam forma generis: minus enim a se distant et magis unum sunt quæ sunt unum in specie, quam ea quæ sunt unum in genere, cum plura uniat in se et colligat genus quam species: unit enim et colligit multas species et omnia quæ in speciebus colliguntur.

Particularia vero et singularia secundum quod hujusmodi sunt, semper sunt in multitudine: cujus multitudinis causa est divisio materiæ, et ideo per contrarium modum collectionum communis speciei, dividunt id quod est unum in natura in multa, non quidem divisione formæ, sed divisione materiæ, ut dictum est.

Dividitur autem totius universalis divisione, quod divisum per esse dividitur, et per naturam et formam, secundum totam suam essentiam et potentiam est in singulis. Et e contra species multa sicut divisa in unum colligit et unit: *participatione enim speciei plures homines sunt unus homo*. Non quidem sic, quod iste homo qui est unus homo per materiam, sit plures homines divisi per suas materias et sua supposita: sed quia ipsa participatione unius quod participatur a multis secundum quod ipsum in natura et essentia unum est, plures uniuntur, et unum sunt secundum hunc modum. Et hoc est idem ac si dicatur quod Socrates et Plato et alii singulares homines unum sunt in homine, secundum quod homo dicit naturam speciei prædicatæ de ipsis. Et si sic participatione speciei plures homines sunt unus homo, non sequitur ex hoc, quod simpliciter plures homines sint unus homo: quia unus homo et plures homines simpliciter dicuntur a materiæ subjectæ pluralitate vel unitate. Econ-

tra vero particularibus sive particulatis per materiam hominibus, unus homo, una natura, et una forma communis omnium efficitur plures homines secundum esse singulare: et per subjectum divisus in omnes, indivisus tamen manens secundum naturam communem et formam et secundum esse universalis. Id enim quod singulare est et determinatum secundum esse et subjectum, semper est divisivum communis sui proximi et determinativum. Quod autem commune est et universale, semper est collectivum et adunativum.

Quamvis autem colligere et adunare sint idem in substantia, differunt tamen secundum rationem. Collectio enim incipit a multis, et terminatur ad unum: adunatio incipit ab uno, et terminatur ad multa, quæ in uno uniuntur. Hoc autem ut melius manifestetur, explanetur in pluribus. Est enim collectio tantum in unum locum continentem, sed non uni-entem, sicut acervus lapidum dicitur colligi. Et hæc proprie dicuntur nomina collectiva, ut acervus, turba, populus, et alia hujusmodi. In talibus quidem perfecta est collectio, sed imperfecta adunatio. Et ideo talia de suis partibus non prædicantur: quia singuli lapides non sunt acervus, nec singuli homines sunt populus vel turba.

Est item collectio multorum ad unum movens et ad unum finem: sicut est collectio exercitus in movente duce, et fine, qui est victoria. Et hæc collectio magis adunat quam antecedens, etiam et hæc non perfectam facit secundum naturam adunationem. Et ideo totum de parte non prædicatur, quia unicus miles non est exercitus, sed quia omnes in movente et fine uniuntur, ideo sequitur quod singuli moventur in singulis et duce, et singuli secundum analogiam suæ operationis perficiunt victoriam.

Est item collectio in unam perfectæ quantitatis figuram, sicut dicuntur fundamentum, et paries, et tectum colligi in

Differentia inter collectionem et adunationem.

Nota quinque modos quibus plura in unum colligi dicuntur.

collectus
s. propo-
itionis.

unam totius integri formam : quia forma non est in partibus divisim, sed simpliciter quidem in partibus conjunctim sumptis, et in qualibet divisim non est nisi secundum quid : ideo ista forma quamvis colligat partes et adunet eas sibi, non tamen prædicatur de partibus omnibus nisi conjunctim, et non de qualibet divisim.

Juxta hanc erit adhuc alia forma, quæ quamvis colligat partes, et aliquo modo uniat, non tamen cuilibet totam suam addit potestatem perfectam, sicut est forma regni, et generaliter totius potestas regni constituitur potestatibus ut partibus, ut est præsidis, palatini, et ducis, et comitis potestas, ex quibus omnibus conficitur regnum. Et hæc forma quæ non unit secundum totam potestatem, iterum de partibus prædicari non potest simpliciter : quia præsidatus non est regnum. Talis enim forma suam potestatem partibus ordinatim communicat, et ideo quælibet pars est aliqua regni potestas, et in talibus verum est, quod quidquid potest inferior, potest et superior, sed non convertitur.

Et secundum modum isti aliquo modo similem, forma naturalis colligit et unit sibi partes materiæ quas terminat. Et ideo de materia vel de partibus materiæ non prædicatur, quia ipsa in potestate partes excedit : et sic animal non est visus, vel auditus, vel aliud hujusmodi, cum potest quod potest visus, et plus, et sic est in omnibus aliis. Est tandem forma quæ perfecte colligit et unit partes, ita quod singulas colligit et unit sibi, ita quod esse ejus in singulis idem est cum esse singulorum, vel non diversum ab ipso, et ideo prædicatur de singulis partibus : et talis forma est generis et speciei et aliorum quæ sunt universalis. Et hoc modo intelligimus hic, quod ascendens a specialissimo ad generalissimum, colligit et adunat multitudinem in unum, et quod commune sit collectivum et adunativum.

Assignato autem sic genere, et assignata sic specie, quid sit utrumque per diffinitionem, palam est ex prædictis, quod in omni divisione proxima generis in species, semper genus unum est et plures species in quas dividitur. Semper enim unius et ejusdem generis divisio est in plures species : cujus ratio est, quia differentia non dividit nec habet actum nisi per oppositionem. Nihil autem sibiipsi oppositum est, sed ei opponitur cui contrariatur. Omnis ergo differentia quæ dividit genus, sibi oppositam habet differentiam : et ideo genus conjunctum cum una differentia facit speciem aliam illi oppositam, quia alietas, ut dicit Boetius, causatur ab oppositione : propter quod dicit Aristoteles¹, quod si aliquis in diffinitione aliquid assignaverit pro differentia, considerandum est si oppositum ejus est etiam ejusdem generis differentia. Si enim non est oppositum differentia, nec hoc quod assignavit, fuit vera differentia : genus enim non dividitur nisi per oppositas differentias sive formas quæ sunt differentia : oppositæ autem differentia conjunctæ cum genere non unum, sed plures species semper constituunt.

Sunt tamen qui contra hoc quod dictum est objiciunt per id quod a principio de universali dictum est, quod scilicet ab aptitudine existendi in pluribus et dicendi de pluribus universale dicatur, et non ab actu : quod scilicet actu sit in pluribus et de pluribus : quia aliter sol non esset universale. Ex hoc enim volunt inferre, quod genus est quod non habet plures species, sed quod aptum natum sit habere plures species. Et sic non oportet genus semper in plures species dividi. Sed ad hoc dicendum, quod non est verum de genere, sed de specie specialissima solum : quia genus non dividitur nisi per ea quæ potestate naturali et substantiali sunt in ipso, et ideo per se dividitur : et oportet quod dividatur in plura quæ actu plura sunt. Species autem non dividitur

¹ ARISTOTELES, In 6 Topicorum, cap. 8.

Quare divisio generis semper in plures species

Utrum species ciat generi habere plures species aptitudinem an requiratur actu plures

Solutio

Quare genus requirit multas

es actum non
utem spe-
cies plura
individa-
tu, sed po-
entia tan-
tum.

per ea quæ sunt in ipsa : nec dividitur secundum suam substantialem potestatem, sed potius multiplicatur et numeratur quam dividatur per id quod totum substantialiter est extra naturam et essentiam ipsius, scilicet per materiam quæ nihil est formalis essentiae suæ potestatis. Et ideo accidit speciei esse in ipsa : propter quod sola sufficit aptitudo in specie ut sit apta existere in pluribus, ad hoc quod sit universale, etiamsi actu non sit nisi in uno solo, vel forte in nullo, dummodo sit forma quæ secundum aptitudinem apta nata sit esse in pluribus ¹.

Est ergo sciendum, quod genus non est, quod non habet pluries species. Unde si ponamus non esse aliquam speciem animalis nisi hominem, tunc quidem sequitur, si homo est, animal est : sed non sequitur, quod animal sit genus propter causam quæ dicta est. In specie autem specialissima sola quidem, ut dictum est, sufficit aptitudo ad hoc quod sit universale secundum aptitudinem. Si autem hæc aptitudo ad actum reduci debeat, oportet quod actu sit in pluribus et de pluribus : et non solum est universale secundum actum, sed secundum aptitudinem solam. In his autem in quibus aptitudo ad actum reducitur, per divisionem materiæ ad actum reducitur, sicut dictum est : quia naturæ aptitudo ad plura, non est ad tot, quin possit esse ad plura : ideo continue sic in infinitum potest reduci ad actum.

In omni autem tali prædicabili co-ordinatione genus quidem substantialiter et universaliter de specie prædicatur, et omnia superiora de inferioribus substantialiter et universaliter prædicantur : species autem sive subalterna sit, sive specialissima, neque prædicatur substantialiter et universaliter de proximo superiori sibi genere, neque prædicatur de superioribus sibi generibus non proximis, sed per medium sibi conjunctis. Hujus autem causa est : quia inter talia superiora de

inferioribus prædicata substantialiter et universaliter prædicatio non convertitur, eo quod prædicatum in plus est quam subjectum. Unde non sequitur, si homo substantialiter et universaliter est animal, quod animal substantialiter et universaliter sit homo : est enim aliquod animal quod non est homo, ut asinus, vel leo : animal enim quamvis de intellectu sit hominis (et ideo necesse sit prædicari de ipso) non tamen e converso homo est de intellectu animalis : propter quod animal sine homine esse potest.

In omni autem ordinata prædicatione (in qua secundum naturalem ordinem prædicabile unum de altero prædicatur) oportet æqua sive paria de æquis, sive paribus prædicari, sicut prædicatio convertibile, sicut omne hinnibile est equus, et omnis equus est hinnibilis. In talibus enim subjectum est conversum prædicati : et ideo nec prædicatum relinquit subjectum, nec subjectum relinquit prædicatum. Aut oportet majora de minoribus prædicari : et in talibus prædicatum est de ratione subjecti : et ideo subjectum nunquam relinquit prædicatum, quamvis prædicatum possit relinquere subjectum : et talis prædicatio est ut quando animal de homine prædicatur sine conversione.

Et si instet aliquis, quod homo de animali prædicatur, cum dicitur, aliquod animal est homo, vel hoc animal est hic homo. Nulla est instantia : quia hæc prædicatio non est substantialis et secundum ordinem prædicabile, quia per accidens : accidit enim animali hoc animal esse quod est homo vel hic homo. Minora vero de majoribus secundum hunc modum prædicationis minime prædicantur : neque enim animal universaliter dicitur esse hominem, quemadmodum hominem universaliter et substantialiter dicitur esse animal ².

Hæc prædicatio non est substantialis, sed per accidens.

Secundum autem totam coordinationem sed per accidens, sequitur quod non est per se in primo modo, ut voluit Paulus Venetus, I Post.

¹ Considera quomodo hic dicta non contradicant dictis supra, in tract. de genere, cap. 5.

² Cum hæc prædicatio non sit substantialis,

nem prædicabilium de quibuscumque species prædicatur sive subalterna sive specialissima, de omnibus eisdem prædicabitur universaliter et illius speciei genus, et illius generis genus, et sic usque ad generalissimum, quod ultimum in ascendendo, et primum in descendendo prædicatum est in illa prædicamentorum coordinatione. Cujus exemplum est, quod si verum est Socratem esse hominem, hominem autem animal, animal vero substantiam : verum est, quod et Socrates est homo, et quod Socrates est substantia : semper enim et substantialiter et universaliter in tali coordinatione superiora de inferioribus prædicantur et de individuo. Generalissimum autem et de genere sibi proximo sub eo posito prædicabitur, et de generibus omnibus inferioribus, si plura sint media subalterna inter ipsum et specialissimum : et prædicatur de specie specialissima, et de individuis quæ sub ipsa sunt.

Attende autem, quod sicut dictum est, forma quæ prædicatur, non prædicatur nisi sit notior, et nomen totius esse rei. Esse autem rei totum vel est in potentia remota, et sic nominatur per generalissimum : vel in potentia propinqua, et sic nominatur genere subalterno : vel in potentia propinquissima, et sic vocatur genere immediato : vel est in actu, et sic nominatur nomine speciei. De prædicatione autem differentiæ, proprii, et accidentis, inferius pertractabitur. Et ideo dicit Aristoteles quod non est vivens et animal, nec animal et homo simul. Talis ergo modus prædicandi concluditur ex eo qui dictus prædicabilium ordine.

Hæc autem quæ dicta sunt, in compendio dicuntur sic, quod descendantibus ad specialissima necesse est ire per multitudinem specierum dividendo genus oppositis differentiis. Ascendentibus autem a specialissimis ad generalissima necesse est colligere multitudinem in unam generis divisi naturam. Collectivum enim in unam communem naturam species est, et magis collectivum multorum est id

quod est genus : particularia vero et singularia semper in multitudine existentia, e contrario dividunt in multitudinem id quod est unum commune : et sic participatione speciei plures homines sunt unus homo. Particularibus autem sic speciem dividuntibus, et in multitudinem distrahentibus, unus et communis homo est plures homines : divisivum enim semper communis est id quod est singulare : collectivum autem et adunativum plurium in unum est id quod commune est.

Assignato autem sic genere et specie per diffinitivam rationem quid sit utrumque ipsorum, et genere quidem uno existente, speciebus vero pluribus per divisionem oppositarum differentiarum, semper erit in plures species divisio generis per causam superius assignatam. Genus quidem in tali ordine semper universaliter et substantialiter de specie prædicatur, et omnia superiora de inferioribus. Species autem nec prædicatur de proximo sibi superiori genere, neque de superioribus non immediate conjunctis : nec enim talis prædicatio convertitur qua genus de specie prædicatur. In omni enim substantiali ordinata prædicatione oportet aut æqualia de æquis prædicari, ut hinnibile de equo : aut oportet prædicari majora, hoc est, communiora de minoribus, ut animal prædicatur de homine, cum animal in plus sit quam homo. Minora vero de majoribus secundum hunc modum prædicabilium minime prædicantur, nisi per accidens, ut dictum est. Nec enim animal universaliter dicis et prædicas hominem esse, quemadmodum hominem universaliter dicis esse animal. De quibus autem species universaliter et substantialiter prædicatur, de his necessario et speciei genus prædicabitur, et generis genus usque ad generalissima. Si enim exempli gratia verum est dicere Socratem esse hominem, hominem autem animal, animal autem substantiam : verum est et Socratem animal dicere atque substantiam. Semper ergo naturaliter superiora de inferioribus prædicantur. Spe-

cies quidem substantialiter de individuis prædicatur. Genus autem prædicatur de specie et de individuo. Generalissimum autem prædicabitur et de genere subalterno et de generibus omnibus, si plura sint media et subalterna inter specialissimum et generalissimum: prædicabitur autem de specie specialissima et de individuis secundum totam huiusmodi prædicabilium coordinationem. Sic enim in omnibus verum est, quod quando alterum de altero prædicatur ut de subjecto, in quo specialiter per intellectum concipitur: quæcumque substantialiter de prædicato prædicantur, omnia prædicari de subjecto sit necesse. Et negative similiter quæcumque universaliter negantur de prædicato, necesse est illa etiam negari de subjecto: animal enim cum non sit lapis, necesse est etiam hominem lapidem non esse.

CAPUT VII.

De modo prædicabilium quæ prædicantur.

Ex omnibus autem quæ dicta sunt, constat quod generalissimum dicimus prædicari de omnibus quæ sub ipso recto ponuntur ordinem generibus quam speciebus et individuis. Genus enim quodlibet quod est immediate ante specialissimum, prædicatur de omnibus specialissimis, ut animal de homine et de asino et leone et speciebus aliis: prædicatur etiam et de individuis illarum specierum per hoc quod essentialiter est in illis et de illis. Id autem quod sic est species, quod solum species est, et non genus, quod est species specialissima, non prædicatur per se nisi de individuis. Individuum autem quod est certum, non prædicatur, nisi de uno solo discreto et signato, illa prædicatione quæ in antehabitis determinata est: quamvis individuum vagum de pluribus prædicetur, hoc est, prædicatione speciei, et non individui, ut dictum est. Individuum enim quod discernitur ab aliis sub eodem com-

muni positis particularibus, dupliciter formatur: substantia enim formatur per accidentia quæ signa sunt talis discretionis, quæ in proprio nomine importantur, ut cum dicitur Socrates. Quia autem accidens non individuatur nisi per substantiam, ideo individuum accidentium per demonstrationem ad rem stantem sub accidente designatur, sicut hoc album, et hoc veniens, ut accidens tam sine tempore et motu, quam cum tempore et motu designetur. Discernitur etiam aliud per circumlocutionem, ut discretio Socratis designatur per generantem, vel locum generationis, ut cum dicitur Sophronici filius, si solus Socrates sit ejus filius: a generante enim principaliter trahit originem, quia hic generat hunc dictum: et in talibus aliquando ad majorem discretionem notandam mutamus appellationes dicendo Sophronici filium, notantes quod sub hac appellatione magis discrete noscitur, quam sub appellatione Socratis.

Individua enim dicuntur huiusmodi primæ substantiæ propter hoc, quod quantum ad discretionem non quantum ad substantiam unum quodque eorum diversim consistit ex proprietatibus, quarum earundem in numero collectio nunquam erit in alio aliquo. Quæ (ut dicit Boetius) sunt septem, scilicet propria forma, propria figura, propria parentela secundum quam per hanc vel illam seminis decisionem a parentibus descendit, propria nominatio a proprio accidente imposita, propria patria secundum quod patria centrum dicitur nativitatis in quo respexit periodus circuli cœlestis in nativitate, proprium tempus, proprius locus omnia hæc continens: hæc enim abstrahi ab hac re non possunt quia per hoc et hic et nunc. Quamvis enim hæc materia sit formæ particularis et individuationis principium et individui pars substantialis: tamen hæc accidentia quamvis non component substantiam singularem, sunt facientia ad notitiam suæ discretionis, et si individuum non ut particularis substantia, sed ut discretum, et discrete nomen designe-

Proprietates
individuales
secundum
Boetium se-
ptem sunt

Individuum
vagum de
pluribus
prædicatur
prædicatione
speciei,
non indi-
vidui.

tur: tunc accidentia sunt nomina in ratione concepta, et de essentia individui sic designati: quamvis non sint aliqua pars particularis substantiæ secundum quod substantia est, hæc enim non componitur nisi ex hac forma.

Sed proprietates quæ sunt communis hominis per hoc quod communis homo est in pluribus, inveniuntur etiam in pluribus, ut risibile, et mansuetum natura, et disciplinæ perceptibile, et huiusmodi. Hæc enim in pluribus, et plus est, in omnibus hominibus particularibus inveniuntur: sunt enim in eis per commune quod est in eis, et ideo conveniunt eis in eo quod homines sunt. Directo enim prædicabilium ordine continetur individuum sub homine, sive generaliter loquendo sub specie. Species autem continetur sub genere. Est enim genus totum quoddam universale, et id quod est genus secundum quod genus est, non nisi totum. Individuum autem non est totum, sed tantum pars subiectiva totius universalis. Species vero quæ est in medio, est inter genus et individuum, et totum est et pars diversis comparata: sed pars quidem alterius generis quod est totum ad ipsam. Species enim pars est generis potestate: quia genus non secundum totam suam potestatem est in specie. Totum autem est species, non totius alicujus: quia nihil participat eam secundum partem suæ potestatis, sicut ipsa species participat genus, sed est totum omnibus aliis individuis: quia ipsa species, ut dicit Boetius, totum esse est in individuis. Nec referuntur individua ad speciem ut partes ipsius, sed potius ut singularia secundum totum esse et potestatem, in se habentia speciem et participantia.

Compendiose ergo dicendo generalissimum quidem de omnibus sub se secundum suam coordinationem positis speciebus, generibus, et individuis dicimus sive prædicamus. Genus autem subalternum, quod ante specialissimum de omnibus specialissimis et individuis prædicamus. Species autem prædicamus de individuis

omnibus sub se positis. Individuum vero de uno solo non propria prædicatione prædicamus. Individuum enim sub descriptione nominatum Socrates, vel in accidentibus hoc album vel hoc nomen per demonstrationem vel per circumlocutionem manifestioris loquelæ Sophronici filius: si enim plures haberet, tunc tali circumlocutione non discerneretur Socrates. Individua ergo voce discretionis dicuntur huiusmodi: quoniam quantum ad suam discretionem ex talibus proprietatibus consistit unumquodque eorum, quorum collectio nunquam in alio eadem erit. Socratis enim discretiva proprietas nunquam in aliquo alio esset particulari homine. Hæc vero proprietates quæ sunt communes proprietates, erunt eadem in pluribus. Illæ enim sunt proprietates communis et non singularis secundum quod singulare est. Et, ut plus dicatur, communis hominis proprietates sunt in omnibus in quibus est una natura communis: participantia enim naturam communem, participant etiam propria illam naturam consequentia. Tales ergo hominis communes proprietates erunt in omnibus particularibus in eo quod homines sunt. Secundum ergo prædictum prædicabilium ordinem continetur individuum sub specie, species autem sub genere. Est enim genus totum quoddam in quantum genus est. Individuum autem secundum quod individuum est, pars quædam. Species vero est et totum et pars. Sed pars quidem est alterius, hoc est, generis quod secundum partem suæ potestatis participat: totum autem non est alterius quod ipsius partem participet, sed est totum aliis: partibus enim totum est, quarum quælibet ipsum totum participat.

Quod autem ea quæ de genere et specie dicta sunt ad invicem propter correlationem dependeant, uno epilogo patet: de genere quidem et de specie quid generalissimum, et quid specialissimum, et de aliis quæ eadem sunt genera et species sicut subalterna. Adhuc autem quæ etiam sint individua, sive certa, sive vaga, vel

per demonstrationem vel circumlocutionem certificata. Adhuc autem quot modis genus dicitur, et quot modis species dicitur, quantum ad præsentem spectat intentionem logicam, sufficienter dictum est.

TRACTATUS V

DE DIFFERENTIA.

CAPUT I.

De distinctione nominis differentiae quod multipliciter dicitur.

Ratio ordinis differentiae.

Consequenter de universali quod differentia vocatur, pertractare est. Hæc enim quia constituit speciem, et prædicatur de specie et de ratione diffinitiva ipsius speciei, ideo ante speciem erat ponenda, nisi obstitisset correlatio ad invicem speciei ad genus, et generis ad speciem, quemadmodum in præhabitis dictum est. Antequam autem notificemus differentiam quæ sola una est de quinque universalibus, et determinemus de ipsa, oportet nos distinguere multipliciter nominis differentiae: hæc enim multipliciter dicitur secundum prius et posterius.

Differentia divisa est analogæ.

Differentia igitur multipliciter dicitur, ut dicit Avicenna, non sicut genus et species: quia in genere et specie primo fuit usus horum nominum in physicis et politicis, et ab illis hæc nomina ad usum philosophiæ sumpta sunt. Sed in differentia factum est e converso. Nomen enim differentiae primo fuit in usu Philosophorum, et ab illa transsumptum est ad usum communiter loquentium. Hæc igitur est causa vera, quod multipliciter dicitur nomen differentiae, communiter scilicet, proprie, et magis proprie.

Differentia communiter dicta.

Communiter autem dicitur differentia, quæ est apud communiter loquentes considerando ea quæ sensibus primo obijciuntur. Communiter ergo alterum ab altero differre differentia dicitur, quando unum ab altero alteritate quadam cujuscumque communiter apprehensibilis accidentis differre dicitur, quocumque modo

secundum omnia genera formarum accidentium. Nec tales differentiae communes ideo dicuntur, quia rebus insint communiter quas faciunt differre: si enim sic esset, non dicerentur differentiae, sed convenientiae. Sed dicuntur differentiae communiter, quia a communiter loquentibus sunt in usu. Vulgus enim assignando differentias rerum, talibus res differre facit, qualia forinsecus in rebus per sensum communiter apprehendit.

Sic autem in tali differentia individuum unius speciei differt ab alio individuo ejusdem speciei, ut Socrates a Platone differt accidentium sensibilibus alteritate quadam, sicut dicit Apulejus, quod Plato latus fuit facie, Socrates autem non. Hæc etiam differentia unum individuum unius speciei differt a seipso in duobus temporibus, sicut Socrates jam vir vel senex existens, differt a se puero per accidentia juventutis et senectutis, quæ non cito derelinquunt subjectum. Sic etiam Socrates differt a seipso quando aliquid facit, scribit, vel legit, quiescente seipso a tali opere, quæ sunt accidentia cito separabilia. Et ut generaliter dicatur, hæc differentia semper consideratur secundum aliquem modum diversimode se habendi ad seipsum, vel ad alium alteritatibus quibuscumque: vel cujuslibet generis accidentia cito vel non cito separabilia. Hæc igitur est acceptio differentiae secundum intentionem nominis dicta apud communiter loquentes: propter quod etiam communis vocatur differentia, hoc est, quam attendunt communiter loquentes.

Juxta istum modum magis vicine ad verum modum accipitur differentia quæ vocatur propria: eo quod ei in quo est, per causam connaturalem est appropriata.

Remov
dubium

Different
proprie
ta.

ta, ut quando unum differre dicitur ab altero per accidens inseparabile: quod ideo inseparabile est, quia causam habet quæ est in subjecto in quo est, sicut est nasi simitas in simo, cujus nasus simiæ comparatur: vel cicatrix aliqua indurata vel inseparabilis, cum ex vulnere occaluerit: simitas enim inest per naturam, sed cicatricem habens differt ab eo qui cicatricem non habet, et aliquando idem cicatricem habens nunca seipso antequam cicatricem haberet. Hæc autem dicitur propria: quia per aliquam rationem accedit ad illam, quæ vero nomine differentia vocatur: hæc enim quamvis non sit de essentia ejus in quo est et quod differre facit, habet tamen causam in essentialibus ipsius sive sint essentialia complexioni, sive sint essentialia compositioni ipsius, et sic accedet ad veræ differentiæ rationem. Quando autem dicimus, quod talis differentia causam habet in subjecto in quo est, et quod differre facit, non intelligimus de subjecto quod est specie tantum, sed de illo in numero subjecto in quo est id quod differre facit, sicut simitas in naso, vel claudicatio in tibia. Hanc differentiam considerare per rationem necesse est: et ideo jam ad usum verum differentiæ (secundum modum quo philosophia utitur differentia) appropinquat.

Secundum autem modum magis et maxime proprium alterum ab altero differre dicitur: quoniam sub alia et universalis et specifica differentia differt, sicut differt homo ab equo specifica differentia: quæ quidem differentia est qualitas essentialis hominis, quæ ratio dicitur. Hæc enim differentia quamvis sit forma essentialis hominis, tamen est qualitas naturalis generis et perfectiva potentie ipsius et determinativa communitatis et confusionis ejus, ut dicit Avicenna, et ideo substantialis est speciei, et substantia et principium substantiæ sicut forma: et perfectiva est materiæ, et determinativa confusionis ejus, et principium rei quæ composita est ex materia et forma.

Igitur ista distinctio differentiæ vel di-

visio est multipliciter dicti per analogiam ad unum actum qui est facere differre unum ab altero: qui quidem convenit veræ, hoc est, secundum veram rationem differentiæ magis propriæ, aliis autem secundum quod plus vel minus faciunt differre. Et ideo prima differentia vocatur simpliciter ea quæ dicitur magis propria, secundo illa quæ vocatur propria, tertio autem illa quæ vocatur communis. Quoad nos autem per prius dicitur differentia quæ communis est: propter hoc quod prima facie notitiæ nostræ se objicit. Secundo autem dicitur ea quæ dicitur propria: quia minus communiter est apprehensibilis. Ultimo vero quæ paucioribus substantia et intellectu utentibus innotescit.

Hæc igitur divisione sic posita, per proprios effectus uniuscujusque membri declaremus partes hoc commune dividentes, quod est differentia. Dicamus igitur, quod in hoc conveniunt duæ primæ, ea scilicet quæ est communiter differentia, et ea quæ est proprie vocata differentia, quod id in quo sunt et differre faciunt per id quod est causa differentiæ, non faciunt suum subjectum nisi solum alteratum quando cuilibet subjecto adveniunt. Illa autem differentia quæ est magis propria per id quod est causa differendi, facit aliud in substantia esse id quod differt ab eo a quo differt.

Concluditur ergo proprius effectus differentiarum, quod differentiarum quædam per id quod faciunt differre, faciunt alteratum esse solum id quod differt ab eo a quo differt. Aliæ vero per id quod differre facit, faciunt aliud in substantia esse quod differt ab eo a quo differt. Hujus autem causa est, quia differentia communis et propria non faciunt differre nisi per accidens, quod aut habet causam in subjecto, aut non habet causam in subjecto: et quocumque modo sit accidens, nullo modo potest esse perfectivum vel constitutivum substantiæ: et ideo per se non potest facere aliud, quia aliud non est nisi quod secundum substantiam est

prius dicatur nomen differentia.

aliud. Et quamvis simum et aquilum sit aliud per substantiam nasi, hoc tamen non est per similitudinem et aquilinitatem quæ sunt accidentia, sed potius per diversitatem substantiæ simi nasi, et per substantiam nasi aquili: sicut risibile et hinnibile differunt per substantiam, sed hujus differentiæ non est causa risibile vel hinnibile, sed formæ specificæ, et differentiæ substantiales, quibus substantialiter differunt homo et equus.

Ex hoc autem iterum surgit istarum differentiarum dividendum manifestatio, quod illæ quidem differentiæ quæ faciunt aliud in substantia et specie per id quod facit differre, dicuntur esse specificæ differentiæ, hoc est, ad speciem pertinentes et in specie constituentes. Illæ vero quæ alteratum solum faciunt, dicuntur simpliciter differentiæ: non ita quod nomen differentiæ prædicetur simpliciter de illis ratione absoluta et perfecta, sed quia super nomen differentiæ nihil addunt quod ponat eas in formam veræ et propriæ differentiæ: sicut cum dicimus, quod ens in potentia dicitur simpliciter ens, non ita dicimus hoc, quod ens in potentia entis simpliciter habeat nomen vel rationem, cum sit ens secundum quid et non simpliciter, sed dicitur ens simpliciter, hoc est, sine determinatione alicujus per quod ad ens actu trahatur et determinetur.

Hoc autem quod dictum est manifestatur exemplariter: quia huic generi quod est animal, rationale adveniens in definitione hominis vel Dei facit id quod in substantia est alicujus aliud ab eo a quo differt per illam differentiam, facit enim rationale animal, et facit speciem subalternam animal. Illa vero quæ est communiter differentia per id quod est causa differentiæ, ut movendi quo differt aliquis a quiescente, non facit nisi alteratum et non aliud, quantum est de eo quod est causa differentiæ quod est separabile accidens. Concludit ergo quod quædam differentiarum facit aliud secundum sub-

stantiam, quædam autem non facit nisi alteratum.

Ex his igitur ostenditur, quod in processu istius libri dictum est, quod scilicet notitia universalium valet et utilis est ad divisiones et ad definitiones: quia secundum differentias quæ faciunt aliud, divisiones faciunt generum in species: et secundum easdem et per easdem definitiones specierum assignantur, eo quod definitiones veræ sunt ex genere et talibus differentiis. Sed secundum eas quæ solum faciunt alteratum et non aliud, alteratio sola in accidente consistit generaliter dicta secundum omne accidens et secundum aliquem modum se habendi per mutationes secundum omne genus prædicamenti, sive in ipso sit motus per se, sive ad ipsum sit motus per accidens. Alteratio enim proprie solum est in una specie qualitatis quæ est passio vel passibilis qualitas. Motus autem per se non est nisi in tribus prædicamentis quæ sunt qualitas, quantitas, et ubi. Per accidens etiam in omnibus est, ut dicit Aristoteles¹, et hoc modo dicimus communiter sumi penes alterationem accidentalem quamcunque sive sit per se sive per accidens: quia sequitur actum differentiæ, qui est differre facere unum ab alio, vel idem a seipso.

Sumuntur enim differentiæ istæ ab accidentibus communibus sive propriis. Et huiusmodi accidentis triplex consideratio est: si enim in se consideretur, tunc est accidens vel proprium, quæ sunt duo de quinque universalibus e diverso dividenda cum differentia hoc commune quod est universale: et sic nec differentia est accidens, nec proprium. Considerantur etiam in comparatione ad subjectum in quo sunt, et sic sunt comparata ad sua singularia de quibus prædicantur, et est similis comparatio sicut speciei ad individua. Considerantur etiam secundum quod per ea est convenientia vel differentia ad illa comparata, et sic ab ipsis su-

Corollari-
quod hi
ber sit
ad divi
nes et
nitione

Nota q
acciden
commu
vel pro
possunt
pliciter
sidera

¹ ARISTOTELES, In 3 Physic. Tex. com. 6.

muntur duo differentiae modi, qui sunt communis, et propria differentia.

Illa autem differentia quæ facit aliud, sumitur a forma specifica, quæ etiam tripliciter consideratur, in se scilicet prout est substantia quæ est forma substantiam faciens, et prout est in specie constituta, et sic est specificata : et prout per ipsam id quod ea formatum est comparatur ad aliud secundum convenientiam vel differentiam, et hoc solum modo differentia vocatur, primo autem modo forma, secundo vero modo species, secundum quam species unum est quinque universalium, dividens hoc commune quod est universale cum differentia et aliis universalibus.

Et ista quidem differentia est unum ex quinque universalibus, cujus assignationem secundum diffinitionem primam dat Avicenna dicens, quod est universale simplex prædicatum de specie in quale quid. Hæc enim est differentia magis proprie vocata differentia, quæ aliud facit, et non alteratum. Dico autem alteratum vel qualitate accidentali vel essentiali. Sed differentia magis propria non tantum alteratum, sed etiam facit aliud, quia alteratum qualitate essentiali aliud factum est. Hæc est igitur differentia magis propria, quæ est unum de quinque universalibus in quale prædicatum de specie : eo quod differentia qualitas substantialis est generis : sicut qualitas non substantialis, sed ex substantialibus manans sive fluens, est proprium : et sicut qualitas individui accidentalis non ex substantialibus fluens, est accidens commune.

Nec valet argumentum si quis objiciat : Differentia substantialis facit alteratum : id autem quod alteratum facit, est accidens proprium : ergo differentia substantialis est accidens vel proprium. Quia alteratum esse contingit dupliciter, qualitate scilicet essentiali vel accidentali, arguit autem ac si solum qualitate accidentali fieret alteratum. Hæc omnia autem dicta, sunt ab antiquis sub compendio com-

prehensa tali modo, quod differentia communiter, et proprie, et magis proprie dicitur, secundum divisionem multiplicis, quod medium est inter æquivocum et univocum. Communiter autem differre alterum ab altero dicitur, quando alteritate quadam differt : et quocumque modo cujuscumque accidentis quod est causa differentiae vel a seipso in diverso tempore : differt enim Socrates a Platone alteritate quadam cujuscumque accidentis quod est in Socrate, et non in Platone. Et ipse Socrates differt a seipso in diversis temporibus : sicut Socrates jam vir factus, differt a se puero : sicut Socrates faciens aliquid, differt a seipso quiescente a tali opere. Et causa hujus differentiae est propter aliquem modum se habendi in aliquo accidente, quod alteritatibus aliquibus per se vel per accidens inducitur. Proprie autem differre dicitur alterum ab altero, quando inseparabili accidente alterum ab altero differt : et ideo inseparabili, quia causam inseparabilem habet in subjecto : unde quamvis inseparabile sit actu, tamen est separabile intellectu, eo quod subjectum intelligibile est sine illo, potest enim intelligi nasus sive curvitate, et homo sine risibilitate. Inseparabile autem accidens est ut nasi similitudo, et cicatrix cum ex vulnere occaluerit. Magis proprie tam alterum ab altero differre dicitur, hoc est, per magis propria et per magis substantiæ intrinseca, quando specifica differentia differt, quemadmodum differt homo ab equo specifica differentia, rationali scilicet qualitate, quæ est essentialis qualitas generis, potentiam generis determinans et perliciens.

Et quia hæ differentiae ab actu differendi dicuntur, quia scilicet differre faciunt, ideo sciendum est quod omnis differentia facit alteratum adveniens cuilibet : alteratum dico essentiali vel accidentali qualitate. Sed ea differentia quæ communiter et proprie dicta quantum est de se cum utraque sit accidens, facit alteratum solum. Illa autem quæ est magis proprie

Compendium dictorum in hoc capitulo.

dicta differentia, facit aliud in substantia per hoc quod alteratum facit in qualitate substantiali. Differentiarum quidem igitur aliæ faciunt alterationem sive alteratum tantum : aliæ vero facit aliud. Illæ quidem quæ faciunt aliud in substantia formali, specificæ vocantur. Illæ vero quæ faciunt solum alteratum, vocantur simpliciter differentiæ sine additione alicujus determinationis, per quam et ad magis et vere propriam differentiam inclinentur. Huic ergo generi quod est animal differentia adveniens quæ est rationale, aliud facit, quia speciem animalis facit, quæ substantia est perfecta in forma et specie. Illa vero differentia quæ est causata per moveri vel quiescere, solum facit alteratum, et non aliud : differt enim qui movetur a quiescente. Quare hæc quidem differentia magis propria facit aliud : illa vero communis facit alteratum solum. Secundum igitur differentias aliud facientes divisiones fiunt generum, et sic dividuntur genera in species. Et secundum illas differentias diffinitiones assignantur, quia diffinitiones veræ sunt ex genere et hujusmodi differentiis. Secundum autem eas quæ solum faciunt alteratum, alteratio large et universaliter dicta sola consistit in eo quod aliquo modo se habet aliquid secundum permutationes quascumque quæ in aliquo genere fieri possunt.

CAPUT II.

De manifestatione modorum differentiarum et partium divisionis præinductæ.

Ad manifestationem autem omnium eorum quæ de differentiarum modis dicta sunt, rursum inchoandum est a partibus præinductæ divisionis, ut omnes partes, tum per effectum, tum per causas, tum etiam per sibi convenientia manifestentur, ut sic melius intelligatur hoc quod dicendum est de differentia magis propria : hanc enim quærimus secundum intentionem propositam. A superioribus igitur iterum inchoantes dicimus, quod differen-

tiarum quidem aliæ sunt separabiles, aliæ vero sunt non separabiles. Sed hic dicamus differentias formas esse essentielles vel accidentales, a quibus sumuntur differentiarum, et quæ sunt causæ differentiarum. Moveri enim et quiescere, et hujusmodi cito et facile separabilia sunt : cum tamen multa ad invicem comparata differant illis : id enim quod movetur, differt ab eo quod non movetur, et id quod quiescit, differt ab eo quod non quiescit. Sanum autem esse et ægrum sunt accidentia non cito separabilia, et tamen separabilia : et his differt sanum a non sano, et ægrum a non ægro. Separabilia igitur sunt quæcumque per aliquam causam subjectum derelinquunt facile vel non facile, ut sunt ea quæ dicta sunt, et quæ his proxima per similitudinem sunt, et sunt separabilia. At vero aquilum e converso et simum esse, quæ sunt accidentia nasi causam stantem et manentem in naso habentia. Simitas enim ex nasi curvatione et medii nasi depressione causatur : aquilum vero ex retorsione anterioris partis nasi super labium superius causatur, quando medium nasi elevatur, et cartilago nasi anterieus ad modum rostri aquilæ ad superius labium recurvatur. Hæc autem causæ cum sint de nasi compositione, stantes et manentes sunt in naso. Et ideo accidentia ex talibus figuris causata, inseparabilia sunt, quia stante causa quæ est per se causa, stabit effectus. Similiter in qualitate essentiali a qua sumitur differentia, inseparabilia sunt, ut rationale et irrationale, qui sunt actus et formæ perficientes et determinantes potentiam generis : et ideo causam habent inseparabilitatis tali actu talem potentiam determinandi. Tales igitur et tali de causa sunt differentiarum separabiles et inseparabiles.

Inseparabilium autem differentiarum duo sunt modi : quædam enim earum sunt ex his sumptæ, quæ sunt *per se* de ipsius rei (quæ differre dicitur) essentiali constitutione. Aliæ vero inseparabilium differentiarum sunt per accidens, ita scilicet quod id a quo sumitur differentia, non

est de rei essentia et substantia, sed est inseparabile accidens. Et ideo hic strictius accipimus *per se*, quam in primo *Posteriorum* determinetur ab Aristotele: ipse enim dicit esse *per se* sive prædicatum sit de ratione et diffinitione subjecti, sive subjectum in diffinitione prædicati, secundum quem modum *per se* est hæc, homo est risibilis, nasus est simus vel aquilus. Nos autem *per se* hic non vocamus, nisi id quod est essenziale et veniens in rei substantialem constitutionem, ut genus et differentia. Sic enim rationale *per se* inest homini et mortale, et per intellectum disciplinæ esse perceptibile, et huiusmodi. Aquilum autem esse vel simum vel risibile esse insunt homini per accidens: non enim est diffinitio nasi ut nasus est depressus in medio, vel repansus in anteriori. In omnibus autem his differentiis vocamus formas, a quibus sumuntur differentię, quando res secundum convenientiam vel differentiam comparantur. Illę igitur differentię quę sunt *per se* essentielles, accipiunt in ratione diffinitiva data secundum substantiam rei diffinitę: quia diffinitio colligit secundum ordinem omnia substantialia rei a prima potentia ipsius in qua esse rei inchoatur, usque ad ultimum actum ipsius a quo res est secundum quidditatem suam totam.

Et quia differentię sic dictę accipiuntur ab hoc quod sunt formę substantiales et perfectivę ipsius esse, ideo faciunt aliud secundum substantiam ab eo a quo differt: quia si unum completivum esse substantialis facit unam substantiam, necesse est quod oppositum illius faciat aliam substantiam, quia diversarum substantialium formarum diversi et oppositi sunt effectus secundum substantiam. Illę vero differentię quę sumuntur a formis accidentalibus, quę esse rei non constituunt, sed potius causantur a subjecto, et esse non habent nisi in subjecto, nec ingrediuntur in ratione diffinitiva substantię sive substantialis quidditatis rei, non faciunt aliud se-

cundum substantiam quantum est de se, sed faciunt alteratum solum secundum formam accidentalem.

Unde quamvis aliquando non conveniant nisi aliis et aliis secundum substantiam, ut aquilum esse et simum non conveniunt eidem, sed homini, et asino, qui sunt aliud et aliud secundum substantiam: tamen substantię alietatem non faciunt, sed potius fiunt ab alia et ab alia substantia secundum formam et naturam.

Adhuc autem et per aliud manifestatur differentia talium differentiarum, qua illę quidem differentię quę *per se* sunt (ita quod sunt sumptę a substantialibus formis, quę diffinitionem substantialem perficiunt in eo in quo sunt) non suscipiunt per intentionem magis et minus. Cujus causa est, quia tales formę substantiales simplices sunt, suis oppositis sive contrariis formis non permixtibiles, sicut rationale impermixtibile est irrationali, quia formę a quibus sumuntur illę differentię, humanitas scilicet, et asineitas vel asinitas sunt incommixtibiles. Cum enim fiat intentio secundum ascensum ad terminum, ad veram nominis impositionem secundum majorem vel minorem contrariis admixtionem, ut dicit Aristoteles¹, constat quod illę formę quę simplices sunt et nihil de contrario habent admixtum, semper in termino sunt, et ideo intendi non possunt. Illę vero differentię quę sunt *per accidens*, ita quod a forma accidentali sumuntur, quamvis forte hoc accidens sit inseparabile, tamen suscipiunt intensionem et remissionem.

Habet tamen id quod dictum est dubitationem: quia risibile vel rudibile vel aquilum esse vel simum, sunt formę, quę permixtibiles invicem sibi non sunt: et ideo secundum inductam rationem non suscipiunt magis et minus; quod falsum est, quia est simo simior, et aquilo aquilior, et risibili risibilior, et sic de aliis. Contra quod etiam quidam objiciunt dicentes, quod quęcumque æqualiter par-

Removet
dubium.

Objectio
prima.

Secunda.

¹ ARISTOTELES, 4 Topic. cap. 9.

Tertia. participant aliquod commune, æqualiter debent participare id quod est illud commune universaliter consequens : participatur autem hoc commune quod est homo æqualiter ab unoquoque individuorum : videbitur etiam forte alicui, quod risibile quod est universaliter consequens hominem, ab unoquoque homine æqualiter debeat participari. Adhuc autem etiam illæ quæ sunt *per se* differentiæ videntur suscipere magis et minus : videmus enim quod est unus homo rationabilior alio. Præterea in *Ethicis* quidam vocantur peculiare sive brutales homines, et quidam longius ab usu rationis remoti vocantur homines arbori : videtur igitur quod et differentiæ substantiales magis et minus suscipiant, et sic verum non esse videtur quod dictum est.

Ad primam
et secundam.
Duplex est
intentio, et
duplex in-
tensionis
causa.

Sed ad hæc omnia respondet Avicenna. Ad primum quidem dicens, quod duplex est intentio, et duplex est intentionis causa. Una quidem per contrarii maiorem vel minorem admixtionem, ut dictum est : et illa sunt in quibus motus est de uno ad alterum, sicut est in qualitatibus quæ dicuntur sensibiles qualitates, sive passionem, vel passibiles passionem inferentes, vel illatæ. Cum enim motus sit actus de potentia ad actum, vel forma post formam fluens, ut dicit Averroes ¹, oportet quod in toto motu actus privationi permixtus sit : privatio autem est in contrario, et ideo unum in toto motu suo contrario permixtum est. Et ideo in talibus intentio est secundum contrarii separationem : per talem enim separationem continue accedit ad esse in termino cui vere nomen impositum est. Hoc enim nomen *album* veræ albedini est impositum, sive vere albo : verum enim album est, cujus albedo nihil contrarii habet admixtum. Ille ergo unus modus est intentionis, et hanc quæ dicta est habens causam. Secundus modus est in his quæ permixtibilis non sunt, sed causantur a subjectis in quibus sunt. Hæc igitur quia sunt esse

subjecti consequentia, necesse est accidentia esse : quia omne quod sequitur esse subjecti in quo secundum naturam et intellectum est, est accidens, cum omne quod est substantiale alicujus sit principium esse ipsius : principium autem est ante id cujus est principium secundum naturam et intellectum. Taliter autem formæ accidentales sunt ea quæ dicuntur propria, et ab habitudinibus principiorum essentialium causantur. Et ideo illis habitudinibus magis et minus existentibus, necesse est etiam tales formas intendi vel remitti : propter quod habilior ad admirandum, risibilior est, et minus ad admirandum habilis, minus risibilis est, et nasus curvior, est simior, et minus curvus, minus est simus, et sic de aliis. Et in his formis non est motus, sed sunt suorum subjectorum motus quosdam consequentes, sicut motum quemdam nasi sequitur simum esse vel aquilum, et sic est in aliis. Omnes enim sequuntur suorum motus ac mutationes subjectorum, et ex illis suscipiunt magis et minus, et non ex seipsis.

Ad hoc autem quod de differentiis essentialibus et substantialibus objicitur, solvit Avicenna sic, quod forma substantialis a qua sumitur differentia, tripliciter consideratur, scilicet ut forma esse conferens : et ut differentia, quia una species comparatur ad aliud alterius speciei : et ut actionis naturalis sive substantialis principium. Et primo quidem modo magis et minus non suscipit. Tertio autem modo consideratur actio cujus ipsa est principium, dupliciter : scilicet ex parte formæ quæ actionis est principium, et ex parte subjecti sive ex parte compositi, cujus ipsa actio est sicut agentis proprie. Et primo quidem modo magis et minus non suscipit : secundo autem modo aliquando habet in subjecto ea quæ ad agendum promovent : aliquando autem quæ ad agendum impediunt. Et hoc modo secundum actionem videtur magis et minus suscipere, et hoc est per accidens, et non per se,

¹ AVERROES, 3 Physic. cap. 4. et 3 Physic.

cap. 9.

et ideo per se nec magis nec minus suscipiunt. Hoc autem per inductionem probatur: quia nec genus secundum magis et minus prædicatur de eo cujus est genus: cum tamen genus sit forma quæ est notio ejus quod est in potentia. Non enim animal secundum magis prædicatur de homine, et secundum minus de asino, sed æque de utroque. Nec differentiæ generis quæ dividunt genus et cum genere constituunt speciem, secundum magis et minus prædicantur de speciebus quarum sunt differentiæ: quia homo non est magis rationale, et asinus minus irrationale, sed æque. Illæ enim differentiæ sunt, quæ uniuscujusque speciei complent rationem diffinitivam, et sunt actus complentes esse ipsius. Esse autem uniuscujusque substantiale sive dicatur nomine generis secundum quod est in potentia, sive significetur nomine differentiæ secundum quod est in actu, est unum et idem non suscipiens magis et minus secundum quod est effectus substantialium principiorum. Sic enim nec intentionem nec remissionem suscipiens est. Sed aquilum esse vel simum vel coloratum esse, aliquo modo intensiorem vel remissionem suscipiunt: eo quod, sicut dictum est, plures modi sunt intensiōis et remissionis.

Declaratum est igitur quod a superioribus rursus inchoanti dicendum est differentiarum alias quidem esse separabiles, alias autem inseparabiles. Moveri enim et quiescere, et sanum esse et ægrum, et omnia quæ his proxima sunt et a talibus facile vel difficile mobilibus sumuntur accidentibus, sunt separabiles sive separabilia quædam. At vero aquilum vel simum esse, vel rationale vel irrationale, sive ab accidentibus separabilibus, sive a formis substantialibus sumpta, sunt quædam inseparabilia. Inseparabilium autem differentiarum, aliæ quidem sunt per se, hoc est, a formis substantialibus sumptæ: aliæ vero per accidens, hoc est, ab accidentibus inseparabilibus sumptæ. Nam rationale per se, hoc est, per substantialem formam inest ho-

mini, et mortale, et perceptibile disciplinæ. At vero aquilum esse vel simum, vel risibile, secundum accidens inest homini, et non per se. Illæ igitur differentiæ quæ per se insunt, in subjecto ratione diffinitiva accipiuntur, et faciunt aliud secundum substantiam ab eo a quo faciunt differre. Illæ vero quæ sunt secundum accidens, nec accipiuntur in substantiæ ratione diffinitiva, nec de se faciunt aliud, sed alteratum solum. Et illæ quidem quæ per se sunt et substantiales, non suscipiunt magis et minus. Illæ vero quæ sunt per accidens, quamvis inseparabiles sint, tamen aliquo modo intentionem suscipiunt et remissionem. Nam neque genus cum sit forma substantialis secundum magis et minus prædicatur de eo cujus fuerit genus. Similiter neque generis differentiæ secundum quas dividitur genus: ipsæ enim sunt quæ uniuscujusque rationem complent diffinitivam, et non suscipiunt magis et minus. Cujus causa est, quia esse quod est rei quidditas uniuscujusque, unum et idem est secundum quod a principiis essentialibus formaliter constituitur. Sic enim nec intensiorem nec remissionem suscipiens est, quamvis secundum quod est in subjecto, per diversas materiæ præparationes in accidentibus magis et minus impeditum vel expeditum sit. Aquilum autem esse vel simum vel coloratum, aliquo modo sive per mixtionem contrarii, vel per causam quam habent in subjecto, intenduntur, vel remittuntur.

CAPUT III.

Qualiter differentiæ substantiales sunt constitutivæ, et qualiter sunt divisivæ.

Omnibus autem divisionibus et speciebus differentiarum sic determinatis, illa sola differentia est unum de quinque *Prædicabilibus*, prout hic de universalibus intendimus, quæ est per se et substantialis differentia. Hoc autem sic probatur: quia cum tres modi differentiæ,

ut prædictum est, considerentur, scilicet communis, propriæ, et magis propriæ; adhuc autem cum quædam quidem sint separabiles, quædam autem inseparabiles propter rationem quæ in antehabitis dicta est; et rursus cum inseparabilium differentiarum quædam quidem sint per se, quædam per accidens, ut nuper dictum est: patet quod si eas quæ sunt per se consideremus per comparisonem ad ea quorum sunt differentiæ, inveniemus quod per se differentiarum quædam sunt secundum quas dividimus genera in species, potestatem et non essentiam generis dividentes. *Essentia generis in omnibus per divisionem acceptis integra manet et indivisa in quolibet: potestas autem partitur, et secundum aliquid ejus est in uno dividendum, et secundum aliquid manet in alio, et in nullo secundum totum. Aliæ autem earum differentiarum quæ per se et substantiales sunt, tales sunt secundum quas ea quæ per divisionem generum accepta sunt, specificantur.*

Essentia generis non dividitur per differentias, sed solum potestas.

Hæc autem divisio differentiarum per se non nisi modi divisio est: qui modus sumitur a proprio differentiæ effectui. Si enim differentia in oppositione actuali accipitur ad id a quo facit differre, pro certo hoc modo divisiva est et separativa. Oppositio enim dividit et separat, nec potest esse una et eadem potestas oppositorum secundum actum acceptorum. Si autem accipiatur differentia ut actus completivus actu potentiæ generis et determinativus, sic differentia generi et potentiæ adveniens, in speciem genus determinat, et constituit speciem. Si autem forma a qua sumitur differentia, in se secundum id quod est consideratur, eadem differentia est quæ genus dividit, et speciem constituit. Sed tamen secundum rationem prius est differentia dividens quam differentia constituens: quia oportet quod differentia prius per divisionem quam facit a genere exeat, antequam adveniens generi speciem constituat.

Hoc autem facilius scitur si exempla subiciantur. Per se enim differentiæ om-

nes sunt hujusmodi, animatum, inanimatum, per quæ dividitur corpus: sensibile, insensibile, per quæ dividitur vivum: rationale, irrationale, per quæ dividitur animal: mortale, et immortale, per quæ dividitur rationale animal, et sic de omnibus aliis quæ a formis substantialibus sumuntur, et sunt notiones ejus quod est secundum substantiam, etiam illæ eadem sunt constitutivæ: quia illa quæ erit animati sensibilis, ita quod animatum sensibile determinetur per actum essendi, erit differentia constitutiva animalis: est enim animal per diffinitionem substantialem substantia animata sensibilis, planta autem substantia animata insensibilis, lapis autem substantia inanimata insensibilis. Ea vero differentia quæ est mortalis immortalis, et rationalis irrationalis, sunt differentiæ divisivæ quidem animalis: quia per ea genera animalium dividimus in species duabus sibi succedentibus divisionibus sic: Animalium aliud mortale, aliud immortale; aliud rationale, aliud irrationale. Per has ergo animalis species divisionem accipiunt. Sed hæc quidem differentiæ eadem quæ per sui oppositionem divisivæ dicuntur generum, sunt et completivæ et constitutivæ specierum, quando una earum sumitur ut complementum potentiæ generi adveniens: tunc enim cum ex potentia et actu compositum completum sit et perfectum, species constituta sic completa est. Dividimus enim primo hoc genus quod est animal rationali et irrationali differentiis, potentiam animalis in duo partientes: et rursus rationale animal dividimus oppositis differentiis, mortali scilicet et immortalis, et eisdem differentiis constituimus species animalis, quia differentia quæ est rationalis conjuncta cum ea quæ est mortalis, constitutivæ sunt hominis, cum genere conjunctæ quod est animal. Est enim homo secundum diffinitionem quæ dicit esse substantiale, animal rationale mortale: opposita autem differentia quæ est immortale, conjuncta cum animali rationali, constitutiva est dei secundum quod de

finis de-
um secun-
um Stoi-
cos.

diis Stoici locuti sunt. Quos etiam diffiniunt, quod dii sunt natura optimi, sicut dicit Socrates, natura animales, mente rationales, tempore autem æterni. Illæ vero quæ sunt differentiæ dictæ irrationale et mortale, cum genere conjunctæ, constitutivæ sunt specierum animalium irrationalium, ut asini, et leonis, et aliorum brutorum animalium.

Quamvis autem in infimis generibus subalternis magis sit perspicuum ad videndum, tamen supremæ et supremorum generum differentiæ per eundem se habent modum, sicut differentiæ per quas dividitur substantia quæ est generalissimum : sicut si dicimus illas esse differentias, quibus differunt animatæ substantiæ ab inanimatis, cum dicitur, substantiarum alia est animata, alia est inanimata : sive non proximas accipiendo dicimus, quod substantiarum alia est sensibilis, alia insensibilis : eadem enim erunt inferiorum specierum constitutivæ : differentia enim animata et sensibilis ad substantiam sicut ad genus congregatæ et adjunctæ ut actus ad potentiam, animal perficiunt, quod est species substantiæ : est enim animal per diffinitionem substantia animata sensibilis. Substantia enim quamvis aliquando dividatur per corporeum et incorporeum, tamen non est propria divisio : quia corporeum proprie mathematicum est, quod proprie loquendo non est substantia : et ideo hic non tali utimur divisione. Corpus autem animatum et inanimatum dicimus differentias.

objectio.

Quidam impugnant per id quod Aristoteles in libro de *Anima* dicere videtur ¹, quod partes animalium quorundam anulosorum animatæ sunt, et quod non convalescant, causam esse, quia organa nutrimenti non habent in partibus, ut os, et stomachum, et universaliter ea per quæ fit cibi digestio et egestio : partes tamen illæ non sunt animalia. Non igitur esse animatum sensibile animal esse videtur :

quod est contra ea quæ dicta sunt. Hæc autem objectio nihil valet penitus : et si valeret, naturalis esset, et nihil faceret ad propositam intentionem. Est enim animatum simpliciter sensibile, et est animatum sensibile secundum quid. Simpliciter quidem animatum est, cujus endelechia est anima, qua fluunt virtutes sive potentiæ particulares particulariter in membris, vitam et motum et sensum operantes : et esse sic animatum est animal. Animatum autem secundum quid est, in quo sensus et motus est per spiritum et fluxum ab anima, qui cum expirat, deficit sensus et motus. Causa autem expirandi est, quia organa reficientia et restituentia spiritum non habet. Restituuntur autem spiritus per nutrimentum in organis in nutrimento operantibus : et hæc quia non nisi secundum quid animata sunt, ideo animalia non sunt. Animatum igitur quod simpliciter animatum est, nihil prohibet differentiam animalis esse constitutivam.

Avicenna etiam hanc differentiam quam mortale diximus impugnare videtur, dicens quod a privatione non tantum secundum nomen, sed etiam secundum rem nomen accipit. Privatio autem non est forma. Cum igitur omnis differentia a forma aliqua sumpta sit, videtur mortale differentia non esse. Ad hæc autem ipsemet Avicenna videtur respondere, quod ea quæ pro differentiis hic assignantur, gratia exempli ponuntur : et non est vis de nomine, dummodo per nomina res quocumque modo designentur. Sed aliter dicendum est, quod mortale dicitur dupliciter. Uno quidem modo dicit actum in materia privationem ejusdem actus secundum potentiam concipientem : et sic *mortalis* est forma substantialis, et notio ejus quod potentiam habet ad moriendum : et sic dictum mortale nihil prohibet esse differentiam, quando per talem formam ad sui oppositum vel disparatum secundum eandem formam compa-

Solutio.

Alia dubitatio, et est Avicennæ.

Solutio.

Quomodo mortale est differentia hominis.

¹ ARISTOTELES, In libro de *Anima*, in 2, tex.

ratur. Dicitur etiam mortale simpliciter, in quo est privatio potentiae ad vitam perpetuam, et sic ab eo non sumitur differentia. Cum autem dicitur irrationale et immortale differentiae quae per privationes importantur in nomine, positiones intelliguntur formarum oppositarum a quibus sumuntur differentiae. Et quia horum nomina non habemus, ideo necesse est, quod eas privatione suorum oppositorum significemus.

Ex his omnibus patet, quod eadem secundum quod sunt differentiae, acceptae alio et alio modo, et ad aliud comparatae, sunt et constitutivae et divisivae: et omnes sive divisivae sive constitutivae vocantur specificae, quae cum suis generibus conjunctae faciunt species et subalternas et specialissimas. Et his differentiis quia per se sunt et substantiales, maxime opus est ad divisiones generum quae in suas potestates particulares dividuntur. Et haec etiam peritiles sunt ad specierum diffinitiones, quae omnes tales a prima usque ad ultimam cum genere colligunt ad speciei plenam diffinitionem, quae diffinitio non esset, nisi a primo usque ad ultimum finem (in quo complementum est) omnia essentialia per debitum ordinem congregaret, secundum quod res a prima inchoatione sui esse procedit usque ad ultimum complementum. His autem differentiis quae sunt secundum accidens inseparabiles, quia de esse rei non sunt: et his quae sunt secundum accidens separabiles, quae longius sunt ab esse rei quam inseparabiles, non utimur ad generum divisiones et diffinitiones specierum: et ideo non sunt de hac nostra intentione, nisi illae quae per se sunt et substantiales.

Objectio.

Ad haec tamen quidam objiciunt dicentes, quod esse rei mortalis immaterialis est, quae propter contrariorum commixtionem in continua est passionum alteratione. Omnis autem passio magis facta, abjicit a substantia: propter quod dicit Aristoteles ¹ quod non est eadem sanitas

in mane et vespere. Videtur ergo quod etiam esse rei intenditur et remittitur, et similiter rei essentialia principia, et sic non videntur differentiae esse quae dictae sunt: quia non secundum esse aequae participantur ab his, quorum sunt ut subsectorum. Adhuc ad idem inducunt, quod si esse rei staret secundum esse unum et idem penitus, tunc secundum esse non susciperent designationem praeteriti et futuri, sed praesentis tantum. Et hoc praesens esset instans et non movens se: et sic dicere non possemus, homo fuit, et homo erit, sed tantum homo est. Et ad hoc quidem dicendum est, quod esse rei dupliciter consideratur, si secundum comparisonem ad id in quo est et cujus esse est, et secundum comparisonem ad id a quo est formaliter constituente ipsum. Et primo quidem modo esse mobilis mobile est, et esse temporalis est temporale: et hoc esse non est omnino idem mane et vespere ex parte ejus in quo est. Sic autem est et mobile et temporale, aliquid abiciens, et aliquid suscipiens continue secundum quod determinatur ad praeteritum et ad futurum. Secundo autem modo consideratum est essentiae simpliciter actus: quae, inquam, essentia secundum se incorruptibilis est et ingenerabilis: neque generatur, neque corrumpitur, nisi secundum accidens, et sic esse immobile est et intemporale. Differentiae autem cum ab actu differendi quem faciunt, dicuntur, sumuntur ab esse quod sic ambo haec habet, scilicet quod est actus essentiae in eo quod est, et ideo utroque modo designantur.

Hoc igitur est, quod antiqui sub compendio de differentia dixerunt, quod cum tres species sive tres modi differentiae considerentur, et cum haec quidem sint separabiles, illae vero inseparabiles: et rursus cum inseparabilium quidem haec sint per se sive substantiales, illae vero per accidens a formis accidentalibus sumptae: et rursus earum quae per se sunt diffe-

Solutio.
Esse rei dupliciter consideratur.

Compendium dictum in hoc cap.

¹ ARISTOTELES, In 3 Physic. tex. com. 37.

rentiarum, aliæ sunt secundum quas dividimus genera in species, aliæ vero secundum quas ea quæ divisa sunt genera specificantur: sicut cum per se differentia omnes hujusmodi sint in prædicamento substantiæ, animatum, inanimatum; sensibile, insensibile; rationale, irrationale; mortale, et immortale quæ divisivæ sunt generum: ea quidem quæ est animati et sensibilis differentia cum substantia congregata constitutiva est animalis, secundum quod animal est species subalterna: est enim animal per diffinitionem substantia animata sensibilis. Ea vero quæ est mortalis et immortalis differentia, et rationalis et irrationalis, divisivæ sunt animalis differentia secundum quod animal est genus subalternum: per eas enim dividimus genera quæ sunt animal, et rationale animal, quod est circumlocutio generis subalterni quod sub animali continetur. Dividimus, inquam, genera illa in species, aut subalternas, aut specialissimas. Sed hæ quidem eadem differentia quæ generum dicuntur esse divisivæ, et completivæ et constitutivæ dicuntur esse specierum: dividimus enim animal ut genus rationali et irrationali differentia, et rursus rationale animal dividimus mortali et immortalis differentia: sed eadem quæ est rationalis differentia, et mortalis animalis quidem divisiva, conjuncta ad genus, constitutiva efficitur hominis differentia. Rationalis vero et immortalis cum genere conjuncta, constitutiva est dei, prout Socrates de diis loquitur, et Apuleius dicit in libro de Deo Socratis. Illæ vero differentia quæ sunt irrationalis et mortalis, conjunctæ cum genere, animalium irrationalium specierum sunt constitutivæ. Sic etiam sunt supremæ substantiæ differentia, quæ sunt vocatæ animati sive sensibilis, congregatæ ad substantiam quæ est supremum genus, animal perficiunt quod est species subalterna substantiæ. Quoniam ergo eadem differentia aliquo modo acceptæ sunt constitutivæ, alio autem modo sunt divisivæ, omnes tamen dicun-

tur specificæ et vocantur: quia potius a constitutione accipiunt nomen quam a divisione, quia divisio fit propter constitutionem. Et his differentiis maxime opus est ad divisiones generum, et specierum diffinitiones: sed non his quæ secundum accidens sumptæ sunt, quamvis sint inseparabiles. Magis autem ad divisiones et diffinitiones non utimur differentiis quæ sunt separabiles, ab accidentibus separabilibus sumptis.

CAPUT IV.

Qualiter per differentiam abundet species a genere, et qualiter potestate genus habet differentias.

Omnibus (quæ de multiplicitate differentia dicenda videbantur) jam habitis, nunc intendendum est de differentia secundum quod unum est de quinque universalibus, et secundum quod de ea intenderunt Philosophi qui Peripatetici dicuntur. Hi enim differentiam determinantes sive describentes dicunt, quod differentia est qua abundat species a genere. Quod exemplariter simul et inductive probant: quia homo cum sit species tantum, et non genus, plus habet ab animali (quod est genus hominis) rationale et mortale quæ sunt differentia. Animal enim secundum quod est genus, neque ipsum secundum se acceptum, actu aliquid horum est. Neque enim animal est rationale secundum seipsum: quia si secundum se esset rationale vel mortale, sequeretur quod omne animal esset mortale, quod falsum est secundum ea quæ ante determinata sunt.

Cum autem dicimus quod species differentia vel differentiis abundat a genere, intelligimus, quod id quod abundat aliquo, habet illud intra se quo abundat et actu et intellectu: ita scilicet quod posita specie intra ipsius essentiam, actu speciem constituens, ponitur differentia: et quod intellecta specie intelligitur differentia, et est principium intelligendi speciem: quorum neutrum facit genus. Si enim genus

Prima diffinitio differentia quæ est tertium prædicabile.

Si differentia
esset
actu in ge-
nere, tunc
in diffinitio-
ne committi-
teretur nu-
gatio.

actu haberet differentiam, omnia quæ exiguntur ad speciei positionem haberet. Et si differentia prout est principium intelligendi speciem, esset in intellectu generis, non oporteret, quod in diffinitione speciei posito genere poneretur differentia : quia in nomine generis intelligeretur, et esset nugatio, quando in diffinitione cum genere poneretur. Igitur differentia nec actu nec intellectu est in genere : in specie autem et actu et intellectu. Differentia igitur est, qua abundat species a genere, sive superat genus et actu et intellectu. Abundat autem actu, ut species sit in actu sive in effectu : intellectu vero abundat, quia est de intellectu speciei differentia, nec intelligi potest in actu nisi per differentiam sine qua non intelligitur nisi in potentia.

Quomodo
diffinitio dif-
ferentiæ pro-
priissime
dictæ non
convenit dif-
ferentiæ
communis,
nec propriæ.

Tali autem assignatione non potest diffiniri neque differentia communis, neque differentia propria. Hæ enim, ut per antedicta manifestum est, non constituunt simpliciter, sed secundum quid, sive secundum esse formæ accidentalis : et ideo non sunt in actu constitutionis in esse specifico, quando sunt in specie : sed sunt in ipsa sicut in subjecto, quod non constituitur ab accidente, sed potius in esse constituit accidens quod est in eo : et hoc est quod dicit Avicenna, quod subjectum est ens in se completum, quod est occasio alteri, hoc est, accidenti existenti in eo. Hæ etiam differentia, communis scilicet et propria, non sunt de intellectu speciei, sed principium intelligendi eam : quia accidens, ut docet Aristoteles ¹, non diffinit subjectum, sed potius subjectum cadit in diffinitione ipsius loco differentia, et non e converso : sicut patet cum diffinitur simum, et dicitur quod est nasi curvitas. Curvitas enim quod est formale ad simum, est ut genus ambiens et curvitatem in naso et in tibia. Nasus autem in diffinitione illa positus, contrahit curvitatem ad similitudinem. Cum igitur differentia in diffinitione sit contrahens genus et deter-

Subjectum
ponitur in
diffinitione
accidentis
ut differen-
tia.

minans ad speciem, patet quod subjectum est ut differentia : et curvitas quæ formale est, in diffinitione est ut genus : et hoc est ideo, quia accidens causatur a subjecto, et non essentialiter ab eo quod formaliter est in ipso, eo quod essentialitatem propriam a seipso non habet, nec etiam est ens proprie loquendo, sed in hoc habet entitatem, quia est entis vel mensura vel dispositio vel aliqua alia passio ipsius. Planum igitur est, quod assignatio nec convenit communi, neque propriæ differentia, sed tantum ei quæ est magis propria et per se, et per essentiam differentia.

Si autem quæritur, cum proprium sit qualitas speciei, accidens autem qualitas individui, sicut differentia est qualitas generis, quare differentia quæ est unum quinque universalium potius sumitur a qualitate generis quam a qualitate speciei vel individui, maxime cum unum posset comparari ad alterum per qualitatem speciei et individui, sicut per qualitatem generis. Dicendum quod differentia in vero actu et effectu differentia sumi non posset, nisi ab eo quod vere facit differre, vere autem non facit differre, nisi illud quod facit aliud secundum substantiam formæ, quia ea quæ differunt per materiam non differunt per verum esse : cum, sicut dicit Boetius, species sit totum esse individuorum. Cum igitur communis et propria differentia non faciant aliud, non potest ab eis sumi verum prædicabile quod est differentia, quod est unum quinque universalium. Sed remanent simpliciter propria vel accidentia, et secundum quid facientia differre ea quæ secundum ipsa comparantur ad invicem. Differentia autem per se et substantialis secundum respectum quem habet ad subjectum, est forma determinans materiam : et secundum hoc non est prædicabile, sed potius secundum respectum quem habet ad genus, quod dividit et determinat et habet deducere ad speciem. Et sic divisio

Dubitatio.

Solutio.
Quare diffi-
rentia potius
sumitur a
qualitate ge-
neris quam
a qualitate
speciei vel
individui.

¹ ARISTOTELES, In 7 primæ philosophiæ, tex.

com. 17, 18 et 19.

secundum intellectum prior est in ea quam constitutio : quia dividendo determinat ad speciem, et constituit eam. Et ideo per actum dividendi (qui prior est in ea) nomen accipit differentiae quæ est unum de quinque prædicabilibus, ut dictum est. Sic ergo patet quod assignatio conveniens est, qua dicitur quod differentia est, qua abundat species a genere.

Sed his sic determinatis, quæstio est, unde species habent differentias quibus sic abundant a genere : aut enim habebunt a seipsis, aut a nihilo, aut a genere. Et siquidem habent eas a seipsis, tunc idem est constituens seipsum seipso : et sic idem erit faciens : et factum, et formatum : eo quod differentia est faciens et formans et constituens speciem. Si enim species a seipsa habet differentiam, tunc oportet quod differentia secundum seipsam sit species, et species secundum seipsam sit differentia : quia aliter species a seipsa et secundum seipsam non haberet differentiam : secundum seipsam enim habere, et essentialiter habere idem est.

Si autem a nihilo haberet differentiam, tunc sequeretur aliquid fieri perfectum in esse ex nihilo : quod omnes negaverunt Philosophi. Sequeretur etiam, quod differentia esset ens primum creatum, quod solum fit ex nihilo. Fit enim non supposito quodam alio per intellectum. Hoc autem falsum est, quia differentia supposita quoddam aliud supponitur secundum intellectum, sicut patet in hoc quod est rationale : supposito enim rationali supponitur vivum, et substantia, et ens. Patet igitur quod non habet ex nihilo.

Si autem haberet eas ex genere, tunc cum non sit differentia, nisi per oppositionem, eo quod oppositio causa est differendi, sequitur quod habet oppositas in genere : non enim est ratio, quod una unius speciei differentia sit in genere, et non alia sibi opposita. Adhuc autem op-

posita nata sunt circa idem fieri. Si autem sic est, tunc sequitur quod opposita sunt simul in eodem : quod est impossibile.

Solvunt autem hoc antiqui Philosophi Peripatetici dicentes, quod potestate omnes differentiae positæ sunt sub genere in eodem genere, et a potestate generis sunt in specie, sed actu non sunt simul in ipso genere. Nec est inconveniens, ut dicunt, in eodem potestate esse opposita. Et sic dicunt quod ex hoc non sequitur, quod ex nihilo aliquid fiat : fit enim ex aliquo quod est in potentia aliquid quod est in actu. Nec etiam sequitur quod opposita secundum actum simul sint in eodem.

Hæc autem determinatio Peripateticorum multas videtur habere difficultates. Videtur enim genus actu habere differentias oppositas simul. Istæ enim actu veræ sunt, animal est rationale, animal est irrationale : sicut istæ actu simul sunt veræ, homo est albus, homo est niger : nec essent simul veræ nisi actu animal esset rationale, et actu animal esset irrationale : videtur ergo, quod in hoc genere quod est animal, simul actu sint differentiae oppositæ, quæ sunt rationale et irrationale.

Sed adhuc quæritur, concesso quod potestate et non actu oppositæ differentiae sint in uno et eodem genere, qualis sit illa potestas : aut est materialis, aut activa, aut formalis, aut finalis ; oportet enim, quod secundum aliquam sit alicujus causæ potestatem. Si enim materialis est, tunc oporteret quod per motum vel per mutationem educeretur de illa : quia, sicut dicit Aristoteles ¹, potentia passiva sive materialis est principium transmutandi ex alio secundum quod est aliud : et tunc oporteret assignare quod esset movens in educendo hujusmodi potestatem ad actum : eo quod, sicut vult Aristoteles ² et Averroes ³, nihil est in potentia in aliquo, nisi quod uno motore educitur

Solutio Porphyrii.

Prima obiectio contra solutionem Porphyrii.

Secunda.

¹ ARISTOTELES, In libro 5 primæ philosophiæ, tex. com. 17.

² Id. In lib. 9 primæ philosophiæ, tex. com.

³ et 20.

³ AVERROES, In commento ibidem.

de illo ad actum. Quid autem sit movens ad hoc, quod potestas generis materialis in actum exeat, a Peripateticis non est assignatum. Postea quod est in potestate materiali, est sicut in imperfecto. Imperfectum autem causa perfecti esse non potest. Differentia autem causa est perfectionis speciei. Et sic differentia non potest esse in specie a potestate generis (ut videtur) etiam si dicatur potestate esse in genere. Adhuc autem Peripatetici dicunt quod differentiae in genere sunt potestate. Quæritur igitur, utrum idem sit habere differentias potestate, et habere differentias potentia? Si enim hoc dicatur esse idem, tunc videtur quod differentiae sint in genere sicut formae sunt in materia. Materia autem nullo modo causa est quod forma sit, vel quod actu sit: et sic videtur quod genus nullo modo sit causa quod differentia sit, vel quod actu sit. Adhuc autem quæritur, an differentia sit in genere per hoc, quod genus habet potestate differentias? Si enim in genere sit differentia, cum idem sit esse in genere et esse sub genere, tunc differentia erit generi supposita. Suppositum autem generi species est. Videbitur ergo differentia species esse, quod omnino falsum est. Adhuc autem si differentia esset in genere, esset ut genus participans secundum essentiam et intellectum, quod omnino est absurdum: quia tunc differentia esset composita ex genere et quodam alio contrahente, quod contrahens non posset esse nisi differentia, et sic differentiae esset differentia: et tunc idem sequeretur de illa differentiae differentia, et abiret hoc in infinitum.

Si autem non est in genere, tunc videtur falsum quod in ante habitis determinatum est, quia decem genera sunt sicut prima decem rerum principia: non enim primum principium in ordine rerum esse potest, ad quod non omnes res illius ordinis reduci possunt: differentiae enim substantiae, substantiae sunt, quia substantiam perficiunt: et tamen ad substantiam ut ad genus primum reduci non

possunt, ut videtur per inductam rationem.

Si forte aliquis dicat, quod sunt in genere potestate secundum potestatem causae formalis, tunc sequetur quod genus sit forma differentiae: quod penitus est falsum, cum Porphyrius dicat quod genus est sicut materia, et differentia ut forma, species autem sicut constituta ex materia et forma. Adhuc autem si genus esset sicut forma, esset genus ut qualitas essentialis. Prædicaretur ergo in quale, et non in quid, quod est contra ea quae de genere prædeterminata sunt.

Quod autem non sint in genere sicut in potestate causae finalis, ex eodem probatur: quia in naturis eorum idem est forma et finis secundum rem, quamvis differant secundum rationem suae causalitatis, quia finis est secundum quod quiescit in ea motus moventis, forma autem secundum quod dat esse ei, quod est secundum formam.

Quærat ergo, si sunt in genere secundum potestatem causae efficientis? Hoc enim videtur dicere quidam, quia quæstio hæc quam fecerunt Peripatetici, unde habeant species differentias, nihil videtur quærere, nisi de causa efficiente. Si enim detur quod sint in genere sicut in potestate materiali differentiae, adhuc restat quærere, unde sive quo movente et educante differentiam de genere ad actum species habeat differentias, et sic videtur differentia esse in genere secundum potestatem causae efficientis. Si autem hoc concedatur, videbitur accidere inconueniens: quia potestas efficientis per hoc est completa ad agendum, quod agit ad speciem et formam qua ipsum agens est actu. Genus ergo similiter agens ad actum differentiae, est in actu differentiae. Et sic genus ut genus habet actu differentias. Et sequitur inconueniens supra dictum, quod scilicet in eodem essent actu opposita, quod absurdum est. Videtur ergo, quod nullo modo potestatis differentiae potestate sunt in genere.

Si forte aliquis dicere velit, quod sunt

in genere sicut in semine sive in causa seminativa vel causa seminali : dicit enim Aristoteles ¹ quod semen per virtutem seminativam quæ in ipso est, in spiritum naturalis seminis (præter substantiam sicci et humidi quæ in ipso sunt sicut materia) est causa movens, sive unde, sive efficiens : et quod genus hæc duo in se habeat, scilicet subjectum, quod quidem formabile est per differentiam, et virtutem formativam differentiæ, qua ipsum genus formatur ad speciem. Quæraturn de ipsa formativa virtute, unde sit in genere : non enim genus habet eam a seipso, secundum quod ipsum primum subjectum est : secundum enim quod est subjectum, non est formativum, sed formabile, nec de facili videri potest aliquid aliud in genere, a quo concipiat huiusmodi virtutem. Adhuc autem concesso quod talis virtus formativa sit in genere, quæraturn ex quo format differentiam quam producit in specie : non enim format eam de formabili specie, quod est generis substantia, quia sic formabile et formans essent idem, quod esse non potest. Si autem format ex alio, quæraturn quid sit illud, et qualiter sit in genere : hoc enim et huiusmodi valde difficile est invenire, et ab antiquis videntur esse non tacta per determinationem sufficientem.

o solutio-
notabilia.

Ad omnia autem hæc determinanda prænotandum est, quod ut dicit Averroes ², genus non est materia, sed forma generalis, et confusa, et indistincta, et diffusa in materia non determinata per formam : quam diffusam formam et confusam vocant quidam formæ inchoationem : propter quam inchoationem formæ in materia diffusam ipsa materia a quibusdam antiquis locus formæ dicebatur, in quo latent formæ : et ideo latentiam formarum principium fecerunt, ut dictum est in *Physicis*, et erat hoc dictum Anaxagoræ : propter quod etiam Aristoteles et omnes Peripatetici dixerunt educi de ma-

teria omnes formas, et non esse eas a datore extrinseco. Cum autem jam ante probatum sit, quod forma non prædicatur secundum quod est forma materiæ, nec etiam secundum quod est forma totius, sed prædicatur prout ipsa est notio totius esse, vel in potentia existentis, vel existentis in actu, sequitur necessario quod genus est forma totius existentis in potentia, et quod nomen generis et res prædicatur secundum quod genus per abstractionem intellectus dicit notionem totius existentis in potentia. Differentia autem dicit notionem actus totum esse determinantis, secundum quod est actu indeterminato : quia aliter prædicari de specie non posset. Species autem dicit notionem totius sic determinati et distincti, et ideo quia quod distinctum dicit et determinatum, in quid et non in quale prædicatur. Similiter autem et genus, quia quid distinguibile dicit, in quid et non in quale prædicatur. Differentia autem, quia actu distinguens dicit, et non distinguibile secundum potentiam, nec distinctum secundum actum, ideo in quale et non in quid habet prædicari. Si autem esset notio differentiæ nomen, quod diceretur distinguere potentia, et non actu distinguens, prædicaretur in abstracto et non in concreto, et diceretur quod homo esset rationalitas, et non rationalis, quod absurdum est.

Dicemus ergo, quod differentiam habet species a genere, et differentia est in generis potestate sicut distinctio in indistincto confuso : sicut color secundum esse formale est in lumine indistincto et confuso diaphani sive perspicui, qui distinguitur non alio quodam distinguente, sed esse formale ipsius ejusdem luminis diffusionem determinata ad superiorem determinati corporis : propter quod dicitur, quod ipsum lumen et ex se et de se format colores secundum esse formale quod est in ipsis. Et hæc est Avicennæ determinatio, sicut colligi potest

Quomodo
genus habe-
at in se
differen-
tiam.

¹ ARISTOTELES, In 2 *Physic.* tex. com. 83.

² AVERROES, In commento primæ philosophiæ,

primo *Metaphys.* com. 47.

Differentia
inter poten-
tiam et po-
testatem.

in *prima philosophia* ipsius. Propter quod dicitur genus potestate habere differentias potius quam potentia: quia potentia ad esse et non esse indifferens est, potestas autem est potentia stans per actus inchoationem. Et hæc est causa, quare inter genus et differentiam cum in una et eadem diffinitione colliguntur, non est naturarum diversarum congregatio: quia si hoc esset, diffinitio esset multa et non unum. Non tamen hoc dicere intendimus, quod genus et differentiae non sint diversae naturae. Sed intendimus quod non sunt naturae diversorum generum, sicut sunt substantia et accidens, quantitas et qualitas: sunt enim naturae ejusdem generis ordinabiles ad unum idem sicut potentia et actus. Nec posset aliquis dicere quod actus hujus potentiae esset actus, et non alterius, nisi per aliquid actus esset inchoatus in potentia: neque hæc potentia inchoaret hunc actum, nisi aliquid simile actui esset inchoatum in potentia.

Ad primam
objectionem
solutio.

Sic ergo et tali potestate genus habet potestate differentias: et non est inconveniens sic habere simul oppositas, quia opposita sibi non repugnant, nisi distincta, non confusa: aut cum omnium oppositorum sit radix una ex qua oriuntur, non est inconveniens ea sic simul esse in eodem: propter quod generaliter verum est unum esse genus oppositorum, sicut in Phædone dicit Socrates unum esse caput omnium oppositorum¹. Et sic dicit Empedocles multorum capite germanorum in prima confusione fuisse sine cervice: cervix enim distinguit capita germana, ita quod unum est unius, et alterum alterius. Hoc igitur modo differentiae sunt in generis potestate.

Ad secundam
objectionem.

Quod autem quaeritur: secundum quam causam sit illa potestas, dicendum, in veritate est, sicut et Averroes dicit quod est causae formalis confusae in materiae confusione: quæ tamen similis est potes-

tati materiae, quæ materia non est materia per hoc quod est nudum subjectum formæ ab omni forma denudatum, sed potius in materia ad formam per inchoationem formæ in ipsa. Et ideo dicitur² quod materia desiderat formam, sicut femina masculum: non in quantum est femina, sed in quantum est imperfecta. Nec imperfectum est (supple quod est impossibile ad perfectionem) sed potens perfici imperfectum: nec perfici potest, in quo non est aptitudo ad perfectionem. Aptitudo autem illa necessario aliquid est perfectionis, quia aliter non appeteret ad perfectionem. Per hoc autem quod est simplex subjectum non in potentia ad formam, sed in composito est alterum componentium. Genus ergo quod est notio existentis in potentia, secundum totum esse formale ipso suo nomine significat, sicut dictum est potestate in se habere differentias.

Et quod objicitur de potestate finis, patet jam esse solutum: quia sicut idem est forma et finis, sic etiam una est potestas formæ et esse finalis: et ideo forma finis est desiderii quod materia habet quando desiderat formam, non ut imperfectionis tantum, sed prout distinguens et determinans est causa perfecti.

Quod autem de potestare causae efficientis objicitur, et de causa seminali, valde est conveniens: quia per inchoationem confusam differentiae quasi seminaliter sunt in genere. Et ideo, ut dictum est, ad idem secundum naturam pertinent cum genere, et non ad diversum. Virtus autem quæ ex generante effectivo est in semine, (et formativa vocatur in physicis), aliquid simile etiam habet in genere: et hoc est lumen intelligentiae agentis, quod agit omnes formas: virtute enim illius luminis (quod expansione spiritali non corporali confusum perducit ad distinctum per distinguens et determinans)

specie.

² AVERROES, In fine I Physic. tex. com. 84.

¹ Infra cap. de *univocis* dicitur quod illa propositio: Idem simul non habet opposita, intelligitur de eodem numero et non genere aut

actualiter differentiam educit de genere in ipso esse speciei : et hoc modo genus habet in se aliquid de virtute efficientis : propter quod etiam supra in tractatu de *Genere* genus ipsum patri est assimilatum. Sic igitur intelligitur genus habere differentias potestate.

Et quod quæritur, an differentia sit in genere, jam planesolutum est. Cum enim genera sint prima rerum principia, oportet quod differentia sint in genere, si non sunt in genere sicut genera, vel species, vel individua. Et generaliter dicendo non sunt in genere, sicut ipsum genus per essentiam et intellectum participantes, sed sunt in genere, sicut in principio confuso suæ inchoationis. Multipliciter enim aliqua sunt in genere : aliqua enim sunt in genere, sicut coordinata sub genere per modum participantis, et participati : et hoc modo sunt in genere genera, et species, et individua. Quædam sunt in genere sicut via ad rem generis : et sic motus et mutatio sunt in genere. Quædam vero sunt in genere sicut principia rei generis illius, sicut forma et materia dicuntur esse in substantia sicut in genere. Quædam tandem sunt in genere ut in principio suæ inchoationis, et hæc secundum potestatem sunt in genere, et non secundum actum participantia genus : et sic differentia cujuslibet generis sunt in genere. Quædam etiam in genere sunt sicut principia, unde fluunt naturæ generum secundum imaginationem, sicut punctum et unitas sunt in genere quantitatis. Pro eis quæ dicta sunt, patet quod differentia simplex actus est, constituens speciem cum genere, et qualiter potestate differentia est in genere, et qualiter species habet differentiam ut formantem, genus autem est in specie, ut imperfectum formabile, vel formatum : et sic facile est solvere omnia quæ sunt quæsitæ, vel dubitata.

CAPUT V.

Qualiter diffinitur differentia secundum quod est universale de specie prædicabile.

Habito qualiter differentia species abundat a genere, et qualiter differentia in genere est, et qualiter species differentiam acquirit a genere restat dicere qualiter, ut universale prædicabile de specie diffinitur. Sic autem considerata diffinitur hoc modo. Differentia est universale quod essentialiter de pluribus, et specie differentibus in eo quod quale est prædicatur. Cum enim dicitur, quod est universale, dicit Avicenna quod hoc in hac diffinitione ponitur ut genus. Cum enim quodlibet istorum quinque universale sit, universale hæc quinque continet ut genus : et hoc primum in diffinitione est ponendum cujuslibet istorum quinque : quod tamen antiquiores Peripatetici non fecerunt, quia cum ponerent quod de pluribus prædicatur, dixerunt intelligi quod genus sit universale, quia nihil prædicatur de pluribus nisi universale, quia universale est quod est in multis et de multis : et ideo cum ponerent, prædicatur de pluribus, intellexerunt quod esset universale, et quod universale non oporteret in diffinitione explicite poni.

Hoc autem quod dicitur essentialiter, ponitur, ut dicit Avicenna, ad accidentis exclusionem, quod secundum quod universale est, prædicatur de pluribus differentibus specie, et prædicatur in quale : sed non est essentielle prædicatum, quod sit per se in subjecto et actu et intellectu, sicut differentia. Aristoteles autem dicit quod de pluribus specie differentibus ponitur ad speciei exclusionem, quæ non prædicatur de pluribus nisi numero differentibus, eo quod non comparatur communitas ejus nisi ad individua. Primus autem respectus comparisonis differentia non est ad individua, sed ad species : et ideo non oportuit, quod diffiniretur ad individua, sed ad species. Ad genus enim

Differentia
ut universale
quid sit,
et declaratio
diffinitionis
ejus.

pliciter
untur
in ge-
ere.

(ut genus est) ut universale est, diffiniri non poterat : quia prout universale est, non continet genus, nec continetur a genere nisi potestate tantum, et ideo prædicari de genere non potest. Cum igitur prædicandi specialem modum habere debeat, oportuit quod ut prædicabile ad speciem haberet respectum : non autem potuit prædicabile esse de uno, quia sic esset individuum : oportuit ergo quod esset prædicabile de pluribus specie differentiibus. Adhuc autem non potuit diffiniri ut prædicatum convertibile cum specie in quale, quia sic esset proprium : nec ut prædicatum convertibile in quid, quia sic esset diffinitio vel synonymum. Relinquitur ergo, quod diffiniatur non ut convertibile, et sic diffinitur ut prædicatum de pluribus differentiibus specie.

Quia vero et genus prædicatur de pluribus differentiibus specie, ideo additur quod prædicatur in quale. Genus enim de pluribus specie differentiibus prædicatur in eo quod quid. Hæc igitur fuit necessitas propter quam antiqui sic differentiam diffinierunt. Et ut hæc melius intelligantur, sciendum quod quale in hoc differt a qualitate, quod qualitas est accidens secundum quod aliud dicitur quale : quale autem dicitur subjectum qualitate formatum.

Quid sit prædicatum in quale : et quare differentia prædicatur in quale, et non in quid.

Qualia composita sunt tria.

Unde prædicatum in quale dicitur id quod prædicatur ut est in subjecto, quia aliter de subjecto prædicari non posset. Nihil enim prædicari potest de subjecto, nisi quod est in subjecto, et nisi sit acceptum et signatum prout est in subjecto, de subjecto non prædicatur nec prædicari potest. Unde rationalitas, vel animalitas, vel humanitas, vel risibilitas, vel albedo non prædicantur, sed rationale, et animal, et homo, et risibile, et album sunt prædicata de suis subjectis. Unde logice loquendo tria qualia sunt composita. Species cum differentia est quale essentielle, et dicitur quale secundum differentiam et non secundum se, et quale ipsum differentia in subjecto existens. Secundum autem quale est pro-

prium, quod quale secundum qualitatem dicitur proprietatis, id est, proprii. Tertium est quale accidentis, quod quale dicitur secundum qualitatem accidentis. Talis igitur est huiusmodi diffinitionis explanatio.

Hoc autem adhuc melius manifestatur in exemplis : quia rationale et mortale quæ sunt differentie hominis, a qualitatibus quæ sunt rationalitas et mortalitas sumpta prædicantur de homine, non in eo quod quid est, cum nullo modo dicant quid formatum talibus formis, sed potius dicant formas id quod quid est formantes et distinguentes : forma enim subjective et formabilitate non est quid, sed quale vel qualitas formans, nullo modo formabilis, quia actus est et ideo formari non potest : sola enim potentia formabilis est per actum : propter quod etiam species aptitudine quasi potentiali formatur per proprium, ut in sequentibus habebitur : et subjectum prout est in se perfectum et occasio alterius existendi in eo, per ipsum quod occasio est alteri, potentialiter se habet ad ipsum, et formatur accidente secundum quod est huiusmodi. Hæc igitur vera causa est secundum Philosophos, quare differentie non in quid, sed in quale prædicari competit.

Cujus adhuc ulterior manifestatio est, quia interrogatis nobis ab aliquo quærente de natura et subjecto hominis et dicente, quid est homo? conveniens est nobis dicere ad hanc quæstionem respondendo, quod homo est animal : animal enim proximum substantiale subjectum est non formans, sed formabile forma hominis in homine. Et ideo homo in animali est sicut in potentia formabili ad hominem : et cum de hac potentia movetur ad formam, prius est animal quam homo, ut dicit Aristoteles¹. Si autem ulterius procedat quærens dicens, quale animal sit homo? convenienter respondemus ad hanc quæstionem, quod homo est animal rationale mortale significantes quod potentia distincta per hunc actum, qui est rationale mortale, et

¹ ARISTOTELES, In 11 de animalibus, cap 3.

formata est homo : designantes quod homo in rationali et mortali non est sicut in quid potentiæ et subjecti formabilis, sed est in eo sicut in actu formante et distinguente secundum esse actuale et formatum et distinctum.

Quod adhuc in simili poterit manifestari : quia enim ars imitatur naturam, ideo quæ in arte sunt, secundum aliquid similia sunt his quæ sunt in natura. Rebus igitur ex materia constantibus in his quæ habent materiam, vel constantibus ex talibus suæ compositionis principiis quæ sunt in eis ad similitudinem et proportionem materiæ, sicut in his quæ non habent materiam, sed componuntur a duabus naturis formalibus, quarum una proportionatur materiæ, et altera formæ, sicut genus et differentia componunt speciem : ostenditur nobis hoc, quod jam dictum est, sicut est videre in statua, sive imagine, vel idolo. In statua enim idoli æs de quo fit, est sicut materia formabilis, et est in ære idoli in potentia forma quæ dat æri esse idolum vel statuam : quæ statua dicitur, quia statuit imaginem quam intendimus : ipsa, inquam, forma hoc faciens et perficiens est figura inducta per artificem. Sic est in his quæ non habent materiam, sicut est homo communis acceptus in specie, non acceptus ut hic et ille qui sunt ex materia : communis autem homo qui est in pluribus et est specialis sive in communitate speciei acceptus, consistit in sua compositione secundum quamdam similitudinem et secundum quamdam proportionem, quamvis secundum veritatem non sit compositus ex materia et forma, sed totus sit in esse formali sumptus, quia aliter non esset communis, nec prædicabilis de aliqua re secundum veram prædicabilis rationem : secundum quamdam enim similitudinem et secundum quamdam ad materiam proportionem est in eo genus ut primum subjectum potentialiter formabile et distinguibile ad hominem, et est in eo diffe-

rentia ut formans et distinguens ad speciem hominis, totum essenziale sic perfectum et constitutum, quod est animal rationale mortale, est homo secundum speciem proportionaliter, quemadmodum in artificialibus totum constitutum ex ære et figura fuit statua secundum imaginem, cujus similitudinem statuit ante oculos eam intuentium.

Hæc igitur est antiquorum Peripateticorum de differentia data diffinitio, et, ut dictum est, declaranda et intelligenda. Et ideo quæstio nulla est, quam quidam quærent, utrum scilicet sic in materia (quæ genus dicitur) sit dispositio ad formam et necessitas, sicut est in materia naturali ad formam, et in materia artificiali. Hoc tamen quæri posset, si genus vere esset materia : nunc autem hoc non dicitur, sed tantum quia secundum quamdam similitudinem et secundum quamdam proportionem sit materiæ comparatum, in eo quod homo in potentia inchoationis est in animali, et sicut in subjecto quod secundum id quod est, formabile est actu hominis. Dispositio enim et necessitas non sunt nisi in materia, quæ mutationi subjecta per agentia procedit ad esse generati. Talis igitur quæstio nulla est.

Nec dicitur species componi ex genere et differentia tanquam ex duobus diversis, quorum utrumque sit pars compositi, quia sic diffinitio in qua ponuntur genus et differentia, non esset unum sed multa. Et si sic esset, neutrum per se esset prædicabile de specie, sed totum simul compositum tantum de specie prædicaretur. Genus enim totum esse dicit speciei, sed in potentia, ut dictum est : et nomen generis notio est totius esse speciei in potentia, quia aliter non posset de specie prædicari. Et differentia ut quale non ut qualitas sumpta, dicit totum esse speciei, sed in actu : et secundum quod est notio totius esse in actu, sic prædicatur de specie : et diffinitio dicit totum esse in potentia et actu, et ideo prædicatur convertibiliter.

Quæstio
quorum-
dam.

Solutio.

Quomodo
genus, differ-
entia et dif-
finitio dicunt
totum esse
speciei, di-
versimode
tamen.

Differentia autem, ut dicit Aristoteles¹, cum sit generalis, ad prædicationem generis non convertibilem habet reduci, si cut probatur in sequentibus.

Compendium dictorum in hoc cap. et præcedenti.

Hoc igitur est quod antiqui de differentia prout de specie prædicabilis est, dixerunt, quod quidem sub compendio dici potest, quod antiqui determinantes differentias sive describentes dicunt, quod differentia est qua abundat species a genere, habens differentiam in se et actu et intellectu, quam non habet genus nisi potestate : homo enim ab animali plus habet rationale et mortale : quæ conjunctim posita differentiam hominis constitutivam perficiunt. Animal enim genus ipsum secundum seipsum nihil horum est actu et intellectu, quod ex hoc patet : nam quæritur unde habeat species differentias : a genere non habet, ita quod actu sint in genere : neque enim genus oppositas habet differentias : non enim in eodem simul actu sunt opposita. Sed de hoc est quemadmodum probant Philosophi Peripatetici, quod genus potestate quidem sub se habet omnes differentias, actu vero nullam : ac si nihil contingit inconueniens, quia sic non sequitur, quod aliquid fit ex his quæ non sunt, si diceretur quod a nihilo haberet differentias : nec sequitur quod opposita sint in eodem vel circa idem, sed fit id quod fit ex his quæ in genere sunt potestate.

Diffiniunt etiam Peripatetici hoc modo propter ea quæ dicta sunt : differentia est universale quod de pluribus differentibus specie in eo quod quale est prædicatur. Rationale enim et mortale de homine prædicantur, non in eo quod quid, sed in eo quod quale est. Quid enim est homo interrogatis nobis ab aliquo, conueniens est dicere sive respondere animal. Quale autem animal sit homo inquisiti ab aliquo, quod rationale mortale animal sit, respondemus conuenienter : quia sic formam assignamus quæ dat speciem. Rebus enim

ex materia et forma constantibus in natura vel arte, vel constantibus rebus ad similitudinem proportionemque materiæ et formæ in logicis constitutionem habentibus, quemadmodum statua ex materia æris est, et forma figura : sic et homo communis et specialis qui in multis est, ex materia quidem similiter proportionally consistit, genere scilicet, et ex forma differentia : quæ tamen ut partes divisæ non compositæ sunt, sed dicuntur partes essentielles, quia duobus modis divisas esse significant speciei, scilicet in potentia, et in actu : totum autem hoc quod est animal rationale mortale homo, est species, quemadmodum illic in arte totum constitutum ex ære et figura, est statua.

CAPUT VI.

De dubitationibus contra diffinitionem differentiarum, et erroribus male solventium, et de vera omnium solutione.

Hæc sunt quæ de differentia prout est universale de specie prædicabile antiqui tradiderunt Peripatetici : et sunt circa ea multæ dubitationes et errores. Aristoteles² et ibidem Averroes in comment. expresse dicunt et probant, quod ultima differentia cujuslibet speciei constitutiva convertibilis est cum ea, ita quod non conuenit eam nisi de illa specie prædicari. Differentia ergo illa non nisi de illa specie prædicatur : non ergo prædicatur de pluribus differentibus specie, ut videtur.

Hoc autem idem dicit Boetius in libro *Divisionum* dicens, quod si non esset penuria nominum, in qualibet diffinitione non nisi duobus terminis uteremur, nomine scilicet generis, et nomine differentiarum ultimæ, quæ ad speciem genus restringit et coarctat. Si ergo illa tunc differentia convertibilis esset cum specie, hujusmodi convertibilitatis causa cum non possit esse genus, relinquatur ergo quod

Contra finitionem differentiarum et quod dicitur diffinitione ultimæ Prima auctoritas

Secunda auctoritas

¹ ARISTOTELES, I Topic. tex. com. 3.

² ARISTOTELES, In 7 primæ philosophiæ, Tex.

et com. 43, et Averroes, in comment. hujusce tex.

talis differentia causa esset convertibilitatis. Sequitur ergo necessario, quia illa sit convertibilis : non ergo prædicabilis est de pluribus specie differentibus.

rtia auc-
oritas.

Hoc autem dicit Averroes, dicens quod omnia intermedia inter genus et ultimam differentiam circumlocutio sunt proximi generis, qua circumlocutione opus non esset si nomina proximorum generum haberemus. Adhuc autem hoc ratione inevitabiliter probatur sic : aut enim ultima differentia convertibilis est, et soli illi speciei conveniens, aut communis illi speciei et aliis. Si est convertibilis, habetur propositum. Si autem illi et aliis communis, ergo illa species ab alia specie non differt, sed convenit. Quod autem principium convenientiæ est, non est principium differentiæ : ergo illa ultima differentia non fuit. Si autem dicatur quod illa differentia habet aliam differentiam per quam differt, tunc quæro iterum de illa differentia, utrum sit communis, vel propria : et sequitur idem quod prius, et ibit hoc usque in infinitum : vel oportet dicere, quod ultima propria est, et illi soli speciei conveniens quam constituit. Non ergo differentia omnis prædicatur de pluribus specie differentibus : et sic diffinitio inducta vitiosa esse videtur.

anda ra-
tio.

Adhuc autem si omnino quod differt, differentia differt, quærat quæ differentia differentia differt a differentia. Si enim illa differt alia differentia, tunc hoc ibit in infinitum, quia de illa differentia quæreretur sicut de prima.

tio pri-
salvans
finitio-
a diffe-
rentiæ.

Ad hoc etiam quidam respondere videntur, quod in divisione generum per differentias et specierum constitutiones sic se habet, quod quanto species sunt inferiores, tanto sunt certiores, id est, quod certissimæ species sunt quæ specialissimæ dicuntur, et quanto differentiæ per quas fit divisio sunt superiores, tanto sunt certiores. Et ideo notiores sunt primæ dividentes genus generalissimum, quam dividentes genus subalternum : ita quod tandem differentiæ specierum in paucis sunt notæ et nominatæ, quamvis illæ notissi-

mæ sunt et certæ. Et quia primæ generales differentiæ notæ et certæ de pluribus differentibus specie prædicantur, ideo de omnibus dictum est logica probabilitate, cui sufficit quod in pluribus verum sit, quod differentia de pluribus et differentibus specie prædicatur. Sed hæc responsio in philosophia valde irridenda est, quod hoc generaliter per diffinitionem determinetur, cujus contradictorium convincitur esse verum. Concluditur enim de necessitate, quod differentia quædam non prædicatur de pluribus specie differentibus. Scitur enim et notum est omni Philosopho, quod diffinitio debet convenire omni et soli. Ergo si differentia diffinitur per prædicari de pluribus differentibus specie, hoc debet omni differentiæ convenire et soli, quæ magis propria est differentia : et ideo ridiculosa est ista solutio.

Improbatio
solutionis.

Propter quod dicunt alii, quod est differentia simplex, et differentia composita. Et simplicem dicunt illam quæ in una sola consistit, sicut generalissimæ differentiæ quæ sunt corporeum et incorporeum, vel corporis differentiæ, quæ sunt animatum et in animatum, vel animati differentiæ quæ sunt sensibile et insensibile. Sed differentiæ ultimæ specierum constitutivæ dicunt, quod non sunt nisi duarum vel plurium congregatione sufficientes ad constitutionem. Rationale enim solum speciem non facit, nisi addatur mortale vel immortale : et hoc non fuit in superioribus differentiis, quarum una sola conjuncta generi facit et sufficit facere speciem subalternam. Dicunt ergo quod illæ differentiæ quæ simplices sunt, per se solas specierum cum genere constitutivæ, prædicantur de pluribus differentibus specie. Quæ autem nec per se sunt sufficientes, nec constituunt speciem nisi una alteri conjungatur, non sunt differentiæ solum, sed aliquid simile differentiæ. Et ideo illæ non de pluribus specie differentibus prædicantur, sicut rationale mortale simul sumpta non prædicantur nisi de homine.

Alia solutio.

Hæc autem solutio magis adhuc deridenda est quam prior : quia rationale mor-

Improbatio
secundæ so-
lutionis.

tale dicta de homine circumlocutio sunt unius simplicis differentiae, quæ est unicus et simplex actus, cujus est unum esse quod perficit : et quamvis illius aliquando nomen non habeatur, tamen in talibus licet nomina fingere. Dicamus igitur quod illa differentia vocetur A : tunc A differentia prædicabitur de una sola specie, et non de pluribus specie differentibus, et tunc sequitur diffinitionem vitiosam esse sicut prius.

Tertia solutio.

Propter hoc dicunt alii, quod cum dicitur, universale est quod prædicatur de pluribus sibi subjectis, hoc dictum est, non quod actu prædicetur de multis, sed quod aptitudinem habet quod sit in multis, quamvis actu non sit nisi in uno solo, ut sol est universale unum. Unde cum species subjectum sit de quo prædicari habet hoc universale differentia, dicunt quod aptitudine prædicatur de pluribus, quamvis aliqua differentia actu non sit nisi in una sola specie. Et hanc opinionem recitat Avicenna, et est omnino nulla. Quod statim patet, quia species certa non est certa, nisi quia unica differentia est constituta, quæ nullo modo habet aptitudinem quod sit in alia specie. Falsum ergo est, quod aptitudinem habeat ad hoc quod prædicetur de pluribus specie differentibus.

Improbatio ejus.

Quarta solutio.

Dicit autem iterum Avicenna, quod quidam dictam diffinitionem inductam sic intelligunt, quod sit sensus, quod differentia prædicetur de pluribus quæ quidem plura differunt specie : quia ex differentia constitutiva non habent, quod differant numero, sed specietantum. Et tunc sensus est, quod differentia prædicatur de hoc quod in pluralitate est, quorum quodlibet differt specie ab altero, et non quod differentia dicatur de pluribus speciebus semper. Dant exemplum sicut quando dicitur, quod omnis homo percutit gladio : non enim sensus est, quod quilibet homo singulariter gladio aliquo percutiat, sed quicumque percutit, non nisi gladio percutit : ita dicunt, quod omnis differentia prædicatur de pluribus differentibus specie, non

quod omne de quo prædicatur differentia sit plura secundum speciem, sed quod omne de quo prædicatur differentia, differt aliqua specie a suis oppositis vel disparatis. Hanc autem expositionem Avicenna dicit extortam, et non contineri in intellectu hujus orationis qua dicitur, quod differentia prædicatur de pluribus specie differentibus. Diffinitio enim cum detur causa innotescendi, ut dicit Aristoteles, plene debet notificare diffinitum. Adhuc autem cum de genere dictum est, quod prædicatur de pluribus differentibus specie, sic intellectum fuit quod prædicatur de pluribus speciebus. Cum ergo dicat Aristoteles quod differentia cum sit generalis cum genere collocanda est, videtur quod eundem modum prædicandi cum genere retineat. Et sic prædicari de pluribus differentibus specie, idem est quod prædicari de pluribus speciebus. Sic redit idem inconveniens quod supra dictum est vel inductum est.

Omnibus autem his erroribus abjectis, dicendum cum Avicenna quod differentia in se tria habet, scilicet quod est simplex divisiva, et per hoc est differentia ; et quod est simpliciter constitutiva, et hoc habet ab eo quod est divisiva ; habet et tertio quod est ad certam speciem determinativa, et hoc non habet ex hoc quod est divisiva, nec ex hoc quod est constitutiva, sed hoc habet ex hoc quod est certa rei specialis natura et forma propria et essentialis. Quod autem ex hoc quod est divisiva, habeat quod sit differentia, probatur ex eo quod divisio separatio est. Separatio autem causa est differentiae separatorum. Et quod ex hoc quod divisiva sit constitutiva, ex hoc probatur, quod divisio est ex hoc quod separat, separata contrahit et coarctat ab ambitu generis divisi : et hoc est constituere sub genere et generis communitate. Quod autem certificat et appropriat, ex nullo habere potest. Et ideo est quod generalissimum non habet differentias nisi divisivas, et specialissimum non habet nisi constitutivas. Et quod proprium efficitur, habet a propria

Improbatio ejus.

Solutio v. quæ est Avicennæ, Arabii, Averro.

natura, per quam ex consequenti differt ab aliis, et per hoc quod illa natura in aliis non invenitur; et illa natura in se continet quasi virtutem termini diffinitivi, quia sic est in talibus, quod semper prior differentia est in consequenti, sicut corporeum in animato, et animatum in sensibili, et sensibile in rationali, sicut trigonum in tetragono. Et ideo quod proprium est unius naturæ, non vero nomine est differentia, nec est simplicis virtutis: quia quamvis sit simplex actus, tamen non est unius simplicis virtutis, sed virtus omnium aliorum est ex quibus fluit secundum ordinem, sicut ex causis primariis. Quod ergo dicitur, quod differentia prædicatur de pluribus differentibus speciebus, intelligendum est de his quæ sunt veræ differentiae, simplicis virtutis, quæ simpliciter dividunt, et dividendo sub genere constituunt, et de his est verum. Quæ autem certificant et determinant, non veræ differentiae sunt, sed veræ quibus aliquid alteri comparatum potest differre. Nec sunt virtutis simplicis differentiae, sed sunt virtutis simplicis ut terminus diffinitivus. Et est sententia tam Avicennæ quam Alfarabii, et Averrois. Et hoc est quod dicit Aristoteles¹: differentia cum sit generalis, cum genere ordinanda est. Generalis enim non est, quæ ad certam naturam determinat.

Quod autem quæritur, quomodo differt differentia a differentia: dicendum quod seipsa, et non ibitur in infinitum, principia enim omnia differunt seipsis. Et per hoc patet solutio omnium inductorum. Nec potest dici, quod generalis, ut quidam dicunt, quia sit pars essentialis vel speciei sicut genus. Ex hoc enim cum genere in modo prædicandi in problematibus ordinanda non esset, sed potius in modo differendi cum genere esset ordinanda.

Ex hoc autem patet illud quod dicit Aristoteles², quod scilicet partes in diffinitione sunt in plus, totum autem in æque. Ibi enim docet venari diffinitionem per

divisionem. Veræ autem differentiae sunt, quæ sunt divisivæ, ut dictum est. Differentia enim divisiva eo quod generis est divisiva, pars est esse rei in potentia, et non in actu: esse enim in potentia pars est esse, et non totum, et ideo quælibet talis est in plus. Totum autem duplex est, scilicet explicite totum esse, et in potentia et in actu colligens, et sic diffinitio dicit totum esse. Dicitur etiam totum quod in se virtute habet esse totum, quia præcedentia omnia sunt virtute in ipso, sicut in causis formalibus ultimum continet omnia quæ præcedunt ex quibus fluit, sicut vita habet esse et sentire in se habet esse et vivere, et esse rationale habet in se et esse et vivere et sentire, ut nuper ante dictum est. Et ideo etiam hoc totum est quod est in æque cum eo quod constituit: quamvis enim sit actus purus et simplex, secundum essentiam tamen omnia præcedentia virtute et causalitate sunt in potentia, et in eo influunt super causatum sicut causæ primariæ influunt in causas secundarias, sicut in prima propositione libri *Causarum*.

Ex omnibus quæ dicta sunt patet quod differentia duos habet respectus immedios: unum scilicet ad genus quod dividit, et secundum hoc cum divisione prædicatur de genere sic, quod animal est aut rationale, aut irrationale: dividit enim est prædicari sub divisione de eo quod dividit. Alterum autem ad speciem quam constituit, et de illa prædicatur absolute. Sic homo est rationale. Et hi sunt respectus mediati ejus ad particulare, ad quod non respicit nisi per speciem quam ipsum particulare participat: sicut cum dicimus, hic homo est rationalis. Et ideo non habet particulare proprium quod sibi respondeat immediate, sicut habet genus et species. Et hoc est ideo, quia a forma sumitur quæ secundum se est speciei et communis, et per speciem est particularis speciem participantis.

Quomodo differentia prædicatur de genere, et quomodo de specie tantum.

Differentia differt seipsa.

Quomodo quælibet pars diffinitionis in plus se habet quam diffinitum, et totum in æque.

¹ ARISTOTELES, 1 Topic. com. 3

² ID. In Posterioribus, in 2, tex. com. 17.

CAPUT VII.

De descriptione differentiae prout respicit genus.

Differentia
habet mul-
tas descrip-
tiones, nul-
lam tamen
habet veram
diffinitio-
nem et pro-
priam.

Propter multas comparationes differentiae quibus habet comparari, tum ad genus, tum ad speciem, multas habet a Philosophis descriptiones: quamvis diffinitionem propriam non habet, eo quod omnis diffinitio est ex genere et differentia: et ideo si differentia diffinitionem haberet, oporteret quod illa constaret ex genere et differentia, et sic differentiae diffinitio esset ex differentia, et hoc abiret in infinitum. Adhuc autem cum nihil diffiniri possit proprie nisi species, si differentia diffinitionem in vera ratione diffinitionis haberet, oporteret quod differentia esset species, quod esse non potest. Potest tamen habere descriptiones ex fine, vel ex posteriori, vel ex effectu, vel ex comparatione ad ea ad quæ comparatur.

Diffinitio
differentiae
consideratur
per respectum
ad genus.

Quamvis ergo descripta sit ex comparatione ad speciem quam constituit, cum dicebatur, quod differentia est id quod prædicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quale est, tamen adhuc Peripatetici describunt huiusmodi differentiam per respectum quem habet ad genus hoc modo, differentia est quæ apta nata est dividere ea quæ sunt sub eodem genere. Illa enim est (ut dictum est) quæ prædicatur de pluribus differentibus specie. Proprius enim effectus differentiae nomen accipit.

Hanc autem differentiae descriptionem Peripatetici introductionis modo per exempla manifestant: quia rationale et irrationale, quæ oppositæ differentiae sunt, hominem et equum a se invicem dividunt, qui sub eodem sunt genere quod est animal: quamvis una sola forma sive differentia quæ a forma sumitur, præsentia et absentia facit mutationem ab esse ad non esse, vel a non esse ad esse, sicut et animal est, aut rationale, aut irrationale: et sic quando fit per contradictionem divisio,

fit una differentia per affirmationem, et alia per negationem accepta: tamen quia disparata sunt quæ sunt sub eodem genere, et unumquodque dividendum in sua differentia et forma accipitur, oportet quod fiat divisio per differentias oppositas sic: animalium aliud rationale, aliud irrationale. His enim differentiis a se invicem differunt quæ sunt sub eodem genere. Quamvis enim, sicut dicunt Avicenna et Alfarabius, irrationale et alia similia privative, vel negative accepta, non dicant vero nomine differentias (eo quod differentia non nisi positive potest significari), tamen quia propria nomina differentiarum non habemus, unam notam differentiam ponimus, et aliam per privationem ejusdem significamus, quæ est speciei subalternæ quæ ponitur sub genere.

Sed valde notandum est, quod etiam ante diximus, quia quando dividitur genus, non dividitur nisi secundum potestatem, et non secundum essentiam. Essentia enim generis cum simplex sit, tota simul potest esse in omnibus dividendis ipsum: unde tota est in homine, et tota est extra hominem in equo: et hæc est in equo, quia nec hoc aliquid est, nec hic, nec nunc, sed ipsa est quodlibet, et ubique, et semper, sicut jamdudum de universali diximus: non enim est hoc aliquid per materiam, nec hic per loci circumscriptionem, nec nunc est per temporis vel temporalis differentiae determinationem. Et ideo tota est in quolibet, et tota est extra quodlibet secundum se acceptum, quod proprium est naturæ simplicis. Et quamvis tota sit comprehensa a rationali, quando rationale conjungitur ad conjunctionem speciei, et simul cum hoc tota comprehensa ab irrationali, quando irrationale conjungitur eidem ad alterius speciei constitutionem cum partem et partem in essentia non habeat, tamen secundum quod comprehensa ab irrationali, a rationali non comprehensa est. Et ideo non sequitur, quod animalitas cum rationali comprehensa eadem est animalitas secundum esse in rationali, et ir-

Quomodo
essentia ge-
neris non
dividitur per
differentias
sed tantum
potestas
ejus.

Non est e-
dem animi-
litas in ho-
mine et as-
ino.

rationali. Sic enim rationale transmutaretur in irrationale, quod negat Aristoteles¹ fieri posse. Hoc autem ideo est, quia animalitas una inchoatio est et rationalis et irrationalis, et unum et idem inchoationis principium in essentia: quod tamen ut comprehensum est ab uno, tractum est ad esse principiati. Et ideo secundum hoc non potest esse comprehensum ab alio: quod secundum partem suæ potestatis est in alio.

Obiectio. Et si quis objiciat, quod potestas sive virtus radicitur in essentia, et ideo videtur sequi, quod in quo genus est secundum totam suam essentiam, in eodem etiam sit per totam suam virtutem et potestatem: dicimus, quod hoc non sequitur. Essentia enim generis simplex est natura. Potestas autem non radicitur in ea prout unica est et indivisibilis essentia, sed potius in ambitu suæ communitatis, et ideo nihil prohibet quod diviso ambitu communitatis essentia simplex maneat indivisa.

Solutio. Attendendum etiam est, quod quamvis differentia in genere sint potestate, tamen secundum quod dividunt genus, oportet quod actu sint acceptæ per intellectum dividentem: cum non intellectus dividat, nisi actu acciperet id quo dividit: quo autem dividit, est differentia, et sic oportet differentiam actu esse, et genus secundum ambitum suæ communitatis esse in potentia divisibile. Secundum autem quod genus est principium inchoationis differentiarum, sunt in genere differentia potestate. Sed ex illa potestate ad actuale esse per intellectum adducuntur quando per ipsas dividitur generis potestas.

quo ap-
at a quo
rahantur
ferentia
potestate
eris ad
ctum.

Sic ergo intelligitur quod Peripatetici dicunt, quod differentia est quod aptum natum est dividere ea quæ sunt sub eodem genere. Diximus enim in antehabitis, quod differentia per hoc quod dividit, contrahit genus, et id quod per divisionem acceptum est, ponit sub genere, et sic constituit speciem secundum quod species est id quod sub assignato ponitur genere.

Et ideo et ea quæ sunt sub genere per divisionem differentiarum dividuntur, et ipsum genus dividitur alio et alio modo. Genus enim dividitur, quia potestas partitur. Ea autem quæ sub genere sunt, dividuntur, quia per differentiarum divisionem (quam faciunt ab invicem) separantur: sed genus dividitur quantitate communitatis suæ. Ea autem quæ sub genere sunt, dividuntur separatione suæ oppositionis ab invicem.

Hoc ergo est quod dicunt Philosophi qui hoc modo describunt differentiam, quod differentia est quod aptum natum est per suam oppositionem dividere sive sejungere ea quæ sub eodem sunt genere: et hoc manifestum faciunt tali exemplo, quod rationale et irrationale hominem et equum qui sub eodem sunt genere quod est animal dividunt sive sejungunt: utentes privatione rationis (quæ per irrationale signatur) loco communis differentia, quam nos brutalitatem consuevimus nominare. Et hoc patet, quia si non esset aliquod animal nisi homo et equus, et hinnibile esset differentia equi constitutiva, divideremus sic, animalium aliud rationale, aliud hinnibile, et privatione differentiam non faceremus.

CAPUT VIII.

Descriptio differentia prout ponit differentiam.

Adhuc autem eandem differentiam antiqui Peripatetici describunt et assignant per respectum, per quem unum differentium refertur ad alterum secundum differentiam qua differunt ab invicem, diffinientes eam sic: Differentia est qua differunt a se singula. Ea enim quæ differunt, differentiis suis a se invicem differunt. Suas autem et proprias habent singula differentias, quibus differunt ab omnibus aliis, in quibus sunt differentia. Probant autem hanc assignationem hoc modo:

Diffinitio
differentia
prout ponit
differentiam
et per prop-
rium effectum
ejus.

¹ ARISTOTELES, In libro Ethic.

quia ea quæ oppositis differentiis differunt, et quæ ab uno et eodem oriuntur genere, non differunt secundum genus, sed potius in genere conveniunt, cum æqualiter actu et intellectu genus participant: quia genere non differunt, nisi quæ sunt in diversis generibus vel generalissimis vel proximis: et secundum hoc quod genere differunt, sic genus est quod facit differentiam inter ea: et hæc sunt, quorum una natura non est in communi proximo quod est primum subjectum formabile et determinabile ad esse per proprias differentias communes, secundum ea quæ per unam et eandem divisionem diversarum differentiarum ab uno et eodem genere exeunt: illa vero differunt secundum genus. Et hoc per exempla manifestatur. Sumus enim animalia et nos homines, et etiam irrationalia sunt animalia. Et sic genere non differimus ab eis: sed appositum nobis hominibus rationale pro differentia disjungit nos ab illis, et ita essentialiam habemus ad ea differentiam, quamvis in genere conveniamus cum illis. Ab alia autem parte secundum quod convenimus cum diis in hoc genere quod est rationale animal, eo quod nos et dii sumus animalia rationalia, appositum nobis mortale essentialiter separat nos ab ipsis: quia ipsi secundum Stoicos sunt immortalia animalia, nos autem mortalia. Cum autem sic dicunt antiqui, quod differentia est qua differunt, diffiniunt vel describunt differentiam et proprium effectum ipsius: et est aliqua nominis manifestatio, quamvis non sit vera diffinitio. Nec etiam antiqui has assignationes pro veris induxerunt diffinitionibus.

Objectio.

Si vero obijciatur, quod secundum antecedentia quæ dicta sunt de figura arboris describentis a generalissimo usque ad specialissima, duo sunt, animal rationale et animal mortale, quorum unum est sub alio. Talia autem unam æque immediatam speciem non dicuntur habere, sed potius unum debet esse species alterius, et id quod inferius est, habere sub se spe-

ciem specialissimam. Contrarium autem similiter videtur, quando dicitur quod homo est animal rationale mortale. Et dicendum ad hoc, quod in rei natura secundum opinionem antiquorum Stoicorum sic est ut procedit objectio. Et cum dicitur quod homo est animal rationale, ponitur hoc totum complexum pro circumlocutione proximi generis, et mortale additum est differentia ulterius determinans ad speciem specialissimam: et hoc non est inconveniens, quinimo necessarium quod differentia superioris generis cum differentia inferioris et proximi generis in eadem specie jungatur in diffinitione speciei. Sed differentiarum generum non subalternatim positorum sunt oppositæ, et illæ non conveniunt in eadem speciei diffinitione. Attendendum est cum dicitur, qua differunt singula quod singula quidem ab aliis differunt suis propriis quæ illis et non aliis conveniunt. Sed tamen in ante habitis dictum est, quod propria (cum sint accidentia et non dividant substantiam) non propriam faciunt alietatem, sed per alteritatem ostendunt alietatem quasi jam ante propria factam per propriam differentiam substantialem, quæ propria est speciei, quia sic convenit uni quod non alii. Et ideo differentia essentialis est, qua primo et per se differunt singula, aut per formam, aut per materiam, aut per proprium esse formæ in hac materia vel illa.

Si autem quæritur, cum dicitur quod differentia est qua differunt a se singula, utrum differant per unam aut per plures differentias: Dicendum quod per unam differunt ab omnibus differentiam illam secum non communicantibus, sicut per rationale differt homo ab omnibus rationem secum non communicantibus, sed ab his quæ secum communicant in una, differunt in alia.

Si autem quis obijciat dicens, quod singularia numero sunt infinita ad minus quoad nos, et sic videntur differre ab in-

Soluti

Remov
dubiu

Dubita

Soluti

Dubita

Solutio. finitis : Dicendum quod nihil est incon-
veniens.

Obiectio. Si ulterius arguet, quod qui novit diffi-
nite unum contrariorum, diffinite novit
et alterum. Novit autem homo suam qua
a singulis differt differentiarum : igitur vi-
detur quod diffinite novit infinitas singu-
larium differentias, quibus ab ipso diffe-
runt, et sic momento novit quasi omnia.

Solutio. Dicendum, quod sequitur quod noscat
omnia illa in quantum cum ipso non con-
veniunt, et hoc est nosse in universali, et
in potentia, et non proprie secundum na-
turam uniuscujusque : et hoc non est in-
conveniens, quod momento aliquo modo
universali et potentiâli noscat multa vel
infinita.

Obiectio. De exemplo autem quod antiqui indu-
xerunt de mortali, quod habent pro diffe-
rentia, cum differentia sit pars esse rei, et
mortale causam abesse dicere videatur :
Solutio. Dicendum quod si mortale dicat viventis
passionem, pro certo tunc dicit causam
abesse, et non est differentia constitutiva
alicujus viventis. Si autem dicit compo-
siti viventis formam quæ est notio tali vi-
ta viventis, pro certo est differentia con-
stitutiva et hoc modo est essentia incor-
ruptibilis, sicut et aliæ differentiæ.

Solutio.
Quomodo
mortale est
differentia
hominis.

Quod autem dicunt rationale esse for-
mam in qua communicant homines et
dii, pro certo secundum opinionem quo-
rundam Stoicorum dictum est, qui dice-
bant univoce et nos et deos esse rationa-
lia animalia : et animal non dicebant per
denominationem ab anima, sed per hoc
quod est forma animati corporis et moti
voluntatis motu, cui postea ex inferiori
genere (quod est compositum ex corpore
commixto ex contrariis et anima) adve-
nit sensus. Et ideo non sequitur, si Deus
est animal, quod Deus sit substantia ani-
mata sensibilis, eo modo quo deos anima-
lia Stoici esse dicebant, sicut superius
jam expositum est, et in libro *de natura
deorum* invenitur.

Assignant etiam Peripatetici hoc modo,
videlicet dicentes quod differentia est qua

differunt a se singula : namque secundum
genus non differunt quæ ab eodem gene-
re per eandem accipiuntur divisionem.
Cujus exemplum est, quod sumus et nos
homines animalia, et irrationalia per
eamdem rationem sunt animalia sicut et
nos : sed additum generi quod est animal,
rationale pro differentia hominis consti-
tutiva et Dei, disjungit nos et deos ab
illis quæ sunt irrationalia. Adhuc nos et
dii rationales sumus in genere quod est
animal rationale non differentes, sed
mortale pro differentia constitutiva appo-
situm ad animal rationale quod est genus,
separat nos homines a diis immortalibus.

CAPUT IX.

*De diffinitione quæ soli differentiæ ma-
gis propriæ convenit.*

Subtiliorem autem adhuc omnibus præ-
inductis assignati onibus Peripatetici dif-
ferentiæ diffinitionem quantum ad intrin-
seca et essentialia sibi sunt perscrutantes,
et speculantes eam per ea quæ non con-
veniunt nisi differentiæ, quæ differentia
dicitur magis propria : et nullo modo nec
per se, nec ex consequenti conveniunt
differentiæ quæ dicitur propria, nec etiam
ei quæ dicitur differentia communis. Pro-
priæ enim ex consequenti ad minus con-
venire potest, quod per ipsam speciem
abundet a genere. Et etiam hoc quod di-
citur prædicari de pluribus differentibus
specie in eo quod quale est, potest ex
consequenti convenire communi differen-
tiæ. Et similiter id quod dicitur, quod ap-
tum natum est dividere ea quæ sunt sub
eodem genere, propriæ differentiæ potest
convenire. Et similiter id quod differen-
tia est qua differunt a se singula : propriis
enim differentiis differunt a se singula. Et
ideo nulla talium assignationum per in-
trinseca differentiæ data videtur esse.

Sed interius eam perscrutantes, et sub-
tiliter per essentialia speculantes, quæ
soli magis propriæ differentiæ dictæ con-
veniunt, dicunt, quod non quodlibet co-

Diffinitio
conveniens
soli differen-
tiæ magis
propriæ.

rum quæ sunt sub eodem genere, et dividunt ea quæ sunt sub eodem genere, duo oportet modo divisionis est differentia magis proprie dicta. Et dicunt hoc solum esse differentiam magis proprie dictam, quod conduit ad esse, et quod ejus quod est ratio rei pars est. Quod autem hoc differentia sit probant, quia propria sunt de his quæ sunt sub eodem genere dividenda ea quæ sub genere sunt. Dicamus enim dividendo ea quæ sub genere sunt. Animalium aliud aptum natum est arte nautica navigare, et aliud non: cum tamen aptum esse arte nautica navigare sit proprium hominis, et non de esse et essentia ipsius: talibus enim differentiis sæpe utimur genus dividentes, cum tamen talia sint propria consequentia esse speciei. Quæ autem sunt esse consequentia, non possunt esse completa esse ipsius, nec perfectiva substantiæ, nec pars essentialis esse ipsius substantialis: quamvis compleatur in esse quodam quod non est esse simpliciter, sed est aptitudo quædam esse substantiale consequens. Et ideo talis differentia propria non est, quales sunt differentie magis propriæ, quæ specificæ dicuntur differentie, quia sunt speciei in esse specifico constitutivæ. Erunt ergo specificæ illæ solæ quæcumque essentiali qualitate alia aliam faciunt speciem, et quæcumque in eo quod quale de specie constituta prædicantur. Differentie enim, sicut superius dictum est, et ad genus et ad speciem comparantur, et ad utrumque illorum habent respectum: ad genus quidem prout sunt divisivæ, ad speciem autem prout sunt constitutivæ. Et ideo sunt sub genere et genus contrahentes, et sunt species sub ipsis. Et species antecedentes sunt ipsæ differentie: quia sunt actu et intellectu in ipsis speciebus sicut constituentes in eisdem.

Objectio.
Utrum differentie sint accidentia generum.

Cum autem consequentes sint in esse generum prout genera sunt, et omne quod sequitur esse alicujus, sit de gene-

re accidentium, ut dicit Avicenna, videbitur forte alicui, quod sint accidentia generis, sicut propria sunt accidentia speciei, eo quod propria sunt de consequentibus esse specierum. Sed ad hoc dicendum, quod non est similis habitudo generis ad differentiam, et speciei ad proprium. Species enim se habet ad proprium ut ens perfectum quod est de ratione proprii: sicut subjectum est de ratione passionis non existens de essentia ipsius, sed tantum subsistere faciens in seipso. Genus autem se habet ad differentiam et ponitur ut ens imperfectum perficiendum per differentiam, sicut materia per formam, et ut ad eductum de potestate ipsius sicut forma educitur de materia. Et quia nihil perficit substantiam ad esse substantiæ, nisi substantia, ideo genus perficitur ad esse speciei per differentiam. Species vero est substantia. Oportet ergo, quod differentia sic respiciens genus et speciem, sit substantia et substantialis forma.

Et quod dicitur quod est consequens esse generis: Dicendum quod esse generis ut genus, est esse imperfecti. Et ideo quod consequitur ipsum sic, est sicut actus qui consequitur potentiam, propter quod oportet quod sit substantia. Si autem generis esse, perfecti esset esse, de necessitate sequeretur quod differentia esset accidens generis: et tunc non posset esse substantia speciei: quia quod est uni accidens, nulli potest esse substantia, ut dicit Aristoteles¹. Si tamen consideretur genus non ut genus, sed ut universale prædicatum de pluribus, quod propria habet individua sicut animal prædicatur de hoc animali, et illo, sicut in tractatu de *Genere*, est determinatum. Dicunt quidam, quod sic consideratur ut ens perfectum in esse proprio, et sic comparatur ad ipsum differentia ut consequens ipsum. Et dicunt, quod sic considerata differentia, est accidens generis. Sed re vera non est accidens secundum

Solutio.

Quomodo differentie non sunt accidentia generis, licet inquantum genus.

Opinio quorundam.

Quomodo differentie comparantur ad genus non est accidens.

¹ ARISTOTELES, I Phys. tex com. 26 et 27.

naturam accidentis : sed in hac consideratione modum habet accidentis, et non naturam : quod patet in prædicatione qua differentia prædicatur de genere solo, ut cum dicitur, animal est rationale : vel sub disjunctione ad oppositam differentiam, ut cum dicitur, animal est rationale vel irrationale : utraque enim istarum propositionum est in secundo modo dicendi per se, in quo subjectum est de ratione prædicati. Et in illo modo subjectum quidem est causa esse prædicati, et nihil est de essentia ipsius : et hoc est ideo, quia, sicut vult Aristoteles¹, accidens potius est esse quam essentia. Sic enim aliter se habet subjectum ad rationem prædicati, quam in ea in qua prædicatur vere accidens : cum enim dicitur, animal est rationale, non potest intelligi sic subjectum in ratione prædicati ut positum absoluta natura a re prædicati, sed cum potestate progrediente in actum, et in qua jam inchoatio est differentiae ut prædicatum sit in subjecto. Sed quando proprium prædicatur de specie, species quidem est de ratione proprii, ita quod proprium non est in specie ut in potentia, sed in specie jam completum esse habente per solam naturæ aptitudinem ad quædam, quæ nihil naturæ sunt in esse : sicut patet cum dicitur, homo est risibilis : in hoc enim quod homo est animæ intellectivæ, quæ nata est suspendi et admirari ea quæ apprehensione ejus obijciuntur, efficitur risibilis ad cognita lætificantia, et flebilis ad cognita contristantia : cum tamen admiratio talis nihil sit naturalium, hoc est, eorum quæ sunt de constituentibus naturam hominis. Sic autem non se habet genus ad differentiam quando de ipso prædicatur : et ideo quamvis prædicatio illa reducat ad secundum modum ejus quod est per se, tamen etiam aliquid habet de primo : sed quoad hoc est inordinata prædicatio, quia secundum rem ipsam potius subjectum debet esse prædicatum, quam e converso.

¹ ARISTOTELES, In 7 primæ philosophiæ, tex. com. 14, 15, 16, et 18.

Sic ergo differentia ad genus se habet. Ad speciem autem habet se sicut substantia formalis et perfectiva et determinativa potentiæ generis, sicut in ante habitis determinatum est in tractatu de *Specie*.

Secundum igitur ea quæ dicta sunt, patet quod genus est primum principium differentiae et speciei, et per consequens etiam proprii et accidentis : quia etiam genus primum subjectum est in natura, a quo habet species, quod subjectum est individui : sicut enim sæpius dictum est, principium formabile et determinabile in natura omni primum est subjectum in illa natura, sicut materia primum formabile, est primum subjectum in physicis. Est autem et species subjectum secundum aliquid formabile a proprio. Et individuum est subjectum secundum aliquid formabile ab accidente. Etenim subjectum cum sic inveniatur in pluribus per unam rationem communem existentem in illis, oportet quod sit in uno primo quod est causa quare conveniat omnibus aliis, sicut docet Aristoteles² : et hoc modo ad genus substantiæ reducuntur et species et individua et differentiae et propria et accidentia : hoc enim modo genus omnium principium est.

Eo autem modo quo genus est principium eorum quæ in una sunt coordinatione prædicabilium, sic genus principium est differentiae et speciei : et ideo tota coordinatio illa reducitur ad genus, et non ad differentiam : quamvis enim differentia sit formalis respectu generis, et in hoc videatur esse dignior quam genus : tamen quia principiatur a genere, et non est principium generis, reducitur ad genus ut ad principium : et cum summa in prædicabilibus et prima sint sicut prima principia, ut in ante habitis determinatum est, oportet quod prima ad quæ reducuntur omnia alia, sint prima genera, et non propriae differentiae.

Est tamen etiam in differentiis ordo qui

Quomodo tam genus quam species et individuum sunt principia formabilia.

Quomodo tota coordinatio prædicabilium ad genus reducitur.

² ARISTOTELES, In principio lib. 2 primæ philosophiæ, tex. com. 4.

In differentiis est ordo.

est superiorum ad inferiores : qui est ordo superioris et inferioris, quo differentiae inferiores per additionem ad genera fiunt compositiores et minoris communis : sicut est ordo in causis formalibus primariis et secundariis, in quo ordine primariæ causæ virtus est in secunda, et remanet virtus superioris in causato, quando secunda subtrahit a causato suam causalitatem. Etiam in hoc ordine quidquid causalitatis habet secunda, totum habet a prima. Sed iste ordo non est ad primum recurrens principium, quia primum omnium principium est genus. Et hæc est vera causa quare differentia non potest esse primum et generalissimum, sed oportet quod primum vel generalissimum esse generi attribuat.

Hoc est ergo quod Peripatetici de differentia tradiderunt dicentes quod intellectus perscrutans et speculans differentiam, non quodlibet eorum quæ sunt sub genere eodem dividendum esse facit differentiam, sed quod conducit ad esse, et quod ejus quod est esse rei pars est. Et dant exemplum : neque enim quod aptum natum est navigare per scientiam nauticam, erit differentia hominis, quamvis soli conveniat homini et sit proprium hominis : dicimus enim animal dividentes, animalium quædam apta nata sunt ad navigandum, illa vero minime, proprie animal dividentes ab his quæ non sunt apta nata ad navigandum : sed hoc proprium quod est esse aptum natum ad navigandum non erit essenziale principium completivum : neque enim pars est essentialis, sed aptitudo quædam ejus, et ideo proprium non est talis aptitudo, quales sunt quæ specificæ et substantiales dicuntur differentiae.

Ex his ergo quæ dicta sunt, patet quod erunt specificæ differentiae, quæ alteratione qualitatis essentialis aliam faciunt speciem, et cum hoc in eo quod quale est prædicantur. Quale enim quid non est simpliciter quale, sed est quale essenziale quid substantiam perficiens : propter quod manifestum est, quod differentia est

id quod ad esse speciei adducit, et quod est pars esse illius rei quæ simpliciter et perfectum esse habet : conducit enim ad speciem quæ est totum esse individuorum, et est pars esse illius formalis, et conducit ad esse rei quæ est individuum, cujus totum esse est species : et conducit ad esse speciei, et est pars esse rei, hoc est, diffinitionis quæ est dicens esse rei diffinitæ : quia diffinitio constat ex genere et differentia sicut ex partibus, quarum utraque est assignatio totius : sed dicuntur partes, quia una dicit totum in potentia, altera dicit totum in actu : cum totum consistat ex potentia et actu sicut essentialibus partibus : non est enim inconveniens, quod totum essenziale sit in qualibet sua parte secundum esse diversum : et secundum hoc diffinitio totum dicens esse, constat ex genere et differentia, quia quamvis differentia sit ut forma totum dicens esse in actu, tamen sola non potest diffinire sine genere propter duas causas, quarum prima est quia differentia sine generis positione caderet a ratione differentiae, non enim differentia est aliquorum nisi in genere convenientium : et si non poneretur genus, non haberet differentia differentiae rationem et actum, quia nesciretur inter quæ poneret differentiam. Secunda autem causa est quia tunc diffinitio non respiceret nec in se haberet primum esse ipsius et principium, quod genus est, sicut diximus, et non differentia et sic non esset diffinitio, quia a fine uno usque ad alium esse rei non explicaret : est enim unus finis, a quo incipit genus quod est finis secundum potentiam. Alius autem finis est in quo terminatur esse secundum actum quod est differentia. Et ideo diffinitio dicitur diffinitio, quia a fine uno ad alterum, et totum esse finita complectitur. Et sic de differentiis communibus et propriis et magis propriis quantum ad intensionem logicam spectat, ista quæ dicta sunt sufficiunt : alia enim quæ sunt, spectant ad primum Philosophum.

Quaregen
et differ
tia dicunt
partes dif
initionis, cu
dicunt totu
esse diffin
ti.

Quare diff
nitio sic d
catur.

TRACTATUS VI

DE PROPRIO.

CAPUT I.

De intentione proprii secundum quam de ipso intendit logicus.

od pro-
rium ma-
ex subs-
tantia spe-
ciei.

Post tractatum de *Differentia* quæ perficit speciem ad esse speciei, intendendum est de *Proprio*, quod ut dicit Boetius, manat de essentialibus speciei jam per differentiam præconstitutæ per intellectum: non enim manat de genere secundum quod est genus, quia tunc esset indistinctum: nec manat de differentia secundum quod est hujusmodi, quia ultima differentia est una, et sic proprium non esset nisi uno modo, quod falsum est: et si sequeretur naturam aliarum differentiarum, tunc multiplicaretur secundum habitudines illarum differentiarum, et hoc iterum est falsum. Est ergo proprium quod manat de substantia speciei jam constitutæ per differentiam conjunctam generi in speciei constitutione.

Hujus autem substantiæ quæ est species, diffinitivum habens esse ex genere et differentia, duplex est consideratio. Consideratur enim prout substantia absoluta et species, et consideratur prout habet esse per inclinationem ad materiam in qua est. Et primo quidem modo non sequitur speciem aliqua habitudo, ex qua manat aliquid aliud quam species, aut non solum illud accidens quod est specialitas et universalitas et hujusmodi quæ non sunt propria hoc modo quo logicus intendit de proprio, et secundum quod proprium est unum de quinque universalibus. In secunda autem consideratione

qua consideratur per inclinationem sive per respectum ad materiam in qua est secundum naturam, multas habet habitudines, ex quibus oriuntur multa consequentia propria. Sicut ex parte quidem materiæ hominis hominem esse carnis nitidæ, equum autem et asinum esse carnis duræ, et hominem esse latorum unguium, rapacia autem ut leones esse rotundorum unguium et acutorum, et hujusmodi: et ex parte formæ hominem esse disciplinæ perceptibilem propter subtilitatem sanguinis et spiritus claritatem, quædam autem animalia esse indisciplinabilia et quædam media esse, et hujusmodi quæ consequuntur formam complexionis: et ex parte quidem animæ intellectualis, hominem esse animal admirativum de auditis et visis et generaliter de sensu apprehensis, quædam animalia non esse hujusmodi: et hominem esse risibilem vel flebilem, quædam autem non: et multa talia sunt quæ speciem per respectum inclinationis ad materiam talem et debitam speciei consequuntur naturam, et non consequuntur individuum secundum quod est individuum hoc vel illud: et si conveniunt in individuo, hoc est, quia individuum illud speciem participat: propter quod etiam proprium de sola specie immediate prædicatur, et non habet proprium individuum, sed prædicatur de individuo speciei per speciei participationem.

Jam ergo manifestum in parte, quod proprium de quo intendit logicus, est unum quinque universalium, et quartum inter ea, quod est accidens communem naturam speciei consequens in materia speciei de-

terminata secundum naturam: et secundum quod illa natura variatur in materia speciei debita, sic multiplicantur propria. Non ergo proprium logicum est solum quod vocatur proprie proprium, quod convenit omni, soli, et semper, sed hoc etiam est proprium logicum, quod convenit omni et non soli, sicut esse bipedem: et id quod convenit soli speciei etsi non omni individuo ejusdem speciei, ut esse medicum, vel agricolam, vel navigatorem, per artem medicinæ, vel agriculturæ, vel navigationis disciplinam: et etiam quod convenit omni et soli, sed aliquando et non semper, sicut hominem in senectute canescere, vel albescere senem, aut in processu temporis ætatis nigrescere, et cygnum in ultimo ætatis albos omnes dentes habere, et hujusmodi multa inveniuntur. Propter quod Aristoteles tripliciter assignat proprium. Proprium igitur quando, et proprium ad aliquid, et proprium simpliciter: quia proprium ad aliquid duo comprehendit, scilicet quod convenit omni, sed non soli, et quod convenit soli, sed non omni: et secundum hanc intentionem proprii est unum de quinque universalibus, et prædicatur de specie non essentialiter, quod respondetur ad quæstionem factam per quale, et non de genere, sed de specie. Interrogatis enim nobis quid sit Socrates, convenienter respondemus, quod homo est: rursus autem interrogatis nobis, qualis homo sit Socrates, vel qualis species animalis, convenienter respondemus, quod est risibilis, vel bipes, vel medicus, vel canus.

Attendatur quod proprium prout est universale prædicabile illo modo, cadit in modum prædicandi accidentis, quia accidens prædicatur ut commune: quia ex communibus causatur uni speciei et alii, et ex communi uni individuo et alii, et non causatur ex principiis adæquatis speciei secundum naturam illius speciei, quam habet in propria materia. Illa enim principia aut sunt adæquata omnino principiis proprii, aut sunt excessa a principiis pro-

prii, vel excedentia proprii principia. Si sunt adæquata: aut sunt intransmutabilia, propter hoc quod se tenent ex parte speciei: aut transmutabilia, propter hoc quod se tenent magis ex parte materiæ. Et si quidem sunt adæquata principiis speciei et intransmutabilia: tunc manat ex illis proprium quod convenit omni et soli et semper, et convertibiliter prædicatur de specie, sicut risibile de homine. Si autem transmutabiliter adæquata: tunc aut est transmutatio ex necessitate naturæ: aut est per voluntatem vel appetitum animæ. Et si per necessitatem naturæ: tunc est proprium quando, quod convenit omni et soli et non semper. Si autem non est per necessitatem, sed per appetitum animæ: tunc est proprium ad aliquid, et non semper, illud scilicet quod convenit soli et non omni, et est proprium ad illa ejusdem speciei quibus convenit, et non ad alia ejusdem speciei quibus non convenit. Si autem principia speciei excedentia sunt principia intrinseca proprii, tunc convenit soli et non omni. Si vero e converso principia speciei excedantur a principiis essentialibus proprii, tunc erit proprium quod convenit omni, sed non soli.

Oportet enim scire, quod principia speciei substantiæ sunt: quia species est substantia quæ ex principiis speciei fit: non autem fit substantia ex non substantiis, et ideo principia speciei necessario substantiæ sunt. Cum autem proprium sit de natura accidentis, quod non est pars esse substantialis, relinquatur quod principia suæ essentiæ essentialiter ipsum constituentia sunt accidentia: hæc tamen principia proprio essentialia causantur ab illis principiis quæ sunt speciei substantialia. Cujus exemplum dat Avicenna satis conveniens: ex hoc enim quod homo est animal rationale, vel intellectuale per principia homini essentialia, sequitur quod sit admirativus de visis et auditis, et quod vehementis sit calor et spiritus ad faciem, ubi sunt sensus perceptivi protensius vel propensius. Prætenso autem calore et spiritu ad faciem, fit faciei et mem-

Sufficientia
modorum
proprii.

Principia
essentialia
proprii sunt
accidentia

Quare hoc
est risibile

brorum in facie positorum dilatatio. Est igitur aptus natus ad ridendum, etiamsi actu non rideat. Econtra autem si non desiderata sed contraria percipiat, sequitur ad cor caloris et spiritus retractio et cordis constrictio, cujus constrictionem sequitur faciei constrictio et cerebri, quo constricto et per panniculos cerebri compresso sequitur hujus lacrymabilis expressio distillans per poros cerebro continuatos, per venas et nervos, et tunc fluit per oculos, per nasum et os, quod est esse flebile. Quas proprietates non possunt participare animalia, quæ hujusmodi prudentiam et admirationem de apprehensis habere non possunt. Proportionabiliter autem est in aliis propriis, quæ propria sunt quando et ad aliquid, ut facile patet cuilibet principia speciei in materia intuiti per modum qui paulo ante dictus est.

Ex hoc autem solvitur difficultas quam quidam induxerunt dicentes, quod si proprium manet ex principiis speciei, principia autem speciei substantiæ sunt, ex substantiis non fit non substantia : ergo patet, ut videtur, quod proprium sit substantia. Ad hoc autem si dicatur, quod duplicia sunt principia : quædam essentialia proprio, quæ sunt habitudines principiorum per speciem constituentium, et hæc sunt accidentia. Sunt etiam principia remota, quæ sunt essentialia speciei, et hæc sunt substantiæ, et sunt principia istorum quæ sunt principia essentialia proprio. Adhuc autem concludere videntur quod intendunt per propositionem hanc, quod quidquid est principium principii est principium principii : et si principia speciei sunt principia principiorum proprii, tunc sunt etiam principia proprii : et tunc videtur sequi idem quod prius. Est autem solutio hujus, quod quamvis eadem sint principia speciei et principia proprii, non tamen eodem modo : sed per habitudinem actus ad potentiam sunt principia speciei, et per habitudinem essentialiæ totius ad actus vel passiones consequentes naturam speciei in materia sunt principia proprii : et ideo non oportet quod sit proprium

substantia, quia talis habitudo consequitur esse perfectum, et ideo est de accidentalibus. Sed ad hoc obijciunt fortius dicentes, quod cum prædicatur proprium de specie, sicut cum dicitur, homo est risibilis, in ista propositione subjectum est de ratione prædicati, ut dicit Aristoteles : est igitur subjectum in intellectu acceptum et clausum in prædicato : quod enim secundum intellectum conceptum est et clausum in alio, per se et essentialiter convenit illi : ergo idem est essentialiter principium illius, et quod per se et essentialiter est principium alicujus est de essentia ipsius. Cum ergo subjectum sit substantia, oportet quod etiam prædicatum quod est proprium sit substantia. Adhuc idem confirmatur sic : cum proprium prædicatur de specie, species est causa proprii : aut ergo est causa per se et univoca, aut per accidens et æquivoca. Si sit per accidens et æquivoca, tunc hæc non est per se, homo est risibilis, quod est falsum, quia est in secundo modo dicendi per se. Si autem est per se et univoca causa, sed causa per se et univoca causato dat naturam sui essentiam et nomen : et si dat naturam et essentiam et nomen, est essentialis causa, et quid de essentia prædicati : et sic cum subjectum fit substantia, erit prædicatum substantia, ut videtur, et sic non erit passio, vel proprium, sed species, et sic non erunt quinque universalis, sed quatuor tantum, ut videtur.

Hæc autem faciliter et cito solvuntur si ad memoriam revocentur ea quæ in antehabitis determinata sunt : cum enim subjectum est in ratione prædicati, non est in ratione ejus sicut quid existens de essentia ejus, sed est in eo sicut causa per modum qui est dictus, scilicet aptitudinis consequentis esse subjecti : et ideo non sequitur quod proprium sit substantia sicut subjectum, sed sequitur quod subjectum quod est quid et substantia, sit causa quod talis passio consequatur ipsum, et sit in ipso, cujus inhærentia in ipso causa est, quod prædicatur de ipso : sed si esset in ipso sicut quid vel esset principium ipsius, tunc

Objectio.

Confirmatio.

Solutio.

Essentiale
dupliciter.

bene sequeretur id quod conclusum est. Id autem quod obijcitur de essentiali, dicendum quod essentialia dupliciter dicitur : est enim essentialia quod est quid essentialis, et de hoc verum est quod probat obiectio. Est iterum essentialia quod est causa non derelinquens essentialiam, cum tamen non sit quid essentialis, et de hoc non est verum. Hoc modo subjectum est essentialia prædicato et conceptum in ipso, quando proprium de specie prædicatur, et generaliter propria passio de subjecto : tale ergo est proprium quod quartum est inter quinque. Sic ergo proprium est universale.

Obiectio.

Quamvis proprium et universale secundum rationem nominum proprii et universalis repugnare videantur, quia proprium est quod uni soli convenit, universale autem quod convenit multis. Sed ad hoc est dicendum, quod quamvis proprium conveniat soli, hoc tamen solum est species communis, quæ est in multis potentia, vel actu, vel simul actu et potentia : et quamvis sic soli conveniat, tamen est in multis et de multis, in quibus et de quibus est illud solum cuius ipsum est proprium : et hoc non est contra rationem universalis, ut in ante habitis in tractatu de *universalibus* in communi determinatum est. Attendendum est enim, quod vere proprium est, quod convenit omni et soli et semper, et conversim prædicatur de illis : et per respectum ad illud accipiunt alia propria, scilicet illud quod convenit soli, sed non omni, aut omni, sed non soli, aut omni et soli, sed non semper. Diffinitio autem convenit omni et soli semper, sed est quid, sed non quale. Prædicationem ergo universalis habet proprium, quanquam individua propria non habeat, ut dictum est.

Removet
dubium.

Obiectio.

Ideo contra hoc quidam obijciunt dicentes, quod si hoc universale quod est proprium, non habet particulare, ergo non habet particulare, nisi per aliquid : si autem non habet particulare nisi per aliquid, cum universale dicatur ad particulare, videtur sequi quod non est universale nisi per aliquid : quod autem non est

universale nisi per aliquid, est universale per accidens : proprium ergo non est universale nisi per accidens, et sic non quinque sunt universalia per se, quod est falsum. Sed ad hoc dicendum est, quod proprium revera prædicatur de specie cuius est proprium, immediata prædicatione. Sed, ut dictum est, respicit speciem prout est in materia et particulari, ideo prædicationis ejus per se refertur ad particularia : et sic per se et non per accidens est universale.

Si autem dicatur quod duorum universalium quorum unum sub altero non continetur, non debent esse eadem particularia : sicut diversorum generum et non subalternatim positorum diversæ sunt species et differentie, etiam ita debent esse diversa individua. Dicendum quod est verum de generibus et speciebus : sed de universalibus sic est, quod plura eorum referuntur ad invicem sicut genus ad speciem et species ad genus, et similiter differentia refertur ad utrumque illorum, et sic etiam proprium refertur ad speciem : et ideo possunt habere individua eadem, non tamen eodem modo. Alius enim modus individui est hoc animal, et hic homo, hoc rationale, et hoc risibile : quamvis per suppositum omnia hæc eadem sint, est enim Socrates hoc animal, et hic homo, et hoc risibile. Et si individuum formaliter accipitur, tunc formaliter diversa sunt individua, sicut diversa sunt universalia. Sed in hoc est differentia, quod hoc animal non habet esse hoc rationale per hoc quod est hic homo, sed per se : sed hoc risibile habet esse hoc risibile per hoc quod est hic homo, quia risibile principatur ab homine sive ab hominis specie, animal autem et rationale ab homine non principantur, sed potius principia sunt hominis. Hoc igitur est quod intendimus de proprio secundum logicam intentionem.

Solutio.

Obiectio.

Solutio.

CAPUT II

De diffinitione proprii et explanatione portium ejus.

Hoc autem totum facile patet si considerentur dicta antiquorum in proprii divisione. Proprium Peripatetici quadrifariam dividunt : quadrifariam autem dividere est quatuor modis fari, quia divisio ejus est multipliciter data. Quod non est omnino æquivocum, nec est pure univocum, sed plurium convenientium in uno nomine relatorum ad unum, cui principaliter et perfecta ratione convenit ratio nominis. Nam dicitur proprium quod soli alicui convenit speciei, et si non omni convenit individuo ejusdem speciei, tamen erit proprium quia manat de substantialibus principiis speciei, quamvis principia essentialia proprii non adæquantur principiis speciei, et per transmutationem voluntariam referuntur ad principia speciei : et hoc modo medicum esse vel geometram proprium est homini, et est proprium ad aliquid suæ speciei. Et est proprium, quod omni individuo speciei accidit, sed non soli accidit speciei, eo quod principia proprii excedunt propria principia speciei, quamvis non excedant omnia principia ipsius : quemadmodum proprium est homini esse bipedem. Et est proprium, quod convenit soli speciei et omni individuo ejusdem speciei per aptitudinem naturæ communis, quamvis per accidens impediatur in aliquo, sed non convenit semper, sed aliquando, ut canescere in senectute. Cum enim homo habeat cerebrum maximum respectu sui corporis et humidissimum, quod non terminatur nisi quamdiu calor naturalis fuerit fortis, necesse est, quod procedente ætate frigescente calore resolvante ipsum, et non dirigente, nec terminante ipsum, putrescere incipiat : et tunc canescit et albescit secundum naturam. Quamvis hoc per accidens impediatur in his in quibus est subtile et pingue humidum facile per

modicum calorem terminabile : propter quod qui molles et subtiles pilos habent, aut non canescunt, aut tarde : mollities enim et subtilitas pilorum, signum est subtilis et pinguis humidi, et hoc est proprium quando. Est etiam proprium quod omni convenit individuo speciei, et soli speciei, et semper convenit, eo quod principia proprii adæquantur penitus principiis speciei et immobiliter manant ex ipsis : et hoc est proprie proprium : sicut risibile convenit homini per aptitudinem naturæ hominis, etiam quando non ridet secundum actum et operationem usus, dicitur esse risibile, non quod actu rideat, sed quod aptus natus ad ridendum est, et hoc modo equo convenit esse hinnibilem, et asino esse rudibilem, et bovi esse mugibilem : et sic sua propria habet quodlibet animal, et etiam quælibet specierum, quamvis nomina propriorum non sint posita, propter hoc quod nobis sunt incognita.

Dicimus tamen quod species et res sub speciebus contentæ multas habent operationes non a qualitatibus activis et passivis quæ sunt in ipsis, sed a tota specie, sicut scamonea dicitur purgare choleram, et saphyrus tremores et antraces pellere : et hoc dicitur esse eis proprium. Hæc autem sic dicuntur proprie propria, quoniam etiam convertuntur et conversim prædicantur de specie universaliter : quidquid enim est equus, est hinnibile, et quidquid est hinnibile, est equus.

Attendendum est, quod quamvis risibile sit proprium hominis, tamen risibilitas non est ejus proprium, quia proprium est universale prædicabile : risibilitas autem de homine prædicari non potest, sicut nec prædicatur in differentia rationalitas, sed prædicatur rationale. Et hujus causam dicit Avicenna satis convenientem : quia cum universale notio sit totius ejus de quo prædicatur, et dicat ipsum totum vel secundum potentiam vel secundum actum vel secundum naturalem potentiam consequentem ipsum in eo in quo est, sic di-

Risibilitas non est proprium hominis, sed risibile.

quam
um ho-
anescat
nectute.

ndoque
editur
ies in
ectute.

cit totum proprium. Taliter autem totum non potest significari per abstractum, sed significatur per concretum. Oportet enim universale concretionis more significari per nomen.

Quamvis enim sic quatuor universalialia quæ sunt genus et species, differentia et proprium, concretionis modo significari habeant, non tamen propter hoc sunt denominativa, sed sunt totius esse nomina nomen et rationem dantis ei de quo prædicantur: quod non faciunt denominativa, quia ista non sunt nisi vel essentialia ejus

de quo prædicantur, vel ex essentialibus principiis manantia: denominativa autem formantur ab aliena natura, quæ per causam non essentialem, sed infinitam esse habent in subjecto, et ideo non essentialiter, sed denominative possunt prædicari: sicut cum dicitur, homo est albus vel niger vel aliquid hujusmodi. Hæc autem in doctrina prædicamentorum habent determinari. Talis ergo est intentio proprii apud logicos, et talis est divisio ipsius. De proprio ergo hæc dicta sufficiant.

TRACTATUS VII

DE ACCIDENTE.

CAPUT I

*De differentia proprii et accidentis prout
accidens est quantum prædicabile.*

Antequam de assignationibus accidentis tractemus quibus Antiqui accidens descripserunt, oportet nos de differentia proprii et accidentis secundum quod est unum de quinque universalibus determinare. In hoc enim Avicenna dicit antiquos qui de quinque tractaverunt universalibus esse diminutos, qui descriptiones accidentis posuerunt antequam distinguerent in qua significatione accidens accipitur, secundum quod est unum quinque universalium.

Cum enim omne quod est sit substantia, vel accidens, ut dicit Aristoteles, et proprium propter hoc quod consequitur esse completum speciei sit accidens, videbitur de necessitate, quod proprium sit accidens. Et sic si accidens sumitur pro omni eo quod non est substantia, videtur quod proprium non sit divisum ab accidente, et universalia non sunt quinque, sed quatuor tantum.

Adhuc autem proprium non potest dici essenziale speciei: quia ex quo proprium sequitur totam compositionem speciei, et completum esse ipsius, species intelligitur sine proprio: et cum non sit essentielle speciei, erit ut accidentale speciei, et sic est in natura sicut accidens: et cum in comparatione ad proprium subjectum sit accidentale, totum ponetur in naturam et essentiam accidentis: non ergo erit in aliqua consideratione nisi accidens, et sic

iterum sequi videtur, quod non sint quinque universalia, sed quatuor tantum. Si autem aliquis dicere velit, quod duplex est comparatio accidentis ad subjectum: idem enim accidens comparatur ad subjectum ut ad substantiam tantum, et hoc est accidens: aut comparatur ad subjectum non ut ad subjectum, sed ad causam, et hoc emanat de principiis subjecti, et est proprium subjecto, et sic differt proprium ab accidente. Hoc stare non potest: quia omne accidens, ut dicit Aristoteles¹, causatur a substantia et stabilitur et ordinatur ab ipsa, et sine ipsa est fluens et indeterminatum: et sic sequeretur quod omne accidens sit proprium, et sic iterum sequeretur, quod non essent nisi quatuor universalia, scilicet genus, differentia, proprium, et accidens. Hoc etiam probatur ratione: quia omne quod secundum ordinem naturæ est prius aliquo, est causa ad illud, ut determinatur in libro *Causarum*, et in libro *fontis vitæ*: non potest autem negari quin ordine naturæ substantia sit ante accidens: accidens ergo sic comparatur ad substantiam sicut ad subjectum et ad causam. Hoc autem etiam dicit ratio nominis *substantiæ* quæ dicitur a *substando*, eo quod accidenti substet ut subjectum et causa.

Adhuc accidens dividitur in accidens 3. argumentum. separabile, et inseparabile. Inseparabile autem accidens est, quod causatur a principiis subjecti: proprium autem est accidens a principiis subjecti causatum. Videtur ergo quod proprium sit pars acci-

¹ ARISTOTELES, In 9 primæ philosophiæ, tex.

com. 1

dentis, et in minori ambitu communitatis quam accidens.

4. argumen-
tum.

Adhuc Avicenna quærit, quid vocatur accidens, quando accidens dicitur unum quinque universalium? Si enim accidens dicitur id cuius tota natura est accidens, ut color, vel albedo: cum talia sint et genera et species et differentia et propria, videtur quod quinque universalia non differant re, sed modo tantum, ut videtur. Postea talia quædam sunt modum tantum quemdam dicentia, sicut cum dicitur, corpus est creatura, vel non creatura, vel factum, vel æternum: tunc talis prædicatio nihil de subjecto prædicaret, nec talis prædicatio posset reduci ad aliquem modum prædicationis quinque universalium. Si autem talis natura non dicitur accidens, sed accidens vocatur denominatum ab accidente, ut album, tunc accidens est idem quod accidentale, quod omnino falsum esse videtur, quia accidentale dicit plus quam accidens, et dicit subjectum quod non est de essentia vel natura accidentis.

5. argumen-
tum.

Adhuc quæritur de comparatione hujus universalis quod est accidens ad individua de quibus prædicatur. Si enim non habet propria individua, sed habet individua substantia, tunc videtur quod non sit proprie et per se universale. Si autem habet individua propria et per se non ab alio universali: tunc sequitur quod cum omne universale habeat esse completum et perfectum quando est in suis individuis, quod accidens completum esse habeat et perfectum, quando est in suis individuis, ut album in hoc albo: et sic accidens completum esse habere potest sine substantia, quod omnino est impossibile.

Restat ergo quæstio, quid sit accidens secundum quod est unum quinque universalium secundum Avicennam et Alfarabium?

Solutio.

Ad hæc et similia non est difficile respondere si bene revocentur ad memoriam, quæ in tractatu primo de *universalibus* dicta sunt. Dictum est enim quod omnia ista quinque quantum ad commu-

nem modum prædicandi de pluribus universalia sunt, ita quod sunt in multis et de multis, et quod non æquivoce prædicantur de multis in quibus sunt, et quod suis particularibus dant nomina sua et rationem, ita quod unumquodque suo particulari nomen suum dat et rationem, genus scilicet ut genus, species ut species, differentia ut differentia, proprium ut proprium, et accidens ut accidens: sicut album dat nomen et rationem suam secundum prædicationem accidentis huic albo, de quo prædicatur ut accidens, et cui accidit sive inest ut accidens.

Et quod quæritur de differentia proprii et accidentis secundum quod sunt diversa universalia prædicabilia de suis subjectis, *Dicendum* quod differunt in hoc quod proprium est accidens manans de principiis essentialibus speciei, et maxime proprie proprium, cujus principia principii speciei immobiliter sunt adæquata, quemadmodum in tractu de *Proprio* dictum est. Sunt autem sub principiis speciei principia substantialia individui componentia ipsum, sicut talis anima, et tale corpus, et talis complexio, et talis membrorum compositio, et talis habitudo, et hujusmodi, ex quibus oritur et manat accidens individui, quod secundum quod totum esse significat, et est notio totius sub esse talis accidentis, prædicabile de ipso est, nec idem est ipsi: et hoc sub hoc communi, quod est universale prædicabile de inferioribus, specialem dicit modum prædicandi, qui non est aliquis aliorum quatuor modorum, et ideo ipsum est universale quintum, et ideo etiam vocatur accidens in dividui, cum proprium dicatur accidens speciei propter causam quæ sæpius dicta est: et ideo deficerent prædicabilia nisi apponeretur aliis quatuor prædicabile accidens. Ideo etiam dicitur accidens commune, quia talis habitudo principiorum communiter in diversis generibus et speciebus particularium invenitur. Ideo etiam vocatur accidens infinitum, quia principia stantia non sunt, sed mobilia motu per accidens, qui in

Quomodo
differunt
proprium
et accidens
quod est
quintum
prædicabile.

omnibus est et infinitus. Et ideo etiam dicitur accidens per accidens, quia talia principia essentialia individuis non sunt determinate de intellectu accidentis, ita quod concipiatur in ratione diffinitiva accidentis sicut determinata subjecta, quemadmodum concipitur determinatum subjectum in diffinitione accidentis per se. Tale ergo universale prædicabile de multis per hoc quod notio totius est sub esse accidentali hujus accidentis (ut dicit Alfarabius) est universale quantum quod vocatur accidens. Et quia nullum abstracte significatum potest esse notio totius subjecti secundum quod est sub esse substantiali vel accidentali, propter hoc accidens in solo genere accidentis signatum, ut color, vel albedo, non potest esse universale sic prædicabile ut accidens, quamvis possit esse universale ut genus, vel species, vel differentia, vel proprium. Quod dicit Avicenna, quod accidentale hic accidens vocatur, quando accidens quantum universale dicitur esse, quamvis etiam hoc subjectum dicat et accidens, quæ sunt diversarum naturarum non ad idem ordinarum, ut potentia et actus, tamen non prædicatur nisi secundum esse accidentis, quod habet in subjecto, et ideo totum prædicatum vocatur accidens.

primum
argumen-
tum.

Et secundum hoc non est difficile respondere quæ obijciendo inducta sunt. Quando enim dicitur quod omne quod est, aut est substantia, aut est accidens: hoc verum est secundum quod substantia est ens per se, et accidens est ens per aliud in alio: hæc enim divisio reducitur ad hanc quæ est, quod omne quod est, aut est per se ens, aut non per se ens, quæ dividuntur per affirmationem et negationem: et sic proprium, ut dicit Boetius, est de genere accidentium. Secundum autem quod sunt diversi modi entis per se, secundum quos variatur prædicatum substantiale in quid et in quale, sic sunt diversi modi entis in alio et per aliud, secundum quos variatur modus prædicatio-

nis sive prædicabilis accidentalis. Quoddam enim est in alio et per aliud, ita quod principia ejus sunt adæquata isti, et immobilitate sunt in ipso: et hoc habet modum proprii quod simpliciter est proprium, quia proprium quando et proprium ad aliquid deficiunt a proprio simpliciter: et ideo accipiunt secundum aliquid modum accidentis. Propter quod dicit Aristoteles¹ quod nihil prohibet accidens fieri proprium quando, et ad aliquid. Unde talia sunt accidentia aliquid convenientiæ habentia cum proprio.

Ad hoc quod dicit, quod accidens per se non est essenziale subjecto, eo quod subjectum secundum esse perfectum natura et intellectu est ante illud. Dicendum quod quidem verum est, quod proprium non est essenziale speciei et subjecto de quo prædicatur: nec hoc dictum fuit, sed potius e converso, quod subjectum per principia universalis specificata est essenziale proprio, quia subjectum est in ratione proprii, et non proprium in ratione subjecti: nec dicitur subjectum essenziale proprio sive per se accidenti, quia sit aliquid de natura prædicati, sed quia est causa ipsius a qua fit et in qua fit secundum esse: et ideo dicitur essenziale sibi sicut non derelinquens ipsum actu et intellectu, et non sicut conceptum ut quid: vel quale essenziale ipsius, sicut genus et differentia componuntur in intellectu speciei. Hoc autem modo substantia non se habet ad accidens commune sive ad accidens per accidens, sed habet se tantum ut terminus ad quem terminatur esse accidentis sine quo fluidum et incertum est accidens, et sicut fundamentum quo fundatur: et hoc habet substantia ut substantia est, et non ut hæc substantia vel ista, et ideo non per se accipitur in ratione sive diffinitione accidentis. Et ideo hæc non est per se, sed per accidens, cum dicitur, homo est albus: quamvis hæc sit per se, homo est risibilis. Cum enim dicitur homo est albus, notatur hominem subjectum esse

Ad secundum
argumentum.

¹ ARISTOTELES, In 1 Topic. cap. 4.

fluxus albedinis, et illud in quo fundatur album, ut sit albedo in ipso, et subjectum non dicat causam quare accidens sit tale in ipso. Cum autem dicitur homo est risibilis, homo dicit causam quare risibilitas sit in ipso, et ideo diversus est modus prædicandi hic et ibi.

Ad tertium
argumen-
tum.

Ad hoc autem quod dicitur de accidente separabili et inseparabili, quod unum comparetur ad subjectum ut ad subjectum tantum, alter autem comparetur ad subjectum ut ad subjectum et ad causam, et sic proprium sit pars accidentis: *Dicendum* quod quamvis accidens inseparabile comparetur ad subjectum ut ad causam, tamen non sequitur quod proprium sit pars accidentis. Comparatur enim proprium ad subjectum quod est species per principia incorruptibilia et immobilia, ut sæpius dictum est: accidens autem inseparabile comparatur ad principia individui quæ sunt mobilia et corruptibilia ut ad complexionem hanc vel ad compositionem hanc facientia, quamvis propter aliquam causam non mutetur subjecto manente, sicut nigredo ad Æthiopem, ut dicit Aristoteles ¹, quia semen in matrice decoquitur decoctione forti, et ideo resolvitur humidum clarum, et remanet nigrum terrestre et non clarum. Et cum alia sit comparatio proprii et inseparabilis accidentis ad subjectum, patet quod proprium non est pars accidentis, nisi forte proprium quando, et ad aliquid, quæ sunt simpliciter de natura accidentis, et secundum quid propria, ut dictum est.

Ad quartum
argumen-
tum.

Ad hoc autem quod quæritur, quid hic dicatur accidens, jam patet responsio in supradictis. Quod autem quæri posset, quæ differentia sit accidentis et accidentalis, ex quo accidens hic dicitur accidentale, ut dicit Avicenna, solvendum est per eundem Avicennam dicentem, quod *accidens* dicitur per oppositionem ad substantiam: *accidentale* autem denominatum est ab accidente et ratione esse accidentalis quod habet prædicatum, et non ratione esse

substantialis quod habet subjectum: et ideo dicit quod album non dicit albedinem, sed rem albam sub esse albedinis designatam. Et hoc quia in præcedentibus determinatum est universale non prædicari nisi per hoc quod est notio totius esse sui subjecti, hoc sæpius dictum est.

Ad hoc autem quod de individuo hujus universalis quæritur: *Dicendum* quod (sicut alia) quædam propria habet individua: quia aliter non esset per se et univoce universale sicut alia: et hoc verum est, quod universale ut universale non habet perfectum esse secundum actum et naturam, nisi in suo particulari: et sic hoc album dat perfectum esse albo in universali designato. Sed ex hoc ulterius non sequitur, quin hoc accidentale esse dependeat ad substantiam, ut ad terminum sui fluxus, et sui esse fundamentum, et sic indiget individuo substantiæ. Et hoc ideo, quia est universale quod est accidens, et in quantum universale habet individuum. Et in quantum hoc universale quod est accidens, indiget individuo substantiæ, sicut et de proprio dictum est in antehabito tractatu: propter enim talem diversum modum prædicandi diversum est ab illis hoc universale. Sic igitur secundum Peripateticos posteriores determinandum est de intentione accusantis, antequam procedatur ad assignationes accidentis. Propter quod Avicenna Porphyrium redarguit, quod omissa determinatione accidentis, cujus intentio nota non erat, statim processit ad descriptiones ipsius.

Ad quintum
argumen-
tum.

CAPUT II.

De prima assignatione accidentis data a Porphyrio.

Assignationes accidentis datæ a Porphyrio et ab aliis Peripateticis, multipliciter dicuntur esse vitiosæ et reprehensibiles, et dicta de accidente prout universale est ab Avicenna et Algazele et Alfarabio

Differentia
inter acci-
dens et acci-
dentale.

Ratione
contra d
nitione
Porphy
de acci
te.

¹ ARISTOTELES, In libro causarum particula-

rium.

et Jacob filio Alchindi, minus veritatis habere, et esse multipliciter imperfecta, in quibusdam non vera, et in quibusdam imperfecta, et in quibusdam ad rem non pertinentia.

Prima. Quod enim dicunt antiqui in prima accidentis assignatione, quod accidens est quod adest et abest præter subjecti corruptionem, debuit esse generis. Debuit ergo dici quod accidens est universale. Universale enim quinque generibus est pro genere. Adhuc addi debuit differentia contrahens ad prædicabile, quod est accidens, et separans ipsum ab aliis in modo de pluribus prædicandi: ut diceretur sic, accidens est universale prædicatum de pluribus non essentialiter, sed in quale et non in quid: hoc enim esset quare adest vel abest ei de quo prædicatur præter subjecti corruptionem. Adhuc sicut abest præter subjecti corruptionem, ita abest præter subjecti constitutionem, motus enim secundum accidentia, sicut dicit Aristoteles¹, est de subjecto ad subjectum eodem subjecto remanente et salvato sub utroque terminorum motus: et hæc est causa quare adest et abest præter subjecti de quo prædicatur corruptionem.

Secunda. Dicit etiam Avicenna vitium esse in hoc quod secundum hanc assignationem accidentis dividunt accidens in accidens separabile, et inseparabile: dicentes quod dormire vel sedere est separabile accidens, nigrum vero esse corvo et Æthiopi inseparabiliter accedit. Et si objiciatur quod hoc oppositum esse videtur ei quod dicitur in assignatione accidentis, quia si eidem adest et abest præter subjecti corruptionem, tunc omne accidens videtur separabile et nullum inseparabile subjecto manente. Dant responsionem valde calumniosam dicentes, quod accidens separabile est a subjecto secundum intellectum, quia potest subintelligi corvus albus et Æthiops nitens candore sive colore: nitens autem color non est nisi albus. Hæc autem responsio valde videtur debilis, quia separabile se-

cundum actum, et separabile secundum opinionem vel intellectum, sunt separabilia æquivoce et talia in assignationibus diffinitionum poni non debent.

Adhuc autem falsum videtur quod dicunt, quod præter subjecti corruptionem possit intelligi corvus albus et Æthiops nitens candore: nigredo enim comparatur ad corvum et ad Æthiopem, ut ad subjectum et ad causam substantialem materiæ et subjecto corvi et Æthiopis: et ideo manente corvo secundum quod corvus est, non potest intelligi corvus albus, ut videtur: quia corvo posito ut subjecto, ponitur causa nigredinis, et posita causa nigredinis non potest intelligi quod albedo insit corvo: vitiosa igitur, ut videtur, talis accidentis assignatio est: et hæc omnia concedit Avicenna.

Adhuc autem etiam falsum videtur: quia mors accedit homini, et combustio domui: et neutrum illorum adest præter subjecti corruptionem: adhuc autem generatio. Sic ergo Arabes Philosophi hanc Porphyrii accidentis reprehenderunt descriptionem.

Ad hoc quidam Latinorum finxerunt quasdam responsiones, quas quia deliramenta reputo, de eis nullam faciemus mentionem. Est autem veritas de his quæ Antiqui dixerunt, quod accidens est quod abest et adest præter subjecti corruptionem. Ex prima enim universalis divisione in quinque universalis subintelligi volunt universale, ut sit sensus. Accidens est universale, quod de subjecto prædicatur non essentialiter, et ideo potest inesse subjecto eidem, et abesse ab eodem: nec oportuit ponere, quod per divisionem a quolibet subintelligi poterat. Similiter dixerunt de hoc quod dicitur de modo prædicandi non essentiali: hic modus intelligitur ex determinatis in aliis, quæ omnia essentialiter prædicantur secundum primum vel secundum modum dicendi per se, sicut in ante habitis dictum est. Et cum solum accidens residuum sit inter

Tertia.

Quarta.

Solutio prima.

¹ ARISTOTELES, 5 Physicorum, tex. et com. 7.

universalia et ultimum, eo quod minus habet de ratione prædicabilis, relinqueretur quod non essentialiter prædicaretur, et sic indifferenter ad affirmandum et negandum habet se ad suum subjectum, quod adest et abest eidem subjecto, subjecto eodem remanente incorrupto : quod non convenit alicui aliorum universalium quæ se non habent ad subjecta de quibus prædicantur modo affirmando et modo negando : quia ipsa insunt subjectis actu et intellectu, vel subjecta insunt ipsis prædicatis secundum intellectum, quod non inest subjecto accidentis, nec etiam prædicato.

Solutio secundæ.

Quod autem subjungitur de divisione accidentis, ratio est ut ostendatur assignatio vera de utroque accidente. Et de separabili quidem planum est quod dicitur. De inseparabili etiam verum est, quia docet Aristoteles quod alteratio est, quando eodem manente subjecto motus fit in suis passionibus : motu autem facto secundum inseparabile accidens non potest negari quin sit motus alterationis et non substantiæ : oportet igitur quod maneat idem subjectum salvatum secundum esse substantiale : quia aliter motus esset aut de non subjecto ad subjectum, aut de subjecto ad non subjectum : et hæc est necessitas quæ compulit antiquos dicere, quod secundum inseparabilia accidentia prædicatio est accidentis, quod adest et abest præter subjecti corruptionem. Est enim constitutio subjecti duplex, scilicet secundum esse simpliciter, et secundum esse talis vel talis complexionis. Secundum esse simpliciter constituitur solis principiis substantiæ quæ sunt forma et materia ad speciem vel ad individuum speciei determinata. Secundum autem esse talis vel talis complexionis constituitur ex qualitatibus principiorum substantialium et non ex ipsis principiis. Cujus signum est : quia si ovum corvi accipiatur, et argento vivo in humore viscoso sicut est unguentum anseris vel cati

(quæ frigida sunt animalia) circumliniatur, et nidus in frigidissimo sit loco, sicut in summis montibus frigidis, erit ex ovo corvus albus, et aliquando erit albus ex sola loci frigiditate : et hoc non esset nisi principia substantialia a talibus accidentibus essent separabilia. Est enim manifestum quod Æthiops in locis frigidis paulatim albescit propter eandem causam.

Quod autem objicitur, quod talia inseparabilia ad subjectum comparantur ut ad causam : et hoc est, quia subjectum ibi cum substantia et principiis substantiæ talem in ratione et in nomine suo designant complexionem. Si autem subjectum sine tali complexione supponatur, tunc manente eodem subjecto adest et abest accidens. Et quod dicit separationem secundum opinionem vel intellectum, et separationem secundum actum esse in æquivocis, dicendum quod verum esset, nisi separabilitas illa non esset nisi in anima et non in subjecto : ille autem intellectus refertur ad rem, ut dictum est : et ideo non est peccatum æquivocationis.

Ex hoc patet solutio ejus quod objici potest, quod ita etiam subjectum proprii potest intelligi sine proprio, et sic separari secundum intellectum posset istud quod est proprie proprium. Quia patet quod hoc non est verum : quia proprium dependet per substantialia principia ad speciem. Et ideo intelligi non potest sine specie, quia species est in intellectu proprii, ut prius dictum est.

Quod autem contra assignationis illius veritatem objicitur de morte et combustionem : dicendum quod deliramentum est in veritate quod dicunt Latini, quod et post combustionem domus adhuc intelligatur : hic enim intellectus penitus est contra rei naturam. Quod etiam dicatur quod adhuc remanet in elementis mortuus vel in prima materia, absurdissimum est : quia yle, ut dicit Aristoteles¹, sub-

Solutio tertiæ.

Objectio.

Solutio.

Ad questionem.

¹ ARISTOTELES, In 1 de generatione, tex. com.

jectum est generationis et corruptionis, et non motus illius qui est secundum accidentia: illius enim motus subjectum est subjectum in forma substantiali salvatum secundum Aristotelis doctrinam.

Unde dicendum quod mors mortuo non est accidentale, nec etiam combustio combustibili domui, quinimo et per se et essentialiter est, hoc mortuum in esse substantiali interiit, et combustum interiit¹, sicut hoc decollatum per se interiit vel interfectum interiit secundum interfectionem: mors enim est dissolutio principiorum vitæ substantialium in eo quod mortuum non est, et combustio dissolutio principiorum continetium figuram domus: tale ergo prædicatum, mortuum non est, vel combustum non est, per se et essentialiter est in subjecto, et ideo inter accidentalia computandum non est: accidens enim de quo intenditur hic, non est id quod dividit ens cum substantia, sed est idem quod accidentale prædicatum, quod est accidentaliter notio sive designatio.

Et si obijciatur quod tale accidens est fluxibile et corruptibile, et ideo universale non potest esse, quia universale est incorruptibile, *Dicendum* quod accidens ut hoc accidens vel illud in hac materia vel alia acceptum est corruptibile et fluxibile: sed ut abstractum ab hoc et illo in universali acceptum, est per rationem incorruptibile, sicut et alia universalia. Sic enim salvatur dicta assignatio Peripateticorum.

CAPUT III.

De secunda et tertia assignatione accidentis data a Porphyrio.

Sic autem assignata accidentis descriptione per modum inhærentiæ subjecto de quo prædicatur, aliam etiam induxerunt accidentis assignationem penes causam inhærentiæ sumptam, dicentes quod accidens est quod contingit eidem inesse

vel non inesse. Sic enim intelligitur quod dicunt, quod contingit eidem inesse et non inesse, ut contingens sit ad utrumque. Contingit enim inesse quod non habet suæ inhærentiæ causam essentialem: et contingit eidem non inesse quod non habet essentialem causam quæ impediatur quod non insit: et est conveniens omni accidenti, etiam inseparabili, sicut nuper ostensum est: principia enim quæ in subjecto accipiuntur et sunt accidentis inhærentis principia, contingentia et non essentialia sunt principia, et ideo quidquid ex talibus principiis contingit inesse, contingit etiam non inesse contingenter mutatis principiis. Et hæc assignatio separat hoc prædicatum quod est accidens ab omnibus aliis. Genus enim prædicatum est quod essentialiter inest ei de quo prædicatur, ut ens de ratione ejus de quo prædicatur. Similiter differentia tale est prædicatum, et eodem modo species: proprium autem non inest nisi per intellectum speciei in propria. Solum autem accidens per contingentem causam dicitur inesse, et per contingentem causam dicitur non inesse: propter quod etiam minime habet de ratione prædicationis, et per consequens minime habet de ratione universalis: quamvis forte de pluribus prædicetur quam genus, vel species, vel proprium, vel differentia. Est tamen universale et prædicabile quod contingit totum et sub esse tali accidentali designatur: et ideo nomen *tale* (esse totius subjecti designans) notio est ipsius, ut idem prædicatur de subjecto.

Propter quod etiam tertiam induxerunt accidentis assignationem dicentes, quod accidens est quod nec genus, nec species, nec differentia, nec proprium sit, semper autem subjecto inest subsistens. Quam definitionem non satis rationabiliter reprehendit Avicenna dicens, quod hoc quod apponitur, semper autem subjecto inest subsistens: omnino otiose apponitur, et contra intellectum eorum quæ in aliis assignationibus dicta sunt. Otiose quidem,

Tertia definitio accidentis.

¹ Cf. 1 Topic. cap. de accidente.

quia cum accidens dicatur quasi cadens, eo quod non sit simpliciter ens, et sit potius entis quam ens, non oportuit ponere quod in subjecto est: non enim proprie est in subjecto, sed est aliquo modo subjecti aliquid potius quam sit, hoc est, esse habeat in subjecto: non enim habet esse in subjecto, sed subjectum secundum quod subjectum habet esse secundum ipsum. Et quod dicitur subsistens accidens, dicit Avicenna nihil significare: sed vox est non significativa, sicut buba, vel bultrix: accidens enim si accidens est, nullo modo subsistit, quia non habet subsistentiam aliquam, sed in subjecto tantum est, ita quod hæc determinatio in subjecto determinat rationem essendi vel subsistendi. Et non est nisi secundum quid, quod non nisi in subjecto est, et sic superflue ponitur subsistens: et est sensus, quod accidens est subsistens, hoc est, quamdiu est, in subjecto est: et quando in subjecto non est, tunc non subsistit, nec est.

Hæc autem assignatio aliis impugnat modis: quia eadem ratione posset dici de quolibet aliorum universalium sic, quod genus est quod nec accidens, nec species, nec differentia, nec proprium est, semper autem in subjecto est. Et similiter posset de aliis dici per negationem aliorum. Adhuc autem accidens non semper est in subjecto si adest et si abest præter subjecti corruptionem.

Solutio.

His autem omnibus et similibus non est difficile respondere, consideratis secundum logicam intentionem universalibus: hoc enim modo accidens prædicatum maxime ab inhærentia subjecti deficiens est, et ideo per negationem aliorum describitur. Sed est privatio per negationem ha-

bitus, non quod penitus sit privatio, sed quia privationi simile et privationi propinquum, quia privatur inhærentiæ certa causa, et hoc non est in aliis. Quamvis negatio nihil certificet, tamen cum terminatur ad ea quæ negat, certificat aliquo modo.

Et quod dicitur, quod non semper est in subjecto: *Dicendum* quod ista objectio provenit ex malo intellectu illius assignationis: non enim vult dicere, quod simpliciter sit in subjecto, sed potius quod accidens prædicatum subsistens, hoc est, dum est, non habet esse nisi in subjecto, et ideo ad subjectum secundum suum esse semper habet inclinationem, et quando non est in subjecto, tunc non est. Hoc est ergo quod Antiqui de accidente dixerunt, quod accidens est quod adest et abest præter subjecti corruptionem. Dividitur autem in duo, scilicet in separabile, et in inseparabile. Dormire separabile accidens est, nigrum vero inseparabile est corvo et Æthiopi, et tamen utrique accidit, potest enim subintelligi corvus albus et Æthiops nitens candore præter subjecti corruptionem.

Diffinitur autem accidens adhuc sic, accidens est quod contingit eidem inesse et non inesse. Adhuc ergo diffinitur sic, accidens est quod nec genus, nec species, nec differentia, nec proprium est, semper autem subjecto inest subsistens.

Omnibus his ergo universalibus secundum intentionem logicam sigillatim determinatis, quæ proposita sunt in enuntiatione superius habita in primo tractatu, dico autem genus, speciem, proprium, differentiam et accidens: dicendum deinceps quæ eisdem communia, et quæ propriasint.

TRACTATUS VIII

DE COMMUNIBUS IN QUIBUS CONVENIUNT ET DIFFERENTIIS
QUIBUS DIFFERUNT QUINQUE UNIVERSALIA.

CAPUT I.

De eo in quo communicant omnia quinque universalia.

Omnibus autem quæ de universalibus sigillatim dicenda videbantur exsecutis, nunc demum restat dicere de omnibus in quibus conveniunt, et de differentiis in quibus differunt ad invicem. Primum autem dicemus de his quæ omnibus simul sunt communia. Dicemus autem quod commune est quidem omnibus simul, quod inest eis de pluribus prædicari. Hoc enim omnibus necesse est convenire, quia universale quod est genus ipsorum, etiam per hoc diffinitur: quia universale est quod est in multis et de multis: in multis autem esse causa est, quod prædicetur de illis, et de multis esse idem est ei quod est de multis prædicari. Hoc autem quamvis omnibus quinque commune sit, differenter tamen convenit eis, quia genus quidem de speciebus suis et individuis generis et speciei prædicatur per hoc quod est in illis secundum actum et secundum intellectum. Et similiter differentia cum sit generalis, prædicatur de speciebus et de individuis specierum per hoc quod ut quale essentielle est in illis secundum actum et secundum intellectum. Et quod de differentia ultima convertibili cum specie posset contra hoc objici, jam in tractatu de *Differentia* determinatum est. Species autem prædicatur de pluribus, quia prædicatur in quid de ipsis quæ sub ipsa sunt individuis. Similiter autem et proprium prædicatur de pluribus, quia quamvis de

una sola specie prædicetur, tamen quia species est in individuis ut totum esse individuorum, propter hoc etiam proprium prædicatur de omnibus illis speciei individuis et sic de pluribus prædicatur. Accidens autem etiam de pluribus speciebus et aliquando de pluribus generibus, ut album de cygno, et de nive, et cæteris, et etiam prædicatur de individuis tam generum quam specierum.

Hoc autem et inductione probatur et exemplo: animal enim quod est genus, de homine et de bove prædicatur, quæ sunt plures species et de equo: prædicatur etiam de hoc equo, et de hoc homine, quæ sunt individua. Irrationale vero quod est differentia vel loco differentiae divisivæ positum, de equo, de bove, et de harum specierum particularibus prædicatur. Species autem specialissima quæ solum species est et non genus, prædicatur de pluribus: prædicatur enim de his quæ sunt illius speciei particularia, ut homo de his qui sunt particulares homines. Proprium vero quod est risibile, prædicatur de homine ut de una sola specie, et prædicatur de his qui sunt particulares homines. Nigrum autem quod est accidens inseparabile, prædicatur et de specie corvorum et de his qui sunt particulares corvi.

Sed differenter se habet in prædicando accidens ad proprium: quia prædicatio proprii per speciem venit ad individua. Prædicatio autem accidentis cum accidens sit in individuo per se, prius prædicatur de individuo, et per individuum venit ad speciem: et hoc quidem est accidens in-

separabile. Similiter prædicatur moveri de homine et de equo et de eorum individuis quod est accidens separabile. Sed, sicut dictum est, accidens principaliter prædicatur de individuo: secundo vero loco prædicatur de his speciebus quæ continent sub se individua.

Huic autem communitati adducunt Avicenna et Algazel ex ista aliam causam, quæ similiter omnibus communis est universalibus: et hæc est, quod quæcumque essentialiter prædicantur de prædicato, omnia etiam prædicantur de subjecto: ut si animal ut genus prædicatur de homine, omne quod substantialiter prædicatur de animali, prædicatur essentialiter de homine: ut si animal est vivum et substantia, erit homo vivum et substantia. Similiter in differentia si homo est rationalis, et rationale sensibile, et si sensibile animatum, et homo animatum erit. Similiter de specie: quia si Socrates est homo, et homo animal, et animal substantia, erit Socrates animal et substantia. Eodem autem modo est de proprio: quia si homo est risibile, et risibile admirativum, et admirativum suspensivum ad rerum investigationem, erit homo admirativum, et rerum investigativum. Et sic est de accidente: quia si homo est album coloratum vel visus disgregativum, erit homo huiusmodi. Et sic est generaliter in omnibus. Et hoc est propter quod ista quinque univoce sunt universalialia, et ideo quæcumque prædicantur de prædicato, omnia de subjecto convenit prædicari.

CAPUT II.

De tribus communibus generi et differentie.

Signata communitate omnium simul, commune generi et differentie dicamus quæ prima sunt inter universalialia, ut habitum est in præmissis. Dicitur ergo quod generi et differentie commune est, quod utrumque species contineat in ambitu suæ communitatis: continet enim differentia species, quamvis non omnes illas species

contineat, quas continet genus: et hoc ideo est quod differentia est divisiva, et per hoc quod est divisiva, ponitur sub genere, et efficitur minus communis quam genus. Rationale enim quod est differentia, etiam quamvis non contineat ea animalia quæ sunt irrationalia, quæ opposita differentia constituuntur, quæ continet genus quod est animal divisum rationali et irrationali ut oppositis differentiis, continet tamen plures species, continet enim hominem et Deum vel deos, quæ secundum Stoicos sunt species animalis. Quod quidem exemplum, quamvis simpliciter inconveniens sit, tamen utimur eo, quia non discutimus hic de veritate exemplorum, sed utimur tantum eis ad propositæ intentionis manifestationem. Tam genus autem quam differentia prædicatur de pluribus speciebus, dicit Avicenna, quod quamvis non sit necessarium, tamen non est impossibile, quia in pluribus hoc invenitur.

Dubium tamen quod ex hoc oriri posset, in præcedentibus est solutum tam ex parte generis, quam ex parte differentie: sed certum est quod dicit Avicenna, quod quamvis non sit necessarium, tamen non est impossibile: quia in pluribus hoc invenitur, quod quantum est de aptitudine nature tam genus quam differentia in pluribus sunt speciebus.

Secundum autem quod generi et differentie commune est, hoc est, quia quæcumque prædicantur de genere ut genus subjecti sive de specie, et hoc essentiali prædicatione, prædicantur etiam de his speciebus quæ sunt sub ipso genere. Similiter quæ prædicantur de differentia essentialiter, ut differentia differentie ipsius, prædicabuntur etiam de specie quæ est sub ipsa differentia. Est autem sub differentia species constituta per differentiam. Hoc autem patet exemplo: cum enim genus sit animal, prædicatur de eodem substantia ut genus, et animatum ut differentia: et non solum de eodem animali hæc prædicantur, sed prædicantur etiam hæc eadem de his speciebus

Primum commune generi et differentie.

Secundum commune generi et differentie.

quæ sunt sub animali usque ad individua, de quibus etiam prædicantur, quia illa ultima illarum specierum sunt subjecta. Similiter cum rationale sit differentia, de hac prædicatur ut differentia, quod est ratione uti: quod quidem ratione uti non solum prædicatur de differentia quæ est rationalis, sed prædicatur etiam de his speciebus quæ sub hac sunt differentia quæ est rationale, et de individuis eorum, et de homine, et de diis.

Objectio. Quod autem dicitur aliquid prædicari de differentia ut differentia, convenire non videtur his quæ in tractatu de *Differentia* dicta sunt: ibi enim probatur, quod differentiæ non est differentia. **Solutio.** Quamvis autem differentia non habeat differentiam ut formam, differentia tamen cum sit naturalis potentia, habet actum et finem: et sic ad actum et finem comparata, aliquid habet prædicatum de ipsa per modum differentiæ, et hoc non est contrarium his quæ in ante habitis dicta sunt.

tertium commune generi et differentia. Adhuc autem est tertia communitas generis et differentiæ, quod perempto genere et differentia, necesse est simul periri species quæ sunt sub ipsis: si enim non sit animal, sequitur quod non sit equus vel homo, et similiter si non sit rationale quod est differentia, sequitur quod nullum erit utens ratione, sicut homo, vel Deus. Et hujusmodi causa est, quia genus est quid et substantia speciei, differentia autem forma essentialis: et ideo peremptis his necesse est destrui species quæ sunt sub ipsis.

CAPUT III.

In quibus differunt genus et differentia.

na differentia generis et differentia. Proprium autem est generis et differentia in quo genus et differentia distinguuntur, ita quod generi quidem convenit de pluribus prædicari quam differentia: quia cum differentia sit divisiva, partem accipit unam eorum de quibus prædicatur genus. In hoc autem etiam

a specie et proprio distinguitur genus: quia de pluribus quam species et proprium prædicatur, cum species de solis individuis, proprium autem de sola specie et de his quæ sub specie sunt individuis prædicetur. Genus autem ut genus prædicatur de his quæ continentur sub oppositis differentiis, et de speciebus pluribus quam accidens: quia cum accidens non individuetur nisi per substantiam, prædicabitur de substantiæ individuis non omnibus: genus autem et maxime generalissimum de valde pluribus prædicatur, et subalternis et specialissimis.

Et hoc quidem patet per inductionem et per exemplum: animal enim quod est genus, de homine, equo, ave, et serpente prædicatur, quæ differunt genere et specie bipedis et quadrupedis et volatilis et gressibilis et reptibilis: quadrupes autem quod est differentia, prædicatur tantum de quatuor pedes habentibus: homo vero quia est species, de solis individuis prædicatur, cum species sit et non genus, et sit species specialissima. Et hinc cum sit proprium de solo equo prædicatur, et de his particularibus quæ sunt sub equo. Accidens autem etiam similiter prædicatur de paucioribus quam genus, quia non potest esse quod unum accidens omnibus quæ sunt in genere conveniat, ut album, vel nigrum.

Quod aliquis autem instet sophistice contra ea quæ dicta sunt, quod genus scilicet de pluribus prædicatur quam differentia: *Dico* quod oportet accipere differentias quibus genus dividitur: quia illæ veræ sunt differentia, patet per hoc quia sunt generis divisivæ, et speciei sub genere constitutivæ: acceperunt enim partem generis quod dividunt et ponunt sub genere, et ideo in pauciora sunt quam ipsum genus.

Amplius autem secunda differentia est, quod genus continet differentiam potestate, ut in ante habitis determinatum est. Hoc autem per exemplum probatur: quia animal genus duo est per prædica-

Removet
dubium.

2. Differentia.

tionem : est enim et hoc rationale, et hoc irrationale, et prædicatur de utrisque : differentia autem de altero tantum prædicatur.

3. Differentia.

Amplius tertia est differentia, quod genera quidem priora sunt natura his quæ sub se sunt differentiis : quia differentie exeunt de generis potestate, et ideo sunt posteriores natura : sed actus posterior est potentia in eodem. Hujus autem signum est : quia sublatis generibus simul auferuntur differentie quæ sunt sub genere, sed sublatis differentiis non oportet quod simul genera auferantur. Et hoc patet per exemplum : sublato enim animali quod est genus, simul auferetur rationale et irrationale, quæ sunt differentie animalis. Differentie autem sublatae, non simul genus auferunt : nam si omnes divisivæ animalis differentie auferantur, adhuc tamen potest intelligi substantia animata sensibilis quæ est animal secundum esse animalis, ut est genus. Quamvis enim dicat Aristoteles quod destructis primis impossibile est aliquid aliorum remanere, hoc intelligendum est secundum esse perfectum quod habent superiora in inferioribus, sed secundum esse intellectuale quod superiora habent in suis principiis, nihil prohibet manere superiora etiam destructis inferioribus in quibus esse accidit ipsis.

4. Differentia.

Amplius quarta est differentia, quod genus quidem in eo quod quid est prædicatur : differentia vero in eo quod quale quid est prædicatur, quemadmodum in ante habitis de genere et de differentia dictum est.

5. Differentia.

Amplius quinto differentia est, quod genus quidem proximum unum est secundum unamquamque speciem quod in ea contrahitur ad speciem constituendam : differentie vero contrahentes sunt plurimæ, quæ licet secundum Averroem ut differentie generis sint determinationes, tamen in eodem motu a potentia prima generis ad speciem dicunt formas secundum rationem sibi succedentes : eo

quod motus est forma post formam, sicut dicit Averroes ¹, ut hominis id quod animal unicum est genus : differentie vero plurimæ, ut rationale mortale, mentis disciplinæque perceptibile. Dicitur enim mens a *metior*, *metiris*, eo quod sicut dixit Pythagoras, omnia ratione mensurantur et intellectu : et sic homo efficitur disciplinæ et scientiæ perceptibilis. Et hæc est differentia illius differentie quæ est rationale, sicut prius diximus, quia hoc modo in comparatione ad actum vel finem, nihil prohibet dicere differentiam esse differentiam.

Amplius autem sexta differentia est, quod genus quidem in constitutione speciei consimile est materiæ per hoc quod formabile et distinguibile est : differentia vero simul est formæ per hoc quod est forma formans et distinguens, ut in ante habitis determinatum est.

6. Differentia.

CAPUT IV.

De compendio dictorum circa generis et differentie tam communia quam propria.

Dicta autem Antiquorum de his quæ dicta sunt, brevi compendio et facili comprehendendi possunt. Dicunt enim quod commune quidem omnibus universalibus est de pluribus prædicari : genus enim quidem de speciebus, et de individuis, et de differentia prædicatur. Species autem de his quæ sub ipsa sunt individuis. At vero proprium de una sola specie, et de his quæ sub una sola specie sunt individuis prædicatur. Accidens autem et de speciebus et de individuis prædicatur. Hoc autem per inductionem probatur et per exemplum : nam quia animal de bove prædicatur, et de homine, et de equo, quæ sunt diversa specie : et de hoc equo, et de hoc homine, quæ sunt individua. Irrationale vero de bove, de equo, et de particularibus omnibus quoque harum specierum prædicatur. Species au-

¹ Averroes, Super 3 Physicorum, com. 4.

tem, ut homo, solum de his qui sunt particulares homines prædicatur. Proprium autem quod est risibile prædicatur de homine, et de his qui sunt particulares homines. Nigrum autem de specie corvorum, et de his qui sunt particulares corvi prædicatur: quod nigrum est accidens inseparabile. Moveri autem de homine et equo prædicatur quod est separabile accidens: sed prius quidem de individuo prædicatur cum sit accidens individiui, secundo vero loco prædicatur et de speciebus quæ continent individua.

Commune autem est generi et differentiæ: primo quidem continentia specierum, continet enim differentia species, etsi non tot quot continet genus: rationale enim, etsi non continet irrationalia, quemadmodum irrationalia continet animal, tamen continet hominem et Deum qui sunt species animalis. Commune etiam generi et differentiæ est, quod quæcumque prædicantur de genere ut genus, et de his quæ sunt sub ipso speciebus prædicantur. Et quæcumque de differentia, ut differentia prædicantur, etiam de ea quæ sub ipsa est specie prædicantur; nam cum genus sit anima, non solum de eodem genere prædicantur ut genus substantia et animatum sive vivum, quæ genera animalis sunt, sed prædicantur etiam de his quæ sub animali sunt speciebus usque ad earundem specierum et generum individua. Cumque rationalis sit differentia, prædicatur de ea ut differentia id quod est uti ratione: et hoc non solum prædicatur de eo quod rationale, sed etiam de his quæ sunt sub rationali speciebus prædicabitur, scilicet ipsum quod est uti ratione. Commune est item generi et differentiæ, quod perempto genere et perempta differentia simul perimi species est necesse quæ sunt sub ipsis: quemadmodum si non sit animal, non est equus nec homo: aut si non sit rationale, nullum erit animal quod utatur ratione.

Proprium autem generis (quod genus distinguit a differentia) est de pluribus

prædicari, quam differentia, et species, et proprium, et accidens. Animal enim de homine, de equo, et ave, et serpente prædicatur. Quadrupes autem quod est differentia, non prædicatur nisi de quatuor pedes habentibus animalibus. Homo vero cum sit species, de solis prædicatur individuis hominis. Et hinnibile cum sit proprium, de solo prædicatur equo, et de his qui sunt equi particulares. Et accidens similiter de paucioribus prædicatur quam animal, quia non contingit unum accidens commune omnibus accidere.

Ne autem sophisticè aliquis instet contra prædicta, dicimus quod oportet accipere differentiam divisivam qua dividitur genus, et non eas quæ complent substantiam generum in specierum constitutione, sicut actus complet potentiam.

Amplius autem differunt in hoc quod genus quidem suæ communitatis ambitu potestate continet differentias. Animal enim cum sit genus, est etiam hoc rationale, vel illud irrationale. Amplius autem adhuc differunt, quia genera quidem priora sunt his quæ sunt sub se positæ differentiis: propter quod simul ablata auferunt differentias, non autem simul auferuntur ablatis differentiis, sublato enim animali auferuntur rationale et irrationale, quæ ejus sunt differentiæ. Differentiæ autem ablatae non simul auferunt genus: nam si omnes differentiæ animalis interimantur, tamen substantia animata sensibilis potest intelligi: non autem posset intelligi, nisi secundum esse intelligibile remaneret. Amplius et in hoc differunt, quod genus quidem in eo quod quid est, differentia vero in eo quod quale quid est, quemadmodum dictum est, prædicatur. Amplius etiam in hoc differunt, quod genus unum est unitate essentiæ generis secundum unamquamque speciem: non constituitur enim species nisi in uno genere existente in ipsa, sicut hominis genus unum est id quod est animal. Differentiæ vero sunt plurimæ in unius speciei constitutione, propinquæ scilicet et remotæ, in homine

rationale mortale, mentis disciplinæque perceptibile, quibus ab aliis animalibus differt homo. Amplius etiam in hoc differt genus a differentia, quod in specie constitutione, genus quidem consimile est materiæ, differentia vero consimilis est formæ. Cum autem et alia multa sint communia in quibus conveniunt, et propria in quibus differunt genus et differentia, nunc ad propositam intentionem ista quæ dicta sunt sufficiant.

CAPUT V.

De communibus et propriis generis et speciei.

Nunc autem assignanda sunt communia et propria generis et speciei. Dicimus ergo, quod genus quidem et species commune habent de pluribus prædicari, per hoc quod utrumque eorum universale est quod est in multis et de multis. Sed talis communitas quamvis conveniat tam generalissimo quam generi subalterno, et similiter specialissimæ speciei subalternæ, tamen secundum quod hic communia generi assignamus et speciei, intendimus quod genus sumatur ut genus et non ut species, et species sumatur ut species et non ut genus: quamvis ad diversa comparata quædam istorum possint esse genera et species: ideo maxime ista convenit generi quod est genus tantum, et speciei quæ est species tantum: quamvis enim genus sumptum ut genus prædicatur de pluribus differentibus specie, et differentibus numero, et species sumpta ut species prædicatur de pluribus differentibus numero solum: tamen in hoc communi genus et species conveniunt, quamvis in modo differant: quia genus prædicatur ut pars, species autem ut totum esse eorum de quibus prædicatur: sed de differentibus hic modis non curamus.

Secunda autem communitate iterum conveniunt genus et species, quod utrumque prius est eo de quo prædicatur. Et hujus causa est, quia sunt principia es-

sentia eorum de quibus prædicantur: principium autem natura et intellectu prius est eo cuius est principium.

Tertiam autem habent communitatem, quia utrumque illorum totum quoddam est ad ea de quibus prædicatur: continens autem totum est ad id quod continet, nec prædicatur de eo nisi ut ipsum est notio totius, sicut in ante habitis sæpius dictum est.

Assignatis autem convenientiis inter genus et speciem, oportet etiam ponere differentias: quia quæ in omnibus conveniunt, et in nullo differunt, eadem sunt et non differentia. Differentia autem sunt genera et species, et ideo oportet distinguere differentias eorum ad invicem. Differunt autem prima differentia sumpta ex ambitu communitatis eorum, ex eo quod genus continet sub se species, species vero continetur et non continet genera per talem continentiae modum: quamvis contineantur genera alio modo, ut scilicet pars essentialis quæ quasi materia continetur in toto composito. Et est hoc compositum ex dictis Avicennæ. Probatio autem hujus differentiae est, quod genus in pluribus est secundum ambitum suæ quantitatis quam species, sicut patet ex antedictis.

Secunda autem differentia est, quod genera secundum intellectum præjacere oportet speciebus. Cujus probatio et causa est, quia genera non possunt perficere species, non informata specificis differentiis. Sed cum formatum constituit aliquid, præjacet illi, sicut cuprum præjacet formæ statuae.

Propter quod concluditur tertia differentia, scilicet quod genera naturaliter, ut causa secundum intellectum sunt priora speciebus.

Ex hoc iterum concluditur differentia quarta, quod interemptis scilicet generibus, simul interimuntur species, sicut principium corruptum interimit principium: sed non convertitur, quia sicut supra dictum est, omnibus differentiis et speciebus interemptis, adhuc salvatur ge-

Primum commune generis et speciei.

Genus prædicatur de pluribus ut pars, species autem ut totum.

Secundum commune illorum.

Tertia communis eorum

Prima differentia generis et speciei

Secunda differentia illorum

Tertia differentia

Quarta differentia

nus secundum esse intellectuale : et ideo species quidem cum sit posita, etiam genus de necessitate positum est, eo quod in specie est genus actu et intellectu : genus vero cum sit positum, non sequitur omnino quod sit species, quia species non nisi potentia est in genere, posita autem potentia, non propter hoc actu ponitur ens, quia in potentia ens non est secundum actum.

Quinta autem differentia est, quia genera quidem univoce de speciebus prædicantur, eo quod dant eis nomen suum et substantiam et rationem : quod solum vocatur univoce prædicari. Species vero de genere minime prædicatur ordinata prædicatione : non enim prædicatur de generibus nisi per accidens, ut cum dicitur, quoddam animal est homo. Secundum autem quod non est per se, non est univoca prædicatio quamvis quoddam animal homo sit, et ratio cujusdam homini conveniat universali.

Amplius autem sexta differentia est, quod genera quidem abundant de speciebus in continentia earum quæ sub genere sunt specierum : quia secundum ambitum communitatis species non continent genera. Species vero constitutæ abundant a generibus continentia propriarum differentiarum, per quas constituuntur : quia illæ in speciebus sunt actu contentæ, cum genus non habeat eas nisi potestate, ut in ante habitis dictum est.

Amplius autem alia differentia est in hoc, quod species secundum aliquem modum dicta sive specialissima sive subalterna nunquam potest fieri generalissimum, quia hoc est contra rationem generalissimi. Generalissimum autem est, quod cum sit genus, nunquam potest fieri species : et similiter id quod est aliquo modo genus sive generalissimum sive subalternum, nunquam fit specialissimum : hoc enim esset contra specialissimi rationem, quia ratio specialissimi est, quod cum sit species, nunquam potest fieri genus.

Hoc autem totum est, sicut dicit Porphyrius. Genus autem et species commu-

ne quidem habent de pluribus (quemadmodum dictum est) prædicari. Sumitur autem species ut species non ut genus, si fuerit idem genus et species. Commune autem est his, scilicet generi et speciei, etiam eorum priora esse, græcus enim genitivus pro ablativo ponitur, de quibus prædicantur. Commune est etiam eis quoddam totum esse eorum de quibus prædicantur, ita quod utrumque quoddam totum est subjectorum suorum.

Differunt autem ab invicem, eo quod genus continet sub se species continentia suæ communitatis. Species vero continetur et non continet genera. Et hoc ideo est, quia in pluribus est genus quam species, et ideo genera præjacere oportet speciebus, cum in speciebus sint formata specificis differentiis ad hoc quod possint perficere species : unde et priora sunt naturaliter genera.

Et ex hoc sequitur, quod ipsis interemptis, simul interimentia sunt species, licet simul non interimantur speciebus interemptis. Ex hoc iterum sequitur, quod species quidem cum sit, positum sit genus, genus vero cum sit positum, non sequitur omnino quod sit posita species. Et genera quidem univoce de speciebus prædicantur : dant enim eis nomen suum et substantiæ rationem. Species vero de generibus minime prædicantur, nisi per accidens : accidit enim animali cuidam hominem esse. Amplius quidem genera abundant continentia suæ communitatis earum quæ sub se sunt specierum continentia. Species vero abundat a generibus propriis differentiis, quas actu et intellectu in se habet, suæ substantiæ constitutivis. Amplius neque species quocumque modo species sit, unquam fiet generalissimum : nec genus quocumque modo genus sit, unquam fiet specialissimum.

CAPUT VI.

De convenientiis et differentiis generis et proprii.

Prima com-
munitas ge-
neris et
proprii.

Nunc autem assignandæ sunt communitates et differentiæ generis et proprii secundum consequentiæ ordinem. Dicimus igitur quod prima inter genus et proprium communitas sive convenientia est, quod utrumque horum prædicabiliū sequitur speciem de qua prædicatur. Sequi autem dicimus non secundum naturam, quia sic genus est prius specie, sed dicimus sequi secundum consequentiæ rationem: sequitur enim si homo est, animal est, et si homo est, risibile est. Sed quando proprium sequitur ad speciem, est simul cum consequentiæ ratione etiam ordo naturæ et intellectus: quia species est causa proprii, et non e converso.

Secunda
communi-
tas.

Secunda autem convenientia generis et proprii est, quod tam genus quam proprium, non secundum magis et minus prædicantur de speciebus, de quibus prædicantur quæ ipsum proprium participant.

Participare
proprie est
inferiorum
de superioribus.

Participare hic autem large sumimus non proprie: proprie enim participant inferiora sua superiora quæ in substantiis eorum sunt nomine et essentia et ratione, ut dicit Aristoteles¹; sed hic large sumimus participationem, prout tunc proprium participat speciem ut sui causam et subjectum: æqualiter enim et non secundum magis et minus homo et bos qui sunt species animalis sunt animal, quod est genus, participant, et æqualiter Cato et Cicero (qui sunt speciei hominis individua) sunt risibile (quod est proprium hominis) participant, large dicta participatione, nec participant suæ speciei proprium secundum magis et minus.

Tertia com-
munitas.

Tertia enim convenientia est inter genus et proprium, quod commune est eis, quia genus univoce prædicatur de propriis

speciebus suis omnibus, ita quod dat eis nomen et substantiæ rationem secundum nomen quo prædicatur de ipsis. Similiter et proprium (quorum est proprium de quibus prædicatur) dat eis nomen suum et rationem: quamvis aliter proprium quam genus suo subjecto nomen suum dat et rationem. Potest enim diffiniri proprium ut proprium, et tunc subjectum est in ratione proprii. Et si hoc modo rationem suam daret subjecto, esset idem in diffinitione ipsius, et idem prædicaretur de seipso. Est enim risibile prout diffinitur ut proprium homo aptus natus ridere. Si hanc rationem daret subjecto, tunc sic diceretur, homo est homo aptus natus ridere. Sed potest aliter diffiniri proprium prout dicit rem quæ est accidens ordinabile in genere prædicamenti: tunc risibile est aptum natum ridere, et isto modo suam dat ei de quo prædicatur rationem. Unde hæc communitas generis et proprii in communi sumpta est, ita quod de modo quo utrumque, genus scilicet et proprium, proprie univoce prædicatur, non sit cura quantum ad hujus communitatis intentionem.

Differunt autem ab invicem genus et proprium in hoc, quod genus quidem prius est natura et intellectu eo de quo prædicatur. Proprium autem posterius est natura et intellectu eo de quo prædicatur, id est, specie de qua prædicatur. Cujus probatio est, quia quando genus de specie prædicatur sicut animal de speciebus animalium, ut de homine et leone, oportet quod animal sit prius ut principium specierum: et patet hoc sic, posito animali secundum intellectum antequam accipiat in speciebus de quibus prædicatur: dehinc oportet ipsum dividi specificis differentiis, quæ sunt generi speciem constituenti propriæ. Propter quod prius actu et natura et intellectu est genus quam species, de qua ipsum genus prædicatur. Proprium autem cum causetur a specie de qua prædicatur et fluit de principiis

Prima
ferentia
neris et
pri

¹ ARISTOTELES, In 4. Topicorum.

speciei, sequitur speciem secundum naturam et intellectum.

Differunt autem secunda differentia, quod genus oportet de pluribus speciebus prædicari. Non enim potest esse genus quod plures species non habeat, sicut in tractatu de *Genere* determinatum est¹. Proprium vero prædicari convenit de una sola specie cujus est proprium : quia si pluribus conveniret, non proprium esset salvata ratione nominis sui.

Adhuc autem tertia est differentia, quod proprium quidem conversim prædicatur de eo cujus est proprium : si enim risibile est, homo est, et e converso si homo est, risibile est. Genus vero de nullo sigillatim sumpto cujus est genus convertibiliter et universaliter prædicatur : quod patet, quia non sequitur, si animal est, homo est : nec sequitur, si animal est, risibile est : quamvis e converso sequitur, si homo est, animal est, si risibile est, animal est. Sed inter proprium et speciem est e converso : quia si homo est, risibile est, et conversim si risibile est, homo est.

Amplius quarta differentia inter genus et proprium est, quia proprium inest omni speciei de qua prædicatur et soli et semper. Genus autem omni quidem inest speciei de qua prædicatur, ita quod prædicatur de omni suo individuo : inest etiam semper, sed non inest soli illi speciei, quia inest aliis speciebus ejusdem generis, sicut animal non soli homini, sed etiam asino, et leoni, et aliis speciebus brutorum.

Amplius adhuc quinta differentia est, quia species quidem interemptæ non interimunt illa genera quorum sunt species, quia non sequitur, si homo non est, quod animal non sit : propria autem interempta simul interimunt ea quibus sunt propria, et e converso, quia interemptis substantiis sive speciebus quarum sunt propria, sequitur interemptio ipsorum propriorum. Sequitur enim quod si equus

non est, hinnibile non est. His igitur genus differt a proprio.

Hoc autem Porphyrius et alii antiqui sic dixerunt, quod generis quidem et proprii commune est quidem sequi species : nam si homo est, animal est, et si homo est, risibile est. Commune est etiam æqualiter et non secundum magis et minus genus prædicari de illis (quarum est genus) speciebus : et proprium æqualiter non secundum magis et minus prædicari de his quæ illo participant large accepta participatione : æqualiter enim et non secundum magis et minus homo et bos sunt animal, et Cato et Cicero risibile. Commune adhuc autem est eis, scilicet generi et proprio, univoce prædicari de his quorum sunt ; genus quidem de speciebus suis, et proprium de his quorum est proprium, ea univocatione de qua dictum est.

Differunt autem genus et proprium, quoniam genus prius est his de quibus prædicatur, ut speciebus : posterius autem est proprium his de quibus prædicatur : oportet enim prius esse animal in esse generis, dehinc autem dividi differentiis magis proprii, et sic speciem constituit. Oportet autem et genus de pluribus prædicari speciebus, proprium vero de una sola specie cujus est proprium prædicatur. Adhuc autem quia genus de nullo conversim prædicatur, cujus est genus, sicut speciei vel proprio convenit : nam neque si animal est, homo est, neque si animal est, risibile est. Proprium autem conversim prædicatur : quia si homo est, risibile est, et si risibile est, homo est. Amplius proprium inest omni speciei cujus est proprium, et omni individuo, et soli speciei, et semper. Genus autem omni quidem inest speciei de qua prædicatur et semper : non autem soli, quia etiam de oppositis speciebus prædicatur. Amplius alia differentia. Species quidem interemptæ non simul interimunt genera quorum sunt species. Propria autem in-

Recapitulatio dictorum in hoc capitulo.

¹ Considera quomodo dicta supra in tractatu

de *genere*, cap. 3, non contradicunt istis dictis.

terempta simul interimunt species quarum sunt propria. Et hæc ideo quia proprium fluit ex principiis speciei, et species est causa ipsius adæquata: cum proprio interempto effectu convertibili cum causa necessarium est etiam causam periri, et e converso his speciebus quarum sunt propria interemptis, et ipsa propria necesse est interiri: quia destructa causa adæquata, necesse est effectum destrui.

CAPUT VII

De communitatibus et differentiis generis et accidentis.

Convenientia generis et accidentis.

Consequenter agendum est de communitatibus et differentiis generis et accidentis, secundum quod utrumque est universale. Dicimus igitur quod generis et accidentis commune quidem est, quod utrumque de pluribus prædicatur, quemadmodum sæpius dictum est: hoc enim competit utrique eorum secundum quod sunt universalia. Et hoc quidem convenit tam accidenti separabili, quam inseparabili. Moveri enim quod est accidens separabile, de pluribus et de multis valde prædicatur. Nigrum vero quod est accidens inseparabile, prædicatur et de omnibus corvis, et de omnibus Æthiopibus, et etiam de aliquibus inanimatis, ut de carbone, et quercu putrefacta, et de ebene abscissa, et aliis multis hujusmodi.

Prima differentia generis et accidentis.

Quamvis autem multæ sint communitates accidentis ad genus, tamen illæ ex prædictis vel per se sunt manifestæ, ut dicunt quidam, sicut est non conversim prædicari, et alia hujusmodi: omnis enim corvus est niger, sed non omne nigrum est corvus: sicut omnis homo est animal, sed non omne animal est homo. Differentia est inter genus et accidens, primo quidem, quoniam genus sicut principium est ante species de quibus prædicatur: quamvis enim aliquod accidens sit inseparabile, tamen secundum naturam prius est id cui accedit, quam

ipsum accidens: subjectum enim oportet quod sit ens in se completum, ut dicit Avicenna, antequam sit occasio vel causa quod ens accidens sit in ipso.

Secunda differentia

Secunda autem est differentia, quia omnia illa quæ participant genera ut genera, æqualiter et non secundum magis et minus participant illa. Et hujus quidem causa est, quia participant illa in termino, et quia esse unum est quod non recipit magis et minus. Genus autem principium est esse illorum quæ participant ipsum. Accidentia vero insunt et inæqualiter his quæ participant: ipsa enim accidentium participatio suscipit intensionem et remissionem, eo quod in termino ponitur nomen accidentis, vel secundum accessum ad veram nominis impositionem, vel secundum intensiorem et remissionem causæ, quam habet in subjecto: sicut enim potest subintelligi per naturam corvus albus, ita salvo corvo per naturam potest intelligi corvus minus niger et magis niger. Generum vero participatio minime et nullo modo suscipit magis et minus propter causas quæ dictæ sunt.

Tertia differentia

Alia adhuc est differentia, quia accidentia principaliter et immediate subsistunt in individuis: quia accidentium communium propria sunt subjecta. Genera vero et species magis proprie naturaliter priora sunt individuis quæ eis substant. Genera enim sunt principia specierum, et species sunt totum esse individuorum: et quod est principium principii, est etiam principium principiati.

Quarta differentia

Adhuc autem et alia est differentia: quia genus quidem in eo quod quid est, prædicabile est de his quæ sub ipsis sunt speciebus (in quo tamen differt genus et a differentia et a proprio et ab accidente). Accidentia vero quæ absolutum habent esse, prædicantur in eo quod aliquid est quale, scilicet qualitas et quantitas. Quæ autem habent esse comparisonis sive comparisoni admixtum, ut ad aliquid, agere et pati, et hujusmodi alia, prædicantur in eo quod quomodo se habent

unumquodque eorum de quibus prædicatur. Si quis enim interrogatus fuerit, qualis est Æthiops? congrue respondet quia niger est. Si autem interrogatus fuerit, quomodo Socrates se habet in corporis dispositione? congrue respondet quia sedet vel stat. Si quærat quomodo se habet agendo, dicet quod ambulat vel aliquid aliud agit.

capitula-
ictorum
oc capi-
ulo.

Hæ ergo sunt differentiæ generis et accidentis: et hoc quidem, sicut dicit Porphyrius. Generis autem et accidentis commune est de pluribus (quemadmodum dictum est) prædicari, sive de numero separabilium accidentium, sive de numero inseparabilium. Etenim moveri de pluribus prædicatur, quod est de numero separabilium. Nigrum quidem quod est de numero inseparabilium, etiam de pluribus prædicatur, ut de corvis omnibus, et de Æthiopibus, et de aliquibus inanimatis. Differt autem genus ab accidente, quoniam genus ante species est secundum naturam et intellectum, de quibus prædicatur. Accidentia vero speciebus de quibus prædicantur sunt posteriora secundum naturam: nam si etiam inseparabile sumatur accidens, de quo tamen minus videtur, sed tamen prius natura est subjectum cui accedit quam id quod accedit sibi. Et genera quidem etiam in hoc differunt ab accidente, quod quæ participant genera, æqualiter et non secundum magis et minus participant ea. Accidentia vero ea quæ participant, non æqualiter participant. Intensionem enim et remissionem suscipit accidentium participatio. Genorum vero participatio minime suscipit intensionem et remissionem. Est etiam differentia, quia accidentia quidem in individuis (de quibus prædicantur) principaliter subsistunt, et tunc individua priora sunt accidentibus quæ in ipsis sunt. Genera vero et species naturaliter priora sunt individuis de quibus prædicantur. Est autem adhuc differentia, quod genera in eo quod quid prædicantur de speciebus et individuis quæ sunt sub ipsis; accidentia vero præ-

dicantur in eo quod quale aliquid sit, vel qualiter se habeat unumquodque eorum de quibus prædicantur. Et hoc probatur exemplo: tu enim qualis est Æthiops interrogatus, dicis niger: vel interrogatus quomodo Socrates se habet in positione corporis vel actione, congrue dicis quoniam sedet vel ambulat.

Genus ergo in quo ab aliis quatuor differt, dictum est quantum ad præsentem sufficit intentionem. Contingit sive consequens est, post hoc dicere qualiter unumquodque aliorum a genere universalium differt ab aliis a se quatuor universalibus: comparato enim quolibet illorum quinque ad alia quatuor, viginti fient omnes differentiæ, quia quater quinque sunt viginti: sed semper posteriorum differentiarum enumeratis, posteriorum comparatorum differentiæ superantur una differentia quam plus habent ipsis ea quæ ante comparata sunt: eo quod illa differentia jam ante comparatis sumpta sive habita est. Tertio autem loco comparata superantur a tribus. Quarto vero loco comparata superantur a quatuor differentiis. Relinquitur quod non restant dicendæ nisi decem differentiæ. Secundo vero loco quando differentia comparatur speciei et proprio et accidenti, et omittitur illa quæ fuit differentie ad genus, eo quod illa in comparatione generis ad differentiam habita est, et eadem est differentia generis ad differentiam, quæ est differentie ad genus: tunc separatur sequens comparatio in una, et iterum sequens superatur a præcedente: cum enim species comparatur ad proprium et accidens, omittitur comparatio speciei ad genus et ad differentiam, eo quod illæ jam in comparatione generis ad speciem et in comparatione differentie ad speciem habitæ sunt. Et sic de aliis, quia semper sequens unam minus habet quam immediate præcedens: et tunc omnes quæ residuæ sunt, non fiunt nisi decem, quatuor scilicet in comparatione differentie ad alia, et tres in comparatione speciei ad alia, et duæ in comparatione proprii ad

Quot differentias differant inter se quinque universalis.

alia, et una in consideratione universalis ultimi et comparisonis.

Vel si hæc numerentur ex parte comparatorum ad invicem, tunc primo comparat differentiam ad alia tria, et quarta est habitata prius, quæ est comparatio ad genus. Et tertio fit comparatio speciei ad alia duo, et duæ comparisonis species sunt habitæ: una quidem comparatio speciei ad genus et alia comparatio speciei ad differentiam. Et quarto fit comparatio proprii ad accidens, et tres sunt habitæ, scilicet proprii ad genus, et proprii ad differentiam, et proprii ad speciem. Ultima autem est accidentis comparatio quæ quatuor habet ante, scilicet accidentis comparatio ad genus, et accidentis ad differentiam, et accidentis ad speciem, et accidentis ad proprium: genus enim differt a differentia, specie, proprio et accidente.

Quatuor ergo sunt differentiæ omnes ipsius generis ad alia quatuor.¶ Differentia vero quo differat a genere dictum est, quando quo genus differt a differentia dicebatur. Relinquitur igitur dicere quo differentia differat a specie, proprio, et accidente, et sunt tres differentiæ. Rursus species quo differat a differentia dictum est, quando quo differat differentia a specie dicebatur. Residuum est ergo dicere quo differat species a proprio et accidente. Duæ ergo sunt istæ differentiæ. Proprium autem quo differat ab accidente relinquitur dicere, nam quo a genere et differentia et specie differat, dictum est in illorum differentiis ad ipsum. Quatuor ergo sumptis differentiis generis ad alia, tribus vero differentiæ ad alia, duabus autem speciei ad alia, una autem proprii ad accidens, decem omnes erunt differentiæ: quarum quatuor erunt generis ad alia, ut jam superius demonstravimus. De aliis consequenter dicemus.

CAPUT VIII

De communibus et propriis differentiarum et speciei.

Dicamus igitur quod commune est differentiarum et speciei æqualiter et non secundum magis et minus a suis inferioribus participari. Et hoc est manifestum per exempla: hominem enim quod est species, æqualiter et non secundum magis et minus participant particulares homines, et similiter non secundum magis et minus participant rationale quod est differentia. Et hujus causa jam superius assignata est: quia scilicet species est totum esse individuorum, et differentia est pars esse speciei et individuorum, et non recipit magis et minus: si enim magis et minus reciperet secundum esse, vel adderetur vel minueretur aliquid ab esse vel ad esse; tunc non esset idem esse quod prius, quod falsum est et impossibile.

Commune vero secunda communitate est semper adesse speciem et differentiam his quæ ipsis participant, et non alterantur ab ipsis, sicut fit alteratio in accidentalibus formis. Et hoc hic dicetur exemplo: semper enim est Socrates rationalis, et semper Socrates est homo. Habitudo enim ista quæ est particularis ad universale essenziale, sive sit totum esse ut species, sive sit pars esse ut differentia, perpetua est. Et ideo dicunt Avicenna et Algazel, quod hæc semper vera est, Socrates est homo, et hæc, homo est animal, et animal est substantia, et omnis illa propositio in qua prædicatum est de ratione subjecti et clauditur in intellectu ejus.

Si quis autem sic inferat, homo semper est animal, vel animal semper est substantia, et esse hominem vel esse substantiam non diminuit ab esse, sicut cum dicitur, homo mortuus: ergo si homo semper est animal, homo semper est. Patet quod non sequitur, et est ibi fallacia

Prima communitas differentiarum speciei

Secunda communitas.

Objectum

Aliter.

simpliciter et secundum quid : quia cum dicitur, homo semper est animal, quod dico *semper*, non dicit nisi sempiternitatem habitudinis subjecti ad prædicatum : et conclusio infertur ac si dicat sempiternitatem simpliciter. Hujus tamen consequentiæ aliam dicunt causam Avicenna et Algazel : dicunt enim has esse per se, hic homo est homo, et homo est animal, et animal est substantia, et semper esse veras propter causam quæ dicta est, quod scilicet prædicatum clauditur actu et intellectu in subjecto. Si autem inferatur, homo est substantia, ergo homo est : dicunt non sequi, quia illud *est*, est idem quod actu : et hoc accidit, accidit enim esse actu ei quod dicitur, homo est substantia, sive homo sit actu, sive non sit actu, hæc semper vera est, homo est substantia.

ima differentia speciei et differentia.

Assignatis etiam convenientiis differentia et speciei tangenda etiam propria sunt. Diximus jam quod proprium est differentia (quo differt a specie, cum tamen utrumque horum universalium sit prædicatum essenziale) quia differentia prædicatur in eo quod quale. Speciei vero convenit prædicari in eo quod quid est. Quamvis enim homo communis velut qualitas aliquando accipitur (sicut commune sive genus, sive species quale quid significat : quod ex opposito secundum modum aliquem accipitur ad hoc aliquid) non tamen propter hoc simpliciter erit qualitas alicujus, sicut differentia est qualitas generis, et proprium qualitas speciei, et accidens qualitas individui : sed erit qualitas quædam secundum humanitatem secundum id quod differentia (quæ qualitates essentielles sunt) generi advenientes speciem ut quale quid est constituerunt : omne enim commune hoc modo quale quid, qualitate suæ communis formæ est constitutum.

secunda differentia.

Amplius secunda quidem proprietas est qua differentia et species distinguuntur, quod differentia cum sit generalis, ut in ante habitis dictum est, sæpe in pluribus speciebus consideratur, sicut et genus,

quemadmodum quadrupes consideratur ut universale in pluribus animalibus specie differentibus. Cujus causam dicunt Avicenna et Averroes esse, quia talis differentia pro genere ponitur, et circumlocutio est generis : species vero quæ species est et non genus, non consideratur secundum esse in pluribus specie differentibus, sed in his solis individuis quæ sub eadem sunt specie. Si enim accipitur species ut genus subalternum, tunc non hic sed in ante habitis differentia differentia, et talis generis posita est : et ideo hic non loquitur nisi de specie quæ non potest esse genus.

Removet dubium.

Amplius tertia differentia est, quia differentia quidem natura et intellectu prima vel prior est ea specie quæ est secundum ipsam differentiam constituta, sicut principium essenziale prius est principiato. Cujus probatio est, quia prius est hoc modo a quo non convertitur subsistendi consequentia, ut ablato rationali quod est differentia, aufertur homo quod species : homine interempto sive ablato, non necessario sequitur quod interimitur rationale, cum adhuc interempto homine Deus secundum Stoicos rationale quoddam sit. Et quod hic potest objici de differentia ultima convertibili, jam in præhabito de *Differentia* tractatu solutum est. Avicenna tamen dicit hæc omnia per ignorantiam esse dicta a Porphyrio.

Tertia differentia.

Amplius quarta quidem differentia est, quod differentia componitur cum alia differentia præcipue ad speciem constituendam. Et hoc exemplo manifestum est : quia rationale et mortale unum cum alio compositum est in constitutione sive compositione hominis, sive in substantia nominis constituenda. Species vero speciei non componitur ut gignat aliquam speciem quæ eadem sit in substantiis, sive suppositis, sive individuis illarum specierum, sicut differentia cum differentia componitur ad substantiam speciei constituendam, quæ eadem habet supposita, quæ habet altera duarum differentiarum.

Quarta differentia.

Eadem enim sunt supposita rationalis et mortalis. Quamvis enim quidam equus cuidam asinæ permisceatur ad muli generationem, equus tamen si simpliciter sive universaliter sit acceptus, et in specie asinæ permisceatur universaliter, nunquam perficit mulum.

Quod autem hic dicitur quod differentia differentiae componitur, sciendum quod impossibile est si utraque differentiarum ut actus ultimus accipiatur : si autem una accipiatur ut imperfecta et in potentia ad aliam, tunc prima est sicut genus ad alteram, et secunda est sicut actus et perfectio, et tunc est possibile. Et hoc est quod dicit Avicenna, quod duæ differentiae non ejusdem ordinis conveniunt ad speciei constitutionem : quarum una est prior, et altera posterior, sicut rationale quod est communius quam homo, et mortale quod posterius in eadem rationali natura acceptum est determinans ad speciem hominis. Quod autem dicitur quod species non conveniunt, ideo dictum est quia species est id quod actu ultimo perfectum est in illis quæ formaliter perfecta sunt : et ex duobus actu perfectis non potest fieri aliquid in aliqua natura. Et quod dicitur de equo et asina convenientibus, quod fit mulus, in multis aliis fit animalibus, sicut in cane, et vulpe, et aliis, quæ sunt vicina secundum complexionem, ita quod unum temperat semen alterius, sicut frigiditate asinæ temperatur calor seminis equi et quorum idem est tempus imprægnationis. Et tunc etiam, ut dicit Avicenna, non conveniunt ad constitutionem animalis cujus individua sunt convenientia cum individuis alterius illarum specierum, sicut constitutum a duabus differentiis idem est cum individuis utriusque illarum differentiarum, quia individua muli non conveniunt cum individuis asini nec cum individuis equi. Quod autem quidam dicunt, et videtur Porphyrius dicere, quod scilicet quidam equus et quædam asina conveniunt ad muli generationem, et quod equus sim-

pliciter et asina simpliciter conveniunt ad muli hujus generationem, valde inconsiderate dictum est : quia etiam equus simpliciter cum equa simpliciter non conveniunt ad hujus equi generationem : actiones enim et operationes non sunt universalium, sed tantum particularium : et universalia non generantur nisi per accidens, vel per consequens in particularium generationem. Simpliciter enim universalis ingenerabilia sunt et incorruptibilia. Hoc igitur est quod antiqui dixerunt de communibus et propriis differentiae et speciei : hoc enim patet ex verbis eorum.

Dicunt enim sic : Commune ergo differentiae et speciei est æqualiter, et non secundum magis et minus participari ab his de quibus prædicantur : hominem enim participant æqualiter particulares homines, et similiter rationalem differentiam. Commune vero est eis et adesse semper his quæ horum participant : semper enim Socrates rationale est, et semper Socrates homo est. Proprium autem differentiae omnino est, in eo quod quale sit prædicatur : species vero in eo quod quid sit prædicatur. Si autem homo communis velut qualitas accipiatur, non tamen simpliciter et absolute erit qualitas, sed secundum id quod generi advenientes differentiae, eum qui species est hominem constituunt : sic enim est quale quid, et non simpliciter quale vel qualitas : quia quid generis differentia formatum est in ipso. Amplius aliud habent proprium quo differunt, quia differentia una divisiva et communis in pluribus speciebus in quibus actu et simul est consideratur : quemadmodum quadrupes consideratur in pluribus animalibus specie differentibus. Species vero quæ solum species est, consideratur in solis quæ sub ipsa sunt individuis. Amplius autem adhuc differunt, quia differentia est prima vel prior ab ea specie quæ est secundum ipsam constituta : cujus signum est, quod simul ablatum rationale interimit hominem : homo vero interemptus interimit rationale, cum adhuc sit Deus homine

Quare una species non potest cum alia specie componi.

Recapitulatio dictorum in hoc capitulo.

non existente. Amplius quidem adhuc differunt, quod differentia cum generalis sit, et non ultima et convertibilis, componitur cum alia differentia. Rationale enim et mortale unum cum alio compositum, ut potentia et actus est in substantia hominis quæ est species: species vero speciei non componitur ut gignat speciem aliquam aliam. Et si objicitur de asina et equo in muli generatione, dicimus quod quædam asina cuidam equo permiscetur ad muli generationem, equus autem simpliciter asinæ simpliciter conveniens nunquam perficit mulum.

CAPUT IX.

De communitatibus et differentiis differentiæ et proprii.

Prima communitas generis et proprii. Nunc dicamus differentias et communitia differentiæ et proprii. Differentia igitur et proprium commune quidem habent prima communitate, quod æqualiter et non secundum intentionem et remissionem a suis de quibus prædicantur suppositis participantur: utrumque enim illorum in termino participatur, eo quod unum, videlicet differentia, pars formalis est ipsius esse, quod (sicut dictum est sæpius) unum est et non recipit magis et minus: proprium autem ab aptitudine naturalis potentiæ formaliter imponitur: quæ aptitudo in potentia per habitum completur, et non actum qui est operatio, cum sit completio major qua potentia completur per habitum, et rem suam dicit in termino: et ideo non potest suscipere magis et minus: quamvis, sicut in ante habitis dictum est, impediencia vel expeditia ad actum in substantia possit habere, quibus expeditius vel minus expedit agat per potentiam illam: sed hæc non variant potentiam stantem in habitu naturali: participantur ergo hæc duo æqualiter ab his quæ participant ea. Ea enim quæ rationalia sunt (de quibus prædicatur rationale) æqualiter et non secundum magis et minus rationalia sunt, et

similiter ea quæ sunt risibilia (de quibus prædicatur risibile) sunt æqualiter et non secundum magis et minus risibilia.

Amplius et in hoc conveniunt, quod utrumque, differentia scilicet et proprium, semper et omni sive universaliter adsunt illis de quibus prædicantur: quia secundum naturæ potentiam et aptitudinem attribuuntur illis de quibus prædicantur et non secundum actum. Quamvis enim uno vel utroque pede careat qui secundum naturam bipes est, non propter hoc perit substantia formalis in ipso qua formatur ad habendos duos pedes, sed potius id quod tali natura ad bipes formatum est, semper bipes dicitur per naturæ aptitudinem, sicut et risibile a potentia naturali cum naturali habitu completa semper dicitur risibile, quamvis non semper rideat secundum effectum, nec plus habet potentiam naturalem in actu quando ridet, quam quando plorat, Si aliter habet eam et ad aliquid habuerit eam, semper est in aptitudine æquali quam non exercet secundum actum.

Proprium autem quo differentia a proprio distinguitur, est quod aliqua differentia, quæ scilicet ultima non est et veræ differentiæ nomen habet, semper dicitur de pluribus speciebus sicut et genus. Et hoc exemplo probatur: quia rationale quod est differentia, prædicatur de homine, et de Deo secundum Stoicos et Epicureos, qui deos et deas multas rationales esse posuerunt. Proprium vero non prædicatur nisi de una sola specie cujus est proprium, et de illius speciei individuus. Et hæc omnia plana sunt ex præmissis.

Adhuc etiam differunt in hoc, quod differentia quidem sequitur universaliter ad ea quorum est differentia absque conversione sicut genus: sequitur enim, si homo est, rationale est: sed non convertitur, quod si sit rationale, propter hoc sequatur hominem esse secundum Stoicos. Propria vero conversim prædicantur de his quorum sunt propria: si enim homo est, risibile est, et si risibile est,

Secunda communitas.

Removet dubium.

Prima differentia proprii et differentie.

Secunda differentia.

homo est. Et hæc quidem fere sub eisdem verbis dixit Porphyrius, et ideo verba ejus ponere non oportet.

CAPUT X.

De communitatibus et differentiis differentiae et accidentis.

Communitas differentiae et accidentis prima.

Differentiae autem et accidenti, ut dicit Porphyrius, commune est de pluribus prædicari in quantum utrumque illorum universale est: hoc enim omni quidem convenit universali in quantum est in multis, et de multis. Ad inseparabile autem accidens specialiter habet differentia communitatem, quod scilicet tam differentia quam inseparabile accidens semper adest omnibus de quibus prædicatur. Quod exemplo probatur et inductione: quia bipes semper adest corvis, cum sit differentia de corvis et hominibus prædicata: nigrum etiam esse, quod tanquam accidens inseparabile prædicatur de corvis, semper adest corvis, quamvis etiam posset fieri corvus albus vel ætate vel arte: tamen quia corvus non tantum nominat speciem, sed in tali complexione, quæ causa nigredinis est, designatur subjectum materiale, et hoc accidens nominato tali subjecto semper est accidens inseparabile.

Prima differentia accidentis et differentiae.

In hoc etiam differunt differentia et accidens, quia differentia quidem continet ambitu suæ communitatis ea de quibus prædicatur. Continere enim est ea de quibus prædicatur intra suam communitatem claudere: continet ergo differentia et non continetur ab his de quibus prædicatur. Sic enim continet hæc differentia quæ est rationale, totum hominem et particularia ipsius. Accidentia vero nec proprie nec vere, sed quodammodo continent quædam eorum de quibus prædicantur secundum quod in pluribus sunt, et excedunt ea de quibus prædicantur. Quodam autem modo continent, eo quia subjecta eorum de quibus prædicantur, non omnia susceptibilia sunt horum sed

plurimorum: et omnia continent quibus insunt, et exceduntur ab his quibus non insunt. Album enim prædicatur de hominibus albis et quodam modo continet ea, de non albis autem non prædicatur: et aliquis homo est non albus, et quoddam album non est homo, quia potest esse in alio subjecto quam in homine. Ideo cum dicitur, homo est albus, homo continetur: sed ista continentia non est propria, quia continere est formæ substantialis: et ideo accidens in quantum est forma continet, in quantum autem est accidens fluidum, habet esse et continetur a subjecto. Et sermo quidem Porphyrii obscurus est, sed hunc quem dixi veriorem puto esse intellectum.

Alia autem adhuc est differentia inter differentiam et accidens: quia differentia quidem non est intensibilis et remissibilis, sicut patet ex supradictis, ubi etiam soluta sunt quæ contra hoc dictum obijciuntur. Accidentia autem magis et minus suscipiunt, eo quod causas habent materiales, et secundum seipsa non sunt nominantia rem suam in termino. Et hæc omnino plana sunt ex supradictis.

Adhuc autem alia est differentia, quod impermiscibiles sunt contrariæ differentiae ad alicujus speciei constitutionem: ex rationali enim et irrationali non constituitur aliqua species una. Contraria autem accidentia mixta sunt ad alterius constitutionem, sicut si miscerentur contrarii colores et sapes ad medii constitutionem.

Et si objicitur, quod etiam colores contrarii contrarias habent differentias et species. *Dicendum* quod de hoc modo quo colores et differentiae colorum formales considerantur, per quas color in genere qualitatis ordinatur, hic non loquitur, sed potius de esse materiali accidentis prout est universale prædicatum de his quæ denominantur ab ipso. Sic autem constat quod recipit intensionem et remissionem per contrarii admixtionem vel contrariorum, vel depurationem, eo quod albius est hoc modo nigro impermixtius,

Secunda differentia.

Tertia differentia.

Objectiones.

Solutio.

ut dicitur in quarto *Topicorum*¹. Cum autem recipit magis et minus, recipit illud aliquando quod recessit a contrario, sicut malum pejus quod recessit a bono. Aliquando autem quia accessit ad terminum, ut bonum melius quod summo bono est propinquius: aliquando autem secundum contrarii admixtionem, ut album albius, ut dictum est. Hujusmodi ergo sunt communitates et proprietates differentiae, et cæterorum universalium.

CAPUT XI.

De convenientiis et differentiis speciei et proprii.

Post hoc sequitur dicere convenientias et differentias speciei et proprii: in quo enim species differat a genere et a differentia dictum est prius in capitulis in quibus diximus quomodo genus differret a cæteris universalibus, et quomodo differentia differt ab aliis. Dicimus ergo quod speciei quidem et proprio commune est de se invicem prædicari: quod patet per exemplum, quia si homo est, risibile est, et e converso si risibile est, homo est: cujus conversionis causa est, quia species principiis substantialibus ponit aptitudinem, quæ proprium est, sicut causa propinqua et adæquata ponit effectum. Similiter ipsa aptitudo quæ est proprium, derelinquit tale subjectum, et ponit ipsum sicut effectus proprius et causæ adæquatus ponit suam causam. Hoc etiam facit proprium quod est risibile, ideo quoniam non dicitur secundum actum ridere, sed dicitur secundum aptitudinem secundum quam natum est: et hæc aptitudo semper est in subjecto proprii, sicut sæpe jam in ante habitis dictum est.

Secunda autem convenientia est æqualiter participari, et non secundum magis et minus ab his quæ participant species: et similiter propria æqualiter participantur ab his quorum sunt propria: nec hic

facimus hoc in participatione propriissime dicta: large enim dicimus participare id quod aliquid habet in seipso, et participatum esse id quod inest alii, sive per se insit sive per accidens.

His autem omnibus speciei et proprio communibus assignatis, assignanda sunt in quibus differunt ab invicem. Dicimus ergo quod species quidem in hoc differt a proprio, quia ea quæ est species ad unum, ad aliud potest esse genus: sed hoc non est verum de specie specialissima: proprium autem cum sit hujus speciei proprium quæ est specialissima, impossibile est proprium esse aliarum specierum: si tamen esset proprium speciei subalternæ quæ est genus ad aliud, non esset impossibile esse proprium illarum specierum, quæ continentur sub illa, ut dicit Avicenna. Unde in hac differentia accipit Porphyrius speciem non specialissimam, quod in aliarum assignatione differentiarum non fecit. Proprium autem refert ad speciem specialissimam, cum ante posuerit subalternam: et ideo quod dicit, non satis est secundum artem dictum.

Secunda autem differentia est, quod species quidem per intellectum et naturam ante subsistit in esse et substantia quam proprium: proprium autem posterius jam sumpta specie secundum esse fit in specie ex principiis speciei jam in natura subsistentis. Hoc autem exemplo probatur: quia oportet hominem prius esse ut ex illo causetur risibile, et ideo homo recipitur in diffinitione risibilis, sicut recipitur subjectum in diffinitione passionis.

Amplius tertia est differentia, quod species quidem semper actu est in subjecto de quo prædicatur: quia participatur actu, cum sit totum esse ejus de quo prædicatur: proprium vero aliquando actu inest, potestate autem aptitudinis semper inest. Quod exemplo docetur: quia Socrates semper actu est homo hu-

Prima differentia speciei et proprii.

Secunda differentia.

Tertia differentia.

Prima communitas speciei et proprii.

Secunda communitas.

¹ Cap. 9.

mana operans et agens, non semper veroridet, quamvis de naturæ aptitudine semper sit risibilis.

Quarta differentia.

Amplius autem quarto differunt, quia quorum sunt termini sive diffinitiones differentes, et ipsa diffinita sunt differentia : diffinitio autem speciei omnis est, quod sit sub assignato genere, et diffinitio speciei specialissimæ est, quod de pluribus solo numero differentibus in eo quod quid sit prædicabilis, et cætera hujusmodi quæ in tractatu de *Specie* dicta sunt : proprii vero quod vere proprium est, diffinitio est, quod et soli et omni et semper adest : quæ diffinitiones differentes sunt. Hanc autem ideo differentiam hic ponimus, ne credantur idem esse per essentiam species et proprium, propter hoc quod conversim prædicantur. Hæc ergo sunt communia et propria speciei et proprio.

Removet dubium.

CAPUT XII.

De convenientiis et differentiis proprii et accidentis.

Communitas speciei et accidentis.

Speciei autem et accidentis commune quidem est, quod de pluribus prædicantur in quantum sunt universalia. Aliæ vero communitates inter speciem et accidens sunt nullæ, eo quod plurimum valde differunt ab invicem id cui accidit ut species, et id quod accidit secundum modum essendi : id enim cui accidit, substantia est ; id autem quod accidit, est accidens : quæ differunt sicut ens per se, et ens non per se, sed in alio.

Objectio.

Et si obijcitur quod inter multum distantia maxime querendæ essent convenientiæ, *Dicendum* quod hoc verum est si invenirentur ; quia autem in nullo communicant, ideo non inveniuntur speciales, sed sola ista invenitur quæ omnium est generalis.

Solutio.

Prima differentia speciei et accidentis.

Sed differentiæ plures inveniuntur. Propria enim quibus distinguuntur utriusque sunt, quia speciei quidem convenit, quod in eo quod quid est prædicatur : in eo vero quod quomodo se habet, conve-

nit accidenti quod est mixtum cum respectu et compositione ad aliquid et ad omnia alia prædicamenta.

Alia autem differentia est, quod contingit unamquamque substantiam individuum quæ proprie substantia est, una quidem specie tantum participare, quæ totum est formale esse ipsius : uno enim existente quod est formale esse et totum, non potest esse alterum quod sit totum esse, sed unamquamque substantiam contingit participare pluribus accidentibus et separabilibus et inseparabilibus, sicut ultimo patet in multis exemplis.

Adhuc autem tertia est differentia, quia species quidem subintelligi potest in se existens ex suis substantialibus principiis ante accidentia quæ sunt in ipsa, quamvis etiam sint inseparabilia. Cujus probatio est, quod oportet supponere subjectum esse in se completum, ut illi postea aliquid accadat. Accidentia autem ad hoc quod sint, ante se supponunt esse subjectum, quia respectu subjecti posterioris generis entia sunt et adventitiæ naturæ : quia posterioris sunt generis. Ideo vocantur accidentia quasi *ad cadentia*, quia cadunt ad subjectum, quia sunt adventitiæ naturæ : ideo non de intrinsicis adveniunt et affluunt.

Adhuc autem speciei quidem participatio istis subjectis est æqualiter, et non secundum magis et minus : accidens vero participatur ab his de quibus prædicatur (etiamsi sit inseparabile accidens) secundum magis et minus, non æqualiter. Contingit enim quod Æthiops respectu alterius Æthiopis habet colorem nigrum intensum, vel nigrum in nigredine remissum : et ideo de communibus et propriis speciei et accidentis dictum est. Restat igitur de proprio et accidente dicere communia et propria : quo enim proprium a specie et differentia et genere differat, dictum est in illorum ad ipsum differentiis.

Secunda differentia.

Tertia differentia.

Accidentia quare sic dicuntur.

Quarta differentia.

CAPUT XIII.

*De communibus proprii et inseparabilis
accidentis, ac eorum differentiis.*

Dicimus igitur quod commune quidem proprii et inseparabilis accidentis est, quod præter ea nunquam consistunt illa sua subjecta in quibus sunt, et de quibus prædicantur, et quibus inesse considerantur, quod patet : quemadmodum enim præter risibile (quod est proprium) non subsistit homo qui est subjectum de quo prædicatur proprium, sic præter nigredinem nunquam subsistit Æthiops, dummodo Æthiops nomine suo importet complexionem Æthiopis nigredinem causantem, ut in ante habitis dictum est. Et hujus quidem causa id quod secunda est proprii et inseparabilis accidentis communitas, quia quemadmodum semper et omni adest proprium, sic etiam inseparabile accidens : adest enim et semper, quamvis non adsit soli ut proprium, propter quod et non conversim prædicatur. Aliæ autem communitates sunt ad quædam, sicut non essentialiter prædicari in quale de pluribus, sicut per ante habita jam constat. Accidens autem separabile propriam communitatem non habet nisi in quale, et non in quid prædicari : sed

hoc jam in his quæ de omnibus simul universalibus communibus jam dictum fuerat.

Differunt autem ultima duo universalia ab invicem in hoc primo, quoniam proprium uni soli speciei adest ejus est proprium, quemadmodum risibile adest homini. Inseparabile vero accidens, ut nigrum, non solum adest Æthiopi, vel soli corvo, sed etiam adest carboni et ebena, et quibusdam aliis : ita proprium subjectum sibi non determinat.

Prima differentia proprii et accidentis.

Adhuc autem secunda est differentia, quod proprium conversim prædicatur et æqualiter, non secundum magis et minus de eo ejus proprium est : accidens vero inseparabile propter hoc quod non determinatum sibi determinat subjectum, non conversim prædicatur.

Secunda differentia.

Adhuc autem sicut in ante habitis dictum est, proprium quidem æqualis et non secundum magis et minus a suis substantiis est participatio. Accidentium vero hoc quidem secundum magis, illud autem secundum minus est participatio, propter causas in ante habitis determinatas.

Tertia differentia.

Sunt autem et aliæ quidem communitates et proprietates eorum universalium quæ dicta sunt : sed hæc quæ dicta sunt sufficiant ad discretionis eorum ab invicem et communitatis eorum quam habent ad invicem traditionem et doctrinam.

communi-
proprium
accidentis.

TRACTATUS IX.

DE COMPARATIONE OMNIUM ISTORUM UNIVERSALIUM AD INVICEM EX LOGICA AVICENNÆ DE COMPARATIONE ISTORUM QUINQUE INTER SE.

CAPUT I.

Qualiter hæc omnia in unum coincidunt.

Quamvis in ante habitis jam determinatum sit id quod de quinque universalibus tradidit Porphyrius, tamen adhuc sunt quædam quæ utile est scire de his quæ ex logicis doctrinis Arabum in Latinum transtulit Avendar Israelita Philosophus, et maxime de logica Avicennæ. Primum capitulum hujus doctrinæ est de comparatione istorum quinque inter se, et hæc ad perfectionem doctrinæ ponimus. Dicimus ergo primo de primo universali quod est genus, quod non est uniuscujusque rei sive omnium rerum, sed illius solius genus, quæ est sub ipso species : similiter et differentia non est differentia uniuscujusque rei, sed secundum hoc quod est divisiva, non est differentia nisi generis quod dividit : et secundum hoc quod est constitutiva, est differentia illius speciei quam constituit sub genere diviso.

Sciendum autem quod unumquodque istorum potest esse genus vel quasi genus ad alterum, unumquodque potest esse quasi species, et unumquodque potest esse quasi differentia, et unumquodque potest esse quasi proprium, et unumquodque quasi accidens. Sensibile enim est quasi species hujus quod dicimus apprehensivum. Omne enim sensibile apprehensivum est et non convertitur, scilicet quod omne apprehensivum sit sensibile sive sen-

sitivum. Et hoc ipsum sensibile est quoddam genus audienti. Omne enim audiens, sensibile est et non convertitur. Et similiter est genus audientis et olfacientis et gustantis et tangentis, et hoc ipsum sensibile differentia est animalis. Similiter gressibile est genus bipedis et quadrupedis, et est species mobilis, et est proprium sive proprietas animalis et commune accidens hominis. Aliquando autem ista quinque in uno solo secundum rem conveniunt, et ideo hæc omnia quinque in unum et idem aliquando coincidunt : quamvis modus prædicandi eorum secundum quod diversa universalis sunt nunquam sit unus.

Et etiam adducendum est quod genus non est genus differentiæ aliquo modo, nec differentia potest esse species generis. Si enim differentia esset species generis, cum species non efficiatur species nisi per differentiam, tunc differentia egeret alia differentia per quam species efficeretur et tunc differentia esset differentiæ, quod non potest : differentia enim est intellectio sive notio quædam, quæ secundum intellectum est extra materiam generis : rationale enim non est idem quod animal habens rationem, sed est idem quod quidam habens rationem, quamvis per consequentiam sequatur id esse animal : animal enim habens rationem homo est. Si autem animal esset per intellectum clausum vel conceptum intra rationem rationalis, tunc cum diceretur, animal rationale, idem esset ac si diceretur, animal quod est animal habens rationem, quæ sunt idem se-

cundum intentiones suas. Cum autem differentia prædicetur, est sicut cum prædicatur accidens inseparabile de eo quod prædicatur. Differentia enim se habet ut accidens ad genus, in quantum sequitur esse generis : et non est unum esse differentiae et esse generis, sed genus est ad differentiam quasi materia se habens, et differentiae comparatio ad genus est quodammodo sicut proprii quod non competit omni, et hoc est accidens inseparabile, ut in ante habitis dictum est. Differentia vero constituit genus et dat esse ei in effectu distinctum. Quamvis autem ipsa differentia non sit intra diffinitionem generis, et ipsius esse differentiae non sit intra esse generis, sicut esse rerum qualium est intra quale, et esse rerum quantarum est intra quantum, tamen differentia est qualitas generis, et genus et esse generis est in differentia sicut intra suum quale essentialia. Differentia enim est qualitas generis, sicut forma est qualitas materiae, faciens ipsam qualem secundum esse substantiale. Hoc autem sic se habet quando differentia est absoluta et simpliciter differentia generis : ita quod nullo modo differentia est extra naturam generis, sed est de natura ipsius sicut actus est de natura potentiae : quia si actus non esset de natura potentiae, potentia nullo modo desideraret actum.

Si vero diligenter et subtiliter attendatur quid sit genus et quid differentia, tunc non omnino vere prædicantur genus et differentia, nisi de specie : quia in specie genus in actu est, et differentia est actus speciei dans esse. Comparatio autem generis ad differentiam est sicut comparatio subjecti ad accidens inseparabile, quod non est commune accidens, eo quod est consequens, si est ut proprium quod convenit omni et non soli. Accidens autem commune aliquando comparatione generis est proprietas, et aliquando comparatione speciei est accidens commune : sicut motum voluntario motu qui vocatur motus processivus, quod est proprietas animalis et commune accidens hominis.

Aliquando etiam accidens commune proprietas est generis superioris sicut albedo quæ est de proprietatibus corporis compositi terminati, et est commune accidens hominis : aliquando est de proprietatibus generis generalissimi, et aliquando etiam accidens commune non est proprietas alicujus generis, eo quod alii accidunt quod est extra genus illud, vel etiam accidunt ei quod est extra totam illam categoriam secundum ordinem prædicabilium illius generalissimi sive prædicamenti : cujus exemplum est id quod est non recipere magis et minus, quod est de communitatibus hominis secundum participationem speciei, et est commune illi et multis aliis, nec est proprietas alicujus hominis, alia enim generalissima habent hoc. Comparatio autem animalis ad hoc animal, quando animali additur designatio singularis non considerata in hoc animali rationalitate quæ facit ipsum hominem, est sicut comparatio generis ad individua propria, quæ ex se habet et non mediante specie : tunc enim animal prædicatur de hoc animali immediate, ut species de suis individuis immediate prædicatur : et tunc non prædicatur ut genus, generis enim prædicatio est de differentiis specie : animal igitur genus est in comparatione singulorum animalium secundum quod facta sunt rationalia vel in alia specie constituta.

Similiter autem rationale comparatum ad hoc rationale non considerata animalitate in hoc rationali, prædicatur de eo ut species, secundum intentionem quam diximus, quod differentia aliquando ut species accipitur, et non prædicatur tunc ut differentia. Differentia enim est animalium singulorum specie differentium. Diximus autem rationale hoc considerari considerata animalitate. Similiter autem et risibile prædicatur de illo risibili non considerato secundum quod est homo : non est enim proprium nisi hominis et individuum. Adhuc autem risibile comparatum est prædicatum ut species. Similiter etiam

album quod est communiter accidens huic albo in singulari designato, est prædicatum sicut species et non ut accidens. Accidens enim commune non est accidens, nisi ei quod est subjectum ipsius denominatum ab ipso ut dicatur ab ipso ut sit album : non autem est accidens huic albo non considerato subjecto in quo est, illi enim comparatur ut species.

CAPUT II.

Qualiter hæc omnia quinque universalialia ad invicem miscentur.

Oportet autem scire quod hæc quinque non tantum coincidunt omnia vel plura in unum, sed etiam inter se quodammodo commiscuntur. Et hoc fit multis modis. Genus enim commiscetur aliquando cum differentia. Apprehensivum enim est quasi quædam differentia hominis quod est rationale. Omne enim rationale apprehensivum est et non convertitur. Et similiter animatum sive habens animam est genus rationalis, et prædicatur in quid de rationali : et tunc est genus differentiae. Et patet quod accidit ei ut differentia generis superioris : animatum enim differentia est corporis quod est unum de generibus mediis. Aliquando etiam commiscetur genus cum accidente sicut color qui est genus eorum quæ accidunt homini, quæ sunt ut albedo, et nigredo, et huiusmodi. Hæc autem compositio sive commixtio differt a prima : non enim sic potest esse, quod genus differentiae constitutivæ sit genus constitutivum speciei : oportet autem quod genus accidentis sit genus accidentis ad ipsam speciem accidentis constitutivum. Genus ergo differentiae est aliquando differentia constitutiva generis vel speciei, et præter hoc genus accidentis aliquando est accidentis generis, et aliquando speciei, sicut hoc ipsum apprehensivum est constitutivum animalis habentis apprehensionem per spiritum vel intellectum, et color est accidentis animalis et hominis, cum sit

genus color specialium. Permixtio autem generis cum proprietate est sicut admirans in actu admirantis, quod se habet ut genus ad ridens in actu : et tunc vociferans ex appetitu se habet ut genus ad hinnibile, quod est proprium equi.

Differentia autem aliquando miscetur cum genere, sicut sensibile quod est differentia gradibilium miscetur cum rationali. Miscetur etiam aliquando cum proprietate, sicut comparatio trium ad duos rectos angulos trianguli, qui tres angulos habet æquales duobus rectis. Hæc enim est differentiae eius quod est proprietas trianguli rectilinei. Aliquando autem miscetur cum accidente, sicut disgregativum visus, quod est differentia albedinis, quod accidit visui.

Proprietas etiam aliquando miscetur cum genere : gressibile enim est differentia animalis quod est genus hominis, et est proprium homini quod convenit omni non soli. Etiam aliquando miscetur cum differentia et cum specie : quia si desit proprium speciei, et cum est communior proprio speciei, hoc fit cum differentia fuerit communior. Cujus exemplum est dividi in duo æqualia, quod est paris numeri. Aliquando autem miscetur cum accidente communi : visibile enim est proprietas colorati, coloratum autem est accidens commune communi.

Accidens autem aliquando miscetur cum genere, nec propter hoc desinit esse accidens speciei : est enim accidens speciei, nec tamen est commune accidens generi, sed est proprietas generis : et est aliquid quod est accidens commune utrique, generi scilicet et speciei, et cum hoc etiam similiter accidens differentiae et proprietatis.

CAPUT III.

Qualiter hæc quinque sunt naturæ quædam, et qualiter universalialia, et qualiter intelligibilia, et qualiter simplicia.

Attendendum autem est, quod omnia

Genus co
miscetur
proprie

Genus com-
miscetur
differentiæ.

Genus com-
miscetur
accidenti.

Primo

quinque tripliciter considerari possunt. Si enim in se accipiantur, ita quod ipsa res sive natura sine aliquo respectu sibi composito accipiantur, et ipsa natura simplex consideretur, sic sunt naturæ quædam ista quinque, et præcipue genera, et species quæ absoluto intellectu assequi possunt: tamen de aliis est verum quando non accipitur id quod est differentia in ratione differentiae, sed in ratione entis vel naturæ cujusdam: et hoc est verum de proprio quando accipitur id quod est proprium non in proprii ratione, sed in simplicitate cujusdam entis: et hoc etiam verum est de accidente quando accipitur ut pars entis, et non in ratione qua addit ad substantiam. Sic ergo hæc præaccepta sunt naturæ quædam, ut dicunt Avicenna et Alfarabius.

Si autem accipiunt hæc prædicta secundum quod naturæ illi simplici additur aptitudo ad hoc quod sint in pluribus inferioribus, tunc illa jam efficiuntur universalialia, quia universale ab habere aptitudinem dicitur universale, et non ab actu quo efficiatur actu universale. Utrum autem hæc aptitudo sit in re quæ sua simplicitate apta sit existere in pluribus, et per multiplicationem differentiae dividens, vel per divisionem materiæ in pluribus actu efficiatur: vel sit in solo intellectu, ita quod nihil naturæ sit in pluribus, sed solus intellectus similitudinem naturæ unius ad eandem naturam in specie in alio accipiat et in seipso assimilet, quæstio fuit. Et primo quidem modo illi dixerunt qui *reales* vocabantur. Secundo autem modo dixerunt hi qui dicebantur *nominales*. Et hoc ad præsens non est disserendum: tamen in præcedentibus in tractatu communi de *universalibus* hoc sustinimus quod dixerunt reales. Quocumque autem modo, patet quod simplex natura non est universale, sed natura accepta in tali aptitudine.

Hæc autem eadem natura accepta in lumine intelligentiæ, cujus ipsa est splendor quidam et radius, secundum quod dicimus, quod omnis forma sive natura

simpliciter splendore est, et radius intelligentiæ in anima similis sibi in esse spirituali, sive intellectuali, propter hoc quod ipsa natura per intellectualem naturam quæ in ipsa est ut pars essentialis ejus, operatur ad esse spirituale, sicut lumen in perspicuo operatur colorem secundum esse spirituale, quem tamen in corpore terminato operatur secundum esse materiale ipsius: eo quod actus activorum sunt in patientibus bene dispositis secundum possibilitatem recipientium actus illos, et non secundum potentiam agentis. Hoc ergo modo ista quinque vel sunt naturæ simplices, vel universalialia, vel intellectus quidam in anima existentes.

Sciendum est autem, quod hæc quinque in lumine intelligentiæ accepta sunt absque omni multiplicitate, sed per hoc quod in singularibus terminantur ad materiam, secundum esse dividuntur, et sic agunt multipliciter per hoc quod in quolibet sunt secundum totum esse ipsorum et secundum totam essentiam, et sic quidem secundum se sunt ante omnem multitudinem. Per hoc autem quod in sensibilibus et in materia efficiuntur ad quantitatem actus intelligentiæ operantis in natura, per hoc efficiuntur multa secundum diversas multiplicationes speciei vel individua.

Si ergo in se accipiantur, naturæ sunt simplices, et nec singularialia, vel universalialia. Si enim in natura simplici haberent quod essent universalialia, cum natura simplex non sit nisi unum, universale non esset nisi unum, nec posset esse in multis, et de multis, quod est contra rationem universalis. Si autem a natura simplici haberent quod essent singularialia, non posset universale esse nisi unum singulare, et omnia alia similia illi non reciperent prædicationem illius, quod iterum esse non potest. A natura igitur simplici nec habent quod sint universalialia, nec quod sint singularialia, sed habent hoc a respectu qui additur naturæ simplici, ut dictum est.

Quarto.

Naturæ illæ
simplices in
se nec sunt
in intellectu
nec extra
intellectum.

Adhuc autem secundum quod sunt naturæ simplices et separatæ, nec sunt in intellectu, nec extra ipsum, sed secundum quod sunt in lumine intelligentiæ agentis, et lumine suo facientis omnes formas, sic sunt ut moventia potentialem intellectum qui est anima: et per hæc anima intellectuali convertente se ad ipsas efficiuntur in anima, dummodo non sit impedimentum in anima intellectuali, prout intellectum est sicut adeptæ: et sic accipit universale quod est in intellectu: et ideo oportet quod sit natura illa a sensibilibus, et materialibus, et particulare separata et abstracta, et in solo accepta lumine intelligentiæ, cujus luminis ipsa est splendor et effectus. Et cum intellectus componit cum ea aptitudinem existendi in pluribus, tunc accipit eam ut universale logicum, et ratiocinatur de ipsa sicut de universali. Et per oppositum illius accipit particulare ipsius, quando componit cum ea illa quæ determinant ipsam ad materiam hanc et illam, et individuantia, quorum collectio in pluri-

bus non potest inveniri, et per quæ afficitur hoc aliquid designatum.

Et sic illa natura simplex in quadruplici esse accipitur, scilicet in esse naturæ simplicis, et in esse aptitudinis ad multa, et in esse luminis intelligentiæ cujus ipsa est splendor, et in esse individui designati per individuantia: et ideo habet rationem naturæ per primum, et habet rationem universalis per secundum, et rationem intellectus speculativi per tertium, et rationem particularis et individui per quartum. Et quamvis hoc ad primam pertineat philosophiam, tamen hic posuimus, ut doctrina sit magis perfecta, et quia hoc quidam Arabes præcipui in doctrina de universalibus posuerunt. Cum autem primus actus rationis sit ordinare dicibilia, ut in ante habitis diximus, jam rationes ordinabilium exsecuti sumus: de dicibilibus autem ordinandis in generibus, et speciebus, differentiis, propriis, et accidentibus, deinceps attingemus ad pertractandum.

Natur
plex i
dru
esse
tu

